

DE



North front
and 13 bags, plans & plates



DS
646.29
B31B3
v.1

DS
646.29
B31B3
v.1

BC
10/11

A

with front
and 13 maps, plans & plates

The
Robert E. Gross
Collection

A Memorial to the Founder
of the

*Lockheed Aircraft
Corporation*



Business Administration Library

University of California

Los Angeles

DS
646.29
B31B3
v.1

EC
- 1/11

A

North front
and 13 maps, plans & pt

1
Robert
Coll
A Memorial
of
Lockheed
Corp.
Business Admi
University
Los Angeles



BATAVIA,

IN DESZELFS

GELEGENHEID, OPKOMST, VOORTREFFELYKE
GEBOUWEN, HOOGHE EN LAAGE REGEERING,
GESCHIEDENISSEN, KERKZAAKEN, KOOP-
HANDEL, ZEDEN, LUCHTGESTELDHEID,
ZIEKTEN, DIEREN EN GEWASSEN.

EERSTE DEEL,
MET KAARTEN EN PLAATEN.



TE AMSTERDAM BY
J. W. SMIT, EN W. HOLTROP.

M D C C X C I X.

_____ myn kiel, geflingerd over 't nat,
Voert my naar 't boschryk Oost, naar Javaas weelige oorden,
Dank zy 't geluk! wy zien de langgewenschte boorden.
Ik zie het Koninkryk der eedle Maatschappy.
Haar Hoofdstad, die, ten spyt van 's vyands dwinglandy,
Ten trots der afgunst, is ten top van eer getogen,
Vertoont zich in de kim, en flikkert in myne oogen:
Ja 't is Batavië _____
_____ laat ons _____
De pracht d.r Stad bezien, die de oogen houdt betooverd;
Den troon der Maatschappy, die 't Oosten heeft verövert,
Befehouwen van naby, op dat haar groot geluk,
_____ gantsch Nederland veirukk'!

D E M A R R E.



Het heeft ongelooflyk veel moeite en naspooring gekost, om dit Werk zoodanig te voltooiën, als het hier wordt aangebooden; en had niet de zucht, om iet loflyks te verrigten voor allen, die belang hebben by de *Hoofdstad van Neêrlands Indiën*, derzelver Handel en Bezittingen, den Schryver aangefpoord, het Werk ware welligt nooit ten einde gebragt. — Dankend erkent men hier de veele, mondling-ontvangene, zeer belangryke onderichtingen van hen, die, door een verjaard verblyf in en omstreeks *Batavia*, der *Oost-Indische* zaaken kundig, zoo met betrekking tot de tegenwoordige gesteldheid dier Stad, als nopens de Regeering, Kerkzaaken, Koophandel, Luchtgesteldheid, Ziekten en derzelver behandeling, enz. enz. dit Werk, met hunne gewigtige bydrage, deezen aangaande, wel hebben willen verryken en volmaaken.

Wanneer zy, nu, die hetzelfde met hunnen aandacht zullen verwaardigen, 't zy om het nog ongeziene te leeren kennen, 't zy om zich het zelf-befchouwde als weder onder het oog te brengen, of wel het hier medegedeelde ten nutte te maaken in hun bedryf of uitzichten, het boven gegeevene getuignis byval- len, en, voor het overige, in deeze bladen, eene beschry- ving gevonden worde van DE MARRE's te recht vergood Dichtkundig Schildery van *Batavia*,— dat meesterstuk, eenigzins, waardig — alsdan zullen des Schryvers wensch en hoop, voorzeker, zelf meer dan voldaan weezen.



B A T A V I A ,

I N D E S Z E L F S

GELEGENHEID, OPKOMST, VOORTREFFELYKE
GEBOUWEN, HOOG E N L A A G E R E G E E -
R I N G , G E S C H I E D E N I S S E N , K E R K Z A A K E N ,
K O O P H A N D E L , Z E D E N , L U C H T S G E -
S T E L D H E I D , Z I E K T E N , D I E R E N
E N G E W A S S E N ,

B E S C H R E E V E N .

E E R S T E B O E K .

B E S C H R Y V I N G V A N ' T E I L A N D G R O O T J A V A .

E E R S T E H O O F D S T U K .

Aardrykskundige Beschryving van JAVA.

Dewyl B A T A V I A , de Hoofdstad van Neerlands Indie , ge-
bouwd is op de Noordkust van 't Eiland Java , zullen wy haare be-
schryving met die van dit aanzienlyk Eiland beginnen. By uitstekendheid
wordt het zelve Groot Java genoemd , tot onderscheiding van klein Java of
Bali , ten Oosten van het voorige gelegen , en 'er alleen door eene straat van
afgecheiden. De eigenlyke naam is niet Java , maar Djava , wegens ze-
ker graan , in sijnak met de Gierst overeenkoomende , dat hier welcer ,
toen de Ryst en andere voedzaame Graanen noch onbekend waren , in grooten
overvloed werdt gebouwd , tot een algemeen voedzel verstrekte , en naar
de nabuurige Gewesten vervoerd werdt. Die van Borneo worden voor de
eerste ontdekkers deezes Eilands gehouden , welke gewoon waren jaarlyks
het Graan van daar te haalen uit de bogt van Rembang , beoosten Japa-
ra , en daarentegen de bewooners voorzagen van kleeding en andere by hen
vallende waaren. De bewooners der Molukfche Eilanden sehynen ook op
dit Eiland al vroeg handel gedreeven , en hetzelfde met veelerlei dieren en
huisraaden voorzien te hebben , die noch heden hunne Amboineefche naa-
men hebben behouden.

A

Hee

15. BATAVIA, in deszelfs gelegenheid, opkomst, voortreffelyke gebouwen, hooge en laage regeering, geschiedenissen, kerkzaaken, koophandel, zeden, luchtgesteldheid, ziekten, dieren en gewassen. Amst., J.W. Smit & W. Holtrop, 1799; 4 parts in 2 vols.; (IV) - 147, (II) - 108, (II) - 171, (II) - 103 pp.; with front., engr. on the titles and 13 maps, plans and views (folding); in - 4; old boards; good, uncut copy. 175.--

Description of the capital of the former Dutch East-Indies, containing many valuable materials for the history of the East-India Company. The work (which author has remained anonymous), contains also a relation of the Cape of Good Hope, with a view.

Wanneer zy, nu, die hetzelfde met hunnen aandacht zullen verwaardigen, 't zy om het nog ongeziene te leeren kennen, 't zy om zich het zelf-befchouwde als weder onder het oog te brengen, of wel het hier medegedeelde ten nutte te maaken in hun bedryf of uitzichten, het boven gegevene getuignis byval-
len, en, voor het overige, in deeze bladen, eene beschry-
ving gevonden worde van DE MARRE's te recht vergood
Dichtkundig Schildery van *Batavia*,— dat meesterstuk, eenigzins,
waardig — alsdan zullen des Schryvers wensch en hoop,
voorzeker, zelf meer dan voldaan weezen.



BATAVIA,

IN DESZELFS

GELEGENHEID, OPKOMST, VOORTREFFELYKE
GEBOUWEN, HOOGHE EN LAAGE REGEE-
RING, GESCHIEDENISSEN, KERKZAAKEN,
KOOPHANDEL, ZEDEN, LUCHTSGE-
STELDHEID, ZIEKTEN, DIEREN
EN GEWASSEN,

BESCHREEVEN.

EERSTE BOEK.

BESCHRYVING VAN 'T EILAND GROOT JAVA.

EERSTE HOOFDSTUK.

Aardrykskundige Beschryving van JAVA.

Dewyl BATAVIA, de Hoofdstad van Neerlands Indie, gebouwd is op de Noordkust van 't Eiland Java, zullen wy haare beschryving met die van dit aanzienlyk Eiland beginnen. By uitsteekendheid wordt het zelve Groot Java genoemd, tot onderscheiding van klein Java of Bali, ten Oosten van het voorgige gelegen, en 'er alleen door eene straat van afgescheiden. De eigenlyke naam is niet Java, maar Djava, wegens zeker graan, in smaak met de Gierst overeenkoomende, dat hier weleer, toen de Ryst en andere voedzaame Graanen noch onbekend waren, in grooten overvloed werdt gebouwd, tot een algemeen voedzel verstrekte, en naar de nabuurige Gewesten vervoerd werdt. Die van Borneo worden voor de eerste ontdekkers dezes Eilands gehouden, welke gewoon waren jaarlyks het Graan van daar te haalen uit de bogt van Rembang, beoosten Japara, en daarentegen de bewooners voorzagen van kleeding en andere by hen vallende waaren. De bewooners der Moluksche Eilanden schynen ook op dit Eiland al vroeg handel gedreeven, en hetzelfde met veelerlei dieren en huisraaden voorzien te hebben, die noch heden hunne Amboineefche naamen hebben behouden.

A

Hee

22. BICKERSTAFF, I. (= J. SWIFT) - Wundersahmes Prognosticon oder Pro-
pheyzung, was in diesem 1708 Jahr geschehen soll. No place, 1709; (8) pp.:
sm. in - 4; cut very short, with loss of some lines and letters. 10.--

23. BIDLOO, G. - Ontleding des menschelyken lichaams. Uitgebeeld, naar het
leeven in 105 aftekeningen door Gerard de Lairesse. Amst., Wed. J. van
Someren, J. van Dyk, H. en D. Boom, 1690; With engr. title, portr. and
105 splendid anatomical plates (some folding) with accompanying text, large
folio; contemp. vellum; back restored; some very slight stains; lower mar-
1200 --

Het Eiland is naby aan de evennachtslyn: deszelfs Noordelykste hoek ligt op 5 graaden en 25 minuten Zuiderbreedte, en de Zuidelykste op 8 graade 6 minuten; de gemiddelde breedte beslaat ongeveer anderhalven graad: maar de lengte is veel grooter, want dezelve bevat byna negen graaden tuschen den 123sten en 134sten graad. De Oostelykste punt van 't Eiland is zeer smal, en als een Schiereiland uitsteekende met drie kaapen: meerendeels heeft dezelve een vlakken oever, en de diepte voor de banken is van 20 tot 70 vademen; derzelver smalste en langste kaap steekt uit in de Straat van Bali, in welke men op zyn minst 15 vademen water vindt: verder Noordoostwaards ligt de kaap Sandano, en van daar loopt de kust tegenover Madura zeer vlak zonder bergen ter lengte van anderhalven graad. Hier van af loopt de kust Noordwestwaards tot aan de punt Kaleijer, in welke tuschenruimte noch een aanmerkelyke kaap en de Straat van Madura is. Van de voornoemde punt gaat de kust Westelyker tot aan de punt Mandali, alwaar dezelve, weder naar 't Zuiden keerende, eenen grooten inham maakt, die geëindigd wordt door de Noordwaards uitsteekende punt van Indramaije; van deeze loopt de kust met veele kaapen en inhammen Noordwestwaards tot aan de punt St. Nicolas, en bevat onder anderen den inham en reede van Batavia, zynde op de meeste plaatsen voorzien met eene menigte klippen en kleine eilanden. Van daar loopt de kust naar het Zuidwesten tot aan de zogenoemde Westpunt, en tuschen beiden is de Straat van Sumatra en 't Prinzen Eiland, van Java gescheiden door de *Behouden Passage*. Van de Westpunt begint de Zuidkant des Eilands, die, met veel minder bogten dan de Noordkant, in de Oostpunt eindigt: men vindt daar echter noch veele kaapen en inhammen, benevens de Eilanden Combang en Baron, wier laatste aan den buitenkant met steile rotzen is omringd, die loodrecht in eene onmeetelyke diepte afloopen, zo dat daar geen grond te vinden is. Voor 't overige vindt men op de Zuidkust weinig klippen, en de oever is op veele plaatsen zeer vlak, doch zomwylen ook met steile rotzen bezet.

Het Eiland Java bestaat uit verscheiden' Koningryken, die door onafhanglyke Vorsten worden geregeerd, wier magtigste is de Keizer van Java of de Soufouhouan: behalven de bezittingen der Hollandsche Maatschappije, die ook zeer aanmerkelyk zyn, en zich altoos, door de dapperheid haarer Bestiërders, tegen de anderzins veel grooter magt hebben kunnen handhaaven. Het Westelykst gedeelte van Java is het Koningryk van Bantam, aan de Straat Sunda gelegen, die Java van Sumatra scheidt. Van het Prinzen eiland tot aan Batavia is de lengte 36 duitsche mylen, maar de breedte alleen ruim 4 mylen. Dit Koningryk staat onder zyn byzonderen Opperheer,

heer, en de Keizer van Java heeft aldaar, gelyk op veele andere plaatzen; niets te zeggen.

De Straat Sunda ligt tusfchen den Noordwesthoek van dit Koningryk en Sumatra's vlakke kusten. Dit woord betekent in 't oud Javaanfch een gebergte, zo dat de Straat Sunda eigenlyk eene *bergstraat* betekent, wegens de hooge bergen, die de Westkust van Java zoomen. De Straat is zes en een halve myl breed, en op de meeste plaatzen is dicht aan den wal 5 of 6 vaem water en een goede ankergrond; doch 'er zyn ook verscheiden klippen, riffen en banken, die door de zeevaardenden moeten worden gemyd.

De buitenkust van Bantam heeft veele dorpen en gehugten, en ook aan den Noordoostkant de stad Anir, liggende aan twee rivieren. Deeze stad, schoon zeer geroemd, betekent echter weinig, en is inderdaad maar een open vlek, bevattende ongeveer duizend huisgezinnen, die 'er ten deele in en ten deele buiten wonen: uitgezonderd eenige gebouwen der Grootten, bestaan de huizen uit bamboezen. Ondertusfchen kan men hier veele waaren voor eenen matigen prys bekoomen, en 'er is een aanzienlyke koophandel op Bantam.

Behalven Anir zyn 'er noch twee gelykzoortige steden, te weten Jankolan en Treritti, en 20 dorpen, die met elkanderen ruim 40,000 Inwooners bevatten. Maar de voornaame magt des Koningryks bestaat in de stad Bantam, die na Batavia de voornaamste stad van Java is, en voor weinig andere steden in Indie behoeft te wyken. Eertyds was hier de Zetel des Peperhandels en der fyne Molukfche Speerijen, die door de Bantammers van voornoemde Eilanden werden gehaald met hunne eigene schepen, en door de geheele Weereld verzonden met de Moorsche schepen, die uit Arabie en de kusten van Indie op dit eiland voeren; welke handel nu in duigen is gevallen, en met denzelven de bloey der stad, die, in 't laatst der voorige eeuwe afgebrand, nooit weder tot haare aloude grootte is herbouwd.

De stad ligt in 't midden van een bogt, die van 't Oosten naar 't Westen ruim zes mylen breed is, en vier mylen van Poelo Padjang of 't lang Eiland, dat recht over de stad ligt; behalven dit zyn 'er noch verscheiden Eilanden in de nabuurschap, die echter weinig betekenen, doch met elkanderen de kragt des Oceaans zodanig breeken, dat men hier eene volkoomen veilige reede vindt, en op 12 of 18 voeten een' zeer goeden ankergrond. Voor 't overige is de grond, op welken de stad gelegen is, zeer vlak en aan den voet van een hoog gebergte, 't welk achter dezelve verre landwaards in, gelyk ook ten Oosten en ten Westen liggende, uit de reede gezien, eene alleraangenaamste vertooning maakt. A 2 De

De afstand der stad Bantam van de Straat Sunda is 24, en ten Westen van Batavia 12 mylen, welke ligging deeze plaats voor onze Maatschappy zeer gewigtig maakt. Aan alle kanten is deeze stad omringd met water, vloeiende uit de rivier van Bantam, die uit het Zuidelyk gebergte komt. Uit haar zyn de stadsgrachten afgeleid, en haare voornaame scheut loopt door de stad, die echter niet diep en maar alleen voor kleine vaartuigen geschikt is, wordende by nacht met een bamboezeboom geslooten. Aan de beide zyden der stad, niet verre van dezelve, loopt ook eene rivier, welke beide op den afstand van ongeveer eene myl in zee vallen.

Aan den mond der rivier van Bantam ligt de Hollandsehe Vesting Speelwyk, die hoewel klein echter in staat is de geheele stad te dwingen. In 't eerst was het maar een gemeene zeepunt tot dekking van den mond des strooms; doch in 1680 werdt dezelve met eene heining van pallisaden bevestigd, en was echter noch maar een gemeene Pagger (dus noemt men de houten Vestingen in Indie) maar naderhand in 1686 is dezelve met een steenen wal omringd, en eindelyk in een geregeld fort met vier bolwerken hersehopen. Daerboven heeft het eene hooge schietkat met vyf stukken en eene battery met 10 stukken geschut, die de geheele stad in tyd van ongelegenheid plat kunnen schieten. Ook heeft het Hollandsch Opperhoofd op voornoemde schietkat zyne wooning, die een fraay gezicht in zee heeft.

Beneden langs de gordyn na den Oostkant zyn de wooningen van den Opperkoopman, Fiskaal en verdere bedienden der Ed Maatschappije, en rondom dezelve is een ruim pakhuis om de Peper en andere waaren, door de Compagnie ingekogt of verkoopbaar, te bewaaren.

De stad zelve is zeer slegt gesteld, en zonder eenige order; haare vestingwerken zyn ook van eene zeer geringe soort. Aan den zeekant vindt men een' hoogen dikken muur met eenige gebrekkelyke bolwerken, van welke dat van Camgante het voornaamste is, als zynde van steen in 't vierkant opgehaald, en met tien stukken geschut gewapend, van welke de zes grootste naar den zeekant, en de overige naar de Westzyde schieten, behalven een naar 't Oosten gekoerd.

In de stad zyn drie voornaame straten, die op de markt uitkoomen, alle bezet met groote Cocos en andere boomen; maar de wooningen in dezelve staande zyn uittermaaten slegt en zaamgeclapt uit gespouwen bamboezen, rieten, cocosboomen, enz., wier reeten met klei worden toegesmeerd en met kalk bestreken; terwyl eenige, boven, met pannen, maar verre de meeste met pisang en andere groote bladen, zyn gedekt.

Men vindt 'er maar zeer weinig steenen gebouwen, en derzelve voornaam-

ste is des Konings Hof aan de groote markt, in 't jaar 1680 gebouwd door *Henrik Lucaszoon Cardeel*, een gewezen metzelaarsbaas in Compagnies dienst, die tot den Koning overgelopen het Moorsch geloof omhelsde en Pangerang Wiragoena genoemd werdt. Na dien tyd keerde dezelve te Batavia tot het Christendom weder, en is ook op voornoemde plaats in 1711 gestorven. Wat het maakzel van dit Hofgebouw aangaat, hetzelfde is langwerpig vierkant, hebbende vier bolwerken en tusfchen ieder eene halve maan met genoegzaam gefchut voorzien: ook is het met eene graft omringd uit de rivier Tanara, over welke men met een houten brug gaat. Van binnen is dit gebouw zeer pragtig, en bevat veele fraaije vertrekken op zyn Hollandsch gebouwd, en met Hollandfche huisfieraaden en Moorfche zaaken, onder elkanderen gemengd, opgefierd, het welk geen onaangenaame verfcheidenheid maakt.

Het beste fteenen gebouw na het Koninglyk Paleis is het huis van den Chineefchen Capitein, het welk gelegen is in 't Chineefche kwartier, een der voornaamfte voorfteden der ftad, buiten de wallen. Aldaar hebben ook weleer de Engelfchen hunne wooningen en veele pakhuizen gehad; maar met hun vertrek is alles vervallen, en thans wordt hun grond met tabak en andere kruiden beplant. Voorts wonen in dit kwartier veel Chineezen, zonder welke en hunne winkels de geheele handel van Bantam tegenwoordig niets zoude betekenen; want op de markten der inlanders is niets dan eenige vruchten te bekoomen.

Naast het Hof des Konings is aan het groote plein een Kasteeltje gebouwd, de Diamant genoemd, het welk klein en met eenig gefchut voorzien is: hier woont de Hollandfche Capitein, die 1000 man onder zich heeft tot eene wagt voor den Koning. By dit bekrompen gebouw, dat veel te klein is voor zo veel manfchap, ligt over de rivier een groote fteenen brug, de kettingbrug genoemd.

Onder de houten gebouwen verdient boven alle andere den voorrang de fraaije Moorfche Tempel, ter rechterhand der brug van het paleis. Dezelve beftaat uit vyf verdiepingen, die, naar maate zy hooger zyn, kleiner worden, en in welke voor 't overige, gelyk in alle Moorfche Tempels, niets fraais te zien is.

Naar den landkant ligt de geheele ftad zeer onveilig, dewyl de muren overal vervallen zyn, en niemand een hand aan dezelve ftaat. Buiten dezelve vindt men aan ftand eenige zoutpannen en visfchers wooningen, die echter ook alle in een zeer armoedigen ftaat zyn. Van den zeekant is de ftad eenigzins beter gedekt door de vesting Speelwyk, eenige kleine Moorfche bolwerken, en eene dubbele ry paalen uit yzerhout, voor de ftad geflagen.

Men vindt hier allerhande Natien, zo uit Europa als de Oosterfche gewesten, die hier koomen om te handelen; doch haar handel bestaat byna alleen in den inkoop van Gengber: want de Peperhandel behoort afzonderlyk aan de Hollanfche Oostindifche Maatschappyy.

De eerste Regeerders deezer Koningryks zyn onbekend, maar in 't jaar 1406 kwam hier uit Arabie *Ibn Israel*, die de toen nog alle Heidensche inwooners tot het Mohamedaansch Geloof overbragt, en teffens zich van de Oppermacht verzekerde. Zyne nakomelingen hebben zeer lang den Troon bekleed, en ook een uitgestrekter gebied gehad, dan tegenwoordig: want alle landschappen van 't Koningryk Jacatra, langs de rivier Tangerang loopende, waren de hunne, benevens de kusten van Lampon en Sillebar; doch dit alles staat thans meerendeels onder 't bestier der Maatschappije. De Koningen van Judrapocra rekenen zich ook nog van deeze familie, en hier door gebeurde het, dat in 1671 de toenmalige Koning hier van gebruik wilde maaken om zich aan 't oppergebied van Batavia te onttrekken, en zich by den vyandelyken Sultan *Agon* te voegen, 't welk hem echter belet werdt.

De stad Bantam was de plaats alwaar zich de schepen onzer Maatschappyye 't eerst op Java's kusten lieten zien:

De naam van Neerland klonk hier 't Oosten eerst in de ooren,
 Hier durfde eerst onze vloot de rust des vyands stooren,
 En Java's Oosterkust besteevnen, ja zy zag
 Haar haaters beeven voor haar nieuwe ontrolde vlag:
 En schoon de Luzitaan dien togt in rook verkeerde,
 Door list, of door geweld den vryen handel weerde,
 Javaansche Koningen in 't harnas had geprest,
 De vloot des Bataviërs belaagde in dit gewest;
 Zy vond het middel om de kruidige Molukken,
 Ja heel het Oosten uit de dwinglandy te rukken.

De Marre Batavia. p. 14.

De vier schepen Mauritius, Hollandia, Amsterdam en het Duifje, onder 't bevel van *Houtman*, *van Beuningen* en *van Hel*, kwamen hier op den 22 Juny 1695 ten anker onder de Regeering van *Aboe il Mafachir*, een kind van 6 jaaren, wiens Vader eenige maanden vroeger voor *Palimbang* was doorschooten; dog hadden het ongeluk, aanstonds den haat der Portugeezen, toen ter tyd de geweldhebbers in Indie, te moeten ondervinden. Deeze kwamen hen spoedig aan boord onder den schyn van vriendschap, maar met oogmerk om de sterkte der manschap en oorlogs gereed-

gereedschappen te bespieden, en de Inlanders tegen hen in 't harnas te jaagen. Zy beloofden onder anderen aan den toen regeerenden Keizer van Java, die van de zynen niet erkend, het Eiland met eenige manschap doorkruiste, en zich te Bantam bevond, eene premie van 4000 ryksdaalers, zo hy kans zag de schepen der Hollanders te overtrompelen, en de manschap te vermoorden; het geen hy ook ondernam, hoewel te vergeefs en met groot verlies wegens de waakzaamheid der onzen, die den valschen vriend in tyds met goede kogels begroeteden, zynde het geheim ontdekt door een getrouwen Portugees, *Pedro d' Altaido* genoemd, welke uit weerwraak naderhand door de zynen in zyn bed werdt vermoord. Deeze vyand afgeweezen zynde, verzogten de Landvoogd en de Admiraal van Bantam de onzen om aan land te koomen, en een verbond van Koophandel te sluiten; doch de onzen dat aanbod wantrouwende, verzogten daarentegen, dat zy eerst by hen aan boord wilden koomen, het geen zy na eenigen tegenstand aannamen, teffens met verzoek aan de Hollanders om, beneffens hen, die van Palembang te willen beoorlogen, ten einde wraak te noemen van den dood des voorigen Sultans; het geen de onzen insgelyks van de hand weezen, met te zeggen, dat zy niet gekoomen waren om oorlog te voeren, maar alleen om te handelen. Eindelyk kwam de Landvoogd, na aanzienlyke geschenken ontvangen te hebben, aan boord, en sloot met *Houtman* een voordeelig verbond: waarna de Hollanders hunne Waaren aan land bragten en in een steenen logie opfloegen. De Landvoogd bezag dezelve aanstonds, en kogt een grooten voorraad, met belofte van alles in Peper te zullen betalen, zo ras dezelve ingeogst uit de bogt van Lampon zou koomen, tegen den prys, die dan stand zou grypen. De onze ondertuschen, denkende dat de Peper beter koop zou worden met het nieuw gewas, stelden de inhandeling uit, tegen den raad van verscheiden in de Bantamsche zaaken zeer kundige lieden, het welk de pas geklonken vriendschap niet weinig verkoelde.

Hier by voegde zich de haat der Portugeezen, die niet nalieten de Hollanders dagelyks by de Regeering met de zwartste verwen af te maalen, en den Landvoogd groote sommen booden om allen handel aan dezelve te weigeren. Dit had ten gevolge dat de Landvoogd, toen zyn Peper gekoomen was, niet van betalen sprak, hoewel hy reeds eene groote somme aan de Hollanders schuldig was, doch de voldoening onder allerhande voorwendzels, wanneer hy 'er om aangesprooken werdt, uitsfelde.

Deeze te leurstelling verdroot *Houtman* en de zynen niet weinig, en maakte hen eindelyk zo verdrietig, dat zy dreigden de stad in brand te zullen

zullen schieten, indien men hunnen wettigen eisch niet voldeed. Dit kon niet nalaten eene groote gisting aan Land te verwekken; en *Houtman* deed niet voorzichtig, toen hy na deeze verklaring zich met zeven mannen in de stad begaf: ras ondervond hy ook de gevolgen zyner roekeloosheid; want hy werdt met zyne makkers op order des Landvoogds gevangen genoomen, welke teffens door een tolk met negen Slaaven aan zyn schip deed boodschappen, dat zy zich over het vatten van *Houtman* niet moesten bekommeren, dewyl hy zulks alleen had gedaan om twee Jonken met Nagelen, welke *Houtman* gedreigd had te willen neemen, doch die de Landvoogd nu veilig zou doen vertrekken, en dan de gevangenen wederom slaaken. Maar de onzen, weinig op Javaansche beloften vertrouwende, hielden den tolk met zeven zyner slaaven aan, en zonden de overige twee te rug, met bedreiging, van den tolk zo lang te houden, als zy hunnen Capitein wederom zouden krygen. De Landvoogd van zyn kant werdt noch verwoeder en zwoer, zo zy zyn' tolk niet los lieten voor Zonnen ondergang, de gevangenen aanstonds te zullen dooden: dit werdt door de gevangenen aan het schip bekend gemaakt, alwaar men op hun verzoek den tolk met de slaaven liet gaan. *Houtman* bleef ondertusfchen noch al zitten, het welk ten gevolge had, dat de schepen de stad begonden te beschieten, waar uit nieuwe moeijelikheden ontstonden. Eindelyk kwamen echter de partyen overeen, dat de gevangenen voor een losgeld van 200 ryksdaalers zouden worden geslaakt.

De Portugeezen hadden intusfchen al hun vermogen in 't werk gesteld om de Javaanen tegen de schepen in 't harnas te jaagen, ja zy hadden reeds 4000 ryksdaalers aan den Landvoogd geboden, indien hy hen *Houtman* wilde overgeeven, die dan een zeer slegt onthaal zou genooten hebben, dewyl zy wel wisten, dat hy de man was, die den onzen den weg naar Indie geweezen had. Zy zonden ook een Gezant van Malakka met een geschenk van 10000 ryksdaalers, en wisten, zo door dit geschenk als door andere streken, te bewerken, dat aan de schepen alle handel verboden, en hen een bevel werdt gegeeven om te vertrekken.

De tweede reis der Hollanders was van beter gevolg; want toen drie schepen van de vloot van *J. K. van Nek* op den 26 November 1598 voor Bantam ten anker kwamen, werden zy beter, dan voorheen, bejegend, en tot den handel toegelaten, gelyk ook zyne overige vyf schepen, die eenige weeken laater kwamen; en na dien tyd hebben de onze allhier steeds tot aan 1618 in vrede gehandeld.

Het

Het aanzien der Hollandfche Natie groeide hier te lande niet weinig, toen de dappere Capitein *Wolfert Hermanszoon*, in November 1601, voor Palembang gekoomen, aldaar vernam, dat de Portugeefche Vlootvoogd *Andreas Furtado de Mendoza* met eene vloot van 30 zeilen voor Bantam ten anker lag, om hetzelfde te belegeren, en de onze uit Indie te verdryven. Want deeze dappere Capitein waagde het, met zyne kleine magt van vier fchepen en een jagt, deeze geheele vloot aan te tasten, met dit gevolg, dat de vyand verdreeven, en twee zyner Galeyen genoomen werden, terwyl de Hollandfche fchepen zegepraalende voor de ftad ten anker kwamen. De inwooners ontvingen onze fchepen met de grootfte tekenen van achting, en de Pangerang der ftad vereerde den dapperen *Hermanszoon* een Maldivafche Calappus Noot in goud beflagen: welk gefchenk niet alleen zeer kostbaar, maar ook heilzaam was, wegens de nitmuntende vergiftegenftaande kragten deezer Nooren, welke by die gelegenheid eerst aan de Hollanders bekend werden.

In 1602 kwam hier als Hollandsch Opperhoofd *Nicolaas Graaf*, die op den 20 October vryheid kreeg om eene fteenen logie te bouwen, die hy echter zo fterk niet mogt maaken, als hy wel begeerd had. In 1618 ontftonden 'er nieuwe onlusten, die ten gevolge hadden het inneemen van Jacatra en 't flichten van Batavia; gelyk in 't volgende Boek breeder zal worden aangewezen.

Ten Oosten van 't Koningryk Bantam ligt dat van Jacatra, aan wiens Noordelyken oever Batavia is gebouwd. De Zuidelyke kust deezes Ryks loopt eerst vlak naar het Zuiden, en keert dan weder naar 't Oosten, waar door een ftomp uitfteekende hoek, en aan derzelve westkant een groote bogt gebooren wordt. Niet verre van de kust is de zee diep, maar aan de kust zelve zyn veele blinde klippen en banken. Het ftand is hier ook zeer bergachtig, en nergens goede ankergrond. Voorby den uithoek loopt de wal byna recht Oostwaards, en is over het algemeen zeer vlak, doch teffens klippig en by gevolg gevaarlyk om aan te doen. De kust is meereendeels woest, uitgezonderd die van 't landfchap Sidammer, in 't welk verfcheiden dorpen zyn. Het eerfte is Boenon-Casfi verft inwaards, en Westelykft gelegen, het welk begroot wordt op dertig huisgezinnen, en hier aan volgen noch vyf andere, door elkanderen gerekend ongeveer ieder 100 huisgezinnen fterk.

Aan den Noordkant vindt men eerst aan de Bantamsche zyde de Rivier Pontang, benevens vyf kleine Eilanden. Deeze Rivier, die twee mylen ten Oosten van Pontang in zee valt, loopt midden door de ftad Tirtiasfa, welke

ruim een myl van strand, en twee mylen ten Oosten van Bantam ligt. Deeze stad is een der voornaamsten des gantschen Ryks, welke Sultan *Agon*, na dat hy het gebied aan zyn' Zoon Sultan *Haaji* had overgegeeven, tot zyn vermaak liet bouwen, brengende teffens derwaards zyne geheele hofhouding over, om zo hy meende zyne dagen in vrede te eindigen, waar in hy echter deerlyk bedroogen werdt, hoewel door zyne eigen moedwillige schuld; want in den oorlog, welchen hy naderhand, op eene alleronbilykfte wyze, zyn' Zoon aandeed, werdt deeze schoone stad, toen reeds door 6000 huisgezinnen bewoond, elendig verwoest. Niet verre van de plaats, alwaar de Pontangs Rivier, nu Tanare genoemd, in zee valt, in 't midden van een fraayen met kleine riviertjes bezetten inham, maakt de kust weder een stompen uitspringenden hoek, voor welchen een zwaar zandrif ligt, dat tot aan een Eiland loopt, het Menscheneeters Eiland genoemd. Tegen over de rivier van Pontang, derdehalve myl ten Noorden van den wal, ligt in zee een gevaarlyke blinde klip, Tseribon genoemd, ongeveer in 't midden tusfchen de Eilanden Punto Babi en 't Wapen van Hoorn, welke ligging deeze anders gevaarlyke plaats kenbaar maakt. Een groote halve myl Noordoostelyker ligt noch een diergelyke. Ook is in 't midden, tusfchen den wal en 't eiland 't Wapen van Hoorn, eene ronde zandplaat, de Vogelstruis droogte genoemd; en wat verder zyn verscheiden' kleine Eilandjes van weinig belang, tot aan de punt van Tangerang, die hedendaags de scheidpaal is van 't Moorsch Koningryk van Bantam, en de Hollandfche Bezittingen in Jacatra, door middel van de rivier Tangerang, welke verre landwaards in haaren oorsprong neemt uit het gebergte van Salak en 't nabuurig Blaauw gebergte, van daar met weinig aanzienlyke bogten naar zee loopende.

Vlak voor de rivier Tangerang ligt een naamloos Eiland, van waar de kust tot aan de rivier Ankee weder naar het Zuiden schiet, en van daar komt men zeer schielyk te Batavia. Van den uitloop der rivier Tangerang tot aan Batavia zyn in 't geheel maar drie mylen afstands, in welchen korten tyd men verscheiden' kleine rivieren vindt. Ten Oosten van Batavia zyn de rivieren Maronde en Bacasie, en van daar springt de kust wederom eenige mylen naar het Noorden, om den inham van Batavia te volmaaken, die bevat wordt tusfchen de uitsteekende punten Ontong Djava ten Westen, en Karawang ten Oosten. Deeze tusfchenruimte bevat eene wyde baay, net zes mylen lang, en twee mylen diep, op zich zelve voor de zee open, doch gedekt met verscheiden' Eilanden, die 't geweld der baaren breeken, en aan de reede van Batavia eene genoegzaame veiligheid bezorgen.

Het eerste dier Eilanden is Amsterdam, nevens de uitsteekende punt
Djava

Djava gelegen, en voorts van geen belang. Eene halve myl van hier ten Oosten ligt Schiedam, en eene halve myl Zuidelyker Onrust, het welk met recht dien naam verdient wegens het geduurig gezaag en geklop aan de ontramponeerde schepen, die hier worden hersteld: ten deezzen einde is dit klein Eiland met Zaagmolens en alle andere Werktuigen tot den Scheepsbouw noodig voorzien, en mag dus voor een wonder in 't Oosten worden gehouden, alwaar de werktuigkunde anderszins in de wieg ligt. Met recht is hier toepasselyk de fraaye beschryving van den Heer *De Marre*,

Daar ligt ons Onrust, dat met zo veel heerlykheid
De morgenschaduwen op 't vlak der waten spreidt.
Bezie hoe luistertyk het uitblinkt in vermogen,
Daar 't onze ree bewaakt met honderd Argusoogen,
De list verydelt van een kwaaden Nagebuur,
Of in des oorlogs woede al dondrend van zyn muur,
's Lands Timmerwerf beschermt, de kielen ongeschonden
Aan zyne kaay bevrydt door 't vuur der yzre monden,
Terwyl de Batavier, op deeze zorg gerust,
Den Handel kweekt en dryft op Javaas Oosterkust.

ô Dierbaar Eiland, zo gewigtig van waardye,
Zo nut als wenschelyk voor onze Maatschappye!
Ik rep niet van den schat, dien ge aan uw boord vergaêrt,
En in het ingewand der kagebouwen spaart;
Noch van de vlooten die aan uwen oever dryven.
ô Neen! ik wil alleen uw Timmerwerf beschryven;
Die nutte Timmerwerf met zo veel vlyts bezocht,
Wanneer de kielen, na een scherpen watertogt,
De brosse lendenen geknakt zyn, of verwrongen,
De ribben ingeboord, uit haar verband gesprongen.
Of als zy reddeloos aan mast of steng, uit zee
Aanboegen in 't bereik der Jacatrafêhe reê.

Ten Zuiden van Onrust liggen wederom verscheiden' kleine Eilanden, te weten Kuiper, Schiedam, Haarlem, Engelsch Onrust, Purmerend, Hoorn en eene hooge zandplaat, ten Oosten van welke het Eiland Edam gelegen is, ongeveer vyf mylen van Batavia, tot eene plaats van vermaak aangelegd door den Gouverneur Generaal *Campbuis*. Aldaar zyn ook eenige Pakhuizen en eene Zaagmolen, benevens allerhande Gewassen en Dieren. Weleer werdt het Poelo Dawar of het Harseiland genoemd, naar een groot

ten harsboom, die 'er op groeide. Het Eiland is ongeveer drie vierde uren gaans in zyn omtrek, thans voorzien met allerleye schoone vrugtboomen, en met eenige hoofden tegen den slag der baaren beveiligd. De Heer *Campbuis* heeft het Eiland ook versierd met een fraay huis, in den Japansehen smaak gebouwd, en de tuinen zeer net met heggen en cingels doen beplanten; waar door deeze plaats, die daarenboven eene geheel vrye en koele zeelucht geniet, een der vermaakelykste lusthoven der Weereld is. In de nabuurschap vindt men op ondiepten menigvuldige Coraalgewassen, die van eene uitmuntende schoonheid zyn, en de lofuitingen van den Heer *De Marre* zeer wel verdienen.

Daar 't lommerryk Edam in zo veel luisters pronkt,
 En uit het weemlend nat al scheemrend ons belonkt.
 Help Hemel! wat is dit, wat zien wy? kan het weezen?
 'k Zie wondre boschen uit den grond der zee verreezen;
 Ik zie waranden; 'k zie gedierten, groot en klein,
 Door 't vloeyend spiegelglas der heldre watren heen.

Een halve myl ten Zuid-oosten van Edam, zyn naar den wal weder verscheiden' Eilanden, te weten Alkmaar, Enkhuizen, Leyden en Van der Smit, doch alle onbewoond.

De hoek van Karawang bestaat uit twee naamlooze Eilanden aan wederzyden der rivier van denzelfden naam, die hier in zee valt. Deeze rivier heeft drie hoofden en noch verscheiden' kleiner monden, en ontfangt ook een aanmerkelyken tak uit de Moordenaars rivier, die in het naburig Tsjeribon ontspringt.

Wat nu het Koningryk Jacatra van binnen betreft, het zelve heeft aan den Oostkant de rivier Tsjiparaga, en aan dezelve een groot bosch met gebergte vermengd, en vyf mylen landwaards twee geringe dorpen, die beide, naar de Javaansche manier van bouwen, fraay zyn opgetrokken, en door omtrent 170 huisgezinnen worden bewoond.

De voornaamste rivier aan deeze kust is die van Karawang, aan welken vierdehalve myl van strand vindt de binnenlandsche houten vesting Tandjong Poera, die in de magt der Maatschappye is, en binnen welke een Luitenant met eenige Soldaaten huishoudt, ongeveer op een afstand van 7 mylen van Batavia. De rivier is eene scheidpaal tuschen de landen van Jacatra, Tsjeribon en de eigendommen van den Soufouhounan of Keizer van Java. Zeer gelegen is deeze rivier tot het vervoeren van allerhande goederen, en ook daarom met veele welbewoonde dorpen aan haare beide oevers beplant.

Tea

Ten Zuiden van de rivier Kadouang ligt het landschap Bandong, dat weinig bewoond, maar zeer bergagtig is, en eene groote menigte van zwavelmynen bevat. Verder Zuidwaards is het landschap Sidamme, ook bergagtig en meerendeels weinig bewoond, uitgezonderd eenige dorpen van het strand der groote Zuidzee.

Aan de rivier Bacasie, die ten Zuiden van de voorige in zee loopt, heeft de Maatschappy ook eene houten vesting, en verder van daar ten Zuiden liggen twee groote en verscheiden' kleiner dorpen. Van strand af is dit land tusschen deeze beide rivieren in gelegen, zeer vlak, en vervuld met rystvelden.

Ten Westen van deeze rivier komt men, zonder veel byzonderheden te ontmoeten, te Batavia, welke stad aan zee gelegen ten Oosten heeft de rivieren Tsiakan, Sontar, eenige kleine spruiten, en de post Jacatra; ten Zuiden de Forten Noordwyk, Tanjong en Ryswyk, en ten Westen Ankee aan de rivier van dien naam, en verder Tangerang aan de gelyknaamige rivier. De groote rivier van Jacatra of Batavia neemt haaren oorsprong uit het hoog of zogenoemd Blaauw gebergte van Java; de rivier Ankee spuit uit de nabuurige bergen van Salak, gelyk ook die van Tangerang, welke een groot water is, gemeenlyk 18, en in de regentyden wel 28 voeten diep.

Het derde Koningryk van Java is Tsiaribon, ten Oosten van het voorige Jacatra gelegen. De Noordkust van dit landschap is meerendeels laag, op veele plaatsen zeer toegangelyk, maar op andere ook door zandplaten gevaarlyk gemaakt. Aan den Oostkant zyn ook twee Eilandjes of liever verheven zandplaten een myl of drie in zee, en tusschen deeze en Pamenoekan, by elkanderen, drie gevaarlyke Steenklippen onder water.

De Noordkust is insgelyks zeer vlak en met een zandig strand voorzien, maar heeft teffens veele blinde klippen: aan den Oostkant vindt men Dirk de Vriezen baay, zynde deeze inham gemaakt door een uitsteekende kaap, die met eene naauwe engte aan 't land gehegt, zich van verre als een Eiland vertoont. Aan haare Zuidzyde maakt dit Schiereiland ook een baay, Mauritius baay genoemd.

Het geheele Landschap wordt bevogtigd door veele fraaye rivieren, die meerendeels ook met welbebouwde dorpen zyn voorzien; aan den Noordkant vindt men 13 kleine en drie groote rivieren, welke laatste verre landwaards in uit de gebergten voortspruiten, en alle haar begin neemen in 't landschap Priargan, een binnenlandsch vry gemeenebest, 't welk door de Regenten van zyne zes voornaamste plaatsen wordt bestierd.

De Noordkust heeft noch meer aanzienlyke rivieren, en wel voornaame-

lyk die van Indramaja, welke aan 't Oostelyk einde van dit gebied in zee loopt, en vooral aan den zeekant met menigerleye dorpen is bezet. Aan deeze volgt in rang de scheidrivier, na den kant van Jacatra uitstroomende, doch wier mond door eene meenigte zwaare zandbanken zeer onveilig is. In 't midden liggen de rivieren Tjasten en Panaoeken, aan welker mond de Javaansche koopstad van dien naam gelegen is, in welke nabuurschap een vuurspuwende berg wordt gevonden, die dikwerf met groote hevigheid uitberst.

Eene myl ten Noorden van Trieribon ligt het beroemde heilig graf van *Sjeich Ibn Moelana*, een der oudste en aanmerkenswaardigste Javaansche zeldzaamheden. Aldaar ligt, naamelyk, deeze allermeest geëerde Heilig begraaven, die de heidensehe volkeren tot het geloof van Mahomed heeft bekeerd. By de inwooners wordt dit graf doorgaans genoemd Aitana (dat is Paleis) van Soefochouan Goenong Djati.

Deeze *Ibn Moelana* was een Arabier, eerst gereisd op Hchem in Sumatra, en van daar door Java op de plaats daar nu Trieribon staat, gekoomen in 't jaar 1406. Hy zette zich hier ter neer op een berg, beplant met zogenoemde Djati boomen, en leide een eenzaam heilig leven; waar door hy met 'er tyd veele der nabuurige Heidenen zyn Geloof deed omhelzen. Ook gaf hy voor, dat veele Arabieren hem om zyne heiligheid waren gevolgd, hoewel het niet onwaarschynlyk is, dat zy op eene listige wyze zyn mede gevoerd om hier aanhang te maaken.

Het groot gerucht der heiligheid van deezen vreemdeling kwam ook ras den nabuurige Vorsten van Damak en Padjang ter ooren, die zo veel te nieuwsgieriger waren om deezen heiligen man te zien, dewyl zy al vroeger het Mahomedaansche Geloof hadden omhelsd. Met veertig mannen, in den Mahomedaanschen Godsdienst wel ervaaren, trokken zy te zamen na den beroemden Kluizenaar, en ondervroegen hem over de grondstellingen hunner Secte, in welke zy hem zo ervaaren vonden, dat zy 'er alle over verwonderd stonden, en bekennen moesten, dat het hunne verwagting verre te boven ging. De Vorsten waren hier in 't byzonder over voldaan, dewyl zy nu hoope kreegen, dat zy door middel van deezen Heilig de nabuurige Vorsten van Galoh en Padjadjaran in 't Westen van 't eiland ook tot hunne gevoelens zouden overhaalen: ten welken einde zy hem verzochten zulks te willen beproeven. 't geen hy met groote vreugde aannam. Hy reisde toen spoedig na Galoh en Padjadjaran, en onderwees de Vorsten dier Landtschappen en hunne Onderdaanen, met dit gevolg, dat zy niet alleen zyne stellingen omhelsden, maar hem ook tot hun Opperhoofd verklaarden.

Ibn

Ibn Moelana keerde daar óp te rug naar Tferibon, en gaf zynen Vrienden, den twee voornoemde Vorsten van Damak en Padjang, kennis van 't gelukkig gevolg zyns Gezantschaps. Dan om hen verder van zyne dankbaarheid te overtuigen, verzocht hy den Vorst van Damak, alle zyne Onderdaanen op een' gezetten tyd te willen vergaderen op zyn buitenhof, dewyl hy hen iets gewigtigs had voor te stellen. De menigte kwam hier op ras te zamen, wanneer de Wonderman hen dus aansprak: „ O alle gy Ryks- „ raaden en Volkeren van Damak, wy maaken u bekend, dat door de be- „ stiering des Allerhoogsten Gods, u lieder Heer Kijay Gedee van Damak „ op deezen dag, deezer maand, en van dit jaar, Sulthan van Damak zal „ genoemd worden”. De geheele menigte stemde dit toe met groote toejuiching, en de Heilig reisde met den nieuwen Sulthan van zyn maakzel na den Vorst van Padjang om den zelve op eene gelyke wyze tot Sulthan of Koning te verheffen, het welk, als op 's Hemels bevel geschied, zynen onderdaanen niet minder aangenaam was.

Ibn Moelana, dit gewigtig stuk volbragt hebbende, keerde weder na zynen Djatiberg, werwaards hy door de Vorsten en hunne Ryksraaden met grooten eerbied werdt geleid. Een maand laater keerden deeze Sulthans met een' grooten stoet tot den Heilig te rug, en gaven hem insgelyks een' aanzienlyken eertytel, door hem te verheffen tot Soufouhounan of Keizer van den Djatiberg, en keerden hierop met hunne onderhoorige manschap te rugge.

Doch, om het niet by een blooten tytel te laten blyven, bezochten zy hem eenige maanden laater wederom, met zich brengende vyf of zesduizend hunner Onderdaanen, welken zy last gaven voor hem eene bemuurde stad te bouwen, acht honderd vademen lang en breed, en met muuren van twee vademen dik omringd: welke stad begonnen en voltrokken zynde Tferibon genoemd werdt. Daarenboven gaf hem de Sulthan van Damak zyne dochter ten huwelyk, en aan dezelve tot een bruidschat de stad Tferibon met haare omleggende landen.

De nieuwe Keizer vondt ras middel om zyne bezittingen te vermeerderen; en onder den naam van zynen Godsdienst overal voort te planten, veroverde hy veele nabuurige gewesten, onder anderen de voornaame stad Bantam Girang, de rykszetel der Bantamsche Vorsten, en, van daar oversteevende naar Sumatra, de Ryken Sillebar en Lampon. Ook hebben verscheiden' Lamponners, met hem overgestoken, zich in 't binnenst van Jacatra nedergezet, gelyk uit verscheiden' oude gedenkstukken, aldaar noch te vinden, blyken kan.

Hy overleed in een hoogen ouderdom, en liet drie zonen na, die zyne

ne heerschappyyen verdeelden, en hem ter eere de voornoemde grafombe opgerichteden, welke wy nu wat nader zullen beschryven. Dezelve heeft ongeveer de hoogte der Stadshuis toren van Amsterdam, en is van vooren vierkant, maar van achteren, alwaar zy tegen een steil gebergte stuit, is de gedaante eirond.

Het graf bestaat uit vyf verdiepingen, in de rots uitgehouwen, waar van de benedenste eenige trappen laager is dan de tweede, en zo vervolgens: de eerste vlakke is ook verre de grootste, en zy worden naar evenredigheid kleiner. Men gaat naar het eerste plein door een gemeen hek met zeven steenen trappen, die in 't midden door een hekje kunnen worden afgeslooten. Het plein zelve is met klinkertsteen gevloerd, en honderd voeten in 't vierkant breed, van vooren met een muurwerk vyf voeten hoog, en met witte Chineesche steentjes, byna op de Hollandsche wyze, opgezet: boven op dit muurwerk staan aan weerkanten der trappen vier ongemeen fraaije porceleine bloempotten met bloemgewassen, en aan de linkerhand twee lomerryke Cocosboomen.

Tot de tweede verdieping gaat men op langs gelykzoortige trappen, en vindt aldaar op het muurtje acht fraaye bloempotten, die alle door de nabuurige Moorsche Koningen aan de grafombe zyn geschonken. Op dit plein staan fraaye boomen, en drie netgebouwde Indiaansche woningen, ten dienste der Vorsten, als zy hier koomen om hunne offerhanden te verrichten. Dit plein is daarenboven alleen in het midden met een breeden weg gevloerd, en voor merkelyk breeder dan achter.

Tot het derde plein gaat men langs vier trappen door een hekje en fraaye poort, alwaar men ook een muurtje, maar geenerleye potten of andere cieraaden, vindt. En tot op dit plein, en niet verder, mogen de Hollanders en andere Christenen koomen.

Men zegt, dat weleer de Heer *Jakob Koepel*, toen Oppergezaghebber van Java's Oostkust met verscheiden' zyner Officieren, zeer tegen den zin der Moorsche Priesters, boven tot aan het graf is geweest; doch dat de meesten deeze stoutheid met den dood hebben moeten boeten, zynde zy niet lang daarna gestorven: waarschynlyk door eenig vergift hen op een behendige wyze toegediend.

Tot het vierde plein klimmen de Offerars wederom langs vyf trappen op; dit plein is versierd met een zeer fraayen Moorschen Tempel, in welken de Javaansche Vorsten twee of drie maal 's jaars hunne plegtige offerhanden verrichten; dat gebouw 's zeer fraay, en bestaat uit drie allengs toeloopeude verdiepingen. Ook zyn hier verscheiden' boomen, eenige zeer groot, en andere kleiner, die een aangenaamen lommer verschaffen.

Eindelyk

Eindelyk gaat men wederom langs eenige trappen, die echter van verre niet wel kunnen worden gezien, na het vyfde plein, dat het bovenste van allen is: het zelve is ook verre weg het kleinste, en staat met zynen eironden achterkant tegen de steilte der rotzen. Op dit plein zyn geenerhande sieraaden behalven 't graf zelve, het welk, als by niemand der reizigers van naby bezien, door hen op eene zeer verschillende wyze wordt beschreeven. Met zekerheid kan men alleen zeggen, dat het eene fraaye verheven tombe zy, met eene groote overwelfde deur, die volgens verscheiden' berichten zwaar verguld is. De hoogte der tombe is aanmerkelyk, dewyl dezelve niet alleen gemaakt wordt door de trappen, langs welke men van het eene plein tot het andere komt, maar dewyl ook de pleinen zelve op eene aanmerkelyk hellende wyze in 't gebergte zyn uitgehouwen.

Ondertuschen is het jammer, dat dit fraaye en oude konststuk hoe langs hoe meer vervalt, dewyl 'er geen onkosten tot onderhoud aan worden besteed. Het zelve lot ondervinden de huizen der Moorische Priesters, in de nabyheid gebouwd: deeze lieden zyn egter omtrent dit graf zeer waakzaam, en zo ras komt 'er geen Christen omtrent, of hy wordt ten minsten door twee van hun in 't beschouwen verzeld. Dit doen zy gedeeltelyk om eenige belooning van den reizenden man te trekken, en vooral, op dat geen Christen de beide bovenste pleinen der heilige tombe zou naderen. Zy geeven dan ook een verhaal aangaande de daaden en ontmoetingen van hunnen Heilig, en vertoonen noch eenige hem betreffende overblyffels, vooral een' vermollenden wagen, welken hy weleer zou hebben gebruikt. Tot het beschreeven graf kan men in een half uur van Trieribon te paarde, en in een uur te voet koomen: naby het zelve vindt men een gehugt van wel drie honderd huisgezinnen, die meest van de aalmoezen der bezigtigers moeten leven; zo dat het reizen hier, wegens de menigte der bedelaars, ongemeen lastig valt. Het gewoone geld ten dien einde gegeven, bestaat in Pitis, welker 10 eenen stuiver uitmaaken. In 't graf zelve ligt niemand dan de Heilig alleen; want hoewel verscheiden' Vorsten van Trieribon en hunne Vrouwen groote begeerte hebben getoond om hier te worden bygezet, heeft hen dit geluk nooit mogen gebeuren.

Trieribon, de Hoofdstad des Koningryks, ligt in de nabuurschap van eene kleine rivier, zynde een der grootste onder de Javaansche steden, en de woonplaats der Vorsten van dit Ryk. Zy breidt zich voornaamelyk uit langs de rivier, en loopt ruim anderhalve myl landwaards in, langs een schoonen breeden weg. De stad bevat tuschen de dertig en veertig duizend inwooners, en bestaat meest uit bamboezen gebouwen, gelyk de meeste Javaan-

ſche ſteden. Het Paleis des Vorſten is echter maatig fraay van ſteen opgehaald, gelyk ook het huis van 't Hollandsch Opperhoofd, en eenige weinige andere, onder welke de Moorſche Tempel, van drie verdiepingen hoog, de fraaiſte vertooning maakt.

De Hollandſche Maatſchappy heeft hier voor haar Opperhoofd eene Veſting, zynde een ſchans met twee heele en twee halve Bolwerken, doch ſlegts van hout gemaakt.

Onmiddelyk aan 't Koningryk van Tſeribon grenst het Ryk van Mataram, dat onder den Keizer van Java behoort. De Zuidzyde van dit gewest is gedeeltelyk vlak en zandig, doch heeft ook verſcheiden' bergachtige oorden, vooral in 't midden, alwaar eene kaap van hoog gebergte uitſteekt. Niet verre van 't Westelyk einde des gebieds, vindt men een grooten eironde inham, en voor denzelfden een groot Eiland, dat alleen aan 't zeewater door twee enge ſlenken toegang verleent. Aan 't Oostelyk einde is ook zulk een Meer, 't welk maar door eene ſpruit met het zeewater vereenigd is.

Aan den Noordkant vindt men vooreerst naby de Tſeribonſche grenzen de ſtad Tagal, een der aanmerkelykſte Zeeſteden van Java, welke ruim acht duizend huisgezinnen bevat. Zy ligt aan den voet van een zwaar gebergte verder landwaards in gelegen, en heeft ook eene Hollandſche Veſting, met een Opperkoopman, om voor den Rysthandel te zorgen. Verder op vindt men verſcheiden' rivieren, en aan dezelve aanzienlyke dorpen, en noech Oostelyker de ſtad Samarang, wegens haare fraaye ligging in 1703 tot de Hoofdplaats van den Oppergezaghebber van Java's Noordkust verkooren; na welchen tyd de Comptoiren der Maatſchappy derwaards zyn verplaatst, terwyl 'er oudtyds maar een Koopman lag.

Deeze plaats ligt ongeveer 53 mylen van Batavia, en hoewel maar een open vlek, verdient zy echter eene ſtad genoemd te worden, wegens haare uitgebreidheid, die ruim eene myl in 't rond beſlaat, en ruim twintig duizend huisgezinnen tot inwooners bevat, die zich altemaal geneeren met viſchen, rystplanten, hakken en zagen van Djatihout, enz., in alle welke zaaken de Chineezen, gelyk overal, daar wat te winnen valt, de naaſtigſte zyn: waarom deeze plaats ook met eene zeer bloeyende Markt is voorzien.

De huizen zyn meereendeels, volgens den Indiaanſchen trant op deeze Eilanden, van geſpleeten bamboezen zamen gevlogten: ondertuſſchen zyn 'er ook noech al veele van ſteen voor de voornaamſte Grooten en Kooplieden. Inzonderheid munt uit de woning des Landvoogds, die een van de

de voornaamste Prinzen des Keizerryks is, zynde dit gebouw een zeer groot steenen gevaarte aan eene fraaye rivier opgetrokken, tot het welk men over een steenen brug nadert.

De Hollandfche Gezaghebber heeft hier ook eene fraaye steenen wooning, gelegen in 't midden van een aanzienlyk houten Fort, 't welk ruimer is dan 't Kasteel van Batavia, en uit vyf zeer wel geregelde bolwerken bestaat, die alle wel met gefchut en eene bezetting zyn voorzien.

Eene myl beoosten Samarang, ligt ook een groot Vlek Torrabaja geheten, zeer gelegen tot den Rysthandel, maar veel minder aanzienlyk dan Samarang.

Verder Oostwaards ligt de aanzienlyke stad Japara, die gelyk Samarang ook door een aanzienlyken Landvoogd wordt geregeerd; zy ligt aan eene fraaye rivier, en is aan den zeekant met een kraalsteenen muur omringd, maar aan den landkant geheel open. De straten zyn hier, gelyk in meer Javaanfche steden, naauw, ongemakkelyk voor de gebruikers, en ook zeer vol kromten, zynde de huizen meest van bamboes, en maar enkele van planken of metzelwerk.

De Chineezen hebben hier een fraayen Tempel en Straat, die, wegens de bamboezen gebouwen in 1685 geheel afgebrand, na dien tyd weder ruimer en fraayer is opgebouwd. De zucht deezer Natie tot den handel heeft hier eene zeer bloeyende markt gemaakt, op welke alles zeer goedkoop is, zo dat men een hoen voor eenen stuiver, een gans voor eene schelling, en een geheel koebeest voor twee of drie ryksdaalers bekomen kan.

De Moorfche Landvoogd heeft hier eene fraaye steenen wooning, en voor dezelve een fraaye renbaan, alwaar hy met zyne Grooten zich in 't werpen met de lantie oeffent. Aan den overkant der rivier ligt een gebergte, op het welke de Maatschappy eene vesting heeft gehad, wel voorzien met gefchut en verdere ammunitie van oorlog: doch met het verleggen des Hoofdcomptoirs na Samarang, zyn hier de voornaamste zaaken weggehaald. Ondertusfchen is hier noch een Opperhoofd gebleeven, die zorge draagt voor den Rysthandel. By het verlaaten van 't Comptoir, hebben die van Batavia de vesting overgegeeven aan den Javaanfchen Keizer, en daar en tegen een fraay versterkt steenen gebouw doen stichten, in 't welk een wagt van 25 man is gelegd.

Noch verder Oostwaards ligt aan strand de vermaakelyke koopstad Javana, zynde een zeer bloeyend open vlek, dat ten minsten veertig duizend Inwooners zal bevatten.

Inwendig is het geheele land vol steile bergen, uit welke menigvuldige

rivieren voortkoomen , welke weder zeer vruchtbaare en welbebouwde valeyen verschaffen. Men heeft nooit beter gelegenheid om de inwendige natuur deezer landstreek te leeren kennen, dan door de reis met 's Compagnies Ambassadeurs van Samarang na Mataram te doen. Dezelve worden van die plaats altoos afgehaald door een groot geleide Javaansche Grooten , ten dien einde van den Keizer gezonden , en koomen op den eersten dag tot Ongaran , door veelerleye omwegen in het gebergte. Onderwege trekt men door tien dorpen , en ziet 'er noch een groot getal aan alle kanten , wier inwooners alle Rystplanters zyn. Het dorp Ongaran zelve ligt aan de voet van een hoogen berg van dien naam , die zyn top door de wolken verheft , en desnietregentaande byna tot boven toe met Ryst en Zuiker wordt bebouwd , en ook overal met veelerhande vruchtboomen is beplant. Van deezen berg vloeyen ook eenige fraaye riviertjes , die de onvruchtbaare vlakten bevochtigen , en deeze plaats zeer veraangenaamen. De ingezetenen van dit dorp maaken ruim vyf honderd huisgezinnen uit , en zyn verplicht allen die van Samarang tot den Keizer reizen , naar 's lands wyze , van spys en drank te voorzien , zonder daar voor iets te moogen neemen ; het geen hen op doodstraffe verbooden is : waar tegen zy wederom van alle andere rykslasten zyn bevryd.

De tweede dagreize is tot Salatiga , vyf mylen van Ongaran , welke weg zeer vermaakelyk is , en meest loopt door koele Djati boschen of rystvelden. Dit dorp is ook zeer aangenaam , en men wordt 'er insgelyks om niet onthaald.

Op den derden dag legt men eenen weg af van zeven mylen , en komt tot het dorp Silimbi , alwaar men over de rivier Damak trekt , die twee mylen boven Salatiga met groot gedruis tusfchen de bergen en klippen nederstroomt. Over deeze rivier ligt een byzonder zwaare brug , zamengesteld uit enkele Djatibalken , die meer dan een voet in 't vierkant dik zyn , en zich naast elkanderen 300 treden verre uitstrekken. Deeze doortocht is midden in een bosch , alwaar men , wegens de enghheid der steile bergen , minder dorpen dan naar gewoonte vindt.

By dit dorp Silimbi is eene poort , aan welke altoos een Hoveling ligt , die een van 's Keizers vertrouwdste vrienden is , met eene groote menigte Soldaaten. Deeze Overste moet op alles naauwkeurig letten , en mag niemand doorlaaten , na den een' of anderen kant , dan den geenen , die daar toe , by opene brieven van den Keizer , vryheid heeft ; wordende deeze wagt , om alle bedrog te vermyden , alle maanden verlegd.

Op den vierden dag vervolgt men den weg steeds Zuidoostwaards , een
of

of twee mylen door eene aaneenschakeling van bosfchen en bergen; doch daarna komt men in zeer fraaye vlakke velden, hebbende ter rechterhand een zwaar gebergte; maar ter linkerhand zulke uitgestrekte rystvelden, dat niemand dezelve, zelfs niet van de toppen der bergen, kan overzien. Ook is deeze geheele landftreek zo vol dorpen, dat dezelve doorgaans naauwelyks een achtfte van eene myl van elkanderen liggen, zo d. t. in eene ftreek van vier of vyf mylen in 't rond, meer dan vyftig dorpen liggen, bewoond door ruim tien duizend huisgezinnen.

Voorts, recht voorttrekkende, heeft men ter rechterhand den hoogen berg Barbaboe, die ook uitneemend fraay bebouwd is, en zich met groote en kleine heuvels aan 't gebergte van Ongaran vast hecht, uit welke vereeniging overal fpruiten voortvloeyen, die vereenigd meerendeels de groote rivier Damak maaken. Deeze berg, die zich tot eene groote hoogte verheft, is wederom zeer vol dorpen, die te zamen wel tachtig uitmaaken, en meer dan acht duizend huisgezinnen bevatten. Van den top, die ongemeen vermaakelyk is, heeft men een zeer ruim gezicht aan alle kanten, en kan onder anderen de Zee zo wel ten Zuiden als ten Noorden van daar worden gezien.

Zeven mylen verder komt men aan het dorp Tadie en het gebergte van dien naam, tusfchen welks toppen de weg doorloopt. Straks is men ook by de tweede Keizerlyke poort, en komt door dezelve in 't eigentlyk Mataram, een gewest, dat meerendeels uit eene aaneenschakeling van hooge bergen beftaat, die tusfchen beiden met ruime en zeer fterk bewoonde dorpen zyn vervuld. Het dorp Tadie is insgelyks zeer groot, en bevat meer dan twee duizend huisgezinnen. Ook ligt het aan eene fchoone rivier, doch die zo snel van loop is, dat alle tot hier toe geflagen bruggen in den regentyd zyn weggesleept: waarom de houten bruggen in dien tyd worden afgebrooken, en wederom in 't drooge faizoen hersteld.

Eer de Reizigers door de poort van Tadie in 't land van Mataram mogen koomen, worden zy eerst wederom door de lyfwacht en haaren Officier wel onderzocht, en trekken dan, alles wel bevonden zynde, door deeze allerschoonfte landftreek, bezaaid met veelvuldige rystvelden, en vol van de fchoonfte plantagien en boomgaarden; wier overvloedige vruchten voor weinig geld worden verkocht, en tot voeding van veertig duizend huisgezinnen moeten ftrekken.

Eene myl bezuiden den berg Barbaboe, ligt noch een veel grooter, Belirang genoemd, welke zo hoog is, dat men van daar niet alleen de beide Zeeën ten Zuiden en Noorden kan zien, maar zelfs de fchepen, die in de Zuidzee zeilen.

Twée mylen van hier ten Oosten, ligt de groote stad Kartafoera de Ningrat, ruim dertig duizend huisgezinnen groot, en de tegenwoordige Hoofdstad des Javaanschen Keizers. Deeze stad is zeer groot, doch open, en bevat weinig aanmerkelyke gebouwen buiten haare Paleizen, en vooral het Keizerlyk Hof, alwaar, behalven de Moorfsche, zo Mannelyke als Vrouwelyke lyfwagten, ook doorgaans een Hollandsch Opperhoofd met een Europeefche wagt wordt gevonden. De Paleizen van verscheiden Ryksgrooten zyn ook zeer fraay, doch het overige der stad bestaat alleen uit laage bamboezen hutten, uitgezonderd de Mahomedaanfche Tempels, die tof eene groote hoogte zyn opgetrokken.

De Keizer heeft hier wyduitgestrekte diergaarden, in welke Tigters, Leeuwen en allerley andere vreemde Dieren worden bewaard; dezelve zyn met huisjes voorzien, uit welke de Keizer, benevens zyne geliefde Vrouwen, de gevegten der wilde beesten kan aanschouwen. Nevens dezelve is eene zeer groote Renbaan, in welke alle Maandagen door de Ryksgrooten en den Keizer zelve, met de lantie, vermaakshalven wordt gestreeden, om elkanderen uit den zadel te ligten, of voorby te rennen.

De geheele weg van Tadie na Mataram is, aan weerskanten, met heiligen en houten poorten bezet, zo dat niemand van denzelven ontkoomen kan, dan hier en daar ter zyde door het gebergte, 't geen echter niet zonder dringend levensgevaar kan geschieden.

Drie uren gaans van Kartafoera komt men by de derde poort, Oepak genaamd, daar men al wederom, doch minder gestreng dan wel aan de eerste poorten, wordt ondervraagd. Van hier komt men te Caliader, en eindelyk te Mataram zelve, door eene poort insgelyks met waakend krygsvolk bezet.

Deeze weg is verre de gemakkelykste om te Mataram te koomen: 'er is noch wel een andere van Tagal, gelyk ook van Balamboang, doch deeze zyn langer, en minder gemakkelyk, maar eveneens met sterke wagenten bezet.

Weleer was Mataram de gewoone Hofplaats der Javaanfche Keizers, en is noch de eerste en grootste stad des gantschen Ryks, meest bestaande uit twee groote straaten, wier eene, Zuid en Noord lopende, ongeveer de lengte heeft van twee mylen, en aan het Zuid einde versierd is met het Keizerlyk Paleis. Deeze Hoofdstraat wordt kruislings met verscheiden dwarsstraaten doorsneden, wier Westelyke einden beschermd worden door een hooge steenen muur, weleer boven acht en onder twaalf voeten dik, doch thans, zedert de geweldige oorlogen met *Tarouna Djaja*, en door 't vertrek der Hofhoudinge na Kartafoera, zeer vervallen.

De

De grootste Zuid en Noord loopende straat is ook wel twee mylen lang; en dus beslaat deeze stad, met haare groote en mindere straten, eene zeer groote uitgestrektheid, en meer dan 250,000 inwooners. Het Keizerlyk Hof, meerendeels een steenen gebouw, is zeer fraay en uitgebreid, zynde steeds door Keizers bewoond geweest tot aan 1677, wanneer de toen regeerende Keizer *Tagekwangi*, uit zyn Paleis door *Tarounga Djaja* verdreeven, zich te Kartasoera heeft gevestigd. Naby het Keizerlyk Hof is eene groote Renbaan en een menigte van minder Paleizen, door de Javaansche Grooten gebouwd. Hier vindt men ook eene schoone Diergaarde, in welke op 's Keizers kosten veele duizenden wilde Herten, Tygers, Rinocerosfen, Buffels, en ongemeen groote Stieren, ieder in afzonderlyke perken, worden onderhouden. Alle deeze plaatzen zyn omzet met zwaare heiningen, die, niettegenstaande haare hoogte, zomwylen door de Tygers worden beklommen, het geen hen echter zelden wel bekomt, dewyl zy spoedig door de steeds tegenwoordig zynde wagten met schietgeweer of pieken worden afgemaakt.

Behalven de reeds opgenoemde, zyn 'er noch veele aanmerkelyke plaatsen in 't Mataramsche gebied, welke wy nu, om niet te wydloopig te zyn, vooral daar zy weinig door Europeaanen bezocht worden, zullen voorbygaan, en liever de nabuurige Landschappen van Kadoewang Panaraga en Madion eens bezoeken. De Zuidkant deezer gewesten is meerendeels ontoeganglyk, wegens de steile bergen, voor welke de zee ongemeen diep en menigwerf onpeilbaar is, uitgezonderd eene groote menigte van blinde klippen, die deeze kusten noch gevaarlyker maaken. Aan den Noordkant, die over 't algemeen zeer vlak en bevaarbaar is, vindt men, behalven steden en dorpen van minder belang, in de eerste plaats de voornaame zee-stad Rembang, alwaar een groote handel is in Ryst, en noch meer in Houtwaaren; zo dat de Maatschappy hier zomwylen haare Jachten laat bouwen. De stad zelve is, naar den Javaanschen smaak gerekend, zeer fraay, en hoewel veelal uit houten huizen bestaande, ook noch met eenige steenen gebouwen versierd. De Maatschappy heeft hier ook eene fraaye houten vesting, in welke een Onderkoopman met eene bezetting van 25 man woont, tot beveiliging van den handel.

Aan den Oostelyken hoek van den Noordkant, vindt men noch twee voornaame steden, te weten, Toeban en Cidajoe. Toeban plagt welcer onder een byzonderen Koning te staan, die een magtig gebied bezat, doch behoort thans onder den Keizer. De stad is noch fraay en welgelegen, zy wordt thans door een Temanggong bestierd, welke hier een schoon Paleis en aanzienlyke Hofhouding heeft. De Moorfsche Tempel is ook zeer
fraay.

fraay, benevens de Diergaarde, altoos voorzien met veelerhande wild gedierte. Ook had de Koning hier weleer eene groote stalling met Paarden en Oliphanten, welke thans is te niet geraakt.

Binnen in deeze Landstreeken zyn, behalven de menigvuldige dorpen, ook verscheiden' steden, die onze aanmerking verdienen, en wel inzonderheid Jagataga, Madion, Kaderi en Brindjok. Jagataga, eene fraaye stad, ligt aan den voet van het hoog gebergte Lewoe, en is eene der aanzienlykste van gantsch Java, hebbende veel fraaye gebouwen, benevens eene schoone Mosquee, terwyl zy door een uitgestrekten hout-handel bloeit.

Madion is gelegen in een Prinsdom van dien naam, en wordt geregeerd door een Prins, gekoozen uit 's Keizers voornaame Ryksraaden, die een schoon Paleis en ruime Hofhouding heeft. De stad is zeer uitgestrekt, beslaande meer dan eene myl in den omtrek, en bloeit niet weinig door een' voordeeligen Hout en Rysthandel, ten welken einde verscheiden' ruime Marktplaatzen in dezelve worden gevonden.

De stad Kadiri is van noch grooter aangelegenheid, als wel anderhalve myl in den omtrek beslaande, en wel 10,000 huisgezinnen bevattende. Ongemeen vermaakelyk is de ligging deezer plaats, als gebouwd aan eene van Java's aanzienlykste rivieren, zynde dezelve met een' steenen muur omringd. Indien deeze stad niet zeer veel geleden had in de oorlogen met *Tarouna Djaja*, *Sourapati* en andere wederspannelingen, zou zy de schoonste des gantschen Ryks zyn; desniettegenstaande is zy noch zeer fraay, welgebouwd, en, dewyl zy eene der beste vestingen van Java is, vol krygsvolk.

Brindjok ligt aan dezelfde rivier, als Kadiri, doch Zuidelyker, nader by derzelve oorsprong uit het gebergte, en is niet alleen wel bewoond, maar ook net bebouwd, zo dat zy, naar maate haarer grootte, de meeste steenen gebouwen onder alle de Javaansche steden bevat.

Ten Oosten van 't Landschap Brindjok liggen de Landen van Loedaja en Poegar, beide grenzende aan de Zuidzee. De kust deezer landen is meereendeels zeer steil en rotzig, uitgezonderd een gedeelte des lands van Poegar, het welk een vlakken en zandigen oever heeft, rykelyk voorzien met Jagerboomen. Inwendig ligt hier de hooge berg Mameroe, en verder landwaards in naar 't Oosten eene menigte rystvelden; zynde het land zelve zonder aanmerkelyke steden of groote dorpen. Niet verre van land ligt in de Zuidzee het Eiland Baron, dat aan den Zuidkant ongemeen steil wordt gevonden, terwyl voor de helmelhooge klippen geen ankergrond te bepeilen is.

De

De Noordkust is veel vlakker en byna overal genaakbaar, ook daarenboven zeer ryk in menigvuldige rivieren. Tegen over dezelve ligt het schoone Eiland Madura, 't welk van 't Oosten naar 't Westen ongeveer twintig mylen lang, en drie, vyf of zes mylen breed is. Het land is verdeeld in drie gewesten, te weten Sammanap ten Oosten, Pamakasfam in 't midden, en Sampau aan 't West einde, wier beide eerste deelen thans onder de bescherming der Maatschappye staan, terwyl alleen het Westelyk deel behoort onder den Panombahan van Madura, die de eerste dervier Strandheeren, en een der aanzienlykste Vasfallen is van 't Javaansche Keizerryk. In 't land van Sampan ligt aller Noordwestelykst de stad Arosbaja, alwaar de onzen voor de eerste reize landden in 1599, doch zeer kwalyk ontvangen werden. Drie mylen Oostelyker ligt Madureta, de grootste en volkrykste stad des geheelen Eilands, bevattende dertig of veereig duizend inwooners. Alhier houdt de Vorst zyne woonplaats, zynde de stad ook versierd met die fraaijgheden, welke men by de Oostersche Prinzen gewoonlyk vindt, en verder met een maatig aantal steenen gebouwen; terwyl het meerendeel der wooningen uit enkel bamboes bestaat.

De nabuurige steden Sampan, Quanger en Ambaleja, behooren alle onder den Moorschen Keizer, maar Pamakasfara, in 't middeldeel des Eilands, en 't Landschap van dien naam gelegen, heeft tegenwoordig zyn' eigen Vorst, die zich onder de bescherming onzer Maatschappye heeft begeeven.

Vyfdehalve myl ten Oosten ligt Sammanap, 't welk voor 't jaar 1707 ook op zich zelve stond, doch toen is gekoomen onder 't bestier van den Prins *Sederma*, die, wegens zyn slecht gedrag, niet lang daar na, door eene zamengezwooren menigte werdt van kant geholpen. Na welke gebeurtenis hem zyn minderjarige Zoon, onder de voogdy zyner Moeder en de bescherming onzer Compagnie, is opgevolgd.

De voornoemde stad is zeer fraay en wel bewoond, gelyk het grootst gedeelte des Eilands, het welk men meent ongeveer drie honderd en vyftig duizend Inwooners te bevatten, 't geen waarlyk een aanzienlyke bevolking is van een Eiland, twintig mylen lang, en door elkanderen gerekend niet boven de vier mylen breed.

Op de Noordkust van Java, tegen over Madura, vinden wy in de eerste plaats het Koningryk Gressic, weleer een aanzienlyk Koningryk, zelfs zodanig, dat deszelfs Regeerders in een naauw verbond stonden met die van Amboina, en hen dikwyls in de Ternataansche oorlogen onderstand booden. De plaats is noch hedendaags wel bebouwd, en heeft onder anderen veel Chineesche in-

wooners, die onder een' Capitein en Luitenant hunner Natie staan, en in de hier vallende waaren een grooten handel dryven. Voor de stad ligt in zee een groot rif, 't welk echter zo veel tuschenruimte laat, dat de schepen gemakkelyk kunnen aankoomen.

Een myl achter Gresik landwaards in ligt het stedeke Giri, op Java beroemd wegens zyn fraayen Tempel; teffens vindt men hier, op een bergje, de begraafplaats van een der zoonen van den beroemden *Scheik Ibn Moelana*, welk graf hoog en pragtig is gebouwd met verscheiden transen.

Aan den zeekant ligt verder Zuidwaards wederom de stad Sourabaja, een der voornaamste des gantschen Ryks, liggende aan de groote rivier van Cadiri, die beneden Sourabaja met vyf hooldmonden in zee loopt; deeze stad staat onder eenen Temangong, die de tweede Strandheer des Ryks is, en bevat ruim vyftig duizend inwooners. De Vorst onderhoudt hier eene zeer pragtige Hofhouding, en is rykelyk voorzien van Oliphanten, zynde het eene manier, dat hy zyne bezoeken van staat doe, zittende op eenen Olifant in een getraalyde draagstoel. De stad zelve is zeer uitgebreid, bevattende, behalven veele mindere, eenige schoone steenen gebouwen en fraaye lynrechte straten, benevens eene schoone marktplaats, op welke allerhande Waaren, vooral Ryst, te koop koomen, welk laatst gewas alhier in tyden van vrede zeer overvloedig is, en waar van dikwils tot vyf millioenen ponden in 't jaar worden verkogt.

De Maatschappy heeft in Sourabaja ook een Opperhoofd, die teffens Capitein is, en met eene onderhoorige bezetting van honderd man in eene fraaye woning buiten de vesting zyn verblyf houdt.

De Vorst van Sourabaja was weleer een Koning van veel vermogen; want niet alleen stonden onder zyn bestier, Balamboang, Pasaroewan en Gresik met alle de omliggende landen, maar ook een gedeelte der Zuidkust van Borneo: hy bewoonde roen een aanzienlyk steenen Paleis Astena genoemd, 't welk thans byna geheel en al vervallen is. Maar dit groot gebied is allengskens verkleind, en de Vorst tot een der eerste Leenmannen van den Javaanschen Keizer vernedèrd; dan eindelyk in 't jaar 1708 werdt de toenmaals regeerende Prins van Sourabaja, wegens menigvuldige ontrouw, op 's Keizers order gedood, en zyn oudste Broeder in zyne plaats gesteld, doch in een volkoomen afhankelijkheid van het Hof.

Behalven andere sieraaden heeft Sourabaja eene fraaye Moskee, een der drie Javaansche Hoofdtempels, op een Eilandje aan den overkant der rivier gelegen. Het zou zeer bezwaarlyk zyn eene naauwkeurige beschryving van 's gebouw te geeven, dewyl geen Christen op doodstraffe in hetzelfde mag koo-

koomen, al reinigde hy zich met alle Moorsche plegrigheden; in 't algemeen kan men echter zeggen, dat ter zyden van d t pragug gebouw gevonden wordt het graf van een' der grootste Javaansche Heiligen, te weteen van een der zoonen van *Ibn Moelana*, Sulchan Ampil genoemd, hoewel ook sommigen staande houden, dat *Ibn Moelana* niet te Tjieribon, maar in der daad hier begraven zy.

Dit zeer eenvoudig graf is weinig van de overige Moorsche graven onderscheiden, en bestaat alleen uit een hoop aarde met muurwerk omheind. Ondertuschen is de grond hier onstreeks volkomen heilig, en het zou voor eene doodstraffelyke Godloosheid by de verdoolde Mahomedaanen gehouden worden, hier zyn water te maaken, of eenige onreinigheden, hoe genoemd, neder te werpen, zynde het reeds voor eenen Christen eene groote eere hier omtrent te mogen komen. De Priesters van deezen Heilig zyn ook gewoon, veelerhande verdigtzels aan de nieuwsgierige en bygelooijge reizigers uit te venten: onder anderen verhaalen zy, dat men tot drie keeren toe getracht heeft boven het graf des Heiligen Mans een verdekt gebouw te maaken, maar met dit gevolg, dat hetzelfde t'elkens door de Engelen in brand wierde gestoken, waar door men genoodzaakt is geworden hier van af te zien.

Ten Zuidoosten van Sourabaja ligt Pasfarouwan, eene stad insgelyks van veel vermogen, en in 't begin deezer Eeuwe de Hofplaats van den beroemden Javaanschen Rebel *Sourapaii*. Deeze stad bestaat ruim twee mylen in den omtrek, is na de Javaansche manier redelyk wel versterkt, en bezit veel geslut met ruim vyftig duizend inwooners, die eenen uitgebreiden handel dryven met Verstofften, Ajuin, Vogelnestjes, Kocheesten, Hoenders, enz. Waaron ook de Maatschappy hier eene Vesting heeft met een Opperhoofd en eene fraaye bezetting.

Het Vorstendom Balamboang is eindelyk het laatste en 't Oostelykst gedeelte van Java; deszelfs Zuidkust is over 't algemeen zeer rotsachtig, en overal met klippen bezet, doch teffens vol inhammen en baayen, alwaar men dikwils een goeden ankergrond aantreft. Voorts is het strand tuschen de klipachtige deelen op eenige plaatzen zeer vlak en zandig, ook hier en daar boschagtig. Aan 't Oost einde is de geheele kust zeer smal en rotsachtig, behalven aan de uiterste Oostelyke punt, die laag en zandig, doch teffens met steile klippen onder water bezet is: ook heeft deeze Zuid-Oostelyke uithoek naar het Noorden eene laage smalle kaap, die wegens haare steile rotzen en bergen geheel ontoegangelyk is.

Verder Noordwaards loopt de geheele Oostkust byna lynrecht naar het Noorden, en is overal zeer laag en zandig, behalven in 't midden, alwaar de zeer hooge bergen van Balamboang byna tot in zee uitteeken. Tegen

over deeze kust ligt het Eiland Bali of klein Java , alleen door eene enge straat van Groot Java gefcheiden.

De Noordkust , aan welke de stad Panaroekan ligt , is meerendeels zeer vlak , en heeft minder inhammen dan de Zuidkant , doch daarentegen verscheiden 'kleine rivieren , onder welke die van Panaroekan de voornaamste is . Ook liggen aan den Westkant dier rivier twee regels bergen , lynrecht van 't Noorden na 't Zuiden loopende , en met elkanderen vier of vyf mylen landwaards in vereenigd door het gebergte van Domon , het welk Oost en West loopt.

De stad Balamboang ligt byna in 't midden van 't Oostelyk gedeelte , twee mylen van zee aan eene rivier van dien naam . Zy is gebouwd in eene zeer aangename zandige landstreek , alwaar men tot aan den wal kan naderen , en een' goeden ankergrond vindt . De stad zelve is ruim twee mylen in haar' omtrek groot , en wordt bewoond door tien duizend huisgezinnen , meest in bamboezen gebouwen . By de eerste togten na Java van Drake en Kandisch is dezelve reeds aan de Europeaanen bekend geworden .

De Regeering deezer stad en landstreek is in handen van een Balischen Prins , die van den Keizer geheel onafhangelijk is , en eene fraaye Hofhouding heeft . Ook wordt aldaar alles op zyn Balisch bestierd : evenwel is de aard der zaaken van dit Ryk weinig bekend , om dat de Europeesche Natien dit gewest binnenlands zelden bezoeken .

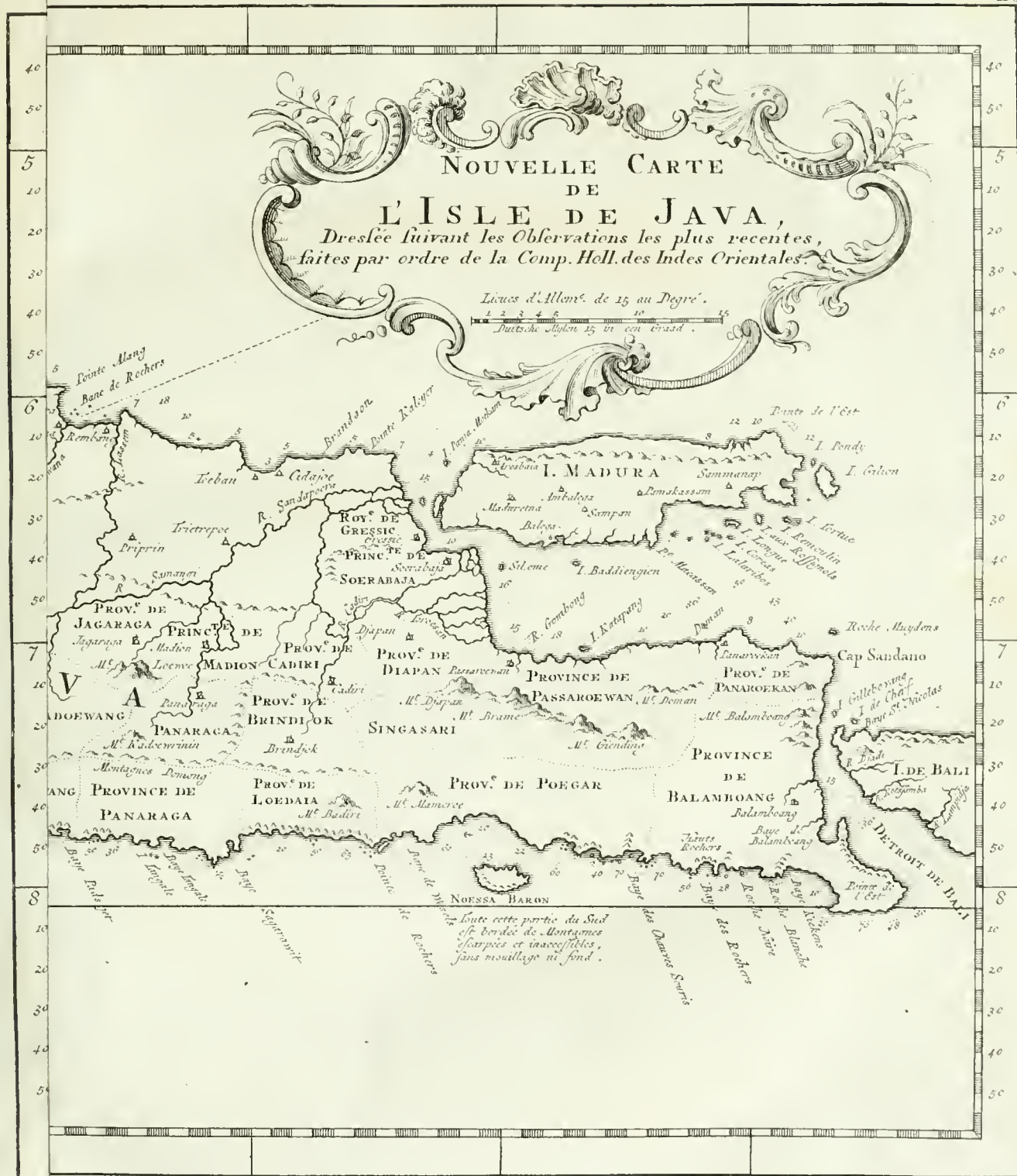
Deeze landstreek , die ongeveer 144 vierkante mylen beslaat , is zeer wel bewoond en vol dorpen , maakende de inwooners met elkanderen ongeveer een getal van 250,000 .

Het geheele Eiland Java bevat negen en dertig groote steden , en vierduizend vyfhonderd dorpen , wier inwooners alle te zaamen volgens *Valentyn* worden begroot op ruim een-en-dertig millioenen . Maar in het eerste deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap der Konsten en Wetenschappen wordt deeze zaak geheel anders opgegeeven .

Bantam is volgens de laatste opgave zeer weinig bevolkt . en 't geheele Koninkryk zou niet meer bevatten dan 5000 Tjatjars of Huisgezinnen : wordende een huisgezin gerekend op twee wapendraagende mannen , twee vrouwen en twee kinderen . De zom der geheele bevolking zou derhalven zyn alleen van 30000 zielen .

Jacatra wordt met de Preanger landen geschat op 29000 Tjatjars of 174000 zielen .

De negen Provinciën van Tseribon stelt men op 15000 Tjatjars of 90000 Perzoonen .



LAND JAVA,
O. I. Maatschappy gedaan.



NIEUWE KAART VAN HET EILAND JAVA,
 Geschikt volgens de jongste Waarneemingen op Order der Nederlandsche O. I. Maatschappij gedaan.

Aan Java's Oostkust worden de Landschappen, die onder de bescherming der Maatschappye staan, geteld op 46200 Tjatjars of 277,200 zielen.

Des Keizers Onderdaanen stellen zy op 25200 Tjatjars of 151200 Menschen, en die der overige Landschappen op 12800 Tjatjars of 76800 Inwooners. Het welk alles te zaamen naauwelyks maar 647800 Inwooners zal uitmaaken. Wy hebben geen reden om eenigzins aan de naauwkeurigheid van het Edel Genoodschap te twyffelen. Maar van den anderen kant is het bekend dat *Valentyn* de zaaken beschryft, zo als zy waren in 't jaar 1723, dat hy alles op 't naauwkeurigst onderzocht, tot alles een vryen toegang had, en zelve verscheiden tochten binnenslands heeft gedaan. Ook zou het bezwaarlyk vallen te onderstellen, dat de bevolking van Java in dien korten tustchenryd van 1723 tot 1779 op eene zo verbaazende wyze zou zyn verminderd, dewyl men weet dat aldaar, behalven den moord of het oproer der Chineezen te Batavia in 1740, weinig onlusten van eenig belang zyn voorgevallen.



E E R S T E B O E K.

T W E E D E H O O F D S T U K.

LEVENSWYZE EN ZEDEN DER *JAVANESEN*.

De heerschenende Godsdienst op het Eiland Java is die van Mahomed, welke al vroeg met de Arabische kooplieden naar de Indische Eilanden overgevoerd, doch hier voornaamelyk algemeen geworden is na de aankomst van den Heiligen *Scheik Ibn Moelana*, een man niet minder vol van staatkundige streken, dan van de geheimenissen van zynen Godsdienst. Behalven deze vindt men ondertuschen hier en daar aan zee, en ook in 't midden des Eilands tuschen Jacatra en Mataram, vele Heidenen, die, behalven hunne belagchelyke Afgoden, zeer veel gewigt stellen in de leere der zielsverhuizinge, die, eerst van *Pythagoras* oorsprongelyk, in de Indien eene algemeene goedkeuring heeft weggedraagen. Met deze Heidenen kunnen echter de Leeraars des zuiveren Geloofs beter te recht raaken, dan met de Mahomedaanen, die, zich op eene hoewel klaarblykelyk valsche openbaaring beroepende, naar geen betere dingen willen hooren.

Het Mahomedaansch Geloof door alle de Hoofd-Vorsten des Eilands beleden is hier in een algemeenen bloey, en deszelfs belyders zyn op 't sterkst verkleefd aan hunne buitenspoorige stellingen. Zy twyffelen 'er niet aan of 'er zyn van de Schepping der Waereld tot aan *Ali* 224000 Propheeten geweest, en stellen Mahomed aan 't hoofd derzelve. De eerbied voor God en de zending van zyn' Propheet zyn de twee hoofdstukken hunner Leere, medebrengeude, dat een ieder, kort na zyne begravenis, in 't graf wordt bezocht door twee verschrikkelyke Engelen, *Monker* en *Nakir*, die den dooden beveelen recht overend te zitten en hem verschrikkelyk kastyden, zo hy in een deezer punten niet zuiver is geweest. De Zielen der ongeloofigen alleen komen voor eeuwig in de hel, doch die der Mahomedaanen, al zyn zy zeer godloos geweest, worden na eene genoegzaame zuivering tot de Hemelsche vreugde toegelaaten. De zielen der Propheeten zyn ondertuschen de gelukkigste, want zy gaan aantonds na den dood in 't Parady;

radys; terwyl die der andere Gelovigen moeten huishouden in de kappen van groene Vogels, die de vrachten in 't water van het Parady's nuttigen.

De dag des Oordeels zal naar hunne meening algemeen zyn, en n'iet alleen gaan over de menschen, maar ook over alle redelooze dieren, die hunsr achtens aan de algemeene Opstanding deel zullen hebben. Alle deelen der menschelyke lichaamen zullen dan opstaan, zo als zy in dit leeven geweest zyn, zelfs geen hunner haren uitgezonderd; terwyl de zielen, in de groote trompet van den Engel *Israfil* verzameld, op zyn geblaas, alle naar de voorige lichaamen zullen vliegen.

Na het Oordeel moeten alle menschen gaan over de brug *Al Sirat*, die zo scherp is als een mes, en over welke alleen de Vroomen kunnen gaan in 't Parady's, terwyl de Godloozen 'er af zullen vallen in de helle, die daar onder open staat. De helle heeft volgens hen zeven verdiepingen, geschikt voor zevenderley soort van Godloozen. Het Parady's daarentegen bevat alle mogelyke vermaakelykheden, die tot voldoening van weelde en wellust kunnen strekken.

De Mahomedaansche Leere, die de veelheid van Vrouwen toelaat, is hier te lande in haare grootste uitgestrektheid aangenoomen: in 't byzonder was hier ook eene rede te meer om dit stelzel in te veeren, dewyl het vrouwelyk geslacht alhier veel overvloediger is dan het mannelijke, zo dat men op zommige plaatsen wel tien vrouwen tegen een mansperzoon ontmoet. Behalven de vrouwen, met welke zy op eene wettige wyze gehuwd zyn, neemen zy ook bywywen naar welgevallen, die echter teffens geen meerder aanzien bezitten, dan van dienaaresfender eerste vrouwen, welke zy in alles moeten dienen en gehoorzaamen, en ze ook by alle gelegenheden in 't openbaar volgen en oppassen. De bywywen hebben zelfs geene vryheid om by de mannen te liggen, zonder daar toe verlof van de echte vrouwen verkreegen te hebben, welke op haare beurt zulks niet kunnen weigeren, zonder haare oere te krenken. De kinderen uit zodanige bywywen gebooren bezitten alle rechten van vry geboorene menschen, en kunnen ook niet worden verkogt, schoon hunne moeders volstreckte Slaavinnen zyn geweest, gelyk doorgaans plaats grypt. Want deeze dienstmaagden worden gerekend tot hulp der echte vrouwen aangenoomen te zyn, en verbeelden dezelve in haare nakomelingschap, eveneens gelyk welcer *Hagar*, voor *Sara* in plaats tredende, *Ismael* ter wereld bracht, die dus voor eenen tyd den echten zoon des huizes verbeelde. Ondertusfchen is 't mer de goede verstandhouding hier noch ruim zo erg, als welcer in de huishouding van

Abraam

Abraham gefield, en dagelyks ziet men voorbeelden van zodanige kinderen, die door hunne Stiefmoeders met vergif worden van kant geholpen.

Gelyk op de meeste plaatzen onder de verzengde luchtfreek, dus ziet men ook hier de kinderen in hunne tedere jeugd naakt loopen, uitgezonderd de natuurlyke deelen: die met een klein gouden of zilveren plaatje by de vermogenden zyn gedekt, terwyl ook de meisjes haare armen met veelerhande armingen versieren. Dit naakt loopen duurt ondertusfchen niet langer, dan tot den ouderdom van dertien of veertien jaaren; want op dien tyd worden zy gekleed, voor huwbaar erkend, en ten spoedigften uitgehuwelykt, 't welk aldaar volstrekt noodig is, dewyl zy anderzins, onder den dekmantel der jongelingfchap, allerhande ontuchtigheden bedryven. Maar 'er is ook noch eene rede van veel gewigt, die de Ouders verplicht hunne kinders ten spoedigften uit te huwelyken, dewyl de Erfopvolging hier te lande eene zaak is van 't uiterfte belang, vooral te Bantam: want het is aldaar eene onvermydelyke wet, dat indien iemand komt te overlyden zonder kinderen na te laaten, die van de vaderlyke magt bevryd en uitgehuwelykt zyn, alle zyne vrouwen en kinderen met de geheele nalatensfchap, door de Vorften als hun wettig eigendom worden aangegreepen. Hierom ziët men dat de Vaders hunne Kinders reeds met den ouderdom van negen of tien jaaren uithuwelyken, waar door zy alleen in staat zyn de kragt deezer Barbaarfche wet te ontzenuwen.

Onder de lieden van aanzien beftaat het huwelyks goed der vrouwen in eene zomme gelds en een zeker getal Slaaven van beide fexen, gefchikt naar 't vermogen der Vaders. Dus trouwde in 't jaar 1600, toen de Admiraal *Warwik* voor Bantam lag, aldaar de tweede dochter van den Sabandaar of Ontfanger der tollén, die een man van aanzien is, en het beftier voert over den geheelen koophandel, met eenen jongeling van een voornaam geflagt, en ontving tot een bruidfchat vyftig Slaaven en een gelyk getal Slaavinnen, benevens driemaal honderd duizend Carcas, 't welk een zomme bedraagt van ongeveer zes-en vyftig guldens en vyf ftuivers Hollandsch; zo dat het geld toen ter tyd aldaar ongemeen fchaarsch, of de slaaven zeer goedkoop moeten zyn geweest, dewyl 'er anders geen de minfte evenredigheid tusfchen de waarde van beiden fchynt plaats te grypen.

Volgens de gewoonte der Oosterfche landen, worden de huwelyken meerendeels gemaakt door de Ouderen, en dus gefchiedt de vereeniging meer uit welvoegelykheid dan waare liefde. Dan de Europeefche keurigheid in dit ftuk is hier van minder noodzaakelykheid, dewyl een man zo veel vrouwen en byzitten kan neemen als 't hem behaagt, en ook van die geene, wel-

ke hem tegen de borst zyn, gemakkelyk door echtscheiding kan worden ontslagen. Alles is derhalven tot den trouwdag gereed, zo ras de wederzydsche Vaders het maar eens zyn: want wat de Moeders betreft, deeze hebben hier in niets meer te zeggen dan haaren mannen behaagt, dewyl tusfchen de voorrechten eener Mahomedaanfche getrouwde vrouw en eene slaavin in der daad weinig onderscheid wordt gevonden.

Als de trouwdag gekomen is wordt alles op 't fraaist opgeschikt, zo wel ten opzichte van den Bruidegom en Bruid, als van de Ouders en hunne verdere Naastbestaanden. De beste kleederen worden dan alle te voorfchyng gehaald, benevens de edelgesteenten en ringen. Ook pronken zich de Slaaven op naar hun vermogen, en versieren in de beide huisgezinnen de muuren der gebouwen met de werpspiesen en andere by hen meest gebruikelyke wapenen, die daarenboven met kwasten van rood en wit Catoen worden opgeschikt. De voornaamfte lieden laten ook voor den middag van den trouwdag eenige steenfukken afiteeken, als tot eene aankondiging der huwelyksplegtigheid, welke na het middagmaal staat volvoerd te worden. Dat gehouden zynde, wordt den Bruidegom een uitgeleezen paard gebragt, met alle mogelyke sieraaden opgetooid, 't welk hy beklimt, en daar mede tot aan den laaten avond door alle wyken der stad rydt, om zich aan alle zyne goede vrienden te vertooren, en hunne gelukwenschingen onder weg te ontvangen. Terwyl hy met deeze plegtigheid bezig is, begeeven zyne Slaaven zich naar de Bruid, om haar ieder een geschenk aan te bieden, en haare gunst te winnen; terwijl zy teffens het huwelyksgoed aanbrengeu, 't welk in dagelyksche meubelen bestaat, met bloemen en andere fraaijgheden opgesierd, en dan verder door hen wordt in order gesteld. Zo ras de Bruidegom zynen plaifertogt door de stad geëindigd heeft, keert hy weder naar huis om het gastmaal des huwelyks te vieren, tot het welk alle naastbestaande vrienden worden genoodigd; hier brengt men den tyd door met musiek en dansen na den maalyd, doch het nieuwgetrouwde paar wordt gebracht naar een gebouw, rondsom met gordynea omhangen, om aldaar hun huwelyk te voltooyen, tot het welk geene verdere Gerechtelyke of Godsdienstige plegtigheden worden gevorderd.

De Javaanen zyn, gelyk de meeste Oosterlingen, zeer bezet met de folterende plaag van huwelyks nayver, 'tgeen de Vrouwen ook hier in dien zelfden onaangenaamen staat brengt, welken zy in 't Oosten byna overal ondervinden, dat is van naauw opgeflooten te moeten zyn in haare vertrekken, zo dat zelfs haare eigen zoonen haar niet mogen bezoeken. Ondertusfchen zyn de Vrouwen van aanzien hier te lande in groote hoogachting,

en wanneer zy uitgaan, 't geen zelden gebeurt, moeten alle Mansperzoonen, die haar ontmoeten, zelfs te Bantam de Koning niet uitgezonderd, voor haar uit den weg gaan. De grootste Heeren kunnen met haar niet spreken zonder de toelaating haarer mannen, doch met haare Slaaven zyn zy zo veel te vryer, 't geen zeer tegenstrydig schynt, en deeze hebben zy dikwyls 'snachts by zich om zich te doen wryven, terwyl zy haare betel kaauwen. Aan den weg kan niemand eene vermogende en aanzienlyke Mahomedaanfche Vrouw onderscheiden van het gemeene slag; want zy gaan dan altoos barrevoets, en hebben haare lichaamen alle bedekt met twee stukken lynwaad, waar van haar 't een over het hoofd geslagen tot den boezem afhangt, en het ander van den middel tot aan de voeten. Gewoonlyk zyn zy niet zeer keurig op haar hoofdhaar, en hebben het alleen op eene onachtzame wyze geknoopt; hoewel zy op Feestdagen gewoonlyk gouden kroontjes draagen, teffens met haare gouden of zilveren armingen.

De meeste Volkeren onder de verzengde luchtstreek, die heel of half naakt gaan, hebben de gewoonte van hun lichaam, of ten minsten het hoofd, met een of ander vette, doorgaans gekleurde, stoffe te smeeren, 't geen, schoon voor ons walchelyk, by hen voor een stuk van zinnelyke wellevendheid wordt aangezien, en niet zonder alle reden: zodanige smeeringen zyn hier immers van veel nut, dewyl zy, een gedeelte der huidpooren verfloppende, de al te groote uitwaasfeming beletten, en de huid voor 't verschrompelen door de brandende hitte der zonne bewaaren, als ook de bloedeloze diertjes en vliegen, in de heete gewesten zo menigvuldig, afkeeren. De Javaanfche Volkeren doen in deezen opzichte niet onder voor hunne nabuuren, maar besmeeren hun hair, dat kort en dik is, doch echter meer overeenkomst heeft met dat der Europeaanen, dan der Africaanfche Natien, met de olie uit Cocosnoten. Hunne aangezichten worden ook rykelyk besmeerd, vooral by de Vrouwen, die, van natuure leelyk, zeer bruin en plat van weezen zynde, door dit fraay blanketzel geheel walchelyk worden. Het overige haarer fraaye lichaamen wordt opgesmukt met een zaamgestelde stoffe uit Cocosolie, Saffraan, Sandelhout en verscheiden' reukwerken, dewelke haar zeer stinkende maakt, en verft met allerhande zeer misstaande plekken. De Mannen zyn zeer groote vyanden van den baard, en terwyl andere Mahomedaanen dien doorgaans lang laten wasfen, plukken zy denzelve met tangetjes uit, hair voor hair, 't geen aan bejaarde Mannen de gedaante geeft van oude gerimpelde Vrouwsperzoonen.

Zo groot de ingetogenheid der Vrouwen is in de verhaalde gevallen, even groot is haare onbeschaamdheid in andere, 't welk eene onoplosfelyke tegenstrydigheid van inborst te kennen geeft; onder anderen geeven zy zich de

de grootste vryheid in de baden, en gaan aidaar zonder schaamte met de mannen moedernaakt te water, en niet alleen in beslooten gebouwen, maar ook in de graften buiten en binnen de steden. Het Vrouwelyk geslacht legt zich ook toe op de konst van zwemmen, en oeffent dezelve op eene fierlyker wyze dan de Europeaanen, dat is, zonder veel zydlingsche beweging te maaken met de handen, maar alleen door dezelve evenwydig met het lichaam te beweegen, gelyk de viervoetige dieren; en desniet-regenstaande zyn zy met eene kleine beweging zeer vaardige zwemmers.

In 't stuk der zinnelyke waschingen zyn zy, volgens de grondwetten van den Mahomedaanschen Godsdienst, zeer oplettende, en doen zulks vyf of zesmaalen 's daags, zelfs met zand, zo zy geen water kunnen vinden, 't welk dan, met haare vette smeerzels gemengd, een schoone vertooning maakt. Naarstigheit is eene deugd by de Javaansche Vrouwen geheel onbekend; zy, die van cenig vermogen zyn, doen niets, en leggen den geheelen dag door op haare *Sophás* betel te kaauwen, tabak te rooken, en thee of koffy te drinken; terwyl zy zich, zo veel noodig is, van haare Slaaven of Slaavinnen laten smeereren en wryven, zynde deezen ook de geheele zorge der huishoudinge toebetrouwd. De Mannen zyn van dezelfde geaardheid, en liggen ook den geheelen dag door te lanterfantten op hunne *Sophás* of matjes, in 't midden van tien of twintig vrouwen, met welke zy den tyd in de reeds opgetelde bezigheden dooden. Toen de Hollanders eerst te Bantam kwamen, en wegens hunne eerst ontluikende mogenheid weinig by deeze Barbaarsche Volkeren werden geacht, hadden zy zeer door deeze luyheid te lyden, dewyl de Gouverneur, dus met zyne vrouwen bezig, hen dikwyls uren en dagen liet wagten; 't geen thans, nu zy de Javaansche Vorsten genoegzaam onder contributie hebben gesteld, geheel anders toegaat.

De vermaaken van den nacht zyn eenigzins van die des daags verschillende, en bestaan ten grooten deele in musiek en dansten: de musikanten zyn gewoonlyk eenige hunner Slaaven, van welke zommigen op een instrument speelen, dat de meeste overeenkomst heeft met ouderwetsche fioolen van drie snaaren, gemeenlyk Boere fioolen genoemd; by dit keurig werktuig voegen zy hunne groote koperen bekkens, op welke een zeer verveelend en schel geluid wordt gemaakt, 't geen alleen de maat slaat zonder verandering van toonen. In 't algemeen kan men hieromtrent aanmerken, dat de musiekkunde in 't Oosten noch in de wieg ligt, en alleen wordt geoeffend op zeer eenvoudige ceetoonige werktuigen. 't geen haar voor Europeaansehe liefhebbers zeer walgelyk maakt: terwyl de Oosterlingen, niet in staat om de

snelle maats en toons opvolgingen der Europeefche konftukken na te gaan, in dezelve geen 't minfte behaagen vinden. Met dit alles is zeer aanmerkenswaardig, dat de Oosterlingen de mufiek alleen door 't gehoor leeren en oeffenen, zonder eenige gefchreeven nooten te gebruiken: 't geen den meesten onzer liefhebbers byna ondoenlyk voorkomt, en ook in 't leeren fpeelen van onze veel meer zamengeftelde flukken onmogelyk zou zyn.

Dit wanfchikkelyk fnaarefpiel gaat verzeeld met dansen, welke oeffening door 't anderszins zo luye vrouwelyk geflacht moet worden gedaan. Dit dansfpiel heeft veel overeenkomst met de verzellende mufiek, en beftaat flegts in zekere toeren, verzeeld met eenige kleine beweegingen van de fchouders en armen, alle welke fraaijgheden de Mannen in ftijte bywoonen, zeer vergenoegd, dat hunne Vrouwen zo veel moeite doen om hen vermaak te verfhaffen. De geheele voornacht wordt met deeze oeffeningen gefleeten, en op dien tyd hoort men in de voornaame gebouwen overal het geluid der voornoemde bekkens en der vérdere Oosterfche Speelinstrumenten.

De Regeering is niet overal dezelfde op dit groote Eiland, maar verfhift, naar maate de plaatzen door volftrekt willekeurige Vorften, of telfens door de voornaamften des Lands geregeerd worden. Op de laatstgenoemde is verre weg de veiligfte en geregeldfte bedening der Rechtbank. Te Bantam, by voorbeeld, houden de Regeerders der stad hunne vergadering by den avondftond in het Paleis, en doen een ieder recht, die het van hen vraagt. De ingang van deeze Rechtbank ftaat voor een iegelyk open, dewyl de naamen en ampten van Advocaaten en Procureurs hier te lande niet bekend zynde, een ieder zyn eigen zaaken moet voorftellen en bepleiten, waar uit noodwendig volgt, dat de verfhillen zeer fpoedig moeten afgedaan zyn, en dat 'er geen voordeel by lang uitgestrekte pleitgedingen is te haalen. De doodftraffen zyn op voornoemde plaatzen zeer eenvoudig, en bepaalen zich tot deeze eene, naamelyk den misdadiger, die zyn leeven verbeurd heeft, aan eenen paal te binden, en hem zonder verdere omftandigheden eene Javaanfche pook, een Cris genoemd, in het hart te booren. Aangaande de ftraffe van doodflag heeft hier een zeer groot onderscheid tufchen Inboorlingen en Vreemden plaats: de eerfte moeten de ftraffe des doods zonder eenige uitzondering ondergaan, zo ras de moedwillige manflag is beweezen; maar de tweede kan in dezelfde omftandigheden vry komen met eene geldboete, te betaalen aan den Eigenaar of de Naastbestaanden des neergeflagenen. Deeze wet is enkel gegrond op ftatkunde, en alleen om de vreemde kooplieden derwaards te trekken, en ze telfens te befchermen voor den wrokkenden aard der Inboorlingen, die meermaalen wederhouden worden van hen

te beleedigen, dewyl zy weeten, dat de beleedigde hen zonder veel zwaarigheid en voor eene maatige boete zou kunnen overhoop stooten of schieten, en zy daarentegen door een gelyk gedrag doodschuldig worden. De Europeefche Volkeren hebben meermaalen, vooral in hunne eerfte tochten, de groote nuttigheid deezer wet ondervonden.

De Staatszaaken worden hier in 't openbaar en in den maanfchyn verhandeld onder eenen lommerryken boom, alwaar teffens de gewigtigfte befluiten worden genoomen. In zaaken van weinig belang behoest de Raad niet zeer voltallig te zyn: maar indien 'er eene buitengewoone fchatting uitgefchreeven, of eenig geld op eene andere manier van de Stedelingen moet gevorderd worden, dan moeten 'er vyf honderd Raadsheeren vergaderd zyn geweest. By dag kan een ieder de Raaden over Staatszaaken fpreken en hen alles voordraagen, wat zy voor 't gemeene welzyn oorbaar achten, en zo deeze Heeren 't voorgestelde van aanbelaug reekenen, brengen zy het in den Raad. Indien 'er over het voeren van Oorlog moet gehandeld worden, dan roept men de voornaame Officieren, die drie honderd in getal zyn, binnen; en na dat 'er met hun overleg een befluit is gemaakt, wordt ieder van hen een gedeelte der oorlogsmagt, en van het plan, 't welk volbracht moet worden, toebetrouwd.

Onder andere zonderlinge gebruiken heeft te Bantam iets zeldzaams plaats in gevallen van brand, hier in bestaande, dat de Vrouwen verplicht zyn den brand te blufchen, terwyl de Mannen in de wapenen komen, alleen om 't fteelen te beletten. Een brand van belang is hier altoos zeer gevaarlyk, wegens de ftoffe der gebouwen, die op het minfte fprankje vuur vatten; ja 'er zou geen blufchen aan zyn, indien niet de huizen zeer laag van verdiepinge, van elkanderen verspreid en gemakkelyk om verre te haalen waren; welke drie zaaken het brandblufchen in zulk eene waterryke plaats als Bantam noch al vry gemakkelyk maaken. Met dat alles is dit een werk, beter voor 't mannylyk geflacht, dan voor de tedere Sexe gefchikt.

Dewyl het grootfte gedeelte van 't Eiland Java onder het gebied van den Mahomedaanfchen Keizer staat, zo zyn de gebruiken, welke in zyne Hoofdplaatze ftaand hebben gegreepen, verre weg de algemeente, en hierom verdient de befchouwing van zyne magt en wyze van doen in 't byzonder onze oplettendheid. Deeze Vorst heeft een aanzienlyken Staatsraad, welchen hy driemaal ter weeke bywoont, om de noodige orders uit te deelen, die tot bezorging der zaaken van Regeering en der Rechtspleegingen haare betrekking hebben. Zo 'er ondertufchen zaaken van belang te verrigten

zyn, komt de Keizer dikwyls dagelyks in de vergadering, aan welke hy dan zyne bevelen uitdeelt, die van een ieder moeten worden opgevolgd, en de volkomene kracht van wetten hebben.

De Raaden moeten alle dagen vergaderen, uitgenoomen des Vrydags, dewyl zy dan hunnen Sabbath vieren. De plaats der Vergaderinge is op een groot plein binnen 't Keizerlyk Paleis, alwaar zy op den Keizer wagten, van negen uuren 'smorgens tot op den middag. Nierand der Raaden durft van daar blyven zonder wettige redenen van ziekte of andere omstandigheden, die zy dan aan den Raad moeten bekend maaken, zo zy geen gevaar van hun leeven willen loopen. Terwyl de Raad vergaderd is, wordt in de nabuurschap van de Vergaderplaats een groot musiek gemaakt op trommen, bekkens en andere gereedschappen, naar de wyze des Lands, te weten tot dat de Keizer binnen komt: want als deeze verschynt, heerscht 'er eene diepe stilte, vooral zo ras hy, omringd van zyne lyfwagt, op zyn gestoelte, eene plaats boven het overige der Raadkamer verheven, is gaan zitten.

In de tegenwoordigheid van den Mataramschen Keizer gaat alles toe op eene zeer deftige wyze. De Vorst zelf houdt zich zeer ernstig; en de Ryksraaden, hoe groot hun staat anders ook moge zyn, zitten in zyne tegenwoordigheid alle op matten, met de beenen kruislings over elkanderen, en met het lichaam nederwaards hellende, in de nederige houding van lyteigene Slaaven. Geen woord durven zy spreken, dan wanneer zy worden gevraagd, en dan antwoorden zy noch met de grootste bedeesdheid, zonder hunne oogen op den Vorst te durven slaan. In alle zaaken hoe genoemd, 't zy tot den Burgerstaat, of het Krygsweczen behoorende, hebben de Raaden alleen een raadende stem, en de Keizer kan zodanig een besluit nemen, als het hem behaagt; zonder dat iemand 'er iets mag tegen inbrengen, ten zy hy verkoos op 't oogenblik met de Kris van kant geholpen te worden. Behalven de Raaden zyn buiten den omtrek der Vergaderzaal noch tegenwoordig meest alle andere voornaame bedienden der kroone, die echter, minder in rang zynde, geen recht hebben om binnen te treden, dan wanneer de Keizer zulks gebiedt, om hun gevoelen of bericht op een of andere zaak te verstaan.

Van alle Raaden hebben de zogenoemde Pangorans of Tommagons, die de bestierders der Provincien zyn, den vrysten toegang tot den Keizer, en kunnen door hunnen invloed de zaaken dikwyls naar hunnen zin schikken. Zy zullen zich ondertusfchen wel wagten iets te doen, dat den Vorst zou kunnen vertoornen, en zyn, als 't 'er op aankomt, verplicht, zich met dezelfde onderdaanigheid, als de minste des Volks, aan de bevelen van hunnen Opperheer te onderwerpen. Het

Het hooge Rechtsgebied is in alle Burgerlyke en Halsstraffelyke zaaken by den Keizerlyken Raad; en hoewel de Ryks grooten, in de aan hunne zorge bevoolen Landschappen, de magt hebben om alle misdadigers te vatten, moeten zy ze echter aan den Raad overleveren, ten welken einde zy ze in de boeyen doen sluiten, en naar de Mata-ramsche Gevangenhuisen verzenden, om aldaar te recht gesteld te worden.

Die geene, welke men van halsstraffelyke misdaden beschuldigt, worden, eer zy voor de hooge Rechtbank verschynen, met boeyen overlaaden. Om den hals hebben zy een zwaar houten blok, 't welk hen aan weerskanten over de armen komt, en op 'eene zeer pynelyke wyze gekneveld houdt. Daarenboven worden zy doorgaans met een gelykzoortig hout om de beenen gekneld, en zodanig verzekerd dat zy naauwlyks 't eene been voorby het andere kunnen krygen. In zeer zwaare gevallen worden deeze blokken aan den voorkant des lichaams met een zwaar yzeren keten aan elkanderen gehecht, waar door de lyders in de voltrekte onmogelykheid zyn van recht op te staan, en steeds in eene zeer gedrongene gestalte moeten blyven. In deezen elendigen toestand worden zy in de Vergadering voor 's Keizers zetel gesleept.

Zo ras de beschuldigde perzoonen daar zyn verscheenen, worden de misdaden, waar mede men hen beschuldigt, en derzelve bewyzen, door den Fiscaal opgelezen, waar op straks de Keizer bevel geeft om de zaaken op 't naauwkeurigste te onderzoeken. Twee Raadsheeren worden hier toe uit het lichaam des Raads gekoozen, die de zaak van ieder gevangenen moeten onderzoeken, en over alle omstandigheden en getuigenissen voor of tegen den lyder hun bericht inleveren; 't geen dan, gelyk by de Europeesche Gerechtshoven, tot een richtsnoer der uitspraak strekt. Zo de misdaad zeer waarschynlyk is, worden geen dreigementen en folteringen gespaard om den gevangenen tot bekentenis te dwingen; en zo ras alles van wederzyden door Commisfarijzen is onderzocht, wordt het vonnis in 's Keizers tegenwoordigheid geveld; waar op aan den lyder, zo hy schuldig is bevonden aan eene zaak, die met den dood moet worden gestraft, de bevoolene straffe op 't oogenblik ten uitvoer wordt gebracht. De straffen bestaan gewoonlyk in het doorsteeken met eene pook of Kris, doch niet altoos: want dikwyls worden ook de Oliphanten hier, gelyk byna overal in de Indien, tot scherprechters gebruikt, die op deeze konst meesterlyk afgeleerd, den verweezenen met hunne sluiten in de hoogte werpen, en wederom neer-

neerkomende, op hunne tanden vangen, en na dat dit eenigen tyd geduurd heeft, ze met hunne voeten vertreedden, zo dat zy zelden sterven, dan na hevige pynen te hebben uitgestaan. Andere worden in de diergaarde voor de Tygers geworpen, alwaar hen geen min smartelyke dood overkomt. De Prinsfen van den Bloede worden echter, zo zy aan eene zwaare misdaad schuldig zyn, doorgaans eenigzins genadiger gehandeld, en krygen verlof om met den Dolk tegen een Tyger te mogen vechten, waar na zy, zo ze het geluk hebben van de overwinning te behaalen, weder in genade worden aangenomen.

De halsstraffelyke misdaden zyn hier te lande doodslagen, huisbraaken, overspelen, diefstallen, en allerleye lasterlyke uitdrukkingen tegen den Keizer. Daarentegen wordt de onnatuurlyke zonde door de vingeren gezien, en de hoerery meer voor eene belachelyke en schandelyke zaak, dan wel voor eene misdaad gehouden.

De Pangorangs of Tommagons, die het bestier voeren over de Landschappen en groote Steden, hebben eene zeer lastige bediening, dewyl zy op 't naauwkeurigst alles moeten onderzoeken, dat in hunne Landschappen en Distrieten gebeurt, en hier van aan den Keizer naauwkeurig bericht geeven. De Tommagon van Mataram heeft van allen de moeijelykste bediening, want hy is met de allemeteligste zaaken des Ryks belast, en moet noch daarenboven naauwkeurig op zyn Gouvernement roe zien, waarin eene ontelbaare menigte van allerhande volk woont, 't welk hem geen oogenblik tyd geeft om te rusten. Alle avonden moet hy ten Hove bekend maaken, wat 'er op dien dag aanmerkenswaardigs is voorgevallen; dan dewyl één Perzoon niet in de mogelykheid is om zo veel zaaken te verrichten, heeft hy de vryheid, zo veel sneedige lieden tot zyne klerken aan te neemen als hy noodig acht, om hem zyn' zwaaren last te helpen draagen.

Wanneer de Keizer over een of ander sterfgeval den rouw heeft aangenoomen, en ten dien einde zyn hair heeft laten afsnyden, dan zyn alle zyne Onderdaanen verplicht zyn voorbeeld, binnen den tyd van 16 dagen, te volgen, na dat zulks by openbaar bevel alomme is afgekondigd. Door 't geheele Keizerryk waaken dan alle Eerste en mindere Landbestierders, benevens menigvuldige bespieders door hen uitgezonden, of 's Keizers bevel wel wordt nagekomen; want het overtreden daar van wordt voor eene misdaad van gekwetste Majesteit gehouden; en zo iemand in dien tyd met lang hair wordt ontdekt, worden alle zyne goederen aangegreepen en verbeurd verklaard: terwyl den misdaadiger zelve het geheele hoofd tot aan de ooren toe wordt gevild, en tot op de herfenpan ont-

ontbloomt, in welken staat hy doorgaans elendig omkomt. Op andere tyden doet de Keizer hen het hoofd tot aan de ooren in kookende olie steeken, waar door zy het hair voor altoos verliezen; ja niet zelden wordt zodanige ongelukkigen een gloeiende koperen myter op 't hoofd gezet, door welken zy, wegens het verbranden van 't hersfengestel, spoedig omkomen. Zodanige afschuwelyke straffen brengen te wege, dat de overtredingen der Keizerlyke bevelen zeer zeldzaam zyn, en een ieder 'er om strydt op uit is om hem te gehoorzaamen. Dan het is niet alleen in 't hairaffnyden, waar in zy 's Keizers bevelen blindelings moeten volgen, maar in noch honderd andere zaaken; by voorbeeld, indien de Keizer geen tabak rookt, of zich van een of andere spyze of drank onthoudt, zo zyn de onderdaanen verplicht naauwkeurig dit voorbeeld te volgen, zo zy hun leven niet moede zyn. Hoe nader iemand aan 't Hof woont, zo veel slaafachtiger is zyn staat, en de gelukkigste Javaanen zyn die, welke verre van 't Hof in 't gebergte woonen, dewyl deeze zelden door de bespieders worden nagegaan, vooral daar 'er ook weinig met hen aan te brengen te winnen is, om dat zy niets buiten het gewas hunner rystlanden bezitten.

De geele kleur heeft, zo wel hier als op meer andere plaatzen in 't Oosten, eene byzondere heiligheid verkreegen, en wordt alleen voor den Keizer bewaard. Niemand, hoe groot hy anders ook zy, mag buiten den Keizer een geel kleed draagen, wordende het overtreden deezer wet ook als eene groote heiligschennis aangezien, en oogenblikkelyk met den dood gestraft. Tot meerder onderscheiding worden 's Keizers brieven altoos in geele zakjes in een schotel gedraagen, onder een zonnescerm van dezelfde kleur.

Een van 's Keizers voornaamste bezigheden is het hywoonen der Tournooi Spelen, die altoos 's Maandags gehouden worden in de renbaan, die voor alle Keizerlyke Paleizen is. Meestentyds verschynen daar vyf of zeshonderd Ridders, zynde de eersten des Ryks, met hunne kostelykste klederen uitgedost, welk gewaad doorgaans bestaat uit een fraay stuk gebloemde zyde om den middel geslagen, en tot aan onderen afhangende, of uit een diergelyk stuk katoen. Zy zyn voorts alle gezeten op een hunner beste paarden, met hun bovenlyf en armen naakt, volgens de algemeene gewoonte der Javaansche mannen; terwyl zy hun hoofd gedekt hebben met een Tulband, gemaakt uit een zaamengerold stuk katoen of zyde.

Rondsom aan de muuren van de renbaan ziet men paalen aan welke ieder Heer zyn paard bindt, by het welk eenige zyner Slaaven staan om voor 't zelve te zorgen, gelyk ook eenige andere, die op bekkens en andere Moorsche speeltuigen speelen, waar in zy worden geholpen door de Keizerlyke

musikanten, die in menigte rondsom de renbaan staan; voornaamelyk verheft zich het geschal, wanneer de Keizer uit zyn Paleis op de plaats komt, om mede van de party te zyn; in welk geval hy eveneens als de andere gekleed te voorschyn komt, doch verzeld met ongeveer honderd man zyner lyfwagt te voet.

De Vorst komt altoos in de baan met eene Tulband of eene Javaansche muts op het hoofd, op welke omstandigheid de Ridders zeer oplettend zyn; want draagt de Vorst een Tulband, dan ziet men de Grooten alle met zodanige hoofddekzels, en draagt hy daarentegen eene Javaansche muts, dan verruilt ieder zyn Tulband met eene gelykzortige versiering, die hunne Slaaven ten dien einde steeds in gereedheid hebben. Zo ras de Keizer is binnen getreden, worden alle poorten der baan geslooten, zo dat niemand daar buiten kan gaan; en tot noch meerder zekerheid wordt het srydperk omringd en met tien of twaalf duizend Soldaaten bezet.

In 't midden der baan staat een pylaar, rondsom welke de Keizer met groote deftigheid rydt, en van alle andere gevolgd wordt, voerende de Ruiters in hunne handen lancien, die van onderen met eene knop zyn versierd. Als de Keizer lust heeft om mede te speelen, kiest hy een der voornaamsten tot zyn party; de Keizer rent dan het eerst, met zyn lyfwagt van honderd man aan weersyden te voet, terwyl zyne party van achteren hem op den afstand eener lancie komt inhalen, met zyne lancie uitgestooken, die van den Vorst ter zyde wordt afgekeerd. Wanneer men aan 't einde gekomen is keert men te rug, doch in eene tegengestelde orde, hebbende dan 's Keizers party den voorrang, 't geen zo lang herhaald wordt, tot dat een der partyen merkelyk voordeel behaald heeft. Dan een ieder begrypt ligtelyk, dat de overwinning steeds by den Keizer blyft, en een ieder het zich tot eere rekent door hem overtroffen te zyn. Maar onder de overigen wordt de sryd niet meerder kragt en yver voortgezet, en het grootste meesterstuk is iemand uit den zadel te ligten, 't geen echter zeer zeldzaam gebeurt, dewyl zy alle te wel op de renkonst van der jeugd af zyn afgerecht. Wanneer iemand het ongeluk overkomt, van uit den zadel te worden geslooten, verstrekt zulks hem tot groote schande, en dan wordt hy van een ieder uitgelagchen, behalven van zyne minderen, die zulks ten minsten in 't openbaar niet durven doen.

De Steekspelen duuren doorgaans van vier uren na den middag tot aan zonnen ondergang, en worden steeds met eene verwonderenswaardige vaardigheid en bedrevenheid volbracht: het meest hebben in dezelve de mutzen en tulbanden te lyden, die met veel lewendigheid, onder een groot gejuich der aanbouwers, worden afgeworpen. In de kampvechters wordt

boven

Boven al eene groote bedrevenheid in 't bestier der paarden vereischt, in welke de Javaanen ook zeer uitmunten. Zy bestieren hunne paarden door middel van een room en kleine haak, aan welke eene koord is gehecht, die zy rondsom hunnen middel vastknoopen, en enkel door de beweging hunner lichamen bestieren; zo dat zy de beide handen volkomen vry hebben, 't geen hen zeer aardig staat.

Een der aanmerkelykste byzonderheden der Javaansche Hofhouding bestaat in de Vrouwelyke lyfwachten des Keizers, die steeds het Paleis bezet houden, voornaamelyk by nacht, wanneer, behalven den Keizer, geen mansperzoonen in 't Paleis mogen zyn. Deeze wacht is zeer talryk, en bestaat steeds uit ruim tien duizend perzoonen, die onder verscheiden hoogere en laagere Bevelhebsters staan, en zo wel tot bewaaring van het Keizerlyk Hof, als tot het verrichten van allerhande dienften voor zyne Vrouwen en Bywyven verstreken. By beurten gaan zy uit en in het Paleis om al het noodige voor de Keuken en Hofhouding te verzorgen, terwyl eene groote menigte overal op de deuren en toegangen let, om zorge te draagen, dat 'er geene mansperzoonen op eene geheime wyze binnen sluipen, of Vrouwlieden naar buiten gaan, zonder daar toe vryheid te hebben verkreegen. De bejaardste, als 't minst verbaar voor driften, nemen deeze bezigheden waar, terwyl de jongere binnen in de vertrekken blyven tot dienst des Keizers en zynen Vrouwen. Een gedeelte deezer bezorgt aldaar de keuken, terwyl de overige zich bezigheid verschaffen met naaijen, spinnen, borduuren, doekweeven en andere huysfelyke zaaken te verrichten. By vaste beurten hebben deeze ook vryheid om buiten het Paleis te gaan, hoewel steeds onder opzicht van bejaarde Vrouwperzoonen, die naauwkeurig op haar doen en laaten toezien.

De Javaansche Keizers hebben gewoonlyk vier Vrouwen, die alle uit de voornaamste huizen des Keizerryks zyn gesprooten, doch buiten dat noch tot hun' dienst een aantal van ten minsten vier honderd jonge dochters, die 's Vorsten Bywyven zyn. Van minder order zyn zyne vertrouwdste vrouwelyke lyfwachten, die hem altoos van naby verzellen, en overal uit de schoonste jonge maagden worden gezocht; deeze hebben niets te doen, dan den Keizer te bewaaren, en zyn altoos gewapend met puntige spiesen of schietgeweer. Daarenboven worden zy onderweezen in den wapenhandel, het speelen op de musiekinstrumenten, 't dansen enz., op dat zy in staat mogen zyn den Vorst te behaagen, waar door 't zomwylen gebeurt, dat eene deezer aangename wachteresfen zyne genegenheid tot zich trekt, en tot de waardigheid van Bywyf wordt bevorderd, 't geen de grootste eere is, tot welke zy kunnen koomen.

Deeze wachteressen omringen steeds den Keizer, en behalven de gewaapende, zyn 'er ook andere, die zyn Betel en Tabaksdoozen draagen, gelyk ook zyne Muilen, eene mat om op te zitten, en andere zaaken. Een der schoonsten draagt boven 's Vorsten hoofd een zonnescerm van de fraayste stoffe, terwyl eene andere met een waaijer de Vliegen verdryft. Als de Keizer zit, fluit de hoop een' kring in 't ronde, en ieder doet zyn best, om zich door haare houding en manieren aangenaam te maaken, en dus aan 't vertrouwen, dat de Keizer op haar stelt, te beantwoorden. Hoewel zommige op deeze wyze tot 's Vorsten Bywyven verheven worden, worden nochtans die geene gelukkiger geacht, die door den Keizer aan den een of ander der Grooten uitgehuwelykt worden, 't geen deeze Heeren tot eene groote eere, maar teffens tot een zeer lastig pak verstrekt; want deeze Vrouwen maatigen zich in huis een Keizerlyk gezag aan, en loopen, als de Man niet naar haaren zin wil doen, aansonds klaagen aan den Vorst, tot wien zy een vryen toegang behouden, en die haar meest al tot verdriet van den man in 't gelyk stelt. Dit geluk is ondertusfchen alleen geschikt voor de jonge dochters van Adel, die, om deeze gunst te verkrygen, hem steeds het vierigst dienen.

Wat de kinderen van den Vorst, by zyne Vrouwen verwekt, aangaat, de oudste Zoon volgt altoos op in de Keizerlyke waardigheid, doch de dochters kunnen aan het Ryk niet komen, maar worden aan voornaame Grooten uitgehuwd, die daar door de waardigheid van Raaden of Prinzen uit den Bloede verkrygen, en steeds de eerste Ampfen van het Ryk bekleeden.

Alle Provincien van 't Mataramsche Ryk hebben zodanige Gouverneurs, of Prinzen uit hen geboren: doch behalven deeze Opperste Bestieters der Landschappen, zyn in alle steden, vlekken en groote dorpen, Onder-Gouverneurs, *Orancajes* genoemd. Het platte land is in districten verdeeld, welke onder een of andere der naastbygelegen steden behooren. Deeze Onderbestieters hangen wederom af van de Pangorans of Tommagons, en zyn verplicht alles naauwkeurig uit te vischen, wat in de plaatzen van hun rechtsgebied gebeurt, en van welke ontdekkingen deeze Heeren kennis geeven aan den Tommagon van Mataram, of, zo de zaaken van het grootst belang zyn, aan den Keizer zelve.

Ieder plaats van belang heeft ook haaren Sabandaar, of Ontvanger der Keizerlyke Tollen, en overige belastingen. Zy moeten het geld ten strengsten invorderen, en van het zelve naauwkeurig rekening doen aan twee daar toe verkoorene Ryksraaden.

De Keizerlyke inkomsten, welke door hen aan de schatkist worden overgele-

geleverd, zyn zeer aanmerkelyk, en vloeijen meerendeels voort uit het hoofdgeld, 't welk tot 12 stuivers op ieder mannelyk hoofd wordt geheven. Dan behalven dit zyn in 't Mararamsche veele goederen, die tienden aan den Keizer moeten geeven. Om nu niet te spreken van de aanzienlyke Tolgerechtigheden, die overal aan de havens en stranden worden geheven, en ten minsten jaarlyks vyftig duizend stukken van achten belooopen, gelyk men uit de Chineezen, aan welken dit middel verpacht wordt, heeft vernoomen. Met dit alles houden de Javaansche Vorsten zich arm, en hebben niets te onderhouden dan hunnen staat, dewyl de Soldaaten zich zelve moeten redden, zo wel als hunne Bevelhebbers.

In de Militie zyn ook veele bedieningen van meer of minder belang. De Hoofd-Officieren zyn doorgaans van de dapperste en kundigste lieden, dewyl de bevordering in dit lichaam niet van de geboorte maar alleen van de verdiensten afhangt. In ieder Gewest is de opperste zorge voor het Militaire weezen aan de Pangorans toebetrouwd, die het volk moeten monstereu, en naauwkeurige lysten van het zelve houden, op dat de Keizer aanstonds zou kunnen weeten, hoe veel volk hy te velde kan brengen, welk getal zeer aanzienlyk is, en verscheide honderd duizenden beloopt. Het is een groot geluk voor de Hollandsche Maatschappy, dat deeze magt meer wegens haare grootheid, dan wel wegens haare kundigheid in den wapenhandel, te vreezen is. Want indien eens een Javaansch Keizer verstand genoeg bezat om de Europeesche manier van oorlogen in te voeren, zou hem niets gemakkelyker zyn, dan zulk een geheel Eiland als Java en alle de nabuurige te veroveren, en zich meester van den geheelen Speceryhandel te maaken. Ondertuschen is zodanig eene verandering weinig te vreezen, dewyl eene volstrekte afkeerigheid van verandering der aangenomene gebruiken, en de allerovergeevenste luiheid, een hoofddeugd is by de hedendaagsche Mahomedansche Vorsten.

De Javaanen hebben ondertuschen eene soort van *Bataillons*, duizend koppen sterk, over welke een Mantris, of Opperkollonel het bevel voert, die beneden zich heeft tien *Compagnien*, ieder onder een Louras of Capitein.

De Javaanen zyn groote liefhebbers van plechtigé Feesten, en in 't byzonder zyn dezelve in gebruik by de Keizers, na 't voleinden der Tournooispelen, of by andere gelegenheden. Wanneer zodanige Feesten in 't Paleis des Keizers worden gevierd, dan staat men op een der binnenpleinen verscheiden zomervertrekken op, die van boven

gedekt, doch van onderen open zynde, veel aangenaamheid en eene koele lucht geeven. Het beste en grootste dier vertrekjes is voor den Vorst, en alle de overige staan tegen over het zyne halvermaans wyze. In dit beste kamertje zit de Keizer met de Pangorans en Vorsten van den Bloede, en heeft het uitzicht op alle de overige vertrekken, uit welke de Keizer daarentegen ook voor hunner aller oogen zichtbaar is. Ieder kamertje bevat ongeveer vyf-en-twintig perzoonen, alle naar rang geplaatst, die aldaar worden onthaald op gebraden osfen-, schapen- en geten-vleesch en veelerley gevogelte; doch zonder dat 'er ooit iets wordt voorgezet dat van de veikens komt, om dat deeze dieren, volgens de Mahomedaanfche bygeloovigheden, voor onrein worden gehouden. Veelerhande groenten versieren daarenboven de tafel, met ryst, hen voor brood verftrekkende, terwyl op het nagerecht de beste Javaanfche vruchten en confituuren verschynen. De roestel der tafel is zo groot, dat derzelve overschor een genoegzaam voedzel verschaft, voor eenige duizenden wagten en knechts, die den Keizer en de overige Vorsten verzellen.

Geduurende een maalyd en na denzelven, is ieder bezig om iets voor den dag te brengen, 't welk den Keizer kan vermaken en 't gezelschap doen lagchen. Doorgaans doet de Keizer eene zynr schoonste wachteresfen, die op 't dansen zeer wel afgerecht zyn, verschynen, die dan noch daarenboven ongemeen fraay is gehuld en opgetooid met zwierende hairlokken, en allehande linten en strikken. Haar boezem is slegts bedekt met een smal zyden lapje, naauwlyks twee handen breed, onder de armen vastgemaakt en aan haar kleed gehegt, 't welk van den middel tot aan de voeten nederhangt. Voor 't overige zyn de boezem en hals naakt, gelyk ook de armen, die onder en boven den elleboog met gouden ringen en andere Oosterfche sieraaden zyn opgetooid.

Deeze danseresfen, uitgezocht uit de fraayste meisjes, zyn neerendeels schoone Perzoonen, nietregentlaande haare bruine kleur: zy geeven daarenboven haare natuurlyke schoonheid en fraayen optchik noch meer zwier, doordien zy haare konst vertoonen op een uur, in 't welke de vertrekken met eene groote menigte brandende fakkels en flambouwen zyn verlicht.

Terwyl deeze danseresfen geschieden, wordt 'er musiek gemaakt op de bekens, naar welker geluid de meisjes zich met eene behendige zwier weeten te schikken, dat haare natuurlyke bekoorlykheid niet weinig vermeerdert.

Ingevalle deeze danseresfen den Keizer wel voldoen, juicht hy haar toe met in de handen te klappen, en elk haaren verdienden lof te geeven.

ven. De overige Grooten houden ook zodaanige dansferesfen, en laten dikwyls de hunne, by zulke gelegenheden, met toelaating des Keizers op het Feest komen, wanneer deeze vreemde Konstnaaresfen met die van het Paleis kampen, in welk geval dikwyls geheele nachten worden doogebacht, om de uitkomst van dit spel te zien, en de overwinning te beoordeelen.

Behalven deeze dansfen zyn 'er noch andere vermaaken en tydkortingen, zo aan 't Keizerlyk Hof als door 't geheele Ryk, in gebruik. Dikwyls wordt, na 't eindigen der groote maaltyden, een troep goochelaars of postuurmaakers ontbooden, die door hunne behendige strecken, in welke zy menigmaalen de Europeefche van dezelve hanteering overtreffen, het gezelschap doen lagchen of verwonderd staan. Treurspelen en Kluchten worden 'er ook vertoond, doch die zeer lomp en verre beneden de waarde der onze zyn: vooral na dat men heeft begreepen, dat de wetten der dichtkunde en waarfchynlykheid, zo wel in deeze, als in andere voortbrengzelen van een konstlievenden Geest, moeten heerschen; en dat tot het opstellen van Blyspelen iets anders nodig is, dan de wetten der gezonde zedekunde te kwetzen.

Behalven de gewoone inlandfche Dansferesfen, vindt men hier, gelyk op veele andere plaatzen in de Oost-Indien, noch eene andere soort, die door de Vorften wordt onderhouden, en ook door byzondere perzoonen ter gelegenheid van Bruilotten of andere voortreffelyke Feesten gehoord. Deeze vrouwsperzoonen koomen uit Babilonie, alwaar de danskonst tot zo een grooten trap van volmaaktheid, als ergens, is gebragt; waar door zy ook nergens beter worden gevonden; doch om welke reden zy ook zeer kostbaar zyn, zo dat de Indlaanfche Vorften, om zodanig eene te bekomen, gaarne twee of drie duizend galden besteeden, zo hier, als in de gewesten van Bengale, Perfie, enz. Deeze vrouwen of meisjes zyn alle zeer klein van gestalte en tenger van maakzel, doch teffens zo 'welgemaakt van houding en blank van vel, dat zy voor de liefstalligste Europeefche schoonheden niet behoeven te wyken. Met een woord, wanneer zy met elkanderen dansfen, gelyken zy eerder eene rey van Engelen, dan van vrouwsperzoonen. Haare natuurlyke schoonheden worden niet weinig vermeerderd door haaren bevalligen opfchik; want haare kleederen, in een alleraangenaamsten smaak gefchikt, zyn uit zyden stoffen, rykelyk met goud doorweeven, en haare hairlokken, zeer konstig opgetooid, zyn voorzien met de schoontste paarden. By haare dansfen voegen zy dikwyls liefstallige stemmen, want zy zyn niet minder in de zangkonst, dan in 't dansfen, ervaarten; en teffens draagen zy in haare handen een regel elpenbeenen balletjes

tjes aan eene koorde geregen; met welke zy zeer aardig de maat weeten te slaan.

Onder de Javaansche Vrouwen van gemeener slag vindt men ook veele; die zich by allerhande gelegenheden tot danseresfen verhuuren; dan deeze zyn over 't algemeen zeer lomp, en verschillen zo veel van de voorige, als de dansers op de boerekermisfen van hen, die in deeze weetenschap uitmunten.

De Javaanen zyn over 't algemeen zeer bruin van verw, byna eveneens als de Brasiliaanen, voorzien met lang hair en lange nagelen, die zy zelden inkorten. De meesten hunner zyn welgemaakt, groot van lichaam en sterk van gestel, hebbende een plat aangezicht, breede en opgeblaazen wangen, groote oogleden en oogen, en weinig baard, om dat zy dezelve geduurig uitplukken. Hun zedelyk gestel is van de slegtste soort, want zy zyn zeer trouwloos en kwaadaartig; zo dat, als zy met iemand verschil krygen, de Kris aanstonds wordt getrokken, en die geene, welke in 't onderspit geraakt, oogenblikkelyk wordt vermoord. Wanneer iemand dus zynen vyand heeft omgebracht, vervalt hy aanstonds in raazerny, als weerende dat hy de strafheid der Wetten niet zal kunnen ontwyken, 't welk deeze uitwerking doet, dat hy als een raazend dier, op ieder die hem ontmoet, zelfs vrouwen en kinders niet uitgezonderd, aanvalt, en alles, wat hy kan, vermoordt. Hierom is een ieder in zulk een geval in de wapenen, en doorgaans is de moordenaar reeds door een der geenen, welke hem ontmoeten, tot zelfsverdediging afgemaakt, eer hy in handen van 't Gerecht komt te vervallen.

In 't stuk van diefstal wyken zy in behendigheit niet voor de oude Spartanen, doch komen 'er zo gemakkelyk niet af, als zy worden ontdekt, dewyl zy dan hunne sneedigheit ras met den hals moeten betalen. Wraakgierig zyn zy in den hoogsten graad, zo dat zy in den oorlog, reeds met eene piek doorregen zynde, noch daar tegen oploopen om hun party te doorstooten, eer hen de kragt tot wraak ontbreekt.

Door scheldwoorden rekenen zy zich zelden beleedigd, ook schelden zy minder tegen elkanderen dan de Europeaanen, en het zwaarste scheldwoord is, zelfs by de kinderen, iemand een schelm te noemen. Maar by andere gelegenheden zyn zy ongemeen vatbaar voor hoon, en zoeken dezelve op de gestrengste wyze te wreeken, indien mogelyk, met den dood van hen, door welke zy zich beleedigd achten: ten welken einde zy zich doorgaans van een fyn doordringend vergif bedienen, 't welk in 't begin weinig bespeurbaar is, doch allengs met eene onwederstaanbaare kragt werkt. Onder anderen ondervond dit in 't

jaar

jaar 1699 de Heer *Durant*, Opperhoofd van Java, die, by den Tommagon van Pati op eene zeer prachtige maalyd onthaald wordende, de onvoorzichtigheid had daar over eene eenigzins schimpende aanmerking te maaken. Want hoewel de Javaan veinsde zulks niet eens te hooren, wist hy spoedig een allerkwaadaartigst vergif onder de spyzen te mengen, waar dóór die Heer, na verloop van eenigen tyd, kwam te sterven, en de overige Hollanders, die mede aan tafel waren geweest, ettelyke jaaren kwynden.

Zommigen, die noch heeter gebakerd zyn, twyffelen 'er niet aan, iemand, van wien zy zich achten beleedigd te zyn, aanstonds overhoop te steeken, al weeten zy, dat zy dit straks met den dood zullen moeten boeren. By zulk eene gelegenheid kwam, in 't jaar 1511, de Keizer *Sida Kadjenar*, in zyn Leger voor Pasferoevan, welke stad hy belegerde, om 't leeven. Die Vorst had reeds de stad op verschillende wyzen te vergeefs aangetast, en was nu met zyn' Raad bezig eene nieuwe onderneming te beraamen, over welke de gevoelens geheel tegen elkanderen streeden, zo dat de Keizer, van 't denken vermoeid, zynen jongen, die de Pynangdoos droeg, zagties riep tot drie keeren toe, zonder dat hy, die te sterk naar de Raadgeevers luisterde, zulks hoorde; waarop hy, door anderen gewaarschuwd, eindelyk tot zynen Meester kwam, en denzelven Betel overreikte: dan de Vorst, eenigzins op zyn Dienaar vergramd, sloeg hem even op het hoofd, zeggende: *zyt gy doof, dat gy niet hoort?* Dit nam de Dienaar, een jongeling van dertien jaaren, zo kwalyk, dat hy straks daar na wederom stille-tjes tot den Keizer kwam, zonder dat iemand iets kwaads kon vermoeden, en hem een mes, dat hy aan zyn gordel droeg, in 't hart duwde. Ras werdt de moorder gevat, en gepynigd om te weeten, wat hem toch tot zulk een euveldaad had aangedreeven: wanneer hy antwoordde, dat hy dit alleen gedaan had uit wraakzucht over de beleediging, hem zo even door den Keizer aangedaan, met hem op het hoofd te tikken, die een zoon was van *Pati Pondang*, Heer van Sourabaja.

De Javaanen zyn voorts groote liefhebbers van 't zogenoemde Madat-rooken en van het Heulzap, by hen Amphioen genoemd, waar door zy, huns oordeels, zeer dapper in den oorlog en sterk by de vrouwen worden. Doch teffens verschaffen deeze waaren, die het hoofd op hol helpen, by deeze ruwe en bloeddorstige Natie, veelyds gelegenheid tot vechteryen en moorden. Die van Bantam hebben het gebruik van 't Heulzap meermaalen verboden, hoewel zonder vrucht, om dat het steeds ter sluik word ingevoerd.

De hoogmoed der Javaanen is in alle gevallen evenredig aan hunne licht-

geraaktheid en ydelen waan op niets betekenende eertytels. Onder anderen ziet men zulks wanneer een der Grooten naar het Hof gaat; want dan wordt voor hem een degen met eene roede of zwarte schede en twee werpspiesen gedraagen; 't welk het gemeene volk tot een teken verstrekt van de aankomst eens grooten Heers, waar op het zich tot een toe naar den kant der huizen begeeft en daar blyft liggen, tot dat de doorluchtige Personadie is voorby gegaan, zonder dat het Heerschap zich verwaardigt de menigte eens te groeten. De voornaame Burgers gaan ook altoos met eene grootfche houding door de stad, en hebben steeds een gevolg van Slaaven by zich, waar van de een een pot met water, een ander de Pynangdoos, een derde een zonnescherm boven 't hoofd des Meesters, en een ander wederom iets anders draagt. Zy zyn dan opgeschikt met hunne beste gewaaden, houdende in de hand een zakdoek met goud doorwerkt, en op het hoofd een Tulband van Bengaalsch fyn doek: hunne voeten zyn onderrusschen bloot, dewyl het voor eene groote schande gehouden wordt anders dan barrevoets op straat te komen; maar in hunne huizen draagen zy eene byzondere soort van roodleeren muilen, die uit China, Malacca of Achim worden aangevoerd. De Javaansche Kris, het voornaame werktuig van aanval of verdediging, hangt hen op zy; en zommigen draagen om hunne schouders een klein manteltje van laken of fluweelen stoffe.

Zo hoogmoedig de Javaanen zich omtrent hunne minderen gedraagen, even slaafachtig zyn zy in tegenwoordigheid hunner meerderen, vooral omtrent hen die met een Rechterlyk gezag bekleed zyn. Allen die boven hen in waardigheid nitsteeken, naderen zy al kruipende, hooren hunne bevelen met oplettendheid, en voeren ze uit met allen mogelyken spoed; terwyl zy zeggen *Caboela Sampeja*, 't geen betekent, *de Slaaf ligt voor urwe voeten*. Als een Dienaar onder hen zyn' Meester gaarne wil spreken, durft hy niet eens tot hem komen, maar plaatst zich ergens in een hoek der kamer, in zyn gezicht, om te wachten, tot dat de Heer hem vryheid tot spreken zal geeven, of hem tot zich roepen. Wanneer een Europeaan zodanige lieden in zyn dienst heeft, is hy genoodzaakt ze op dien voet te houden: want zo iemand hen vleit of vriendelykheid bewyst, wordt hy, als iemand die niet weet hoe hy leeven moet, door hen belacht, en met verasmaading behandeld. In stede van te gehoorzaamen zullen zy zich dan niet eens verwaardigen antwoord te geeven; terwyl zy voor hunne Meesters door het vuur zouden loopen, wanneer zy door eene slaafachtige vreeze in bedwang gehouden worden.

De gewoone wapenen der Javaanen zyn behalven hunne dolken, Krisfen genoemd, lange en korte werpspiesen, zabels en slagzwaarden. Daar-
enbo-

enbovengebruiken zy ook tot verdediging schilden van hout, of leder om hoepen gespannen, en wapenrokken uit platen yzer aan elkanderen geklonken en met ringen vereenigd. De konst van 't Staal te bereiden is by hen zeer in bloey, en voornaamelyk kenbaar uit de fynheid en gladheid der staals hunner dolken. Geschut onbreekt hen nier, hoewel 't meest in steenstukken bestaat, en veele bezitten musketten; maar in de behandeling dezer werktuigen zyn zy zeer onbedreeven.

Hoewel het Krygsvolk in vreedestyd geen soldy ontvangt, krygen zy echter in den oorlog voedzel en klederen op kosten hunner Vorsten, wordende dan de meeste soldaaten gelegd by voornaame Heeren of andere Lieden van vermogen, die hen kost en drank verschaffen. In het schoonhouden hunner wapenen zyn zy zeer zorgvuldig, en houden ze zo scherp als scheermessen, en veeltyds bestreken met fyn vergif om een zekeren dood aan te brengen; ten welken einde zy inzonderheid gebruik maaken van vischgraaten, vergiftigd en ongemeen broos van punten, welke zy uit holle buizen op hunne vyanden uitblaazen. Wanneer deeze pyltjes iemand treffen, blyft doorgaans de punt in de wonde steeken, en veroorzaakt eene kwaadaartige ontteeking, die ras tot verzwearing overgaat, indien de punt niet schieklyk wordt uitgesneeden.

Van de overige Inwooners van Java verschilt niet weinig eene geheel byzondere Colonie, woonende achter Bantam, aan den voet van 't gebergte *Conon Besar*, alwaar veele Peper-Plantagien zyn. Deeze lieden hebben aleer gewoond achter Pasferouwan, doch zyn van daar, na lang onder eene geweldige dwinglandy gezucht te hebben, naar 't Westelyk einde des Eilands getrokken, alwaar zy onder de bescherming des Bantamschen Konings leeven. Zy hebben aldaar eene stad, Sura genoemd, gesticht, en leeven in volle vrede naar de stellingen der Bram'nen, als volkomen Wysgeeren, zonder eenig vleesch te nuttigen, of eenig ge-dierte te dooden, wegens hun geliefd gevoelen aangaande de Zielsverhuizing. De kleeding dezer menschen bestaat uit eene soort van wit papier, van de schorsfen der boomen gemaakt, terwyl hunne voornaame bezigheid bestaat in Peper en andere vruchten naar Bantam te voeren. Onder andere belachelyke gewoonten behoort ook deeze, dat zy niet mogen trouwen, zonder alvorens te zeggen, op welk eene wyze zy zyn te weeten gekomen, dat zy voor de voortreeling verplicht zyn te zorgen.

De Javaansche Boeren leeven allen in een zeer afhangelyken staat, en bestaan van de inkomens der goederen welke zy van de Vorsten of andere Grooten voor zekeren tyd pachten. Die tyd verloopende worden zy wederom vry, doch om straks onder dezelfde of eene andere slaaverny weder te keeren. Be-

halven deeze goederen, die zy dus verpachten, hebben de Javaansche Grooten ook veele landgoederen, die zy door hunne eigene Slaaven laten bearbeiten, en welke hun op gezette tyden de peper, cocosnooten, ryst, veelerley gevogelte en geiten moeten te huis brengen. De Slaaven pachten ook wel eenige goederen, by voorbeeld eenen Cocosboom voor vyftien honderd of twee duizend Carcas; doch moeten ook in die onderneeming ten uitersten omzichtig zyn, dewyl zy het bedongene tot een duit toe moeten betaalen, zo zy zich niet aan de geweldigste kastydingen willen bloot stellen, waar van eene der geringsten is, al hun leeven lang met een blok en yzeren ketting om den hals te moeten loopen; waarom ook de meeste liever voor een vast daggeld van zeven of acht Carcas en de kost willen werken, dan zulke gevaarlyke huuringen onderneemen. Veele komen ook met hunne Meesters overeen om zes dagen voor hen, en daarop zes dagen voor zich zelve te werken, en deeze zyn de gelukkigste.

Het geld Carcas, waar van zo even gesproken is, wordt by hen ook Pites genoemd, en valt in Java niet oorsprongelyk, maar wordt in China gegooten in de stad Chincheu, van waar het zelve, in 't jaar 1590, eerst op Bantam is gekomen. Dit geld is ongemeen slegt van alloy, en bestaat uit enkel lood gemengd met koperchuim; het zelve is zo broos, dat men het niet kan laten vallen, zonder 'er eenig gedeelte van te breeken, het welk door de Chineezzen met voordacht dus geschiedt, dewyl zy vreezen, dat de Eilanden anders te vol van dit geld zouden geraaken, 't geen de waarde zou doen verminderen: waarom zy 't zo ondeugend maaken, dat jaarlyks een aanmerkelyk gedeelte van dit geld onbruikbaar moet worden. Tegen het zout water is deeze specie ook niet bestand, want zo zy maar eenen nacht in 't zelve ligt, kleeven de stukjes zodanig, dat 'er altoos eene groote menigte verlooren gaat. In 't midden van ieder Carcas is een vierkant gat, door welk de stukjes aan strooijen halmen, ten getale van twee honderd stukken, worden gereegen, hoedanig eene halm dan Santas wordt genoemd.

De Javaansche Taal is zeer overvloedig in woorden, waar van veele de zelfde betekenis, doch naar de omstandigheden meer of min verschillende, heblen: dus betekenen de woorden *Sari* en *Toeroe* beide slaapen, doch met dit onderscheid, dat het eerste alleen van een gering perzoon, maar het laatste steeds van een Vorst wordt gezegd. Over het geheel bevat de taal twee tongvallen, te weeten het hoog en laag Javaansch, wordende de eerste aan het Hof, en de andere onder het gemeen gebruikt, welke zo veel verschillen, dat men ze op het eerst gehoor voor geheel verscheiden taalen zou achten.

De Taal wordt zodanig gesproken als zy geschreeven staat, uitgezonderd de letter a, die by hen zeer lang, en als een dubbele Grieksche o wordt uitgesproken, zo dat zy in plaats van Japara zeggen Joopooroo; de kragt der stem hegten zy voornaamelyk op de tweede syllabe, en spreken dezelve zeer sterk en langzaam uit. In hun schryven volgen de Javaanen de Arabische manier, dat is van de rechter na de linkerhand, gebruikende ten dien einde twintig letters, die ieder een byzonderen medeklinker verbeelden, maar door zekere streepen en haalen ook tot klinkers worden gemaakt. Alles wordt by hen op bladen van boomen met een yzeren priem geschreeven, welke bladen dan opgerold worden bewaard, of, zo men een boek wil maaken, tuschen twee plankjes met nette koorden worden ingebonden; hoewel ook zommige van Chineesch papier gebruik maaken, 't geen zeer dun is, en op 't welk zy, met inkt van verschillende kleuren, ongemeen netjes weeten te schryven.



T W E E D E B O E K.

OPKOMST EN EERSTE WEDERWAARDIGHEDEN DER AANZIENLYKE STAD *BATAVIA*.

Gelyk de groote Steden van Europa byna alle uit zeer kleine beginzels tot hunne tegenwoordige grootheid allengs zyn opgeklommen, zo is ook de Stad Batavia in haar oorsprong zeer gering geweest, naardien zy uit eene kleine verschansing, door de Hollanders tot hunne beveiliging by Jacatra opgeworpen, is te voorschyn gekomen.

Zo ras onze eerste Vlootvoogden in de Indien waren aangekomen; zochten zy hunnen handel te Bantam, als de beste handelplaats van Java, te vestigen, en hadden het geluk daarin redelyk tot genoeg te slaagen, tot ongeveer het jaar 1610, wanneer zy aldaar door den nayver hunner buuren en vrienden, de Engelschen, begonden gekweld te worden, welke den Pangorang van Bantam met allerley valsche lasteringen tegen de onze ophitsen; terwyl deeze Moorsche Vorst, noch de Engelschen noch de Hollanders vertrouwende, dezelve beide zocht van daar te doen vertrekken, en ten dien einde de eersten gebruikte om de laatsten te kwellen, in hoope dat hy, zo de Hollanders eens vertrokken waren, hunne vyanden ook zou kunnen doen verhuizen.

De geduurige kwellingen, die de Hollandsche Kooplieden moesten verdraagen, deden hen eindelyk besluiten, om zich op eene andere plaats op Java te vestigen. Zy maakten ten dien einde een verbond met *Widiak Rama*, Koning van Jacatra in 1611, en timmerden aan den Oostkant der Rivier van die stad, aan den zeekant, eene geschikte wooning; zo dat hier de handel zo wel als te Bantam wierdt voortgezet. De Pangorang van Bantam bespeurde straks het oogmerk dier stichting, en ondervond teffens de gevolgen derzelve, dat naamelyk de handel tot zynent begon te verflaauwen, en zich daarentegen te Jacatra vestigde, 't geen hem den ondergang van 't Ryk zyns noch minderjaarigen Konings deed vreezen, en alle
 poogin-

poogingen aanwenden om den ontluikenden handel in zyn begin te smooren. Hy gebruikte hier toe allerhande voordeelige beloften, en, deeze niet helpende, zwaare bedreigingen, over welke echter de Hollanders zich weinig bekreunden, als zynde genoeg overtuigd van de valsheid en teffens van de lafhartigheit van dien Vorst.

In 't jaar 1618 kwam in de Indien de Heer *Jan Pieterszoon Koen* met de waardigheid van Gouverneur Generaal van Neêrlands Indien, welke hy overnam van den Heer *Laurens Reaal*, toen op de Moluksche Eilanden resideerende. Hy had byzondere orders van zyne Meesters, de Heeren Bewindhebbers, mede gebragt, om, indien mogelyk, op Java een algemeen Hoofdcomptoir voor den handel der Maatschappye te stichten, waarom hy, terstond na zyne aankomst, met den voornoemden Jacatraschen Koning in onderhandeling trad om omtrent Ontong Java eene sterkte te bouwen. Deeze Koning vond zich zeer met dit verzoek verlegen: want van den eenen kant wilde hy gaarne de Hollanders in zyn gebied behouden, wegens de voordeelen die hy uit hunnen handel trok, en van den anderen kant was hy zeer bevreesd, dat zyne nieuwe vrienden, indien zy zo magtig wierden, hem vroeg of laar de wer zouden stellen: hy had te meer reden voor deeze vrees wegens het noodlot der nabuurige Moluksche Koningen, die, door hunne toegeevendheit in Forten te laten bouwen, zich het juk der Portugeesche en Spaansche dwingelandye hadden op den hals gehaald, en thans, na dat deeze Vestingen door de Hollanders meerendeels waren veroverd, slechts van wreede tot zachter Heeren waren overgegaan. De Koning gaf derhalven twyffelachtig antwoord, en bestoor de zaak nader met zyn' nabuur en bloedverwant den Pangerang van Bantam te overleggen.

De Bantamsche Vorst was zeer te onvrede over deeze onderneeming der Hollanderen, en overweegende, hoe dagelyks meerder schepen van de Europeesche Narien naar 't Oosten kwamen afzakken, vreesde hy van hen op een of ander tyd overheerd te zullen worden. Te meer daar in deeze gewesten door eene oude voorzegging was voorspeld, dat te eeniger tyd eene Natie uit het Noorden zou komen van geheel blanke en gekleede lieden, die zich het oppergebied deezer gewesten met geweld zou toeëigenen. Hy begreep hier om, dat 'er list noodig was om de verschillende Narien tegen elkanderen op te hitzen, en, indien mogelyk, vooral de Hollanders, als de meest gevreesde, van Jacatra te verdryven. De Bantamsche Vorst, *Aria Rana* genoemd, was tot dit stuk zeer bekwaam, als zynde by uitneemendheit listig en kwaadaartig; ook was hy een van de Mahomedaanse Opperpriesters des Eilands, 't geen hem uit haar tegen den Christelyken Godsdienst noch bloedgieriger voorneemens deed neemen, hier op

uitko-

uitkomende, dat men onderneemen moest, zich met vriendschap van de Hollanders meester te maaken, en ze dan alle vermoorden.

Bantam wilde hy ondertuschen met de vlek van zulk een schelmstuk niet bezoedelen, waarom hy den Generaal *Koen*, die zich toen te Bantam bevond, onder de hand deed waarschuwen, zo ras mogelyk met de zynen naar Jacatra te gaan, wegens eenig verraad, 't welk hy van de Engelschen duchtte, voorwendende, dat hy aldaar den handel even goed kon dryven, vooral zo eenige bedienden te Bantam bleeven. De Generaal volgde zyn raad, en ging met de schepen naar Jacatra, alwaar hy nu eens aan boord, en zomwylen aan land ging, om op alles een waakend oog te houden

De Koning van Jacatra was met dit alles kwaalyk over het voorgenomen verraad te vreden, dewyl hy uit den moord der Hollanderen de vernietiging zyns voordeeligen handels, en mogelyk eene gestrengte wraak, te gemoet zag: hy werd desniettegenstaande door de bedreigingen van dien van Bantam gedwongen in het ontwerp deel te neemen; vooral daar zich de Mataramsche Keizer en meer andere Javaansche Vorsten by den voorigen hadden gevoegd, en zy allen den ondergang der Hollanderen hadden beslooten. Om derhalven hun oogmerk uit te voeren, verkoozen zy den Pangerang *Gabang*, een broeder van den Bantamschen Ryksbestierder, een man van grooten moed, doch teffens van een' zeer kwaadaartigen en wreeden aard. Ter zelve tyd verwekten de Bantammers in schyn eenig verschild met de Engelschen, waarop deeze booswicht, voorwendende een groot vriend van de Hollanders te zyn, en in deeze vershillen zich niet te willen mengen, met zyne geheele huishouding naar Jacatra vertrok. Deeze vermaakte zich hier eenigen tyd met jaagen, en liet eindelyk op den 19 van Oogstmaand aan den Heer *Koen* boodschappen, dat hy gaarne met hem een plaazierreisje wilde doen naar het Eilandje Poelo Poetri, gelegen in de golf van Jacatra, 't geen zonder uitstel werdt vastgesteld. Beide vertrokken zy met hun gevolg op jachten naar deeze plaats, alwaar *Gabang* de onzen minzaam onthaalde, en den Vlootvoogd ook onder anderen zyne nieuwsgierigheid be-toonde om zyn huis te zien, 't geen *Koen*, niets kwaads vermoedende, gaarne toestond. Op den volgenden dag kwam hy ook wezentlyk te Jacatra met een gevolg van ruim 300 perzoonen, en vertoefde den gantschen dag by den Jacatraschen Koning om met hem het verraad te overleggen; waar na hy, tegen den tyd van het avondgebed, zich voor de poort der logie vertoonde, en verzocht binnen gelaaten te worden om het huis des Generaals te bezien.

Deeze ontydige boodschap verwekte in den Gouverneur *Koen* eene rechtmaatige vreeze voor onraad: hy beval daarom met het avondgebed
voort

voort te vaaren, en gaf den Opperkoopman *Carpentier* order om alle de Soldaaten, ten getale van vyftig man, in 't geweer te doen komen, en stelde ze in slagorder op de Gallery van 't nieuw gebouwde huis, terwyl *Gabang* met zyn gevolg door eenige gesprekken aan de poort wierdt opgehouden. Hier op werdt hy ingelaaten met zyn gevolg van ongeveer 500 man, die, alles wel hebbende doorgezien, met eene geveinsde vriendschap vertrokken, dewyl zy alles zo wel met wapenen bezet vonden, dat zy geen middel wisten uit te denken om hun bloeddorstig oogmerk te volbrengen, zonder zich zelve in 't grootste gevaar te stellen. De Pangerang *Gabang* vertrok noch in dien zelfden nacht, uit spyt over 't mislukken des aanslags, naar Bantam. Op den volgenden dag ontving de Generaal een bezoek van den Koning van Jacatra, verzeld van veele zyner Grooten, om te zien of zyn Ed. niet ontfeld ware, hem onder anderen verhaalende, dat hy zo veel volks met den Pangerang op den voorigen avond had gezonden om de Hollanders te helpen, indien de Bantammer iets kwaads had ondernomen.

Koen bespeurde ondertuschen zeer wel, dat het verraad een afgesproken stuk was, en dat die gewaande vrienden alleen waren mede gekomen om hunne makkers, indien zy de zaak hadden ondernoomen en niet kunnen uitvoeren, te helpen, en daarenboven, op dat, zo de zaak ware volbragt geworden, die van Bantam de schuld van den moord zouden hebben kunnen werpen op de Jacatraanen, en deeze wederom op de Bantammers, om de wraak der Hollanderen door deeze onzekerheid te vermyden. De Generaal bedankte ondertuschen den gewaanden vriend voor zyn ongevraagd bystand, doch oordeelde het thans voorzigtigst, de beste eigendommen der Maatschappy, die in gangbaare munte alleen meer dan 600,000 guldens beliepen, te brengen aan boord der schepen, die toen ter ryd acht in getal, doch slegt bemand, op de reede lagen. Dit konde echter niet wel geschieden, zonder dat de Koning zulks bespeurde, die zich daar over zeer verwonderd veinsde, en aan *Koen* honderd verontschuldigungen deed weeten, teffens zeer hoog opgeevende van zyne liefde en achting voor de Hollandsche Natie. Hy vernieuwde ook zyn geslooten verbond met de plechtigste Mahomedaanse eeden, en deed alle moeite om den Generaal te bewegen, om met hem een plaizierreisje binnenslands te doen; doch deeze, zyn leven noch niet moede, was niet te vangen door zulk een bedrieglyk lokaas.

De Generaal ontving intuschen dagelyks meerder bewyzen van de reeds afgeloopene en nieuw ontworpen aanslagen tot vernieling der Hollanderen, zelfs ontdekte hy, dat het niet alleen te Bantam en Jacatra schulde, maar dat de Keizer van Mataram en de Koning van Tseribon mede in den raad za-

ten, en dat alles met mede wecten der Engelschen was ondernoomen. Hy was daarom overal op zyn hoede, en liet onder anderen eene menigte bamboezen en rieten huizen, in de nabuurschap van zyne steenen logie gebouwd, wegbreeken, op dat de Javaanen, door dezelve in brand te steeken, hem niet zouden kunnen hinderen.

Teffens ontvingen de bewooners der Jacatrasche logie eene zeer onaangename tyding van 't naby gelegen Japara, hen meldende, dat, op bevel van den Mataramschen Keizer, hunne logie aldaar geweldiger hand was overrompeld, zynde drie man der bezetting gedood, drie gekwetst en zeventien landwaards in gevangelyk weggevoerd. Ook ontving de Generaal *Koen* dagelyks meerder bewyzen van de verraderlyke onderneemingen der Bantamsche en Jacatrasche Koningen, die niets minder in 't oog hadden, dan de geheele magt der Hollanderen op Java in eens te verdolgen; terwyl de Engelschen een groot steenen huis tegen over het hunne bouwden, en dagelyks drukke onderhandelingen hielden met de Javaanen. Dit alles bewoog den Generaal om ook voor zyne eigen veiligheid te zorgen, en middelen te beraamen om zyne wooning, zo veel de omstandigheden toelieten, te versterken.

Men begon dan eenige houten buitenwerken tot verdediging zamen te stellen, doch dit kon zo stiel niet geschieden, of 't wierdt spoedig by de Javaanen bespeurd, die echter geen moeds genoeg hadden, om zulks met geweld te beletten; en naauwlyks was men hier genoegzaam tegen een onverwagten aanval beschermd, of 'er wierdt een Fort gebouwd op 't Eiland Onrust, toen reeds tot het kielhaalen der schepen gebruikt; dewyl men zonder dezelve geene veilige legplaats voor de bodems kon bekomen. Dit naar wensch volbragt zynde, voer men wederom met grooten yver voort met het Fort by Jacatra, en kwam in September zo verre, dat op 't voornaamste holwerk reeds twaalf stukken geschut geplaatst konden worden, welke vertooning eenen geweldigen schrik onder die van Bantam en Jacatra, en vooral onder de laatsten, verwekte. De Koning zond aan den Heer *Koen* toen ras Gezanten om de reden deezer stichting te verneemen, en hem te bidden om toeh weder, gelyk voor deezen, aan het Hof te komen; en toen de Generaal dit weigerde, kwam de Koning met veele zynen Grooten het Fort zelf bezichtigen, vragende met grooten schyn van vriendschap, waar uit die wantrouwen zyn' oorsprong nam, en waarom men zich dus tegen zyne vrienden bebolwerkte? De Heer *Koen* antwoordde zulks alleen te doen, om dat hy als Opperhoofd van de bezittingen der Maatschappy verplicht was, zorge te draagen voor de bewaaring zynen manschap en schatten, en dat, al
was

was de Koning hem zeer genegen, 'er mogelyk omstandigheden zouden kunnen voorkomen, die hem in de onmogelykheid zouden stellen om de onzen naar behooren by te springen. Daarenboven zeide de Generaal, dat op de vriendschap der Engelschen niet was te betrouwen, en vooral niet op die der Bantammers, die hunne verraderlyke voorneemens reeds genoeg hadden geopenbaard: terwyl men ook tyding had ontvangen, dat de Spanjaarden in Europa eene groote magt verzamelden, om, indien mogelyk, hunne vyanden en mededingers uit de Indien te verdryven.

De Koning van Jacatra had weinig tegen deeze redenen in te brengen, en vertrok in schyn zeer vergenoegd: hy was ook inderdaad twyffelraadig; want van den eenen kant was hy zeer wel voldaan over de groote voordeelen des Hollandfchen Koophandels, terwyl hy van den anderen kant de Hollandfche magt vreesde, en, zo hy hen verraderlyk behandelde, voor eene gestrengte wraak bekommerd was. Best dagt hy 't derhalven het versterken der vesting, zo veel mogelyk, te vertragen, en zich zelve tegen allen onverwagten aanval te beveiligen. Hy verbood daarom de Inlanders en Chineezen, die voornaamelyk door de onzen tot het bouwen wierden gebruikt, hen langer ten dienste te staan, en liet zyne eigene Stad met een steenen muur omtrekken, om zich, zo hy voorgaf, voor een naby zynden aanval des Javaanfchen Keizers te dekken. De nietigheid van dit voorwendzel was den Heer *Koen* zeer wel bekend; doch om zo veel mogelyk alles toe te geeven, leende hy tot het versterken van Jacatra eene zomme van 1000 Reaalen, en gaf den Koning noch een geschenk van 200 Reaalen, om te dienen tot verlichting van de Schatting die den Chineezen, tot bezaaling van dit werk, was opgelegd. Van Jambi ontving de Generaal thans ook de onaangename tyding, dat tegen de Hollandfche Bedienden in deeze plaats insgelyks een verraderlyke toeleg was gesmeed, en dat alle Hollanders aldaar zouden vermoord zyn geworden, indien niet die van Jambi, met de Portugeezen in oorlog zynde, hadden gevreesd, dat zy aangevallen wordende deeze lieden tot hunne verdediging zeer noodig zouden hebben.

De moord en plondering der Hollandfche bezetting op Japara bleef ondertusfchen niet ongewrooken; op order van den Heer *Koen* vertrok derwaards de Commandeur *Arend Martens* met drie schepen, om, zo hy middel kon vinden, het begaane schelmstuk te wreeken, en verder die van Macasar, welke zich insgelyks op eene vyandige wyze tegen de onzen gedroegen, te tuchtigen. De tocht van dien wakkeren Zeeman voldeed volkomen aan 't oogmerk: want op den 8 November deczes jaars, 11 dagen na zyn vertrek van Japara, deed hy eene landing met 160 man, en vernielde een houten Fort, door de Mataramfche Plonderaars aldaar opge-

recht, geelyk ook veele prauwen en andere vaartuigen, zonder een' man te verliezen, terwyl de vyanden, die zich in 't eerst zochten te verdedigen, in grooten getale omkwamen. Na deeze overwinning overrompelde hy de stad Japara zelve, en lag haar geheel in asche, 't geen zo grooten schrik onder de nabuuren verwekte, dat de Javaansche Gouverneur van Damak, zulks verstaan, en daarby ook groote schade geleeden hebbende, eenige Gezanten naar de schepen zond, om den vrede af te smeeken, en zyne goede diensten aanbod om by den Mataramschen Keizer herstel van schade en ontslag der gevangenen te bewerken, met belofte van den Gouverneur van Japara, die het schelmstuk had gepleegd, met den dood te doen straffen. Onze schepen hadden ondertuschen het volkomen beslag der zaake niet kunnen afwagten, dewyl zy noodiger oordeelden naar Macasar te vertrekken om den trouwloozen Koning dier plaatze insgeelyks tot reden te brengen.

Die van Bantam en Jacatra waren niet weinig ontsteld op 't ontvangen van deeze tyding, dewyl hunne kwaade gewetens hen eene geelykzortige wraak voorspelden. Ter zelve tyd scheen in 't Oosten eene schitterende Comeester, die eenen geweldigen schrik onder de bygelooivige volkeren deezer gewesten veroorzaakte, en hen menigvuldige onheilen deed vreezen. Dan de Engelschen waren alleen in staat hunne verslagene gemoederen weder op te beuren, vooral daar zy, eeue nieuwe versterking uit Europa bekomen hebbende, thans met 15 zwaare schepen voor Bantam lagen. Zy verzekerden de zamengezwoorenen, dat zy thans de Hollanders verre in magt overtroffen, en den Inlander met hunne magt getrouwelyk de hand zouden bieden om de Nederlandfche Maatschappy op hun Eiland geheel uit te roeijen, met byvoeging, dat zy niet zouden rusten, eer zy den Gouverneur *Koen*, op welken zy by uitstek verbitterd waren, levendig of dood in hunne handen hadden gekreegen.

Tot hier toe hadden de Engelschen zich als onze vrienden gedraagen, en alleen onder de hand gewoeld, doch meenden, dat thans de tyd gekomen was om het masker af te lichten. Zy deden dit met zich op den 15 December meester te maaken van het Schip *De Zwarte Leeuw*, 't geen van Patani was gekomen, en eene laading in had van Peper, Benzoin en ruwe Zyde, ter waarde van 152 duizend guldens, behalven 1000 lasten Ryst, zonder voor eenig onheil, ten minsten van den kant onzer Europeesche vrienden, bekommerd te zyn. Om in hun oogmerk wel te slaagen, hadden zy des avonds te vooren den Directeur *Henrik Jacobszoon* met list aan boord

van een hunner schepen gekreegen, en noch in den nacht vier hunner beste schepen afgezonden om, 'smorgens by den Zwartten Leeuw komende, 't schip te overrompelen. Zy omringden hetzelfde van alle kanten, en dreigden het volk, hen alle te zullen vermoorden, zo zy zich niet zonder tegenweer overgaven: doch dit alles zou weinig hebben geholpen, dewyl de manschap zeer weerbaar en genegen was 't schip tot het uiterste te verdedigen: maar tot hun ongeluk was 'er niets dan een weinig bedorven buskruid aan boord, en het schip, wegens de langduurigheid der tochten, in een zeer ontredderden toestand zynde, was niet in staat van behoortlyke tegenweer te doen. Men vondt zich derhalven genoodzaakt het schip over te geven, hoewel op een eerlyk verdrag, dat de onzen alle hunne goederen zouden behouden, en naar hun welgevallen vertrekken. Maar zy, die zich niet ontzagen, ons dus in vollen vrede aan te randen, vonden 'er ook geen zwaarigheid in om hun woord te breeken; want in stede van ieder te laten gaan naar welgevallen, en met zyne goederen ook de achterstallige loonen te laten volgen, stelden zy alleen in vryheid den voornoemden Directeur met 11 man, en hielden de overige gevangen, zoekende dezelve onder allerhande beloften te beweegen om de Hollandfche zyde te verlaaten, en by hen dienst te neemen.

Ongeveer op den zelfden tyd, dat het schip de Zwarte Leeuw dus in vyandelyke of liever in Roovers handen kwam te vervallen, hadden de Engelschen van Bantam ook Westwaards naar de Straat van Sunda eenige hunner schepen gezonden om te pasfen op 't schip den Engel, 't welk, gelyk de verspieters hen bericht hadden, van Jacatra naar Suratte zou vertrekken; maar een heilzaam onheil verhinderde deeze onderneeming, want dit schip, even van Jacatra vertrokken zynde, kwam tegen den grond te stooten, en moest daar eenige dagen blyven zitten, in welken tyd de onzen van 't voorval met den Zwartten Leeuw werden onderrecht, 't geen hen bewoog, het vlot geworden schip weder naar Jacatra te brengen, en de reis naar Suratte tot gunstiger gelegenheid op te schorten. Dit schip had aan boord 207,794 guldens om Indostansche Waaren voor in te koopen, en dus was deszelfs behoud eene zaak van het grootste belang. Een ander schip van veel belang, te weeten de Oude Zon, uit Japan komende met een laading, 559 duizend guldens waardig, werdt door een gelykzoortig toeval behouden; want op den zelfden dag, op welken de Zwarte Leeuw genoomen werdt, raakte dit schip aan den grond, halfweg tuschen Jacatra en Bantam, waarop verscheidene onzer booten en prauwen toeschooten, en met het ligten en weder vlot maaken van het vaartuig zo lang bezig waren, dat zy tyding kreegen van den toestand der zaaken te Bantam: waarop de Capitein de voor-

zichtigheid had naar Jacatra te stevenen , en dus de maatregelen , door de Engelschen reeds tegen hem genoomen , te verydelen. Lichtelyk bespeurde men nu , dat de Engelschen voorgenoomen hadden , onze handeldryvende schepen overal weg te neemen , en zich daar mede te versterken , om dus onze vloot voor Jacatra zonder veel moeite te kunnen overmeesteren , gelyk zy zich zelve niet schaamden opentlyk te erkennen. Want toen de Heer *Koen* hen door eene afgezondene commissie deed vragen , met wat oogmerk zy zich van het schip den Zwarten Leeuw hadden meester gemaakt , en verzoeken om het zelve , als op de onrechtvaardigste wyze overweldigd , wederom te geeven? Antwoordden zy onbeschaamdelyk , onder het uitbraaken van veele scheldwoorden , dat zy voorgenoomen hadden , alle onze aankomende en afvaarende schepen aan te houden , en daarna te Jacatra te komen om aldaar onze geheele vloot te vernielen , en hunne uiterste poogingen in het werk te stellen , ten einde den Heer Generaal *Koen* leevend of dood in hunne handen te krygen.

De Koningen van Bantam en Jacatra , door het gepleegd verraad aan het schip den Zwarten Leeuw ten hoogsten aangemoedigd , scheenen nu van verlangen te branden om hun voornemen tegen de Hollandsche Natie , weleer door geveinsd verraad ondernoomen , doch deerlyk mislukt , thans met geweld uit te voeren. Want hoewel zy den Heer *Koen* beloofd hadden , zich in 't geheel niet met de verschillen tuschen de onzen en de Engelschen te zullen bemoeyen , wierpen zy thans het masker af , en hielden opentlyk de Engelsche zyde. Onder anderen toonde dit de Bantamsche Opperbestierder , met onzen Opperkoopman *Abraham van Uffelen* te verbieden , onze schepen derwaards vaarende voor de laagen der Engelschen te waarschuwen. Ook liet de Koning van Jacatra verscheiden nieuwe bolwerken tegen ons Fort oprichten , en wist dezelve behendig van geschut te voorzien , op eenen tyd dat zyne Afgezanten heen en weder gingen om met den Generaal over een nader vriendelyk verbond te handelen , welk voorgeeven echter alleen ten oogmerk had , de onzen te verhinderen in het opbouwen van eene schietkat , die recht op de Stad kon vuuren ; dan dewyl de Heer *Koen* het oogmerk hunner laagen zeer wel begreep , deed dit hem zo veel te naarstiger met het bezorgen van alles , dat ter verdediging der Fortresfen noodig was , voortvaaren.

Hoewel men ondertuschen zyne uiterste poogingen had aangewend om het Fort behoorlyk te bevestigen , waren de zaaken op den 22 December , toen de vyanden hunne aanvallen begonden , noch in een zeer slegten staat. De schietkat tegen Jacatra noch niet geheel voltooid , kon voor als noch maar twee stukken houden : aan den Rivierkant , en dus in 't Westelyk gedeelte

deelte onzer versterking, stond thans het voltooide huis Mauritius, van het Zuiden naar het Noorden loopende, aan welks Noordeinde een bolwerk werdt gemaakt, genoemd de Noord-Wester Rivierpunt; doch dit werk was noch maar twee voeten boven den grond opgehoogd, en voorts met paalen en planken beveiligd, die het wel sterk genoeg maakten om een aanval af te keeren, maar niet zwaar genoeg waren om de muskerkogels tegen te staan. Aan den Noord- of Zee-kant was de wal van aarde opgeworpen 9 voeten hoog, doch zonder borstweering, en de Noord-Ooster Zee punt ook maar met eene houten borstweering en dak voor den regen voorzien, terwyl naar den Stadkant het huis Nasau en naar den Westkant het huis Mauritius alleen de verdediging uitmaakten: zo dat 'er geen *Vauban* of *Coeboorn* noodig was om deeze gewigtige Vesting weg te neemen!

Met onze Scheepsvloot was het niet veel beter gesteld; want de schepen, veel minder in getal dan de Engelschen, lagen byna alle reideloos aan het Eiland Onrust, zynde aldaar onder de bescherming eener zwakke battery, die tegen de magt des vyands niets zou hebben kunnen verrichten; maar de grootste zwaarigheid bestond in den ongemeen kleinen voorraad van Buskruid, zo op de Schepen als aan Land in de Fortresfe.

Op den 22 December 1618 werden de Hollanders in 't Fort gewaarshuwd, dat zy in den volgenden nacht door 7000 man zouden worden besprongen, ten welken einde reeds groote hoopen van Bantammers op het Jacatrasche gebied waren aangekomen. Deeze tyding verwekte eene algemeene vreeze in de kleinmoedige harten der Javaanen en Chineezzen, welke zich onder de bescherming der Maatschappy hadden begeeven, waarom de meeste deezer kloekmoedige Burgers met het hunne het haazepad koozen, en de Hollanders byna alleen lieten zitten. Ondertuschen hadden de onzen in dien nacht niets te lyden, maar vonden echter op den volgenden morgen, dat aan den Westkant der Rivier, tegen over onze woning, in 't Engelsch kwartier een schootvrye wal was opgerecht, die reeds zes voeten hoog was, en aan welken noch trouwhertig werdt gearbeid. Daarenboven vonden zy de Rivieren afgedamd, en dus hun Fort geheel ingeslooten om den toevoer af te snyden.

Op Zondag den 23 werdt door den Generaal *Koen*, met het aanbreeken van den dageraad, de Vergadering zamen geroepen, in welke hy de volgende zaaken voorstelde: Dat men de Fortresfe te Jacatra opgerecht, moest bewaaren zo als zy thans was, of dezelve verlaaten, en dat, indien men dezelve wilde behouden, noodzaakelyk ruimte moest worden gemaakt in den omtrek en in de Engelsche versterkingen, uit welke anderzins alles zou in den grond worden geschooten. Het besluit hier op was, dat men de For-

tres niet behoorde te verlaaten, maar in tegendeel tot den laatsten druppel bloeds te beschermen: dat men echter, om alles op 't vriendelyk te behandelen, eer men een aanval op de Engelsche werken deed, van hen vriendelyk moest verzoeken hunne poogingen te staaken, en hunne werken wederom af te breeken. Eindelyk dat men, met den eersten goeden wind, alle de verlaaten Chineesche en Javaansche wooningen, rondsom het Fort staande, moest verbranden.

Volgens het genoomen besluit werden 'er oogenblikkelyk eenige Afgevaardigden naar de Engelschen gezonden, welke antwoordden, niets vyandigs tegen de onzen in den zin te hebben, en dat de vyandige werken door de Javaanen waren gemaakt, strekkende hun wal, zo zy zeiden, tot hunne eigene verdediging, welken zy daarom niet wilden afbreeken. De onzen dachten nu, dat de zaak geen uitstel kon lyden, en dat, zo de Engelsche werken eens voltooid waren, het met hen gedaan zou zyn; zy waagden derhalven een' geweldigen uitval, overrompelden de Engelschen in hunne werken, en hadden het geluk hunne borstweeringen af te branden, gelyk ook alle huizen rondsom onze werken staande. Ten ongelukke verzuimden de Hollanders eene schootvrye battery tegen den Westhoek van 't Fort te slegten, welke de Engelschen in deeze verwarring reeds hadden verlaaten, en welker schootvrye borstweering was gemaakt uit oude zamengevlogten kabeltrouwen. In deeze actie werdt van weerskanten sterk uit het kanon geschooten, en de onze bekwamen 11 dooden en 2 gekwetsten, maar der vyanden verlies was veel grooter.

Op den volgenden 24 Decembèr werdt wederom met veel hevigheid van wederzyden gevuid, en wel zodanig, dat de Hollanders een vierde deel van al hun kruid tegen die van Jacatra verschooten, welke thans alle de Engelsche Constapels en hunnen oorlogsvoorraad tot hunnen dienst hadden: ondertuschen hadden de onzen hun kruid niet te vergeefsch verspild, dewyl zy het geluk hadden de meeste stukken hunner vyanden, die hen 't nadeeligst waren, reddeloos te schieten.

In den morgenstond van den volgenden dag werdt door de onzen wederom een nieuwe aanval gedaan op de voornoemde Engelsche battery, die hen zeer nadeelig was; zy tastten dezelve aan ten gerale van 30 man, en deden in 't eerst den vyand wyken: maar dewyl de achtersten niet moedig genoeg waren om de voorsten te ondersteunen, werden zy te rug gedreeven met verlies van vier dooden, waar onder één Luitenant, wiens hoofd door de Javaanen in 't gezicht der onzen werdt afgehouden, en op een staak ten soon gesteld. En hoewel de vyanden ruim vyfmaal zo veel volks hadden verlooren, rees hun moed door de vlucht der onzen echter zodanig, dat

zy niet alleen hunne oude battery geheel herstelden , maar ook noch eene nieuwe in het Chineesche kwartier opwierpen tegen over het huis Nasfau.

De Hollanders waren ondertusfchen niet minder bezig , maar vermeerderden , zo veel mogelyk was , hunne verfterkingen en vooral hunne borstweeringen , die zeer gebrekkig waren , gebruikende onder anderen ten dien einde de kostelykste Coromandelsche kleederen en lynwaaten , dewyl zy aan flegter stoffen gebrek leeden , waar door zy zich eindelyk in staat stelden van de musketkogels te kunnen afkeeren . De vyanden voeren intusfchen yverig voort , doch fcheenen zelve geen groote hoop op een goed gevolg te hebben ; ten minften de Pangerang van Bantam , die de eerste aanlegger van alle deeze onheilen was , zocht zich nu geheel te verontfchuldigen , en liet onder anderen den Opperkoopman aldaar , *Abraham van Uffelen* , bekend maaken , hoewel hy het zeer wel wist , dat die van Jacatra een kwaaden toeleg tegen de Hollanders hadden gefmeed , daar in door de Engelschen geholpen , en dat hy den Generaal *Koen* hier van kennis moest geeven , op dat hy zich in tyds in staat van verdediging mogt kunnen stellen : doch dat dit alles bedrog was , bleek onder anderen hier uit , dat hy ter zelve tyd alle praauwen deed aanhouden om de Hollanders te Bantam volkomen van die van Jacatra af te snyden , en alle briefwifeling tusfchen hen onmogelyk te maaken . Ondertusfchen kreegen de Engelschen ras bericht van de zaaken , die by Jacatra waren voorgevallen , en van den dapperen uitval der Hollanderen , in welken zy hunne werken en huizen hadden verbrand , 't geen hen byna woedende van spyt maakte , en bewoog om van den Pangerang vryheid te verzoeken , dat zy tot wraak de Hollandsche logie te Bantam insgelyks mogten vernielen , 't welk echter door deezen doortrapten Vorst wierdt geweigerd : desnietteenftaande dreigden zy hun voorneemen tegen zyn bevel te zullen uitvoeren , en ondernamen zulks tot drie keeren ; tot dat eindelyk de Bantammer aan de Hollanders eene sterke wagt gaf om hunne logie te bewaaren . Hy gaf teffens voor , dat de Hollanders zyne beste vrienden waren , en dat de handelwyze der Engelschen en Jacatraanen voor het Hollandsch Kasteel hem zeer mishaagde : hoewel men van den anderen kant wel wist , dat hy de eenige oorzaak was van alle vyandelyke maatregelen , die tegen de Hollanders werden genomen . Onder anderen had hy zich laten ontvallen , dat men het Hollandsch Fort , het kostte wat het wilde , moest vernielen , dewyl het anders te vreezen stond , dat deeze plaats een nieuw Malakka zou worden , gelyk dezelve reeds door den Koning van Tſeribon was genoemd.

De Generaal *Koen* had, gedurende deeze bewegingen te Bantam, verzekerde tyding bekomen, dat de Engelschen van voorneemen waren met hunne geheele magt voor Jacatra te komen, om niet alleen het Fort, maar ook de schepen, te overweldigen. Hy riep hierom den Raad te zamen om een besluit te neemen aangaande de maatregelen, welke men in zulk een gevaarlyk tydstip zou hebben te volgen. De meesten waren van oordeel, dat men de beste goederen aan boord der schepen moest bergen, en daarna het Fort verwoest hebbende, het zelve verlaten; dewyl de geringe voorraad van buskruid niet lang zou kunnen duuren, en het te vreezen stond, dat de Javaanen de Rivier zouden verleiden, en dus de bezetting door gebrek van zoet water tot overgave dwingen, meenende zy anderszins, dat het Fort thans sterk genoeg was om eene belegering te verduuren. Maar de Generaal vondt de plaats van te veel gewigt om dezelve zonder de uiterste noodzaakelykheid te verlaten; waar by noch kwam, dat 'er geene goede gelegenheid voor handen was om het geld en de bezittingen aan boord te brengen, dewyl de geheele Rivier met paalwerk door de vyanden was dicht geheid. Met dit alles wierdt omtrent het verlaten of te behouden der vesting geen beslissend besluit genomen. Maar teffens nam men in aanmerking, dat onze schepen, by het Eiland Onrust liggende, aldaar geheel niet veilig waren, en door den vyand met branders lichtelyk zouden kunnen worden vernield; waarom beslooten wierdt, dat de schepen op de Jacatrasche reede voor de vesting zouden komen ankeren, gelyk spoedig geschiedde. Ook werden de paalen, die den benedenkant der Rivier geslooten hielden, door de onzen uitgehaald, en daar door wederom een vrye toegang tot de schepen verkreegen.

Op den 29 December kwamen de schepen van Onrust op de reede van Jacatra met zo veel spoed, dat zy twintig hunner ankers en acht stukken kanon moesten laten zitten. Aanstonds besloot men dezelve te gebruiken om eene battery, door de Engelschen aan den Westkant der Rivier gebouwd, aan te tasten, en zich daar door van den toegang volkomen te verzekeren: maar toen men bezig was met deeze onderneeming uit te voeren, kwamen spoedig elf Engelsche schepen te voorschyn, 't geen de onzen dwong deeze onderneeming te laten steeken. Doch de Heer *Koen* nam het moedig besluit om aanstonds aan boord te gaan, en met zyne schepen de Engelschen aan te tasten. Hy stak derhalven noch dien zelfden nacht van land, en liet het Opperbevel der vesting over aan den Heer *Pieter van den Broeke*, die, met den Generaal *Reinst* in 't jaar 1613 in de Indien gekomen, nu reeds aldaar vyf jaaren was geweest, en door zyne dapperheid en kundigheden eene algemeene achting had verworven. Onder-

hem.

hèm stonden de Opperkoopman *Evert Harmanszoon*, de Predikant *Adriaan Jacobszoon Hulzebos*, de Kapitein *Jan van Gorcum*, de Luitenant *Abraham Stryker*, en de Doctor *Henricus de Haan*, benevens 65 Onderofficieren en Ambachtslieden, 15 Constapels, 70 Soldaaten, 25 Japoncezen, 16 Chineezzen, 70 Zwartzen, 70 Jongers en 40 Vrouwlieden, maakende met elkanderen byna 400 zielen. Van voorraad waren zy wel voorzien, en hadden alleen gebrek aan kruid, terwyl zy voor gebrek aan water door 't verleggen der Rivier vreesden: doch dit laatste zouden zy waarschyntlyk door het graaven van putten hebben kunnen herstellen.

De schepen, met welke de Heer *Koen* het waagde de Engelschen te ontmoeten, waren maar zeven in getal, te weteen, De Oude Zon, 't Wapen van Amsterdam, Delft, de Gouden Leeuw, de Engel, de Valk en de Jaager: met deezen zette hy zynen koers Noordwaards, terwyl de Engelschen met het schip de Zwarte Leeuw, door hen genoomen, elf sterk, 's namiddags met den zeewind insgelyks op de onzen afkwamen, en ongeveer op den afstand eener kanonschoot boven winds voor anker gingen liggen. Hier zonden zy met eene sloep een' Trompetter, die Nederduitsch sprak, en onze vloot uit naam der Engelschen opeischte, met bedreiging, dat zy anderszins geweld zouden gebruiken: doch met belofte, dat, zo zy zich gewillig overgaven, de manschap haare volle gage zou genieten, en op 't vriendelykst worden behandeld. Doch *Koen* gaf ten antwoord, dat, zo de Engelsche Vlootvoogd hem niet gewillig het schip den Zwartzen Leeuw te rug gaf, en volkomen schadeloos stelde, hy genoodzaakt zou weezen zyne vloot met geweld aan te tasten; waarop de Trompetter, na het uitbraaken van eene menigte scheldwoorden, tot de zynen wederkeerde. En deeze was de laatste ontmoeting tusschen de Engelschen en Hollanders in 't jaar 1618, 't welk op dien dag ten einde liep.

Op den volgenden eersten January van 't jaar 1619 ontving de Generaal *Koen*, met eene sloep van Jambi, tyding dat de Engelschen en Hollanders aldaar waren handgemeen geweest, en dat in die schermutzing een Engelsch Koopman was gesneuveld, en van onzen kant één Bottelier en één Inlander: voorts dat het Hollandsch schip de Bergerboot, van Jambi naar Jacatra gevaaren op den 26 December, het geluk had gehad twee Engelsche schepen, die op hem pasten, te ontsnappen. Ook zagen de onzen aan den buitenkant der Engelsche vloot een schip, 't geen zy vast geloofden de Bergerboot te zyn; waarom de Heer *Koen* het noodig oordeelde, zodanig van plaats te veranderen, dat het voornoemde schip niet door de Engelschen van de onzen afgesneeden en dus genomen kon worden. Ten dien einde wer-

den vroeg in den morgen de ankers gelicht, en de koers dwars op de Engelsche vloot genomen om boven wind te geraaken, 't geen vyf der Engelsche Kapiteins, die hen de naaste waren, en niet wisten wat het oogmerk was, bewoog hunne ankers te kappen, en naar hunne overige schepen te wyken, waar door de onzen ten vollen hun oogmerk bereikten, en, boven den wind komende, thans in staat waren het aankomende schip te beveiligen.

De Engelsche schepen waren thans ook onder zeil geraakt, en kreegen den wind wederom tot hun voordeel, waar op zy beslooten de Hollanders aan te tasten, en het eerst op hen te schieten; doch zy werden met groote dapperheid en voordeel op dezelve wyze beantwoord; waarop ras een bloedig gevegt volgde, 't geen over de zeven glazen en dus ongeveer vier uren duurde. De onzen vogten met grooten moed, verloorren alleen 7 man aan dooden, en hadden maar 15 gekwetsten; doch 't geen hen 't meest belemmerde was de kleine voorraad van buskruid, van welken zy alleen in dit gevecht een derdedeel verschooten. Het verlies der Engelschen was veel grooter, en deeze, die niet verwagt hadden dat men hen zo wel zou ontvangen, maakten het eerst een einde van 't gevecht.

Die van de Bergerboot hadden ondertuschen het gevecht van verre gezien, en hunnen koers zodanig genomen dat zy de Engelschen ontkwamen, en zich by onze schepen voegden; maar zy hadden het ongeluk van hunne boot met 14 man, 'savonds te vooren afgezonden om de kusten te onderzoeken, te verliezen, dewyl dezelve door de Engelschen overrompeld wierdt. Ondertuschen liepen de Engelsche zo wel als de Hollandische schepen tegen den avond naar den wal, en kwamen, niet verre van elkanderen, ten anker onder een der Eilanden, in de nabuurschap van Jacatra gelegen, doch buiten het gezicht dier plaats, alwaar de onzen een Scheepsraad beleiden om te overweegen, welke party men zou kiezen, en of het best ware de Engelschen nochmaalaan te tasten, dan liever naar eene veilige plaats te wyken om verversching en onderstand te bekomen; omtrent welke zaaken de gevoelens hemelsbreed verschilden.

Op den volgenden dag, zynde den 3 January, werden de Engelschen noch versterkt met drie hunner schepen, welke van Bantam kwamen, waardoor de toestand der onzen noch hachelyker werdt. De Scheepsraad derhalven wederom beleid zynde, keurde men thans het aantasten der Engelsche Vloot om verschillende redenen geheel af, en wel voornaamelyk, om dat het gebrek aan buskruid de onzen in de onmoogelykheid stelde om een langduurig gevecht uit te houden; waar by noch kwam dat de Engelsche schepen veel beter bemand en bezeild waren dan de onze, en het dus eene

grootte

grootte roekeloosheid zoude zyn, onze bodems, alle met kostelyke Waaren gelaaden, tegen zulk eene grootte overmagt te waagen. Ondertuschen scheenen de Engelschen wederom hunnen koers naar onze Vloot te richten, waarom de Generaal *Koen* het weder naar Jacatra zette, terwyl de Engelschen halte hielden om eenige hunner achterlykste schepen in te wachten.

Zo dra de Hollandsche Vloot wederom binnen den boezem van Jacatra was gekomen, werdt de Raad op nieuw vergaderd, en beslooten, geenszins zulk een ongelyk gevecht te waagen, maar de wyk naar Amboina te nemen, om aldaar onze gantsche magt te verzamelen; dewyl het gevecht met den vyand, zo 't van eenigen duur wierdt, voor de onzen, wegens gebrek aan kruid, ten laastten volstrekt doodelyk zou moeten zyn. Ook nam men ten dien einde in overweging, dat de Engelsche schepen niet alleen talryker, maar ook beter bemand en bezeild waren dan de Hollandsche; dat het onmoogelyk was de bezetting in 't Fort eenige hulp toe te brengen, die wel talryk genoeg en met den noodigen leefstocht voorzien was, maar alleen gebrek aan kruid had, 't geen de schepen haar niet konden bezorgen; dat de belegerden, na het vertrek der schepen naar de Moluques, zo de nood het mogt vereischen, beter voorwaarden zouden kunnen bedingen, dan tegenwoordig, dewyl de vyand lichtelyk zou begrypen, dat de Zeemagt, zo ras moogelyk, merkelyk versterkt en wel bemand zou wederkeeren; dat de schepen, alle ryk gelaaden en met veel gereede penningen voorzien, niet zonder grootte roekeloosheid aan een gevecht konden worden gewaagd; dat het Fort van Jacatra van zeer weinig belang was in vergelyking van de Zeemagt, dewyl deeze behouden blyvende, de geleedene schade ras te herstellen was, terwyl één verlooren Zeegevegt de vyanden geheel meester ter Zee zou maaken, en dus voor alle onze bezittingen in de Oostersche Gewesten volstrekt doodelyk zyn. Van den anderen kant overwoog men wel, dat het schandelyk was de onzen in 't Fort te laten zitten, en den vyand eene ruime gelegenheid te geeven om onze, uit het Vaderland of andere Oostersche Gewesten, door de Straat van Sunda vaarende schepen alle in gevaar te stellen, van door de Engelsche Vloot te worden genomen; doch de noodzaakelykheid behield de overhand boven de welvoeglykheid, en men oordeelde den tocht naar Amboina volstrekt onvermydelyk. Ondertuschen werdt de Vloot op dit tydpoint noch versterkt met het Fregat Ceylon, van Succadana gekomen, onder 't bevel van den Heer *J. le Febre*, welk schip na het Westelyk einde der Straat Sunda door den Gouverneur werdt gezonden, om aldaar op onze uitvaarende schepen te passen, en hen van den

gevaarlyken toestand te Jacatra te verwittigen, op dat zy, hunnen koers veranderende, veilig aan de Molukfche Eilanden zouden kunnen komen. Tot een gelykzoortig einde werdt het fchip de Jaager naar Solor afgevaardigd, en naar Bima het fchip de Bergerboot om Ryst te laaden: terwyl het fchip de Valk na Djapan op Javaas Oostkust gezonden werdt om andere proviſien en ververschingen aan boord te neemen.

Men ſtevende hierop Oostwaards naar Amboina, terwyl aan den Heer *van den Broeke* en de overige Bevelhebbers in het Fort een briefje werdt gezonden, 't geen hen het genomen beſluit en de reden van het zelve bekend maakte, en hen teffens aanmaande om zich tot het uiterſte te verdedigen, in hoope, dat zy noch ontzet zouden bekomen; doch teffens bevel, om, zo zy het niet langer konden houden, op de voordeeligſte wyze het Fort aan de Engelfchen, maar niet aan de Javaanen, over te geeven. Hier nevens ging noch een bevel om niet te veel op de liſtige aanbiedingen der Javaanen, die zich geener trouwloosheid ſchaamden, te betrouwen, al ſcheenen zy noch zó ongeveinsd en voordeelig.

De Gouverneur van het Fort, *van den Broeke*, hield dit briefje eenige dagen verborgen om de verſlagenheid der bezetting niet te vergrooten, die al zeer groot was, op 't gezicht van de aankomſt van 18 vyandelyke ſchepen op de reede van Jacatra, en het wyken onzer Vloot. In dien zelfden nacht zagen zy het fchip de Zwarte Leeuw in brand raaken, en tot den grond afbranden, zo de Engelfchen zeiden, door een ongeluk, en met zyne volle laading; doch anderen waren van meening, dat zy gemelde ſchip reeds van te vooren ontladden, en tot een brander hadden aangelegd om onze Vloot daar mede in vlam te zetten; maar dat zy het thans in brand ſtaken, om dat dit oogmerk hen was miſlukt, en zy geen volk genoeg over hadden om het naar behooren te bemannen.

De gevaarlyke toestand der onzen in het Fort ſchêen ondertuſſchen alleen te ſtrekken om hunnen moed te vermeederen, en deed hen, niettegenſtaande het ſchieten en dreigen der Engelfchen, met zo veel yver aan de onvoltooide werken arbeiden, dat zy het zwakſte bolwerk en de ſchietkar tegen Jacatra in weinig dagen geheel voltooiden, en hunne nieuwe werken met Hollandſche Vaandels beplantten. Dit verwekte zuik een' onbeſchryffelyken ſchrik onder de Javaanen, dat de Koning van Jacatra eene witte Vaan deed niſtſteeken, en tegen den avond van den 14 January den Schryver van zyn' Opperſtalmeester met een briefje naar het Fort zond, waarin hy den Gouverneur te kennen gaf, dat niers hem aangenaamer zou zyn, dan den vrede te herſtellen, en wederom met de Hollandſche

Natis

Natie in een goed vertrouwen te leven. Op den volgenden dag zond hy een gelykzoortig briefje, met aanbod, dat, indien de bezetting insgelyks gezind was, hy cenige van zynen eersten Adel tot pandslieden zou zenden, op dat door de Hollanders eenige Gezanten mogten gezonden worden om met hem over de herftelling der oude verbonden te handelen. Dit aanbod werd toegestaan, en in plaats der hen toegezondene Javaanfche Grooten als Gyzelaars, vertrokken tot den Koning de Heeren *Evert Harmanszoon*, Doctor *de Haan* en *Josepb Natelaar*, die, aan het Hof komende, aldaar de zinnen wederom veranderd vonden, en na een kort verblyf wederkeerden met bescheid, dat de Koning thans noch den Vreede, noch een stilstand van Wapenen wilde maaken, ten zy de onzen de schietkat en 't bolwerk aan den Stadkant wederom afbraken; naar welk voorstel de onzen geen ooren hadden, dewyl deeze werken den vyand voornaamelyk in hunne onderneemingen en veiligheid konden hinderen.

Op den volgenden morgen scheen hy echter weder van gevoelen veranderd; want 'er kwamen wederom nieuwe Gyzelaars, en van onzen kant werden hierop de Predikant *Hulzebos* met de Heeren *Harmanszoon* en *de Haan* afgezonden, die, ten Hove komende, den Vorst aandienden, dat de onzen van harten genegen waren alle de voorgaande belcedigingen te vergeeten, en ook hunne Vestingwerken in denzelfden staat te laten tot op de terug komst van den Heer Generaal *Koen*, indien de Koning hen van zynen kant ook in vreede wilde laten: maar dat zy geenszins genegen waren hunne Vestingwerken af te breeken, naardien in dezelve al hunne veiligheid bestond, en zy zich thans niet alleen tegen de geweldige aanslagen der vyanden, maar ook tegen de oogmerken der op hen verbitterde Engelschen, moesten beveiligen. Dit voorstel scheen den Vorst in 't geheel niet te behaagen; maar intusfchen bespeurden de Gezanten klaarblykelyk, dat men hem wel door geld zou kunnen te vreede stellen.

Ondertusfchen verliep deeze dag zonder dat men tot eenige besliffing kwam; doch op den volgenden kwamen wederom twee der eerste Javaanfche Grooten om tot borgen voor de onzen te dienen, die toen hunne Gezanten wederom afzonden: doch deeze werden onderweg ontmoet en aangerast door drie Engelschen, welke zich Kooplieden noemden, en begeerden, dat de onzen hun geweer overgeeven, en zich geblinddoekt door hen zouden laten voeren, zo zy zeiden, tot den Koning, die met zynen Adel, eenige Bantamsche Grooten en den Engelschen Opperbevelhebber, vergaderd was. De onzen weigerden dit volstrekt, en verdedigden zich tegen de drie Engelschen, welke ondertusfchen een merkelyken onderftand van de hunnen ontvingen; en hoewel de Afgezondenen getrouw, door de Ja-

vaanfche wagt, tot hunne befcherming van den Koning verleend, geholpen wierden, moesten zy echter wederom onverrichter zaake tot het Fort te rugge keeren. Voor deezen tyd werdt derhalven de handeling afgebroken door de onbefchoftheid der Engelschen, die, thans moedig op hunne overmagt te Lande en ter Zee, noch Vriend noch Vyand ontzagen, terwyl zy het voornaamelyk met fcheldwoorden gelaaden hadden op den Heer Generaal *Koen*, dien zy den aanlegger van alle deeze onlusten noemden, fchoon hy voorzeker aan dezelve volkomen onfehuldig was.

Na den middag kwam 'er al weder eene nieuwe bezending met verzoek, dat onze Gezanten zich wilden vervoegen by den Temangong of den Broeder des Konings, die volkomen last tot fluiten had. Aldaar gekomen zynde, hoorden zy eene lange reeks van klagten over de fchade, door de onzen den Koning aangedaan, gelyk ook over het aantasten der Engelsche Logie en batteryen, waar door wy den oorlog begonnen hadden: op welke zaken de onzen kortelyk antwoordden, dat de klaagers zich zelven dit te wyten hadden, en dat men nooit tot geweld zou zyn gekomen, indien men niet zonneklaar had befpurd, dat men het 'er op gemunt had hen door list of geweld te vernielen. Dit vertoog, hoe billyk ook, mogt niets baaten, en de Temangong befloot, dat wy tot boete, wegens het aanvallen der Engelschen, zouden betaalen 4000 Reaalen, en eene gelyke fomme voor de vryheid van ons Fort in den tegenwoordigen toestand te behouden, zo dat zyn eisch in 't geheel in 8000 Reaalen bestond, die echter tot 6000 Reaalen werdt verminderd.

Zo ras de Commandeur *Van den Broeke* den eisch des vyands had verftaan, liet hy aanftonds den Raad vergaderen, en gaf denzelven te kennen, dat men noch in geen vier maanden eenige hulp uit de Oosterfche Eilanden zou kunnen bekomen, en bezwaarlyk in staat zyn, zo lang het geweld der vereenigde vyanden te wederftaan; dewyl de voorraad van versch water maar twee maanden zou kunnen duuren, indien de vyand ons het haalen van hetzelfde wilde beletten, kunnende de voorraad van buskruid ook niet lang ftrekken, zo 't eens recht ernst wierdt. Ook gaf hy zynen Raaden in bedenken, dat men, door den Vrede van de Javaanen te koopen, onze Lanslieden te Bantam veel beter in staat zou ftellen, en hun gelegenheid geeven om overal de aankomende fchepen met prauwen voor de laagen der Engelschen te waarfehuwen. De Raad keurde alle deeze redenen van het uiterfte gewigt, en oordeelde, dat men niets beters kon doen, dan den Koning op de ge-

ëichte

ëische wyze te vreedten te stellen; waar op het Traftaat door de onzen werdt getekend, en aldus door de Commisfarisfen ten Hove gebragt.

Het hield ondertusfchen aan tot den 17, eer zy den Vorst konden fpreken, op welken dag zy tot het Gehoor geroepen aldaar den Koning zagen met zyn' oudften Broeder den Temangong en een' Jonger, die een Mahumedaansch Priester was, benevens veele anderen zyner Grooten, zonder dat 'er Bantammers of Engelfchen tegenwoordig waren. De Koning ontving hen op eene zeer vriendelyke wyze, en liet zich het in 't Nederduitsch gefchreeven Contract, na dat het in de Maleitfche taal was overgezet, voorlezen, en betuigde over den inhoud wel voldaan te zyn. Hy ondertekende toen hetzelve, en liet het door een' aanzienlyken ftoet zyner Grooten naar het Kasteel brengen, alwaar het ftraks onder 't loffen van het fchietgeweer en 't opfteeken van witte vaandels werdt afgekondigd.

De Javaanen fcheenen niet minder over het tekenen van deezen Vreede verheugd dan de onzen: zy wendden zulks ten minften voor, en zonden naar het Kasteel allerhande zoorten van vruchten en andere ververfchingen met veele tekenen van blydfchap, en eene menigte heilwenschen, op welke echter de onzen weinig ftaat maakten. Aanmerkenswaardig was het ook, dat een Rhinoceros, anderszins een lomp en zeer onverftandig Dier, weleer door de Hollanders opgevoed, maar met het begin der belegering, wegens de fchaarsheid van water, uit het Kasteel gedreeven, op den dag der tekeninge, van zelve tot zyne oude Meesters wederkeerde, en de blydfchap op zyne wyze te kennen gaf.

De uitkomst toonde ondertusfchen, dat de trouwlooze Koning van Java alleen deezen Vreede in fchyn had geflooten om de Hollanders in flaap te wiegen, en ze van hun geld te berooven: want flechts drie dagen na het tekenen, op den 22 van Louwmaand 1619, ontving de Commandeur *Van den Broeke* eene boodfchap van den Jacatrafchen Koning, met verzoek, dat hy by hem ten Hove wilde komen eeten, en zich met jaagen vermaaken, voorwendende dat zulks tot herftelling der goede verftandhouding zeer noodig was, dewyl de Inlanders, voor dat zy openbaare blyken der goede verftandhouding gezien hadden, niet tot het Kasteel zouden willen komen om den ouden handel weder te beginnen, en den noodigen leefstogt aan te voeren. De Hollanders waren niet zeer voldaan over deeze boodfchap: want van den eenen kant vertrouwden zy geenszins de listige Javaanen, en van den anderen kant vreesden zy, dat de weigering van 's Konings verzoek tot een voorwendzel eener nieuwe Vreedebreuk zou worden genomen. Zy lieten zich eindelyk door het lokaas deezer vriendelyke aanbieding bedriegen, en de Heer *Van den Broeke* werdt door den Raad

met den Doctor *De Haan*, vyf militairen en één jongen, ten Hove gezonden, zynde zy daarenboven verzeld door een ryk geschenk voor den Koning en zyne voornaamste Grooten; niettegenstaande de Predikant *Hulzebos* deezen tocht zeer ernstig had afgeraaden, en derzelve beklaaglyke einde voorspeld. De uitkomst der reize bevestigde ook de rechtmatigheid van zynen argwaan; want naauwelyks waren onze misleide Gezanten ten Hove gekomen, of zy wierden op eene verraaderlyke wyze aangetast, van hunne geschenken beroofd, geslagen, byna maakt uitgeschud, en dus gebonden voor den Koning gesleept, die zich, met den daar tegenwoordigen Engelschen Gouverneur, niet weinig over hunne aankomst verheugde, en hen allerley smaad aandeed. Ondertuschen hadden de Javaanen, behalven deeze acht, ook noch eenen negenden in hun net getrokken, te weten den Bottelier van het Kasteel, welken zy met eene fraaye zomme gelds hadden uitgelokt, onder voorwendzel van hem eenen goeden voorraad hoenders en andere eerwaaren te zullen verkoopen; doch in hunne handen vervallen, werdt hy op dezelfde wyze van alles beroofd, en met een touw om het lyf door het slyk voor den Koning gesleept. Na dat men hen daar eenigen tyd gekweld en bespot had, werden zy alle aan handen en voeren, op de Javaansche wyze, in het blok geflooten, behalven den Commandeur *Van den Broeke*, die, met bloote Kristen en allerleye folteringen gedreigd, gedwongen werdt aan de onzen te schryven, dat zy het Slot moesten overgeeven; 't geen hy eindelyk deed, niettegenstaande hy zynen vyanden vertoonde, dat zulks te vergeefsch zou zyn, om dat hy, nu gevangen, niets meer over de bezetting te zeggen had, zynde de Nederlanders, volgens hunne krygswetten, van alle hem anderszins verschuldigde gehoorzaamheid ontslagen; zo dat de Raad zyn bevel niet zoude kunnen opvolgen, zonder zich des doods schuldigte maaken. Dit alles was echter te vergeefsch, en het briefje, volgens een opitel der Engelschen geschreeven, werdt den onzen in hun Kasteel gebragt door den Koopman *Kornelis Houbraaken*, die op het Comptoir te Bantam lag, en 'sdaags te vooren door den Pangerang van Bantam naar Jacatra was gezonden om tuschen de Hollanders en Javaanen tot Middelaar te dienen; dewyl hy te Bantam woonde, en benevens de overige aldaar zich bevindende Hollanders, als onzydig werdt aangemerkt; welke anderszins aan de Oosterlingen onbekende onderscheiding hen ongetwyffeld door de Engelschen was ingestooken. De Heer *Houbraaken* kreeg ook verlof om den Commandeur in zyne Gevangenis te bezoeken, alwaar zy te zamen beslooten, die van het Kasteel te vermaanen, om zich, zo lang zy konden,

den, te verdedigen; vindende zy 't best, dat de Koopman *Hou-braaken* ten spoedigsten wederom naar Bantam zou vertrekken, om den Pangerang kennis van al het voorgevallene te Jacatra te geeven, de snoodheid van het gepleegde verraad met zyne verdiende kleuren af te maalen, en hem, onder belofte van behoorlyke erkentenis en vergelding, te verzoeken, zyn best te willen doen om den Jacatrafchen Koning tot vreedzaame gedagten, en de Gevangenen naar Bantam in eene vrye bewaaring over te brengen, tot op de terugkomst van den Generaal *Koen*.

De bezetting van het Hollandsch Kasteel was ondertusfchen in de uiterste verflagenheid gedompeld, zo ras haar het snood verraad, aan den Commandeur *Van den Broeke* en de zynen gepleegd, ter ooren kwam. Zy besloot ondertusfchen zich tot eene manmoedige verdediging gereed te maaken, en koos, in plaats van het gevangen Opperhoofd, tot Commandeur den Onderkoopman *Pieter van Ray*, welken zy tot dien gewigtigen post den bekwaamsten oordeelde; na dat zy de poorten geslooten, en de borstweeringen met linnen en wozakken voorzien had om zich voor een' onvoorziene aanval te dekken. Tot hier toe ontvingen zy echter geen nadere tydingen van de Javaanen: maar op den volgenden 23 January ontving de Heer *Van den Broeke* in zyne Gevangenis een bezoek van den Sabandar en twee Engelschen, die zyne handen uit het blok deden ontsluitten, hoewel niet om hem meerder gemak te geeven, maar om hem een nader briefje tot bevel van overgaave te doen tekenen. *Van den Broeke* moest dit, hoewel tegen zynen zin, volbrengen, waar op hetzelfde door de Engelschen naar het Kasteel werdt gezonden, onder belofte van volkomene vryheid, en van een Engelsch fchip om de geheele bezetting met haare goederen vry en onbelemmerd naar het Vaderland te brengen. Doch de nieuwe Commandeur antwoordde, dat hy geenszins genegen was zich aldus zonder eenigen tegenstand over te geeven, willende hy liever het uiterste afwachten.

De Engelschen verzuimden ondertusfchen niet van de verlegenheid der onzen gebruik te maaken, en begonnen wederom nieuwe werken te maaken aan den Westkant der Rivier, op de plaats, alwaar hunne huizen, door de onzen in hunnen geweldigen uitval verbrand, hadden gestaan. Door de Javaanen geholpen, voltooiden zy aldaar binnen weinig dagen eene sterke battery voor acht stukken geschut, en brachten teffens alle hunne te vooren vernielde werken weder in order. Mogelyk zouden de Hollanders het op-rechten deezer werken wel door hun kanon hebben kunnen beletten, of ten minsten merkelyk vertraagen; doch zy beslooten zulks om verscheiden

redenen te laten, waar van wel de voornaamste was dat hunne reeds merkelyk verminderde voorraad van buskruid dan zeer schielyk zou zyn vernield geweest. Daarenboven leefden zy in zekeren zin noch met de Javaanen als vrienden, en ontvingen van hen voor geld alle eetwaaren, die zy noodig hadden: ook begreepen zy, dat een hevige tegenweer de gemoederen ten uitersten zou verbitteren, en dat zulks ter zyner tyd niet alleen op hen, maar ook aanslonds op de arme Gevangenen, zou worden gewrooken.

Eenige dagen laater liet de Jacatrasche Koning de bezetting bekend maaken, dat hy niet ongenegen was de Gevangenen te slaaken, mits hem een losgeld van tien duizend Reaalen wierdt geschonken. De onzen vonden deeze zomme overboodig, en zeiden, dat zy niet meer dan twee duizend konden geeven; doch deeze zomme scheen den Javaan veel te klein voor zo veel perzoonen, die by hem in de uiterste elende zaten, en dagelyks allerley smaad moesten uitstaan; zodanig, dat de Engelschen voorstelden hen te pynigen om een naauwkeurig bericht van den toestand des Kasteels en des voorraads in hetzelfde te bekomen, 't geen de Javaanen echter van de hand weezen. Ondertuschen overlaadden de Engelschen den Koning met geschenken, en voeren dagelyks voort met geschut aan land te brengen, zodat zy hunne herstelde en vermeerderde werken ten laatslen met 35 zwaare stukken en eene menigte ammunitie van oorlog voorzagen. Dit nu alles gereed zynde, zag men op den 29 January eene menigte Engelsche en Javaansche Vaandels opsteeken, en kort daarna te voorschyn komen den gewezen Commandeur *Van den Broeke*, met zyne Medegevangenen, alle webgebonden, en met stropen om den hals. De Commandeur werdt toer door twee Engelschen, die Nederduitsch spraken, voor de borstweering gezet, en hem bevoelen, de zynen tot overgaave aan te maanen, onder belofte van eene allergunstigste behandeling, en met bedreiging van met 60 stukken geschut beschooten, en door 6000 man met 300 ladders bestormd, en dan alle over de kling gejaagd te zullen worden. Maar de Commandeur *Van den Broeke* voerde, in stede der hem opgelegde bevelen, eene geheel andere taal, en moedigde de zynen op het sterkste aan om nu hun waaren heldenmoed te laten blyken, en door eene mannelyke verdediging te toonen, dat zy waare Batavieren waren, op generley wyze van de dapperheid hunner Voorouderen ontaard; 't geen de Javaanen zo euvel namen, dat zy hem, gelyk ook zyne makkers, achter over haalden, en hen door het slyk naar hunne gevangenis sleepten, en in dezelve met veel verontwaardiging nedersmeeten.

Ter zelve tyd vond men in 't Kasteel verscheiden Engelsche brieven. aan
 pylet

pylen gehegr, en dus in 't zelve geschooten, die de voordeelen eener spoedige overgaave met de gunstigste trekken affchilderden, en der bezettinge, zo zy halfterrig bleef, daarentegen de grootste rampen dreigden. Een gelykzoortig briefje werdt ook kort daar na door den Engelschen Generaal *Deal* aan den tegenwoordigen Commandeur naar het Kasteel gezonden, doch zonder eenig antwoord daar op te bekomen.

Doch, op den volgenden 30 van Lotwmaand, zond de Engelsche Generaal wederom een briefje, waar in hy het Fort voor de laatste reis opeischte, met bedreiging van anderszins het Kasteel uit al zyn grof geschut te zullen beschieten, en met een zwaar Leger te doen aantasten, zo men hem geen spoedig en voldoende antwoord bezorgde; hy voegde 'er noch by, dat niemand voor zyn perzoon of byzondere goederen eenig gevaar zou loopen, dat in tegendeel alle achterstallige maandgelden door hen zouden worden voldaan, en dat alle die geene, welke in Engelschen dienst wilden overgaan, eveneens als geboren Engelschen zouden worden gerekend.

De Commandeur deed hierop vergadering beleggen, om de boodschap der Engelschen te overweegen, in welke niet alleen de voorige zwaarigheden werden herhaald, maar ook telfens in aanmerking genomen, dat de bezetting, gedurende de laatst verloopene dagen, zeer door ziekten was verzwakt, die voornaamelyk door den aanhoudenden arbeid waren ontstaan; dat men noch in geen vier maanden ontzet kon krygen; en dat eindelyk de Westkant van 't Fort alleen door het nieuwe huis *Mauritius* was versterkt, 't welk, noch niet met aarde gevuld zynde, zeer gemakkelyk kon worden plat geschooten door de daar tegen over gebouwde battery der Engelschen. Om alle welke redenen de meerderheid besloot, dat de plaats niet tegen geweld te houden was, en dat men, hoe eerder hoe beter, met de Engelschen in onderhandeling moest treden, indien dezelve van hunne zyde Gyzelaars voor hunne afgezonden wilden geeven.

Het besluit, in deeze vergadering genomen, werdt toen den Engelschen Generaal bekend gemaakt, die ras een' zynen Opperkooplieden tot borgezond, en daarentegen den Capitein *Van Gorcum* ontving, die door de onzen tot de handeling was uitgekoozen. Op den 31 January begon zyne handeling met de Engelschen en den Koning, doch werdt, toen men op dien dag elkanderen niet verstaan kon, op den volgenden eersten van Sprokkelmaand hervat met dit gevolg, dat eindelyk op den namiddag de volgende overeenkomst wierdt getroffen.

1. Zullen de Commandeur, Kapitein en Kooplieden der Nederlandsche

Vereenigde Maatschappy het Fort, Volk en Ammunitie van oorlog, aan den Engelschen Opperbevelhebber overgeeven; en het Geld, de Koopmanschappen, Juweelen en andere Goederen der Ed. Maatschappy aan den Koning van Jacatra.

2. Daarentegen zullen de Engelschen aan de Hollanders een schip geeven, waar voor van de kontanten, thans in 't Fort zynde, zullen worden betaald 2000 realen van achten. Het voorschreeven schip zal zyn voorzien met vier goede stukken geschut, vyftig musketten met hun toebehooren, 60 vaten kruid en 25 pikken. Ook zal het zelve moeten zyn uitgerust met goede zeilen, ankers, kabels en victualie voor zes maanden, met vry geleide van lyf en goed, en vryheid om te vaaren naar de kust van Coromandel of ergens anders, uitgezonderd naar Amboina of de Molukfche Eilanden.

3. Alle Christenen, die zich in voornoemde Fort bevinden, van wat Natie of hoedanigheid zy mogen zyn, zullen hunne vryheid behouden, en met zich mogen uitdragen alle hunne stoffen en klederen, benevens eene zomme van 6200 realen aan gangbaaren gelde daarenboven: zullende hunne perzoonen en goederen door de Engelschen aan boord worden geleverd, zonder door de Javaanen of iemand anders te worden beschadigd.

4. De Hollanders zullen gehouden weezen een dag na de onderteekening deezes uit het Fort te vertrekken, in het welk alle ongedoopte perzoonen zullen moeten blyven, behalven de Japoneezen.

5. Zy, die in het Fort de wapenen kunnen draagen, en ook de Gevangenen, zullen belooven, geene wapenen tegen de Engelschen te zullen draagen tot aan de eerstkomende Slachtmaand van dit loopend jaar 1619. Op welke belofte onderreede de Gevangenen zullen worden ontslagen, en naar hun welgevallen kunnen vertrekken.

6. De Hollanders zullen hunne goederen laaden aan de Eilanden in den boezem van Jacatra, en aldaar tot aan hun vertrek beschermd worden, door twee Engelsche schepen, tegen de Javaanen, en alle andere vyanden.

7. Als het voornoemde schip in gereedheid zal zyn, 't welk binnen 14 of 15 dagen kan geschieden, zullen de Hollanders met een Engelsch paspoord vertrekken naar Coromandel, en zo te zee als te lande niets van de Engelschen te vreezen hebben. Ondertuschen zullen van den Hollandfchen kant aan den Engelschen Generaal twaalf Gyzelaars worden gegeeven, tot dat zy hun Fort zullen hebben overgeleverd.

8. Zo lang de Hollanders in het Fort zyn, zullen ia het zelve geen Javaanen mogen komen, dan die geene, welke van den Koning

ning mogten worden gezonden , en dan noch niet meer dan acht
teffens.

Welke artikelen Wy alle accordeeren en belooven heiliglyk na te
komen. *Zo waarlyk helpe ons God.*

JACATRA den 1ften
February 1619.

Was getekend,
WIDI AK RAMA,
Koning van Jacatra.
THOMAS DEAL,
*Generaal der Engelsche Natie
en zyne Raaden.*
*Mitsgaders de Commandeur van
't Kasteel van Jacatra, en
alle Raaden der Maatschap-
py alhier.*

Daarenboven hadden de Engelschen beloofd wederom in vryheid te zul-
len doen stellen den Commandeur *Van den Broeke* met zyn gezelschap, en
ze veilig op het Kasteel te bezorgen. Ook zouden zy, in plaats van twaalf on-
zer voornaame Officieren, die een dag eerder dan de overigen aan boord
zouden gaan, vier Javaansche Grooten en vier hunner Kooplieden tot Gy-
zelaars bezorgen. Zy zouden teffens aan den Rivierkant al hun volk in-
slagorder stellen om de onzen tegen het geweld der Javaanen te betchermen,
zo zy lust mogten krygen om dezelve, als zy naar de schepen gingen, te
plunderen. Voorts zocht de Hollandsche Commandeur de gunst des Engel-
schen Opperhoofds te winnen, door hem tot een geschenk te geeven het
kostbaar zilveren Servies van den Heer Gouverneur *Koen*, 't welk dezelve,
by zyn vertrek naar Amboina, hier had laten staan.

Op den tweeden van Sprokkelmaand, kwamen de Engelschen
met hunne booten en schuiten voor 't Kasteel om alle de in hetzel-
ve zich bevindende goederen aan te tekenen, en volgens het ge-
maakt besluit de twaalf Officieren aan boord te brengen. Maar de
Hollanders zagen geen Javaansche Edelen om tot borgen te die-
nen, en ook geen Engelsch Krygsvolk aan den oever, maar wel
eene groote hoop Javaanen by den mond der Rivier, 't geen hen zeer
ontfelde, en een nieuwen verraaderlyken toeleg deed vreczen, welke
schrik niet weinig vermeerderde, door dien zy *Van den Broeke* en
zyn gezelschap, die volgens belofte nu ook ontslagen zouden moe-
ten

ten geweest zyn, niet by de Engelschen zagen. Zy eischten derhalven van hen reden, waarom zy de Gevangenen en de Jacatrasche Edelen niet met zich gebracht, en den oever der Rivier niet bezet hadden; waarop de Engelschen, zeer bedremmeld, geen voldoende bescheid konden geeven, maar hen in algemeene bewoordingen daar mede zogten te paayen, dat 'er geen gevaar ter wereld voor hen was te vreezen, en dat zy voor de goede uitkomst der zaake instonden. Doch de onzen, geenszins met zulke uitvluchten voldaan, antwoordden, dat zy niet geneegen waren hun Fort over te geeven, dan alleen volgens de getroffene voorwaarden, en dat zy voor het overige zich liever dood wilden vechten, dan zich ongewapend laten vermoorden.

De Engelschen, niet in staat den Hollandfchen Commandeur volgens hunne belofte te voldoen, vertrokken mismoedig, terwyl de Hollanders zeer wel te vreden waren, zich zo gemakkelyk van 't gemaakte, doch voor hen zeer nadeelig Tractaat, verlost te zien; door dien zy op den voorigen avond een briefje van *Van den Broeke* hadden gekreegen, waarin hy hen schreef, dat de zaaken geheel en al, door 't bestel des Konings van Bantam, veranderd waren, dat hy, zo hy hoopte, tot een goed einde, nu naar Bantam met zyn gezelschap zou worden overgebracht, en dat de Commandeur van het Fort zich voor het tegenwoordige noch met de Jacatraanen, noch met de Engelschen in eenig verdrag moest inlaaten; dewyl de Bantamsche Pangeran hen verbooden had zich verder met het belegeren der Hollanders bezig te houden.

Reeds van 't begin der onlusten, had de looze Bantamsche Regent niet alleen tegen de Hollanders, maar insgelyks tegen de Engelschen en den Koning van Jacatra, verraaderlyke oogmerken gevoed, en hy gebruikte alleen den eenen tegen den anderen, om ze eindelyk alle te zamen te overheerschen. Hy had ten dien einde, met het begin der belegering, eene groote menigte troepen naar Jacatra gezonden, in schyn, om derzelver Koning en de Engelschen te helpen, maar in der daad om, zo zy het den Hollanderen te benaauwd mogten maaken, hun Kasteel voor zich zelve te doen bezetten. Het hoofd deezer troepen begreep nu, dat het tyd was, zyn' Meester te waarschuwen, dewyl anderszins de Engelschen spoedig meester van het Kasteel, en de Jacatrasche Koning, Heer van den vetten buir zou weezen. Ook verzuimde de Regent geen tyd, maar zond noch spoedig twee duizend man zynere beste troepen, onder een der eerste Bantamsche Grooten, welke, behalven de reeds bekend gemaakte handelwyze omtrent de Hollanders, noch een byzonderen last had ten nadeele des Konings van Jacatra.

Her

Het uitvoeren der verraaderlyke Bantamsche orders, tegen den bedroogen Jacatraschen Koning, bespeurden de Hollanders, eenige uren na het vertrek der Engelsche Commisarisfen uit hun Kasteel: toen ontstond in de Stad een groot getier, 't geen de onzen bevreesd maakte, en een ieder naar zynen post deed spoeden; dewyl zy vreesden, dat dit de wapenkreet was tot het loopen van een' algemeenen storm, met welken zy reeds voor lang waren bedreigd. De Bantamsche Bevelhebber bespeurde ook ras deeze beweging in 't Kasteel, en liet den Commandeur aanzeggen, dat hy zich maar stil zou houden, dewyl het niet op hem, maar op den Jacatraschen Koning gemunt was, 't geen de Hollanders wel eenigszins, maar niet geheel gerust stelde, om dat zy reeds meer dan eens door de trouwlooze Javaanen bedroogen waren.

Dat echter de Bantamsche Bevelhebber thans der waarheid niet hadde te kort gedaan, bleek den Hollanderen spoedig uit eenen brief, welken zy eenige oogenblikken laater uit de Stad kreegen, en die hen berichtte, dat de Bantamsche Bevelhebber, zich, in schyn van vriendschap, dien morgen ten Hove had begeeven, doch zo veele zyner Officieren met zich had genomen, dat zy 'sKonings lyfwacht, die op geen verraad bedacht was, lichtelyk konden overrompelen; dat de Pangerang, zich thans genoegzaam Meester zierende, tot den Koning was genaderd om hem eenen brief van den Bantamschen Vorst over te geeven; doch dat hy, naby den Koning gekomen zynde, op het onverwagtst zyne Kris getrokken, en ze hem op de borst gezet had, tefens uit naam van zynen Meester, den Koning van Bantam, hem de keuze geevende om aanstonds te sterven, of, het leven behoudende, zyn Ryk en alle zyne Schatten aan dien Vorst af te staan.

Het voornoemde bericht meldde verder, dat de Koning, dus op 't onverwachtst verraaden, en alleen verzeld van eene kleine Lyfwacht, die tegen de menigte der Bantammers niets kon uitvoeren, van den nood eene deugd gemaakt, en zich aan den overwinnaar met al zyne Schatten had overgegeeven, hoewel niet zonder zwaare klagten over de snoodheid van het gepleegde verraad, om welke hy noch werdt bespot door de Bantammers, hem vraagende, of hy met *Van den Broeke* eerlyker had gehandeld? de eene Schelm werdt hier dus door den anderen gevangen. Eindelyk meldde de brief den Hollanderen, dat de Bantamsche Bevelhebber, om zeker te zyn van de naauwlyks overheerde landen, den Koning met al zyne Bloedverwanten en Vertrouwelingen, benevens hunne Vrouwen en Kinderen, had in hegtenis doen neemen, en in ballingschap verzonden naar 't gebergte ten Zuidwesten van Tanaran, eene plaats op de Bantamsche grenzen gelegen. Deeze Gevangenen waren het geweest, welke het groot ge-

tier hadden gemaakt, dat de Hollanders voor een algemeene wapenkrees hadden gehouden.

De Koning, dus van alles beroofd, werdt tot de uiterste elende en armoede gebragt, zo dat hy, na dien tyd te Jacatra wedergekeerd zynde, zich in een boorje als een der gemeentste Viscchers heeft moeten behelpen, en menigmaal door de Hollanders onder hun Kasteel vischende is gezien. Wat zyne Ryksgrouten of Orancjas aangaat, deeze troffen een beter lot, en bleeven meest alle in hunne ampten en bezittingen, en dedden ook geen de minste pooging om hunnen Opperheer in zyn gezag te bewaaren. Dit maakt de gedagten van zommigen niet onwaarfchynlyk, dat de verdryving van deezen Vorst niet zonder hun medeweten en overleg met den Bantamschen Regent is toegegaan. Het verraad van den Bantamschen Regeerder werdt, buiten het schenden van verbonden en goede trouwe, noch hier door verzwaaard, dat de Jacatrasche Koning hem en zyn' minderjaarigen Heer zeer na in den bloede bestond. Dan men heeft meermaalen, zo wel in de Indien als in beschaafder Landen, gezien, dat de banden van Vriend- en Bloedverwantschap voor Staatkundige belangen moesten wyken.

De Heer *Van den Broeke* werdt, noch op dien eigen avond der afzetting van den Jacatraschen Koning, naar Bantam met zyn geheel gezelschap gezonden, hoewel geenszins onder den titel van eenen Gevangenen; maar onder voorwendzel eener veilige bewaaring. Met geen minder schyn van vriendschap gedroeg zich deeze looze bedrieger jegens de Hollanders in 't Kasteel: een zyner eerste bevelen was, dat de groote Bazar of Marktplaats zou gehouden worden voor 't Kasteel, om, zo hy zeide, zynen Vrienden, den Hollanderen alles gemakkelyk te maaken. Daarenboven liet hy van de Stadswallen, gelyk ook van de Engelsche werken, eene groote menigte Vreede vaanen waaijen, 't geen door de onzen met gelyke munt werdt beantwoord; zo dat het toneel voor Jacatra eerder een boerekermis, dan wel eene belegering scheen. De Pangeran sprak ook van niets anders dan van oprechte trouw, broederlyke vriendschap, en veele andere zaaken, om, zo hy konde, de Hollanders in slaap te wiegen, die echter de valsheid zyner voorgeevens zeer wel begreepen. Onder andere belachelyke veinzeryen was deeze wel de onbeschaamdste, dat hy een gerucht liet verspreiden onder de Javaansche Grooten, dat de Regent van Bantam den Jacatraschen Koning alleen uit liefde voor de Hollanders had verdreeven; dewyl hy, na het gemaakte verdrag en het ontvangen der 6000 Reaalen, zyn woord gebroken, en den *Commandeur Van den Broeke* met zyn gezelschap

Op zulk eene schandelyke wyze had verraaden : waar by hy voegde, dat zulks alleen aan de Engelschen was te wyten, dewyl zy door hunne konstfreaken den Koning dus in het grootste ongeluk hadden gestort. Ondertusfchen wisten de onzen zeer wel, dat de voornoemde Regent de eerste oorsprong van alle onheilen was, door dien hy die van Jacatra tegen hunnen zin in de wapenen geholpen, en de Engelschen door schoone beloften insgelyks tot de gepleegde onbetaamlykheden had opgehitst. Zy floegen derhalven even veel geloof aan de fraaye Zedelesfen van deezen doortrapten Moor, als of zy den Vos, met een Schaapenvel omhangen, eene redevoering voor de Eenden en Hoenders over de barmhartigheid hadden hooren doen.

Niemand was midlerwyl meer verlegen dan de Engelsche Generaal *Deal*, welke, zich thans in alle zyne voorneemens gedwarsboomd ziende, zelfs geen middel tot een eerlyken aftogt vond, zonder oogluiking der Hollanderen. Hy schreef hierom een briefje aan Mr. *Waddoen*, een Engelschman, die, by gelegenheid van de onderhandeling over het nu uitgesloopen Contract, in 't Kasteel was gebleeven, waar in hy zich zeer beklagde over de trouwloosheid der Bantammers, die *Van den Broeke* en de zynen weggevoerd, en dus de volvoering van het Tractaat volstrekt onmogelyk hadden gemaakt. Hy beloofde thans, dat de Bantammers geen de minste hulp van hem, of de zynen zouden genieten, dewyl hy nu klaarlyk zag, dat zy alleen ten doel hadden eerst de Hollanders, en daarna de Engelschen, te vernielen. Eindelyk verzocht hy een vryen aftocht voor zyne schuiten en booten, die tot volvoering van het mislukte Tractaat onder het geschut der Vestinge waren gekomen, en van daar niet veilig zonder toestemming des Commandeurs konden vertrekken.

De Hollandsche Commandeur beantwoordde het verzoek der Engelschen met een kort briefje, zonder veel op hunne vertooningen en fraaye beloften te letten, hen alleen meldende, dat het mislukken van het Tractaat buiten zyne schuld was, en dat, zo zy hem de Gevangenen en de Gyzelaars konden bezorgen, hy bereidwillig was, om noch zyu woord te houden; dat de Engelschen hunne booten en schepen naar welgevallen konden weghaalen, en vaaren werwaards zy wilden; eindelyk dat zy een zeer goed en Christelyk werk zouden doen met de Inlanders niet te ondersteunen, in welke zaak zy zich reeds zeer te buiten hadden gegaan. Op den volgenden 4 van Sprokkelmaand, schreeven de Engelschen al weder een briefje, uit het welke bleek, dat zy het te Jacatra vooral niet ruimer hadden, dan de onzen in het Kasteel; zy begreepen hierom hoe eerder hoe beter te moeten vertrekken, en verzochten een vrye vaart voorby ons Kasteel, om hun geschut, 't geen op de vyandelyke werken lag, te kun-

nen afhaalen. Dit laatste stonden de onzen hen zeer gaarne toe, dewyl die werken, zonder het Engelsch geschut, hen geen kwaad konden doen; zy sloegen den vyand hierom, zo men zegt, een gouden brug, en beraamden met de Engelschen, tot uitvoering van dit plan, den nacht van den 6 February, gedurende welken de onzen steeds in de wapenen waren, met oogmerk om de Engelschen, zo zy wierden aangetast, met ons geschut en musketten by te staan; terwyl men hen vryheid had gegeven, om, zo zy het te kwaad kreegen, onder ons Kasteel de wyk te neemen. De Engelschen, door deeze verzekering beveiligd, voltrokken hun werk op den bepaalden tyd, zonder daar in door de Bantammers te worden verhinderd, die, zo het schynt, zulks niet hebben durven onderneemen, dewyl zy wel zagen, dat de onzen de Engelschen hielpen hun kanon wegvoeren, 't geen voor 't Kasteel van het uiterst belang was, vooral aan den Westkant, alwaar het zelve zeer zwak was, en door het vyandelyk geschut in korten tyd zou hebben kunnen vernield worden.

De Bantamsche Regent, nu van het Engelsche geschut beroofd, zonder welk hy geen middel zag om het Kasteel met geweld te vermeesteren, nam thanszyne toevlucht tot list; en bediende zich hier toe van de Hollanders, die zich te Bantam bevonden, en door hem niet alleen als in gevangenis gehouden, maar ook gedwongen werden op zodanig eene wyze aan de bezetting van het Kasteel te schryven, als hy het best tot bereiking zynor oogmerken oordeelde. De Bantamsche Hollanders waren de Kooplieden *Abraham van Uffelen* en *Kornelis Houbraaken*, benevens *Henrik Janszoon*, geweest Directeur van Patani, die, op het schip den Zwartten Leeuw vaarende, door de Engelschen was gevangen genomen, en te Bantam aan den Regent overgeleverd. Deeze werdt nu, wegens zyne voorige bediening, voor den eersten in rang gehouden, na hem volgde in rang de gewezen Commandeur *Van den Broeke*, toen dezelve mede te Bantam was aangekomen, en op deezen de Kooplieden *Van Uffelen* en *Houbraaken*, benevens de verdere Gezaghebbers.

Reeds op den vyfden van Sprokkelmaand, toen men te Bantam noch onzeker was, hoe de verraaderlyke onderneeming tegen den Koning van Jacatra, toen reeds volbracht, stond uit te uitvallen, en vreesde, dat mogelyk de Engelschen, zo zy 't Kasteel in hunne magt kreegen, daar bezwaarlyk uit te dryven zouden zyn, kreeg de Commandeur van ons Fort een briefje van de Kooplieden *Van Uffelen* en *Houbraaken*, met medeweeten van den Bantamschen Koning, zo het heette, hoewel het volstrekt op zyne order geschiedde. Zy verzekerden hem daar in, dat de Bantamsche Koning hen op 't vriendelykst behandelde, den Hollandereu alles goeds wenschte, en

hen

hen daarom ook uit enkele genegenheid kennis had gegeven van het na-
deelig Contract, het welk de Hollanders thans met de Engelschen en Jaca-
traanen zогten te sluiten, bevelende hy hen ten hoogsten aan, den
onzen te sehryven, dat zy zich voor de Engelschen en Jacatraanen wachten
moesten, als welke niets dan hun' volstrekten ondergang zochten. De
schryvers betuigden verder hunne verwondering, aangaande het voorneemen
der onzen, om hun Kasteel en Schatten aan de voornoemde vyanden by
verdrag over te geeven, dewyl zy volstrekt op dezelve geen staat konden maa-
ken, en noch onlangs zo deerlyk waren bedroogen geworden: daarentegen werdt
de goede trouw des Bantamschen Konings met sterke verwen geschilderd,
en hen kennis gegeven, dat *Van den Broeke* thans naar Bantam ontbooden
was, niet als een Gevangen, maar om met den Koning te handelen, die zeer
genegen was de Hollandsche Natie en haare Goederen onder zyne bescher-
ming te neemen. Eindelyk sehreeven zy, hier over reeds met den voor-
noemden Vorst te hebben gesproken, en bevolen hem deeze zaaken wel
rypelyk te overweegen.

De onzen beantwoordden dit briefje spoedig, en, zo het schein, met
grootte openhartigheid, hoewel zy den listigen Bantammer zeer weinig be-
trouwden. Hoofdzaakelyk bestond hun antwoord hier in, dat zy, geen de
minste hoop hebbende op eenig ontzet, en niet magtig genoeg zynde om
de vereenigde krachten der Engelschen en Jacatraanen af te keeren, in
de noodzaakelykheid waren gebragt, om met hunne vyanden in onderhandeling
te treden, en zodanig eene overeenkomst te sluiten, als *Van den Broeke*
op zyne aankomst te Bantam hen zon kunnen mededeelen; doch dat de zaa-
ken nu geheel en al tot hun voordeel veranderd waren, en dat zy thans
hunnen pligt en eed, aan de Maatschappy gedaan, tot den laatsten druppel
bloeds in acht zouden neemen.

De Commandeur van het Kasteel ontving teffens een briefje door den
Koopman *Jacob le Febre*, welke op den derden van Louwmaand deezes
jaars naar de Straat van Sunda was gezonden met het Jagt Ceylon, om
op de aldaar voorby vaarende Hollandsche schepen te pasfen, en dezelve
voor de laagen der Engelschen te waarschuwen. Deeze Commandeur gaf
hem kennis, dat hy uit het Vaderland had by hem gekreegen de sche-
pen Haarlem en het Hart, met een Portugeesch Jagt, door hen onder weg
genomen, zynde hy van voorneemen geweest zich met deeze vier schepen by
de Hollandsche Vloot voor Jacatra te voegen, indien dezelve daar noch
lag, of indien maar de Engelschen van daar waren geweeken. Doch dat daar
omtrent de Hollanders te Bantam hem reeds de behoorlyke oplossing had-
den gegeven; 't geen hem spoedig van gedagten had doen veranderen, de-

wyl hy , thans voor Jacatra komende , naar alle waarschyntlykheid in de handen der Engelschen zou moeten vallen.

Op den zesden van Sprokkelmaand kwamen in 't Kasteel de Directeur *Henrik Janszoon* , en de Koopman *Van Uffelen* , met een' wydlustigen brief , op den voorigen dag door *Van den Broeke* uit Bantam geschreeven , zo het heette , uit eigen vryen wille , maar buiten twyffel daar toe door den Koning gedwongen , gelyk men uit den verwarden inhoud moest besluiten , schoon de Afgezanten desaangaande geene volkomen oplossing konden geeven , dewyl zy den Schryver niet alleen hadden mogen spreken . De inhoud bevatte hoofdzakelyk , dat hy zelve den Koning uit zyne gevangenis te Jacatra had verzocht naar Bantam overgebracht te mogen worden , om met hem over de overgaave van het Kasteel en een' verdere minzaame overeenkomst te spreken . Dat hy , te Bantam gekomen , den Regent op zyn voorneemen volkomen styf staande had gevonden , eischende hy eene vrywillige overgaave van 't Kasteel en alle Goederen der Maatschappye in het zelve , onder belofte van den Hollanderen verder zo veel vryheid te verleenen en weldaaden te zullen bewyzen , als zy zouden kunnen begeeren . Dat hy (*Van den Broeke*) daarop aan den Koningwel had voorgehouden het Verbond , dat met de Engelschen gemaakt was , volgens het welk zy aan hen de Vesting zouden overgeeeven , mits zy een schip aan de bezetting bezorgden om daar mede naar het Vaderland te keeren : waarop de Regent geantwoord had , dat hy geen zodanig schip had , maar wel groote Jonken , met welke hy hen naar Bantam zou overbrengen , en aldaar , zo lang als noodig was , of zy 'er blyven wilden , onder zyne Koninglyke bescherming neemen . De voornoemde Afgezanten verhaalden ook , dat de Bantammer het origineel Contract der onzen met de Engelschen en Jacatraanen gekreegen had , en nu , door eene wettige verovering in hunne rechten getreden , staande hield , dat het Contract gerekend moest worden met hem gemaakt te zyn , dewyl hy nu Heer van Jacatra was , en de Engelschen hunne werken hadden verlaaten . De Hollandsehe Commandeur antwoordde , dat hem dit recht niet zeer klaarablykelyk voorkwam , dewyl de Bantamsche Regent niet op eene eerlyke en door het Recht der Volkeren goedgekeurde wyze , maar enkel door een trouwloos verraad , het Ryk van Jacatra had verkreegen : terwyl hunne bezitting van het Kasteel , zo door den inhoud der voorige Tractaaten , als door de billyke rechten der Zelfsverdeediging , volkomen gewettigd was .

Dan , hoewel den Hollanderen de billykheid van de Bantamsche eischen zeer nietig scheen , dwong hen echter de noodzaakelykheid der tyden eene keuze te doen ; hoewel veele meenen , dat zy zich , by gebrek van

genoegezaame kloekmoedigheid , het gevaar grooter voorstelden , dan het

in

in der daad was. Op den negenden van Sprokkelmaand werdt derhalven wederom de Raad gespannen, of men zich verder zou verdedigen, dan de Sterkte overgeeven, en verder of men ten dien einde een verdrag zou zoeken te treffen met de Bantammers, dan liever met de Engelschen. Het eerste werdt volstrekt verworpen, dewyl men wist, hoe weinig vertrouwen men op den Dwingeland kon stellen, en men besloot, nochmaal een aanzoek by de Engelschen te doen, om met hen te sluiten. Men zond derhalven een Gezantschap aan den Heer *Deal*, die zich echter op gecnerhande wyze met het zelve wilde inlaaten, naardien hy wel zag, dat de Engelsche zaaken te Jacatra zódanig verloopen waren, dat zy weinig voordeels van den tegenwoordigen toestand konden hoopen. Hy begreep wel, dat hy veel voordeel met het bezetten van 't Fort zou kunnen behaalen; maar voorzag ook teffens, dat de Javaansche Vorsten, en vooral de Bantammer, hem zulks zeer kwalyk zouden neemen, en dat hy by gevolg, wilde hy een vryen handel op Java behouden, hem het Kasteel zou moeten overgeeven; in welk geval het zeer bezwaarlyk zou vallen, de wantrouwige Javaanen omtrent den buit te vreedden te stellen, dewyl zy, al gaf hy hen meer dan daar gevonden wierdt, hem noch van ontrouw verdagt zouden houden, en meenen dat de beste schat hen was ontlutzeld. Daarenboven begreepen zy, dat de tyd der terugkomste van den Generaal *Koen* uit de Moluksche eilanden dagelyks naderde, en dat hen als dan eene magt zo ter zee als te lande zou bespringen, tegen welke hunne krachten niet zouden kunnen opweegen, vooral zo zy met de Inlanders over hoop lagen.

De Hollandsche Commandeur, dus door de Engelschen, die met hunne zaaken zelve verlegen waren, afgeweezen zynde, wendde het weder op een anderen boeg, en zocht nu een verdrag met den Bantamschen Vorst te maaken; ten welken einde de Heeren *Henrik Janszoon* en *Van Uffelen*, met een' brief, over die stoffe handelende, naar Bantam werden afgezonden, doch teffens met order, om denzelven niet over te geeven, ten zy ze een vrye Pas van de Engelschen konden krygen, dat dezelve hunne perzoonen en goederen vryelyk zouden laaten vaaren naar Bantam.

De voorwaarden, op welke men zich aan den Bantamschen Regent wilde overgeeven, waren de volgende:

1. Dat de Koning zal gehouden zyn de onzen van alle noodige schepen te voorzien om hunne perzoonen en goederen naar Bantam over te voeren, en dezelve tegen alle laagen der Engelschen beschermen.

2. Zullen de Hollanders, op de reede van Bantam gekomen, aldaar mogen

gen blyven liggen, aan land gaan, of vertrekken naar hun welgevallen; ook zullen zy vryheid hebben aan het Fransche Schip, aldaar liggende, te mogen gaan, en alle goederen die zy noodig hebben, voor ge- reed geld te koopen.

3. Al het volk, 't welk thans in het Fort ligt, zal van daar mogen vertrekken zonder uitzondering, en dat met vliegende Vaandels, ge- laaden Geweer, en alle verdere tekenen van Krygseere.

4. Uit het Fort zullen zy met zich mogen voeren alle Waaren en Goederen, die aan de Maatschappy toebehooren, mits van alles een vierdedeel, of 25 ten honderd, aan den Regent schenkende; doch van de Krygsbehoefsten alleen de helft, en voorts allen Leefstogt voor zich zelve behouden.

5. Als het Fort zal overgegeeven zyn, zullen 'er echter noch vyf of zes Hollanders te Jacatra mogen blyven, om aldaar Arak en andere Provifien, noodig voor de aldaar aankomende schepen, op te koopen.

6. Het Comptoir te Bantam zal volkomene vryheid genieten, gelyk aan alle andere handeldryvende Natien wordt toegestaan, om met de Chiueezen en andere Oosterfche Volkeren te handelen, terwyl alle, daar noch op- gehoudene, Gevangenen oogenblikkelyk in vryheid zullen worden gesteld.

7. Zullen de Hollanders vryheid hebben, eer zy vertrekken, hunne Jonken behoorlyk met Steenstukken en verder Schietgeweer te voorzien; terwyl ook geen meer Javaanen teffens aan boord zullen mogen komen, dan zy dienstig oordeelen.

8. Eindelyk zal de Regent van Bantam, met eede op den Koran; benevens zyn zegel en handtekening, verzekering geeven, dat hy het geslooten verbond in alles zal onderhouden.

Met dit ontwerp werdt ook teffens een briefje aan *Van den Broeke* ge- zonden, waar in de inhoud van hetzelfde was vermeld, doch met eenig verwyf, dat hy zich buiten hunne kennis te verre met de Bantammers had ingelaaten. Op deeze bezending kwam ras antwoord, in het welk de Ge- vangenzen zich voor eerst verschoonden over hunnen handel met den Regent, en niet onduidelyk te kennen gaven, dat hun zulks opgedrongen, en niet kwalyk te neemen was, vooral daar in allen gevalle hunne onderhandel- ingsmaatschappij maar enkele ontwerpen waren, welke die van het Kasteel naar hun welgevallen konden aanneemen of verwerpen. Voorts vonden zy in het slot der artikelen zeer ongepast dien zwaaren eed, welken men van den Koning eischte, naardien hy uit eigen beweeging had beloofd het verdrag, zo ras het voltrokken was, eigenhandig te zullen tekenen en zegelen; waar mede huns oordeels de Commandeur *Van Gorcum* behoorde vol-
daan

daan te zyn: waarom zy ook dit artikel hadden verzwegen, uit vreeze dat dit een hevigen toorn in den Vorst zou ontsteeken. Het verblyf van eenige Hollanders te Jacatra, na het slegten der Sterkte, kwam hen ongeschikt voor, naardien het schynen zou, als of de onzen, met hun Comptoir te Bantam niet te vreedden, aldaar een gedeelte van hunnen handel wilden vestigen; 't geen den Koning niet dan zeer onaangenaam zou zyn, en den Engelschen nieuwe gelegenheid verschaffen om den Koning nadeelige gedagten tegen de Hollandfche Natie in te boezemen, die reeds maar al te veel vat op zyn gemoed hadden gekreegen. Eindelyk kwam hen het preliminair artikel, aangaande het verkrygen eener Engelsche Pas, allerbezwaarlykst voor; zy vonden dit wel ten uitersten voordeelig, maar zagen geen middel om den Koning tot het vraagen van zulk een pas te beweegen, dewyl hy, door het voorgevallene met hen in onmin geraakt, de goede verstandhouding had afgebroken, en derhalven deezen stap niet kon doen zonder zyne grootheid al te zeer te krenken: te meer, daar de Engelschen, zeer te onvreedden, reeds bedreigd hadden, dat zy Bantam wilden verlaten, en zich waarschyntlyk tot het doen van zodanig eene belofte niet zouden laten overhaalen. By dit alles voegden zy noch, dat de Bantamsche Opperhoofden dreigden, niet langer met geduld naar het uitsfel der overgaave te zullen wagten, maar in tegendeel, zo deeze brief niet naar genoegen wierdt beantwoord, de onzen met geweld te zullen aantasten. Tot besluit verzekerden zy noch den Commandeur, dat zy niet zo zeer om hunne eigene veiligheid te bezorgen, als wel om de Bezetting des Kasteels voor een geweldigen aanval te bewaaren, de onderhandeling met den Bantamschen Regent hadden begonnen; dewyl zy van meening waren, dat de belegerden het met geene mogelijkheid tot de terugkomst van den Generaal *Koen* zouden kunnen uithouden, en het hen dus veel voordeeliger zou zyn, noch in tyds een eerlyk verdrag met den vyand te maaken, dan zich door hunne hardnekkigheid in een onvermydelyk bederf te storten.

De Hollandfche Raaden waren noch bezig met den inhoud van dit geschrift te overweegen, roen zy een van een zachteren aard van den Koning zelve ontvingen; waar in hen op eene vriendelyke wyze hoofdzakelyk de keuze werdt gegeven, om met schepen naar Bantam over te komen, of in 't Kasteel te blyven, mits zy de bolwerken afbraken en hun geschut overgaven. Deeze tyding was hen gebragt door eenige der te Bantam residierende Hollanders; en deeze werden verzocht, als uit eigen beweging, aan *Van den Broeke*, en door hem den Koning bekend te maaken, dat, schoon de hoofden wel genegen waren naar Bantam te komen, het gemeen van zodanig een verdrag niet wilde hooren, ten zy hen eerst een vryge-

leibrief der Engelschen was vertoond: willende de Commandeur daarenboven wel onder eede den Koning belooven, dat hy geenerhande overeenkomsten met de Engelschen zou sluiten, zonder zyne toestemming, en het Kasteel aanstonds overgeeven, zo ras de Gouverneur *Koen* zou zyn overgekomen; wanneer men teffens den Vorst voor zyne goedwilligheid behoorlyk zou beloonen.

Gedurende deeze onderhandelingen, waren de Engelschen, die hier voor Jacatra niets meer wisten uit te voeren, Westwaards gweeken, om, zo zy konden, eenige uit het Vaderland aankomende schepen der Hollanderen te verrassen: dit strekte tot groot geluk der schepen Delft en de Tiger, die intuschen herwaards van Jambi waren gezeild, het eerste gelaaden met 80, en het ander met 36 lasten Peper. Dan het schip Delft was zodanig beschadigd, dat het aanstonds ontladen, en voorts gesloopt moest worden; terwyl men aan boord van den Tiger bragt 17 kistjes Japansch Schuitzilver, 12 pakjes Diamanten, en 8 pakken Drakebloed, om deeze Waaren in veiligheid te brengen, eer men zich tot de overgaave genoodzaakt zag. Voorts stevende het schip met deeze Waaren naar Amboina, om den Generaal *Koen* van het voorgevallene te verwittigen, en hem teffens bekend te maaken, dat 'er gedurende dit Jaar geen nieuwe Engelsche schepen uit Europa wierden verwagt.

De Regent van Bantam was ondertuschen ten hoogsten op de Hollanders verstoord, toen hy uit het ontvangen briefje hunne voorneemens verstond. Hy nam nu wederom eene nieuwe list te baat, en deed, door den Sabandar of Oppertolmeester, aan den Commandeur een brief schryven, in welken hy hem meldde, dat de Vorst dagelyks door de Engelschen wierdt aangezoekt om hen vryheid te verleenen tot het belegeren van het Kasteel, in welken gevalle hy zekerlyk geen langduurigen tegenstand zou kunnen bieden; en dat de Regent thans beslooten had hun verzoek toe te staan, waar door het spoedig met alle Hollanders zou gedaan zyn, dewyl de Engelschen op hen ten uitersten verbitterd waren; waarom hy hen, uit zuivere vriendschap, waarschuwde, om toch hoe eerder hoe beter van 'sKonings aanbieding gebruik te maaken, en zich te onderwerpen. Doch deeze list had een geheel andere uitwerking, dan de uitvinder had verwagt, dewyl de Hollanders hier uit begreepen, dat de Koning geen hart had om hen aan te tasten, en hen alleen met dit sprookje vreeze zocht aan te jaagen, waarom zy hetzelfde geheel ten hunnen behoefte aannamen, en antwoordden: dat zy den Sabandar ten hoogsten bedankten voor zyne vriendelyke onderrichting, aangaande de voorneemens der Engelschen, maar dat zy zich nu zo veel te meer versterkt vonden in
de

de noodzaakelykheid om zich zonder een' vrygeleibrief van den Engelschen Vlootvoogd niet op Zee te begeeven, dewyl die, zo hy de handen ruim had, niet verzuimen zou van zulk eene schoone gelegenheid gebruik te maaken.

De kleinhartigheid der Bantammers, gevoegd by het vertrek der Engelschen naar de Straat Sunda, en den voorraad van kruid, welken zy uit het gefloopte schip Delft hadden geborgen, deed den verflaauwden moed der Hollanderen wederom ryzen, zo dat zy zich nu noch zo ras niet dagten over te geeven, maar zodanig voortvoeren met hun Fort te versterken, dat de Javaanen alleen nooit in staat zouden geweest zyn om het te veroveren.

De onzen wagtten ondertuschen reeds eenige dagen naar bescheid uit Bantam, en beleiden dagelyks den Raad om een vast besluit, aangaande het Verbond met den Koning, te neemen. Eindelyk kwamen 'er op den 11 Maart twee briefjes opdaagen, het eene van den Heer *Van den Broeke*, en het ander van den Sabandar, die beide van een zeer byzonderen, doch gelykzoortigen inhoud waren. *Van den Broeke* meldde hen, dat de Sabandar noch een beter middel tot bevreediging van zyn' Meester had uitgedacht, en teffens tot hunne geruststelling, hier in bestaande, dat die van Jacatra hem aanstonds zouden overgeeven het vierde gedeelte van de goederen der Maatschappye, en de helft van het geschut; dat voorts de Hoofden der Vesting naar Bantam zouden komen, en niemand in het Fort blyven dan één Capitein met de Soldaaten, en één Pandsman des Konings, zulende verder alles in zyn geheel blyven tot op de aankomst des Generaals. Of zo deeze voorstellen den Commandeur niet smaakten, dat de Regent dan te vreden zou zyn met een geschenk van 3000 Reaalen van achten, en de helft des Geschuts voor den jongen Koning; mits de Commandeur by eede beloofde, het Fort aan hem te zullen overgeeven, zo ras 'er eenige Hollandsche schepen op de reede kwamen, met welke hy en de zynen veilig zouden kunnen vertrekken. Dit laatste middel scheen *Van den Broeke* het bekwaamste, en werdt daarom door hem ten sterksten aangepreezen, dewyl zy, zo van het een of ander niets kwam, voor hen allen een slecht einde te gemoet zagen. Ook behoefde men, schreeven zy, niet te vraagen, van waar men de 3000 Reaalen zou krygen, dewyl dezelve gelicht konden worden uit de schepen Haarlem en het Hart, onder den Koopman *Le Febre*, in de Straat Sunda kruisfende, van welken zy, maar twee dagen geleeden, tyding hadden ontvangen.

Deeze tyding hadden zy, benevens hunnen brief, ook naar het Kasteel gezonden; dezelve meldde, dat hy op den 21 February noch was versterkt

met het schip de Zeewolf, komende van Sumatras Westkust, en gelaaden met ongeveer 80 lasten Peper; doch dat hy wederom verlooren had het schip Ceilon, 't welk van hen was asgeraakt, en door zes Engelsche schepen ontmoet, en nagejaagd zynde, echter gelukkig ontsnapt, en naar Amboina was gestevend.

De Commandeur antwoordde, dat wat de schepen van *Le Febre* aanging, dezelve niet zonder gevaar in de Straat Sunda konden blyven; doch dat zy ten spoedigsten naar Amboina moesten vertrekken, en vooral niet naar Bantam of Jacatra, eensdeels om dat zy dan gevaar zouden loopen van onder de Engelschen te vervallen, en anderdeels om dat zy, thans een verbond met den Koning sluitende, de Vesting zouden moeten overgeeven, zo ras deeze schepen waren aangekomen, 't geen in 't geheel hun voorneemen niet was, dewyl zy de plaats dagten te houden tot op de aankomst van den Generaal *Koen*. Zy voegden hier verder by het ontwerp van een verdrag, volgens het welk zy gereed waren met den Koning te verdraagen, op de volgende artikelen:

1. Dat de Koning van Bantam de Bezetting van het Fort zal bevryden voor allen overlast, zo wel van de Bantammers als van de Engelschen, en niet gedoogen dat 'er wederom eenig geschut op de werken voor hun Fort worde geplaatst, maar dat hy in tegendeel gehouden zal zyn de onzen in alles te beschermen.

2. Dat de Koning aan de Nederlanders, zo te Jacatra als te Bantam, zal toelaaten een volkomen vryen handel gelyk voor deezen, en intruschen alle de overige zaaken tot 's Generaals aankomst in het midden laten. Zulvende Zyne Majesteit, tot verzekering hier van, twee Gyzelaars aan het Fort berzorgen van den eersten rang, tot dat het Contract aan alle kanten zal zyn voltrokken.

3. Dat daarentegen de Hollandsche Bezetting verplicht zal zyn, alle Javaanen volkomen in rust te laten, niets tot hun nadeel te onderneemen, en na dat de Gouverneur *Koen*, of andere Hollandsche schepen, met welke zy veilig konde vertrekken, zonder van de Engelschen of andere vyanden iets te vreezen te hebben, zouden gekomen zyn, aanstonds alle hunne bolwerken te slegzen, en met gemelde schepen te vertrekken.

4. Zal de Commandeur des Forts, zo ras de twee Gyzelaars aangekomen zullen zyn, aan den Koning, als uit vryen wille, en niet in schyn van eenig Contract, vereeren de gerechte vierdepart van alle Compagnies goederen, die in het Fort berusten, of de waarde van dien in gelde, gelyk ook op de aankomst van den Heer *Koen* de helft van hun zwaar Geschut en Steenstukken.

5. Tot

5. Tot verderen aangroey der vriendschap, belooven de Bevelhebbers in het Fort den Koning van Bantam voor allen overlast van den kant der Engelschen te zullen bewaaren, en hem, zo hy door voornoemde Natie wierdt aangetast, met alle vermogen te zullen bystaan. Ook zullen, tot meerder eenigheid, de thans zich te Bantam bevindende Hollanders aldaar blyven, mits volkomen vry, en met de vryheid om van nu af aan een onbekommerden handel te dryven.

6. Ook zullen *Henrik Janszoon, Van Uffelen* en *Dirk Lambertszoon*, voor eenige dagen van Bantam met brieven te Jacatra gekomen, naar de eerstgemelde plaats wederkeeren, op dat alles met de meeste getrouwheid van alle zyden moge worden volvoerd.

7. De Bantamsche Vorst Pangerang *Aria Rana de Menggala* zal van den eenen, en van den anderen kant zullen de Hollandsche Opperbevelhebbers zich by plechtigen eede verbinden tot het naauwkeurig uitvoeren der voorgemelde artikelen. Zullende ook van het Contract twee gelykuidende en door Partyen onderteekende Exemplareen worden gereed gemaakt, en een derzelve onder ieder der contracteerende Leden blyven berusten.

De Hollandsche Raad had nu goede hoop, dat mogelyk een vriendelyk verdrag zou kunnen worden getroffen; daarenboven hadden de Arbeiders het Kasteel van tyd tot tyd zodanig bevestigd, dat men voor een kleinen aanval, vooral zo de Engelschen zich stil hielden, niets te vreezen had. Dezelve besloot hierom, dat nu aan hun Fort een naam behoorde gegeven te worden, overeenkomstig met reeds lang te vooren gegeevene bevelen der Heeren Bewindhebberen, ingevalle men in zyn oogmerk mogt gelukken om op Java's Noordkust eene sterkte te bekomen; en dus werdt de Vesting Batavia genoemd, terwyl men teffens aan ieder der vier bolwerken een byzonderen naam gaf. De Zuidoostelyke punt, nu de Robyn, werdt genoemd West-Vriesland; de Zuidwest of Landpunt, nu de Diamant, Gelria; de Noord-oost of Zeepunt, thans de Zaphier, Zeelandia; en de Noordwest of Rivierpunt, thans de Paarl, Hollandia. Met het aanbreeken van den dag werdt tweemaal de trom geroerd en het geschut gelost, om de Burgery en Soldaaten byelkanderen te verzaamelen, terwyl men reeds in den nacht den naam B A T A V I A, met groote letteren, had doen schilderen boven de poort van het huis Mauritius, doch tot hier toe met een zeil bedekt, welk men, zo ras de menigte was zaamengekomen, liet wegneemen, om haar dus den nieuwen naam der plaatze bekend te maaken; ook las men haar een Geschrift voor, volgens welk een ieder verplicht was de plaats in zyne gesprekken of brieven aldus te noemen. Toen dit alles

was afgedaan, werdt op elke punt een nieuw wit Vaandel geplaatst, met den voornoemden naam in hetzelfde, en elk Vaandel met een kanon(schoot en het luiden der klokken vereerd, zynde de plegtigheid beslooten met eene vrolyke en wel ingerichte maalyd voor de Officieren, en een vrolyk ont- haal op Arak enz. voor de Gemeenen.

De plechtige inwyding van het Fort behaagde weinig aan de Bantam- mers, die te Jacatra in bezetting lagen, hoewel zy 'er anders niet van zeiden, dan dat de Hollanders wederom in moed begonden te groeyen; gelyk hen werdt verhaald door een' Inlander, die de gewoonte had, dagelyks uit het Kasteel naar den Bazar of Marktplaats te gaan om voor de Bezetting den noodigen voorraad te koopen, het geen de Inlanders niet durfden beletten, dewyl de Bezetting hen dan zekerlyk de vrye uit- en invaart der Rivier, waar aan hun zeer veel gelegen lag, zou hebben verhindert. Over het algemeen valt aan te merken, dat niettegen- staande de Bezetting des Kasteels in eene soort van oorlog met den Koning van Bantam was, daar van op de plaats zelve weinig of niets was te zien, dewyl men een volkomen stilland van wapenen hield, en van weers- kanten een vryen toegang.

Op den 18 van Lentemaand schreeven de onzen hun' eersten brief aan de Bantammers uit hun Kasteel, thans Batavia geteekend, met verzoek om te mogen weeten, hoedanig het voorgeslagen verdrag den Koning voldeed, benevens andere zaaken, betreffende de aanstaande Regeeringsvorm in Jacatra en den nieuwen Landvoogd, welken men derwaards van Bantam met de swaardigheid van Onder Koning zou zenden. Dan, eer zy hier op ant- woord konden bekomen, kwam op den volgenden 19 in het Kasteel een zeker Portugees, genoemd *Antony Visioze*, thans te Tseribon woonachtig, en, zo hy voorgaf, door den Koning dier plaats gezonden om aan de Hol- landers bekend te maaken, dat de Mataramsche Keizer van voorneemen was hen met 1000 schepen te hulpe te komen. Deeze tyding behaagde uitermaa- ten aan de meesten, dewyl zy nu eens uit de klaauwen van den Bantamschen Vos hoopten verlost te zullen worden: anderen daarentegen begreepen niet wat goeds zy van dien Mataram konden te wagten hebben, die het Hollandsch huis te Japara had doen uitplunderen, en buiten twyffel noch meer op de Maatschappy zou verbitterd zyn, wegens de gestrenge wraak van dat schelm- stuk, met het verbranden van voornoemde Stad, door den wakkeren *Arend Maartens*, genomen; waarom zy den Keizer met zyne 1000 schepen in Noorwegen wenschten. Anderen eindelyk, hoewel de minste in getal, vatteden den knoop, en zagen den gemelden Portugees voor een Be- drieger en Bantamschen Zendeling aan, om hen dit verhaal om de eene of andere

andere reden op de mouw te spelden; en dit gevoelen werdt, door de in het vervolg gebeurde zaaken, ten vollen bevestigd: dewyl uit dezelve bleek, dat die optocht geheel en al een verdichte Bantamsche vinding was, alleen uitgedacht om te weten, wat de Hollanders in hun sehild wilden voeren, en verder om een voorwendzel te hebben tot het opwerpen van eenige batterijen tegen het Hollandfche Kasteel. De Portugees, twee dagen in ons Kasteel hebbende vertoefd, vertrok van daar naar Bantam, zo hy zeide, tot bevordering van zyn byzonderen Koophandel, maar denkelyk om den Regent verslag te doen, hoe hy by de onzen was gevaaren. By zyn vertrek beloofde hy spoedig in ons Fort te zullen wederkeeren, en dan, van daar naar Tseribon vertrekkende, een geschenk van de Maatschappij aan dien Vorst mede te neemen.

Kort na dien tyd kwam te Batavia een Javaan, genoemd *Abdul Rhaman*, zo hy zeide, ook een vriend der Hollanderen, maar eigenlyk een nieuw Spion van de Bantamsche Regeering; door deezen ontving de Commandeur wederom twee brieven van de Bantamsche Gevangenen, die ten breedsten uitmaten de misnoegdheid des Pangerangs over het voorgeslagen verdrag der Bezettinge. In 't byzonder had hy zich uitgelaaten over de weldaaden, door hem aan die van het Kasteel Batavia beweezen, welke hy van dien aard meende te zyn, dat de Commandeur hem voor zyn' besten vriend moest houden, en by gevolg zonder de grootste onheuschheid geen nieuwe eeden van zynen kant kon vergen. Aangaande het vierde deel der goederen, meende hy, moest geheel geen gewag in 't Contract zyn; dewyl het dan zou schynen, dat hy zich wilde doen betaalen voor zyne gedaane diensten, voor welke hy niets vorderde, maar alleen de bepaalde somme als een vrywillig geschenk van der Maatschappij Dienaaren verwagtte. De twee Gyzelaars, zeide hy, werden maar alleen gevorderd om hem te bedriegen, en door middel van dezelve hem te dwingen, zo ras de Generaal *Koen* zou te rug gekomen zyn, zonder iets van het beloofde te voltrekken; terwyl hy betuigde, dat alles van zynen kant vriendschap was, gelyk hy ook al wederom zyn oud verdigtzel ophaalde, dat hy, alleen uit liefde voor de belegerde Hollanders, den Koning van Jacatra had doen verjaagen.

Om de Hollanders zo veel te meer schrik aan te jaagen, werdt hier noch bygevoegd, dat de Bantamsche Grooten, over de dagelyks aangroeiende Vestingwerken van 't Kasteel, zeer te onvreeden, en genegen waren, het Fort geweldiger hand aan te tasten, tot welke onderneeming zy ook reeds den jongen Koning hadden overgehaald, zo dat nu niemand langer de belegerden wilde verschoonen, dan de Regent zelve, die, zo de Bezetting niet van maatregels veranderde, ook ras genoodzaakt zou worden

om mede in den aanflag te stemmen, vooral om dat de Bezettingen, zo hy valschelyk voorgaf, van tyd tot tyd de Javaansche Nabuuren kwelden en beroofden.

Van den Broeke en *Houbraaken* voegden hier by, gevraagd te hebben, door welke middels men best deezen aanval zou kunnen verhoeden, en tot antwoord te hebben ontvangen, dat hier toe nu, zonder eene volkomene overgaave, geen raad was, dan de Vestingwerken onmiddelyk af te breeken, dewyl men de wederkomst des Generaals *Koen* te Bantam in 't geheel niet betrouwde. Ondertusfchen had, schreeven zy, een Javaansch Vriend hun bekend gemaakt, dat de Regent nadere bevelen van den jongen Koning had om met hen te handelen, en dat zy Gevangenen daarop hunne halzen te pand hadden geboden voor het goed gedrag der Bezettinge, en de zekerheid van den aftocht der onzen op 's Generaals aankomen. Eindelyk zeiden zy, het zo verre gebragt te hebben, dat de Regent te vreedten was, indien men hem uit het Kasteel eene beëdigde belofte van dit voorstel, en een behoorlyk geschenk van zes stukken geschut en 4000 stukken van achten wilde geeven. Ten laafsten maakten zy den onzen bekend, dat de Engelschen ook wederom in het spel begonden te komen, en den Regent onder anderen eene aanzienlyke somme hadden geboden, zo hy hen vryheid tot het bouwen eener sterke Logie te Jacatra wilde verleenen.

Terwyl de Bezetting van 't Kasteel Batavia dus in eene zeer talmachtige Vreedehandeling met de Bantammers bezig was, had de Koopman *Le Febre* een korter maar veel heviger ontmoeting met de Engelschen. Tot hier toe kruiste hy met zyne vier schepen in de Straat *Sunda*, en dacht, dat de Engelschen nu al voor het meerder gedeelte Oostwaards zouden zyn opgezeild; waarom hy het waagde wat nader aan Jacatra te komen om te zien, of hy den onzen ook van eenig nut kon zyn. Dan, naauwlyk was hy op de hoogte van Bantam gekomen, of hy ontmoette aldaar zes zwaare Engelsche schepen, met welke hy in een hevig gevegt raakte. Zwaar werdt 'er van wederzyden geschooten, doch met deezen uitflag, dat de Nederlanders, die veel minder in manschap en zwaarte van geschut waren, de meeste schade bekwamen, en gedwongen wierden de wyk te neemen naar Amboina, by de hoofdvloot onder den Generaal *Koen*. De Engelschen hadden ondertusfchen ook zo veel nadeel gekreegen, dat zy het niet raadzaam oordeelden de onzen te vervolgen, maar het beter dachten naar Bantam te loopen, alwaar zy destig op hunne overwinning roemden, en aan de Hollandsche schepen een vasten ondergang dreigden, zo zy het hart hadden zich wederom voor Java te vertoonen.

Onder-

Ondertusfchen was het aanmerkelyk, dat deeze dappere Helden geen de minfte bewyzen hunner groote daaden konden toonen, en, niettegenstaande hunne groote overmagt, geen een fchip, behalven den Zwartten Leeuw, hadden kunnen neemen. De Heer *Le Febre* kwam op den 19 April te Amboina, na dat hy vooraf gezocht had voor Jacatra te ankeren, om de onzen, zo zy eenigen Krygsvoorraad noodig hadden, daar mede te voorzien; dan hier in werdt hy verhinderd door de tien daar op de reede leggende Engelsche fchepen, die ras op hem af kwamen, doch zonder eenige vrucht.

De genoemde Bantamsche Afgezant *Abdul Rbaman* was ondertusfchen, op den 25 Maart, wederom naar Bantam vertrokken, zonder echter zyn hoofdoogmerk te bereiken, 't geen bestond in het afhaalen der 3000 Reaalen, zo hy ze kon bekomen; want de Hollanders, te doorlleepen om zich door den Javaan te laten bedriegen, beantwoordden zyne verzekeringen van de vriendschap en mildheid des Konings met dezelfde munt, zonder iets te geeven. Zy zonden alleen door hem een' brief aan *Van den Broeke*, in welken zy meldden, niet gezind te zyn van hunnen eisch aangaande de plegtige belofte, de Pandsheden enz. af te gaan, dewyl zy wel zagen anderszins niet op den Koning te kunnen betrouwen, gelyk bleek uit den dagelykschen arbeid der Javaanen aan hunne Forten en Batteryen, gelyk ook aan 't gerucht, dat de Engelschen wederom toefstel maakten, om gefchut en buspoeder aan land te brengen ten nadeele van hen, zonder welker toegeevendheid zy reeds in de voorige maand allen eigendom over het zelve zouden verlooren hebben. Zy beklaagden zich ook zeer over de voorgewende kwaade behandelingen, welke de Inlanders van hunnen kant zouden hebben ondervonden, en verklaarden deeze klagten voor een verzierden laster om hen onder dat voorwendzel nader in te fluiten.

De Commandeur *Van Gorcum* zond teffens een byzonder briefje aan den Heer *Van den Broeke*, de redenen meldende, om welke men noch geld noch gefchut aan den Koning had willen zenden. Het laafte konden zy zelve in het Fort, hy tyd van nood, niet ontbeeren, en het zou, aan de Bantammers gegeeven, zeer waarfchynlyk alleen tot hun eigen nadeel worden gebruikt; terwyl het gefchenk van geld den Regent maar dienen zou tot een middel om eenige Javaanfche Grooten, die de behandelingen tegen de Hollanders afkeurden, om te koopen, of, dit niet noodig zynde, de Arbeiders, die, by gebrek aan geld, maar flauwelyk met het verfterken van Jacatra voortvoeren, aan te moedigen, door eene meer fpoedige betaaling. Ook lier hy niet na, aan te merken, dat de Koning zich grootelyks verdacht maakte, door te vorderen dat de beloften, van onzen kant te doen,

met eede bevestigd wierden , en van zynen kant zulks te weigeren.

De Portugees *Viffoze* kwam eerlang ook wederom van Bantam in 't Kasteel van Batavia te rug, en ontving aldaar eene boodſchap aan den Koning van Tſeribon en den Mataramſchen Keizer, dat zy hunne hulpe gaarne zouden ontvangen; doch dat hun Fort thans in een goeden ſtaat van tegenweer was, en zy noch dagelyks eene groote Zee-magt en Verſterking uit Amboina verwagten om hunne Vyanden op Java eens gevoelig te vernederen.

Op den derden van Grasmaand kwam te Jacatra de nieuwe Regent of Pangerang, benevens *Kiay Lakmey*, de eerſte om aldaar het Oppergebiet te voeren, en de tweede om hem als Sabandar of Oppertolmeester behulpzaam te zyn. Zy hadden verſcheide orders mede genomen, doch die zo verward werden verhaald, dat 'er kop noch ſtaart aan was te vinden, gelyk zy daarontrout van hunne Bantamſche Vrienden ook geen nader licht bekwamen, die noch al hun ouden zang zongen, en niet dan van de goede trouw en vriendſchap der Bantammers ſpraken, 't welk echter by de onzen geen den minſten ingang vond.

De waare aard van 's Konings oogmerken, benevens de reden, waarom hy dat fraaye ſprookje van de komſt des Keizers met zyne 1000 ſchepen had verzonnen, werdt nu ook eensklaps openbaar: want die van het Fort ontvingen op den vierden der maand een briefje, waar in *Van den Broeke* hun bekend maakte by den Koning te zyn geweest, en van hem te hebben verſtaan, dat hy de naby zynde aankomſt des Keizers had vernomen, en rechtmatige redenen had van te vreezen, dat die van het Kasteel met voornoemden Vorst zouden zamenſpannen om hem nadeel te doen; tot voorkoming van 't welk hy nu had voorgenomen, niet alleen zyne ſtad Jacatra te verſterken, maar ook een nieuw Fort tegen over het Hollandſche op te richten. Dit alles moest *Van den Broeke* naar het Kasteel ſchryven, om de onzen te verzoeken, dat zy deeze werken, alleen tot veiligheid des Konings aan te leggen, niet wilden beſchaadigen.

De onzen begreepen zeer wel den knoop van het verraad, maar dachten beſt den Javaan vooreerst onverhinderd te laaten arbeiden, dewyl hen zulks niet ſchaaden kon; zy waren ondertuſtchen, niet tegenſtaande alle de fraaye beloften der Bantamſche Regeering, en de gunſtige berichten hunner gevangene Vrienden aldaar, zeer op hunne hoede; te meer, om dat zy niet zekerheid vernamen, dat de Javaanen een aanlag in 't hoofd hadden gehad,

om ons Fort met 4 of 5000 man te befformen, onder het geleide van twee Engelfche Officieren, ten dien einde te Bantam gekomen, maar dat zy, den aanflag ontdekt ziende, zulks hadden moeten ftaaken.

Aangaande de Javaanfche Werken kreegen zy ook dagelyks allerhande vriendelyke boodfchappen, doch zagen teffens tot hunne verbaasdheid, dat dezelve nacht by nacht aangroeiden, en dat alle voorheen gebouwde Jacatrafche en Engelfche Batteryen wederom begonden aan te wasfen; ja op den negenden van Grasmaand, waren zy reeds zo verre gebragt, dat 'er maar alleen Gefchut in dezelve ontbrak om hen mede te befchieten, het geen, zo de Engelfchen maar wilden, in eenen nacht door geweld van volk zou hebben kunnen gefchieden. Ook waren de Batteryen zodanig ingericht, dat zy de Rivier volkomen zouden kunnen beffryken: het was nu derhalven de rechte tyd om niet ftill te zitten, dewyl anders zelfs geen Boot van den Zeekant naar het Kasteel, zonder toelaating der Bantammers, zou hebben kunnen komen; en dat hun oogmerk was, allen toegang of middel van ontkomen af te snyden, bleek uit de paalen, met welke de vyand, gelyk voor deezen, de Rivier begon dicht te heyen. Doch, het geen noch vreemder was, hy had ook overal tuffchen de Batteryen fta-ketzels van zwaar paalwerk begonnen te ftaan, om dus de eene aan de andere te hegen, en ons Kasteel volftrekt te omfingelen.

Alle deeze gevaarlyke maatregels bragten de Bezetteliugen in de grootfte verlegenheid: want van den eenen kant begreepen ze, dat zy allen, indien den Bantammeren tyd gegeven wierdt om hunne werken te voltooyen, en dezelve met gefchut te beplanten, volftrekt in der vyanden magt waren; terwyl het van den anderen kant zeer onzeker ware, of zy wel in ftaat zouden zyn de reeds gemaakte Werken te vernielen, dewyl zy ten dien einde een stoutmoedigen aanval zouden moeten waagen. Met dit alles koozen zy verftandiglyk een gevaarlyk middel van herftel boven een zekeren ondergang, en beflooten byna eenpaarig een uitval te doen om de nieuwe Werken tot den grond toe te vernielen. In den morgenftond van den negenden van Grasmaand trokken derhalven buiten het Fort drie-en dertig uitgeleezen Muskettiers, gevolgd door eene groote menigte, die alleen met bylen, fpaden en vuurwerken gewapend was, om de paalen af te hakken, de wallen te ftechten, en brand te flichten. Het witte Vredevaandel van 't Kasteel werdt ook weggenoomen, en daar voor een Bloedvaan in de plaats gefield, om de Javaanen, welke zich in de batteryen bevonden, te waarfchuwen, dat het tyd was van te vertrekken. De eerfte aanval getchiedde op de Noordelykfte battery, alwaar geen tegenftand werdt gevonden; want de Javaanen, vragende, wat zy daar wilden uitvoeren, en tot anweerd bekonden,

wy zyn gezonden om dit werk tot den grond toe te vernielen, hadden de beleefdheid van, zonder eenigen tegenstand te doen, af te trekken, waar door de onzen gelegenheid hadden al het aardwerk dier battery op hun gemak te sloopen, en het houtwerk in brand te steeken. Aan de tweede battery werdt dezelfde rol gespeeld zonder eenige verandering: maar op de derde battery kwam de vyand tot staan, en verweerde zich op zyne wyze dapper met schietgeweer, pieken en steenen, waar door ettelyke der aanvalleren gekwetst, en zy genoodzaakt werden eenige treden te rug te wyken; doch toen zy hier hun geweer op nieuws hadden gelost, vielen vier Javaanen ter neder, en de overige koozen het haazepad; zo dat de onzen ruim baan kreegen om alle door hen gemaakte aardwerken te slegten, en het houtwerk door den brand te vernielen. In deezen aanval sneuvelden onder anderen twee Javaansche Grooten, Vader en Zoon, van welken de eerste met veel staatje te Bantam werdt begraven, dewyl hy een der eersten was van het Ryk, terwyl de tweede, als zynde by een Bywyf geteeld, en dus van minder rang, met minder plechtigheid ter aarde werdt besteld. De onzen hadden het geluk van niemand te verliezen, alleen werdt één Officier met een piek in de borst gekwetst, en vyftien of twintig gemeenen door de voertangels en steenen gewond, doch zodanig, dat niemand daar het leven by verloor.

Na dat men dus in een zeer korten tyd al den kostelyken arbeid der vyanden had verwoest, werdt de roode Bloedvlag weder ingenoomen, en de witte Vreedevaen weder op zyne oude plaats gesteld; doch, dewyl de onzen wel begreepen, dat dit niet voldoende zou zyn om den toorn der Jacatrasche en Bantamsche Pangerangs te stillen, zonden zy terstond aan den eerstgemelden een briefje van verontschuldiging, waar in zy hem betuigden, dat de gedaane stap niet voortkwam uit een vyandig hart, of voorneemen om zyn volk te beledigen, maar alleen uit nood was ondernoomen, om aan hun eed en piigt aan de Ed. Maatschappy te voldoen, voor welke zy zich zelve doodschuldig zouden hebben gemaakt, zo zy aan de belegeraars tyd hadden gegeven om hun voorgenoomen werk te voltooyen. Voorts verzochten zy, dat de Pangerang zich in het toekomende wilde onthouden van zodanige batteryen en afsluitingen in de nabuurschap des Kasteels te maaken, terwyl zy hem vryheid gaven, en verzochten aan den landkant zodanige Werken te maaken, als hy zelve tot afweering van den Mataramschen Keizer zou noodig achten. Zy voegden 'er by, dat zyne begonnen werken aan den Zeekant tot dat voorgewend oogmerk volkomen overtollig waren, dewyl hun Kasteel, in gevalle van zodanig een' aanval, meer dan vermogend genoeg was om de Stad van dien kant voor de onderneemingen des Keizers te dekken.

dekken. Zy betuigden ook hun leedweezen over den dood der vier Javaanen; doch merkten teffens aan, dat de oorzaak daar van niet aan hen, maar aan de verdedigers zelve te wyten was, dewyl zy vooraf genoegzaam waren onderricht aangaande het oogmerk der Uitvallers, en op eene vriendelyke wyze tot wyken verzocht: om ondertusfchen alle verwarring voor te komen, welke uit het voorgevallene zou mogen ontftaan, verzochten zy den Pangerang eene witte Vreede van uit het ftor der Stad, en niet alleen op de buiten Batteryen, op te fteeken, gelyk reeds van te vooren was bepaald. Eindelyk booden zy aan alle fchade te vergoeden, teffens betuigende, dat het omverre werpen der Batteryen en affnydingen alleen door hen was gefchied, door dien zy in 't zekere waren onderricht, dat hunne vyanden, vereenigd met den Javaanfchen Keizer of Soufouhounan, van voorneemen waren, deeze Werken in te neemen, dezelve met kanon te bezetten, en te gebruiken tot verovering van het Hollandsch Kasteel, en ook daar na Jacatra, en mogelyk Bantam zelve, te overrompelen.

Wie nu deeze vyanden waren, welke met den Soufouhounan wilden zamenfpannen, werdt in den brief niet gemeld, kunnende de Pangerang daar door de Engelfchen of Javaanfche Jacatraanen, of iemand anders, wien hy wilde, verftaan. Hy was ondertusfchen niet dom genoeg om niet te begrypen, dat het maar een sprookje was, uitgedaacht om de verzieling, aangaande de aanftaande afkomst des Keizers, door de Bantammers zelve verfpread, met gelyke munt betaald te zetten.

De bringer deezer tyding aan den Pangerang kwam tegen den avond wederom, en berichtte dat die Vorst niet eens naar dien gevaarlyken vyand had gevraagd, en dat hy hem en de zynen niet zo zeer vertoornd, als wel ten uiterften verfehrikt over het voorgevallene, had gevonden; en geen wonder, dewyl dus een hand vol volk al hun magt en arbeid in een oogenblik had om verre geworpen. De Pangerang had alleen eenige vraagen gedaan, en wel ten eerften, waarom de onzen de Vreede vlag ingetrokken en de Bloedvaan haden opgehysd; waar op de Afgezant antwoordde, dat dit alleen met een goed oogmerk was gefchied om de Javaanen tot afrekken te waarfchuwen. Ten anderen had hy gezegd, dat deeze verontfchuldiging niet zonder grond was, maar dat het gehouden gedrag vierkant aanliep tegen de beloften en verzekeringen der te Bantam refideerende Hollanderen, welke beloofd, en byna hun leven daar voor verpand hadden, dat die van het Kasteel niets ten nadeele der nieuwe Werken zouden onderneemen. Voorts verhaalde de gemelde Afgezant, dat de Pangerang zich veel gemaatigder had gedraagen, dan men zou hebben kunnen verwagten, dewyl hy hem had verzocht aan de onzen te boodfchappen, dat hy zyn beft zou doen, om

de zaak zodanig te Bantam voor te draagen, als of de aanval uit eenig toevallig misverftand ware voortgefprooten.

Hierop fchreeven de onzen een brief aan hunne Bantamfche Vrienden, waar in zy hen van het gantfche ftuk in het breede onderichtten, en hunne hoop te kennen gaven, dat het hen te Bantam niet nadeelig zou zyn, dewyl deeze ftoute onderneeming een algemeene fchrik onder de Inlanders had verwekt. De goede uitwerkzels deezer verfehrikking waren ook zeer zichtbaar, want de Javaanen verzuimden niet de verzochte Vreedevlag op te fteeken, en gedroegen zich voor het overige ten opzichte der Hollanderen, als of 'er niets vyandelyks ware voorgevallen.

De Bantamfche Hollanders, die volgens geheel andere beginzelen fpraken, en zich op de fchoonfchynende beloften des Pangerangs meenden te moeten betrouwen, waren ondertuffchen zeer te onvreeden over het voorgevallene, gelyk bleek uit een brief, eenige dagen laater tot antwoord gefchreeven: want deeze was in der daad geheel buitenspoorig, dewyl de Schryvers niet alleen het volbrachte noodzaakelyke werk als overtollig en roekeloos afmaalden, maar ook zelfs de ongerymdheid begingen van de braave Bevelhebbers der Bezetting te befchuldigen, als of zy geen de minfte zorg voor hun leven droegen, ja zelfs het ftuk ondernoomen hadden om hen, uit eenige byzondere inzichten, aan de wraak der Bantammeren op te offeren, welke zy alle reden hadden van te vreezen, dewyl zy hun leven voor het goed gedrag der onzen in het Fort hadden verpand.

De Commandeur had wel een verdrietig antwoord, maar geenszins zulke verregaande befchuldigingen van zyne vrienden verwagt; hy deed hen derhalven een uitvoerig antwoord door den Predikant *Hulfebos* toe komen, in 't welk hy hen de noodzaakelykheid van het ondernoomen en volbrachte werk voor oogen ftede, en hen teffens van de ongegrondheid en haatelykheid hunner opvattingen overtuigde: in 't byzonder werdt hen, aangaande het verpanden hunner levens, voor 't gedrag der onzen in het Fort, geantwoord, dat zulks hem niet tot bezwaar kon ftrekken, dewyl hy of de zynen in het Kasteel nooit zodanig een Contract hadden bevolen of goedgekeurd. De Heer Commandeur *Van Gorcum* fchreef ook een byzonderen brief aan *Van den Broeke*, die zich met de zynen beroemde tot hier toe de behoudenis van het Fort door hunne *mediatie* te hebben bewerkt, waar in hy hem het tegendeel zeer duidelyk aantoonde; te weeten, dat alle de fchoonfchynende onderhandelingen met de Bantammers van den kant der laaften niet dan enkel bedrog waren, en dat die van het Fort eigentlyk de waare oorzaak van het behoud der Hollanderen te Bantam waren, dewyl de bloeddorftige Javaan zich wel wagten zou, hen
eenig

eenig nadeel toe te brengen, zo lang hy het Kasteel niet in handen kon krygen.

Op den 29 ontving de Commandeur weder een' brief van de Bantamsche Gevangenen, in welken zy eenigzins hunne dwaaling en voorbaarigheid erkenden, en onder anderen meldden, dat de betoonde dapperheid hen geenzins zo nadeelig was geweest, als zy in den beginne hadden gevreesd, dewyl de Pangerang, zo zy meenden, door hunne geschenken, maar waarschynelyker door bedcesdheid over het voorgevallene, hen thans merkelyk beter, dan voor deezen, handelde, en ook van den voorgenoomen geweldigen aanval op het Fort schein af te zien.

Het schein de Javaanen ondertusfchen hard te vallen, zich in eens geheel tot rust te begeeven, en hierom begonden zy wederom op nieuws, doch nader aan de Stad, eene Battery te maaken. De onzen, daar over ontrust, zonden derwaards eenige Soldaaten om het nieuwe werk te bezigtigen, en deeze bevonden het zelve van dien aard, dat het aan 't Kasteel nooit schaaden kon, waarom zy, na een vriendelyk gesprek met de Javaanen, wederom af trokken; van dit nieuwe voorval gaven de onzen straks kennis aan hunne vrienden te Bantam, en betuigden hen teffens hunne verwondering over den gegeven raad, om de prauwen in 't in en uitvaaren der Rivier niet te verhinderen, dewyl zy zulks nooit hadden gedaan, en de klagten dienaangaande by gevolg volstrekt leugenachtig waren.

Terwyl de Bantammers zich dus met allerhande vuilaardige leugens ophielden, spaarden zy ook geen andere middelen, om hunne oogmerken te bereiken. Onder anderen zond de Sabandar van Bantam een vriendelyken brief aan den Commandeur van 't Fort op den 9 van Bloemaand, in welken hy in 't breede uitmat alle de weldaaden door den Pangerang aan de Hollanders beweezen; doch ten besluite wederom met het verzierzel van den Mataramschen Keizer ter baane kwam, met oogmerk om een geschenk van Schietgeweeren te verkrygen, waarschynlyk om daar van tegen de Hollanders zelve gebruik te maaken. Ondertusfchen begreepen de onzen zeer wel het geheime oogmerk, en antwoordden daarom, dat zy in 't geheel geen schietgeweer konden misfen, en zo de Mataram komen mogt, zy hem wel zouden doen verhuizen.

Eindelyk kwamen voor Jacatra op den zelfden dag ten anker de Heeren *Pieter de Carpentier* en *Andries de Sour*i, beide Raaden van Indien, met het Fregat Ceilon. Zy waren op den 5 van Grasmaand van Amboina gevaaren om in 't Kasteel het bevel te voeren, en, zo de onzen noch belegerd mogten zyn, hen door de aankondiging van de aanstaande komst des Generaals een riem onder het hart te steeken. De onzen waren niet wei-

nig verheugd over deeze konst, maar het deed hen zeer leed, dat zy noch eenigen tyd zouden moeten wagten; dewyl de Generaal, volgens het bericht deezer Heeren, eerst in July in Zee zou steeken. Dan dit viel tegen hunne verwachting uit, want de Heer *Koen*, zyne zaaken hier eerder, dan hy gedacht had, heblende afgedaan, kwam noch voor het einde van Bloemaand voor Jacatra.

Op den dag van de aankomst deezer Heeren Raaden, werdt dezelve noch aan de vrienden te Bantam bekend gemaakt, en uit deezen werdt het zelve ras door den Koning vernoomen, die niet weinig, door het onaangename nieuws van de naby zynde aankomst van den Generaal *Koen*, verlagen stond, en de onzen zo naauw deed bewaaken, dat zy naauwlyks iets aan de Bevelhebbers in het Kasteel konden schryven, zonder dat het in zyne handen kwam. De inhoud van dien vermeerderde noch dagelyks zyne verlegenheid, en gat aanleiding tot geduurige byeenkomsten zyners Staatdienaaren, die echter van weinig nut waren. Ondertuschen stelde men hier zyne grootste hoop en troost op de Engelschen, die niet nalieten grooten ophof te maaken van een' grooten onderstand in manschap en schepen, dien zy uit het Vaderland verwachtten, en buiten dat zich waanden sterk genoeg te zyn om de Hollanders, zo zy maar verschynen durfden, geheel en al uit Zee te slaan. De Koning had met dit alles geen volkomen betrouwen op deeze schoone beloften, dewyl hem de magt en moed der verzamelde Vlootelingen niet onbekend was: hy kittelde zich echter, dat de Engelschen moeds genoeg zouden hebben om hunne vyanden onder de oogten te zien, en dat zy malkanderen dan waarschyntlyk zodanig zouden havenen, dat hy van beiden niet veel zou te vreezen hebben, en met gemak het by hem zo zeer gehaatte en gevreesde Kasteel van Batavia kunnen veroveren. Deeze hoop verdween ondertuschen ook binnen korten; want de pocchende Engelschen verdeelden hunne schepen zodanig, dat zy op de eerste tyding van het aannaderen der Hollandische Vloot naar de Straat Sunda konden wyken, en zetteden hunne zeilen op stootgaarns; dus begreep hy wel, dat zyne dappere Bondgenooten niet voorgenomen hadden door een Zeeslag, maar door eene schandelyke vlucht, hun behoud te zoeken.

De Heeren *Carpentier* en *Souri* hadden hunne reis van Amboina genoomen over Boeton, en hadden onder Celebes een Macasfaarsche jonk bemagtigd, uit welke zy een schoonen voorraad van Ryst en andere eetwaren hadden gelicht. Omtrent het einde der Paternosters Eilanden ontmoeten zy de schepen 't Wapen van Amsterdams en de Morgenster, beide door den Generaal vooraf naar Java gezonden, om zo veel Ryst en andere behoeften

hoefden voor de Vloot in te zamelen, als hen mogelyk was. Op den eersten van Bloeiimaand kwamen zy by elkanderen voor Gressic ten anker, alwaar de twee laatstgemelde schepen tot het uitvoeren hunner commissie liggen bleeven, terwyl Ceylon zyne reis naar Jacatra vervorderde, na een briefje voor den Generaal aan land te hebben laten blyven: doch, om niet onvoorzichtiglyk den vyand in den mond te loopen, zonden zy vooraf een Javaansch Vaartuig, een Vliegertje genoemd, met Hollanders bemand, 't geen hen tyding bragt, dat 'er toen geen Engelschen voor Jacatra lagen, en hen bewoog, de reis naar voornoemde plaats te onderneemen: het schip vertoefde hier echter, na dat de voornoemde Raaden waren aan land gekomen, niet zeer lang, maar begaf zich, om veilig te zyn, wederom Oostwaards naar de algemeene zamelplaats onder den Westhoek van Madura.

Eindelyk brak op den 27 van Bloeiimaand de blyde dag aan, op welken zich niet alleen het schip Ceylon ten tweeden maale, maar ook de geheele Vloot onder 't bevel des Heeren *Koen* vertoonde. Dit gezicht verwekte by de belegerden in het Fort eene onuitspreekelyke blydschap, welke zy door vreugdevuren te kennen gaven, terwyl de Jacatraanen, voorzienende dat het nu hunne beurt zou worden, in de uiterste verwarring gedompeld waren. Het eerste schip, dat voor het Kasteel ten anker kwam, was het jacht Klein Hollandia, door den Generaal *Koen* van Japara vooraf gezonden met een briefje aan de Bezetting, om haar zyne aankomst bekend te maaken, en teffens te beveelen, dat zy aanstonds een briefje aan den Bantamschen Koning moest schryven, hem bekend maakende de komst des Gouverneurs, en beveelende, zich niet verder met de Jacatrasche zaaken te bemoeyen, maar zich onzydig te houden. Het schynt, dat de Generaal geveinsd heeft niets van al het voorgevallene vernoomen, en ook niet geweeten te hebben, dat voornoemde Koningryk door verraad onder de Bantamsche Regeering was gebracht, om daar door in staat te zyn zich van dat Ryk te verzekeren, zonder rechtstreeks de wapenen tegen den Bantamschen Koning op te vatten.

De Generaal *Koen* had zyne reis zodanig verhaast, dat hy reeds van Amboina was vertrokken in 't begin van Bloeiimaand, met zynen voorzaat, den Heer *Laurens Reaal*, die in zyne reis den koers over Macasar nam, om aldaar den vyanden der Maatschappye afbreuk te doen; hy kwam op den hoek van Madura met 18 schepen, 't jacht Klein Hollandia, 't Wapen van Amsterdam en de Morgenster daar onder gerekend. Hier beraamde men de wyze, op welke men zich tegen de Engelschen zou gedraagen, en deed aanstonds vyf der beste schepen naar Japara zeilen, om, zo het geschieden kon, een of meer der Engelschen af te snyden, die echter reeds van daar
O
waren

waren geweeken; doch, hoewel zy dus in hunnen toeleg misten, waren zy niet ledig, maar deden hier eene landing, en namen deeze vyandelyke Stad geheel in bezetting, zonder een' man te verliezen, waar na dezelve geheel werdt geplonderd en afgebrand.

Nauwelyks was de Heer *Koen* voor het Kasteel van Batavia genaderd, of zyne blyde aankomst wierdt een ieder bekend gemaakt door het losfen van 't geschut van alle de schepen en de wallen; daarop trad de roemruchtige Held aanstonds aan land. Vergezeld door de Hoofden zyner schepen, en de overige zich daar bevindende aanzienlyke Lieden, met welke de raad werdt gespannen, werdt 'er beslooten, dat men in 't Koningryk van Jacatra de Hoofdplaats van 't gebied der Edele Oostindische Maatschappye zou vestigen. Voorts werdt verstaan, dat het ten dien einde noodig was de Stad Jacatra te bemagtigen, waarom noch dien zelfden avond de noodige troupen aan land kwamen, om het werk op den volgenden morgen te beginnen. Zy waren ruim 1000 koppen sterk, en werden verdeeld in vaandels, ieder van 80 man, benevens veele Matroozen, met handspaaken, bylen en ander wapentuig voorzien; ook ontbrak het hen niet aan handgranaaten, voor welke de Indiaanen ongemeen bevreesd zyn. Vroeg in den morgenstond van den 30 van Bloeimaand stond onze manschap reeds onder de wapenen, en trok in 13 hoopen aan op de Stad, gedeeltelyk aan derselver Oostkant, om aldaar eene looze wapenkreet te maaken; maar de grootste menigte begaf zich naar de Noordzyde, en beklom aldaar met stormladders eene sterke steenen Kat, terwyl een andere hoop zich een' weg baande door eene sterke houten borstweering, en dus ter Stad indrong.

In het begin ondervonden onze Soldaaten eenigen tegenweer, maar dezelve duurde niet lang op de wallen, dewyl de Indiaanen, niet bestand tegen het Europeesch schietgeweer, de wyk binnenwaards namen, en zich, ten getale van 5 of 600, op het Plein voor 's Konings Paleis in slagorde stelden. Doch de onzen waren hen hier ook ras op de hielen, en begroeteden ze zo wel met kogels en granaaten, dat zy alle de vlucht namen, en de Stad verlieten, niettegenstaande zy ruim 8000 man, waar onder 3000 Bantammers, sterk waren geweest. Hunne pieken en schietgeweer namen zy mede, doch hun kruid, bestaande in zes vaten, en hun geschut, beloopende veertig stukken, moesten zy den overwinnaars tot buit laten.

De Heer *De Marre* heeft in zyn Batavia de gelukkige expeditie op Jacatra, mitsgaders de trouwloosheid der vyanden onzer Maatschappye, in de volgende versfen zeer fraay afgeschilderd,

Sta vast, de Nyd is gaande, en heeft, om dit vermoogen,
 Reeds Vorst by Vorsten tot uw' ondergang bewoogen:
 't Bedrog loert, in den schyn van vriendschap, op uw' val:
 Waak op, belet een slag, die deerlyk treffen zal.
 't Zyn geen Iberiers, die uw bederf bedoelen;
 Neen 't zyn uw' Vrienden, die tot uw' verstooring woelen:
 Ik hoor den moordkreet, die door Javaa's boschen ruischt;
 'k Zie wreevle Christnen, met het lemmer in de vuist,
 Aanrukken naar uw erf: 'k zie 't looze Bantam vleyen,
 Om, onder schyn van hulp, u in den strik te leyen;
 Ik zie uw Vloot bekneld, uw Volken afgemat:
 Een Oorlogsdamp bezwalkt de Jacatrafche Stad,
 Verstoort uw' Handel — Hoe wat lieffelyke straalen!
 Wat blyk van hoop schynt van den Hemel af te daalen?
 Hou moed: uw heil verschynt. Daar vliedt de vyand heen.
 Ik zie uw erf ontzet, uw leger op de been,
 Uw Schynvriend voor het staal der Batavieren bukken,
 Die hem den Scepter van een magtig Ryk ontrukken.
 Ik zie uw Troon gesticht op een verwoesten grond;
 De Heerschzucht, die uw' val bezwoer in 't vloek verbond,
 Voor eeuwig vluchten, en haar booze hoop verlooren,
 Ja alle middelen, tot uw ondergang beschooren,
 Verkeeren tot uw heil, tot opbouw van den Staat.
 ô Wat geluk verschynt na 't dempen van dien haat!
 Vorstin, ik zie u thans ten nieuwen zetel stygen;
 Den wreevlen Mouter op uwe oogewenken zwygen;
 Uw' handel vastgesteld, uw' roem by d' Indiaan,
 By honderd Vorsten, in een wenschlyk daglicht staan.

Op den volgenden dag vond men alle de vyanden weggeweeken, en dus
 geene noodzaakelykheid om dezelve te vervolgen; men besteedde derhalven
 den tyd, tot het wegneemen van de overblyfsels der vyandelyke Werken voor
 het Kasteel, en het opneemen der half verbrande en verwoeste Stad. Ook
 richtte men hier en daar op de wallen logementen op, om zich voor een on-
 verwachten aanval te beveiligen.

In den avond zond de Generaal eene prauw naar Bantam, met een
 brief aan de Hollanders, aldaar in de logie gevangen, met order om den
 Koning bekend te maaken, dat hy nu uit de Moluksche Eilanden was te rug

gekomen met veel schepen en manschap, na onder weg Japara te hebben verbrand, om dat in deeze Stad de Hollandfche Logie op eene trouwlooze wyze was verwoest, en verscheide Dienaars der Maatschappye om het leven waren gebragt, of in eene akelige gevangenis binnenslands verzonden: dat hy insgelyks Jacatra had weggenoomen, wegens de trouwlooze handelwyze, op welke de Inwooners deezer Stad, in plaats van de Hollanders te verdedigen, hen allerhande laagen hadden gelegd, met oogmerk om de Hollandfche Vesting te plonderen, en de Bezetting van kant te helpen. Dat eindelyk Z. H. Ed. nu binnen weinig dagen had voorgenoomen naar Bantam te zeilen, doch zulks niet wilde doen, zonder van zyn aanstaande komst den Koning te verwittigen, en denzelven reffens te verzoeken, dat hy de Hollanders, aldaar in de Logie opgeslooten, wilde in vryheid stellen, tot voorkoming van alle geschillen en onheilen, die daar uit zouden kunnen ontstaan.

Na het afzenden van dit bericht ontving de Generaal tyding, dat de vyanden, wederom by elkanderen verzameld, zich een stukswegs buiten de stad Jacatra hadden verschanst in twee houten Vestingen. Hy zond derhalven spoedig derwaards 600 man, die den vyand, na eenigen tegenstand, uit zyne Forten verdreeven, en dezelve in brand staken. Nu meester van het veld zynde, trokken de troupen langs de Rivier, en leiden, ruims een half uur gaans verre, de Javaanfche Wooningen, en daar onder eenige fraaye Paleizen, in koolen, het geen hen weinig tyds kostte, dewyl alle deeze Gebouwen uit bamboezen en andere brandbaare stoffen waren zamengesteld. Ondertusfchen zou deeze zegeryke uittocht byna zeer kwalijk aan een gedeelte der manschap hebben bekomen; want een der vaandelen, zich te verre waagende, en uit elkanderen verftrooid zynde, verviel in handen van een troep Javaanen, die het zelve lichtelyk in de pan zouden hebben gehakt, indien niet een nabuurige troep ter bekwaamer tyd ware toefchooten, en de vyanden had doen verftuiven.

Van Bantam kon men ondertusfchen te Jacatra geen tyding van den toestand der zaaken aldaar bekomen, dewyl den Gevangenen alle briefwisseling werdt belet. Men vernam alleen, door eenige ter sluik ontkomene prauwen, dat de Hollanders aldaar zeer naauw beward, en geduurig met den dood wierden bedreigd, en dat de Koning over het inneemen van Jacatra uittermaaten was ontfeld, vooral om dat in die Stad de Mosquée, welke in deeze Gewesten voor eene plaats der grootfte Heiligheid wordt gehouden, was verwoest, en dat door Kaffers, een eertytel, welken de Javaanfche Mahomedaanen aan alle die geenen geeven, welke van hen in Geloof verschillen. In 't algemeen

meen verschrikte dit de Oostersche Muselmannen, dewyl zy meenden, dat deeze Stad, wegens de uitmuntende Heiligheid van haaren Tempel, niet kon ingenoomen worden.

Daarenboven ontdekte men, dat de Bantamsche Koning alle zyne Soldaaten uit het Jacatrasche gebied had op ontbouden, en nu onledig was, met zyne Stad aan alle kanten te versterken, waar toe hy zich van eenige duizenden Boeren uit de omliggende landen en gebergten bediende, en ook het Chineesch quartier liet afbreeken, op dat de onzen hen niet hinderlyk zouden kunnen zyn, of hetzelfde ten hunnen nadeele in brand schieten. De Koning was naamelyk by zich zelve wel overtuigd, dat hy het vooral niet beter dan die van Japara en Jacatra had gemaakt, en vreesde dus een gelykzoortigen aanval; doch had voorgenoomen denzelven met meerder moed door te staan dan zyne nabuuren. Hy liet zich ook verluiden, dat, zo onverhoeds de Stad mogt ingenoomen worden, hy zich landwaards in zou begeeven, en alle Peper-Plantagien verwoesten, om dus te maaken, dat de Hollanders vooreerst geene Vruchten van hunne overwinning zouden kunnen genieten.

Zodanige berichten deden den Generaal besluiten, zo ras mogelyk, den togt naar Bantam te volvoeren: hy verzamelde derhalven de gantsche Scheepsmagt, en toog met de aanzienlykste Perzoonen naar Bantam. Voor deeze Stad kwam hy aan op den 7 van Zomermaand, en vond hier alles in de war, en verslagen door den schrik eener aanstaande belegering, die zy vreesden voor als noch niet te zullen kunnen doorstaan. Op den volgenden dag zond daarom de Koning een' onzer Gevangenen aan boord van den Gouverneur, met aanbod van alle de Hollanders te zullen ontslaan, zo hy daar toe maar door een' Afgezant van aanzien wierdt verzogt: dan deeze weder aan land gekomen zynde, was hy daar toe zonder meerder verzekering ongenegen, begeerende eene ronde verklaring, dat de Hollanders, na het vrylaaten der Gevangenen, verder niets ten nadeele van Bantam zouden onderneemen. De Gouverneur, zulks beneden zyne waardigheid achtende, en over het talmen des Bantamschen Hof's vertoornd, zond noch dien avond een kort briefje aan den Koning, waar in hy hem beval, alle de Gevangenen, binnen den tyd van 24 uren, los te laaten, ten zy hy de kragt zyner wapenen wilde ondervinden.

Deeze tyding klonk den Koning als een donderflag in de ooren, en deed hem in zwaare bedreigingen tegen de Gevangenen uit barsten, die nu geen andere rekening maakten, dan dat zy, zo de Generaal, na het verloop der 24 uren, op de Stad begon te schieten, alle te zamen om hals zouden worden gebracht: dan, dit viel uit tegen verwachting; want de Koning be-

siedt zich, en liet alle de Gevangenen, ten getale van ruim honderd, en daar onder *Van den Broeke*, uit de gevangenis, en zond ze alle aan boord der schepen, met de oude boot van het schip de *Zwarte Lecuw*, onlangs door de Engelschen genoomen.

De Gouverneur Generaal, door de loslating der Gevangenen zyn' wensch hebbende verkreegen, zond aanstonds een nieuw Gezantschap aan den Koning, om zyne verdere meeningaangaande de Hollandische Natie te verneemen, en hoedanig hy zich in het stuk van vriendschap en koophandel dacht te gedraagen. De looze Javaan, verschrikt door de Zeemagt, gaf spoedig antwoord, en verklaarde, dat hy genegen was alle oude verbonden met de Hollanders te vernieuwen, en op den voorigen voet den handel te dryven. Ook betuigde hy met veel schynheiligheid, dat hy nooit eenig kwaad voornemen tegen de Hollanders had gehad, en dat al het voorgevallene, 't welk eenigzins naar vyandelykheid zweemde, niet door hem, maar door het bevel der Engelschen en des Jacatraschen Konings, was geschied. Zyne Ryks-grooten, die dagelyks met veel schynvriendschap aan boord kwamen, betuigden hetzelfde, en maten 's Vorsten genegenheid voor de Maatschappye ten breedsten uit. De Heer *Koen* wist ondertuschen wel, dat hy in 't geheel niet op hen betrouwen kon, doch veinsde aan alle hunne verhaalen geloof te slaan, dewyl hy het behoud van Bantam en de vriendschap des Konings voor eene allernuttigste zaak hield. Hy hernieuwde derhalven den Vrede, en vertrok met het meerendeel zynet Vloote wederom naar het Kasteel van Batavia, alleen drie schepen voor Bantam laerende om aldaar den handel te dryven.

Wat nu de Engelschen betreft, deeze thans afweezig zynde, werden door den Koning voor lafhartige en trouwlooze Menschen uitgemaakt, terwyl hy veinsde de Batavieren om hunne oprechtheid ten hoogsten te beminnen. Het vertrek der Engelsche schepen was ondertuschen niet zonder zyne toestemming geschied, dewyl zy hem diets maakten, dat zy alleen weeten voor de tegenwoordige overmagt, en noch voor den Winter met eene genoegzaame magt, om alle Hollanders te verjaagen, weder zouden komen. Intuschen was een gedeelte van hen te Bantam gebleeven, om, zo zy zeiden, hunne Logie te bewaaren; dan, deeze hielden ook geen woord, en voegden zich, ontkomen zynde, by hunne vloot. Om nadere kundschap aangaande dezelve te verkrygen, zond de Generaal het schip het *Hart* naar de Straat Sunda, met het welk hy na verloop van eenige dagen ryding kreeg, dat de Engelschen, na eenigen tyd in de genoemde Straat gezworven, en met zich genoomen te hebben de laading van drie Bantamsche Jonken, tot betaaling van het geen de Koning hen schuldig was, verder

West:

Westwaards waren geloopen met 14 schepen, na gedreigd te hebben, dat zy ras met eene groote overmagt zouden wederkeeren: dan dit gepoch veranderde in eene deerlyke magteloosheid, zynde zy eerlang genoodzaakt, drie hunner schepen, door ouderdom onbruikbaar, te sloopen, en wordende van de overige in dit jaar noch 7 door de Hollanders genoomen, te weeten twee voor Patani op de Maleische Kust, vier voor Tieve op de Westkust van Sumatra, en één, dat uit Europa kwam, en door de onzen in de Straat Sunda omzingeld werdt.

Naauwelyks waren ondertuschen de Hollanders van Bantam geweeken, of de trouwlooze Regent hervatte zyne oude kunstenaaryen; want terwyl hy steeds op zyne genegenheid voor den Handel der Maatschappye roemde, verdubbelde hy zyne toerusting om de Stad te versterken, en dezelve van volk en wapenen te voorzien: teffens zond hy eene menigte prauwen in Zee, die, voor de Eilandjes der Bocht van Jacatra hengelende, alle prauwen, die naar Jacatra zогten te vaaren, wegnamen. Niet alleen verdedelde hy daar door de pooging des Generaals, die den handel der vreemde schepen op Jacatra zocht te vestingen, maar sneed teffens allen toevoer van levensmiddelen ter Zee af, welke de onzen volstrekt noodig hadden, dewyl uit het Ryk van Jacatra, nu meerendeels verwoest, niets was te haalen. Spoedig werden tegen deeze willekeurige handelingen vertoogen gedaan door de Hollandsehe Gemagtigden, doch te vergeefs, dewyl de Regent zich onkundig hield, en met grooten schyn van verwondering betuigde, dat dit alles buiten zyne kennis geschiedde. De Raad van Indien, geene verbetering kunnende bekomen, vond derhalven best den Bantammer met dezelfde munt te betalen, en deed de Haven van Bantam zodanig bezetten, dat 'er geen schip, hoe genoemd, kon uit of in komen. Deeze commissie werdt volvoerd door den Heer *Van den Broeke*, die met verscheide zwaare en eene groote menigte ligte vaartuigen voor Bantam op den 7 van Hooimaand ten anker kwam. Op den 27 deed hy ook van wegen den Generaal een boodschap aan den Koning, om zich binnen twee dagen tyds te verklaren, of hy Vrede dan Oorlog begeerde, 't geen de trotsche Javaan, die zich thans in een merkelyken staat van tegenweer had gesteld, betuigde hem onverschillig te zyn. De oorlog werdt hierop afgekondigd door de onzen, en Bantam voor de eerste reize op den tweeden van Oogstmaand beschooten.

Het gelukte den Heer *Van den Broeke*, gedurende zyn verblyf voor Bantam van den 11 van Hooimaand tot den 12 van Slachtmaand, 49 schepen van verschillende grootte, die naar Bantam stevenden, te neemen, uit welken hy een grooten voorraad van allerleye Waaren bekwam. Op den 12 van Slachtmaand werdt in zyne plaats tot Commandant voor Bantam benoemd

noemd de Heer *Frederik Houtman*, 't welk de Heer *Van den Broek* zeer euvel nam: doch naderhand had hy geen reden van klaagen; want in 't volgende jaar werdt hy aangesteld tot Directeur van den handel op Mocha en Suratte, welke post teffens zeer aanzienlyk en voordeelig is.

De Generaal *Koen*, dus te Jacatra de handen ruim gekreegen hebbende, begon uit de puinhoopen dier Stad de beroemde Weereldstad Batavia te bouwen, die in 't eerst wel klein was, doch allengs werdt vermeerderd en versierd. Gaarne zou ondertusfchen Z. H. Ed., uit liefde voor zyne Geboorteplaats Hoorn, de nieuwe Stad Nieuw Hoorn hebben genoemd: doch hy werdt in zyn voorneemen te leur gesteld, dewyl 'er uit het Vaderland, by herhaaling, orders kwamen om de Nieuwe Vesting Batavia te noemen.

De oprichting onzer Indische Hoofdstad Batavia, onder het uitstaan van duizend gevaaren en wederwaardigheden voortgezet, dus hebbende afgehandeld, gaan wy nu over tot eene naauwkeurige beschryving van den tegenwoordigen toestand deezer aanzienlyke Stad, en eindigen dit Bock met deeze iets veranderde regels van den Heer *De Marre*.

O Landvoogd *Koen*! die 't Oost zo menigwerf deed beeven,
 Gy gaaft aan onze magt in Indien het leeven;
 Gy hebt de Maatschappy eerst op den troon gezet,
 Den vryen Batavier uit 's Vyands klaauw gered;
 En 't wreevlig Jacatra, door weelde en voorfpoed dronken,
 Voor eeuwig aan de kroon der Maatschappy geklonken.



D E R D E . B O E K .

BESCHRYVING VAN DE STAD BATAVIA, EN
HAARE VOORNAAMSTE GEBOUWEN.

De Geschiedenis der stichting en opkomst van Batavia, in 't voorige Boek afgehandeld, leidt ons van zelve tot de beschouwing der tegenwoordige gesteldheid deezer aanzienlyke Hoofdstad onzer Oost-Indische bezittingen. Dezelve is gebouwd aan den oever der Zee, of liever aan een Inham van dezelve, aan Java's Noordkust, in 't Koningryk van Jacatra, op eene Zuiderbreedte van 6 graaden, 10 minuten, 33 seconden, en eene lengte van 122 graaden, 47 minuten en 30 seconden, omtrent 40 uren gaans van Bantam. De Baay deezer Stad is een van de fraayste der Wae-reld, gedekt met 17 of 18 kleine Eilanden, door welke het geweld der golven zodanig wordt gebrooken, dat 'er veilig duizend schepen ter reede kunnen leggen.

De Haven der Stad is de Mond der grootte Rivier van Java, die alhier des Zomers met een snellen, doch des Winters met een zeer geringen stroom, in Zee loopt. Hier door verzamelen zich in dien tyd aldaar veele vuiligheden, zo uit de Stad zelve, als uit de bovenlanden; waarom 'er steeds meer dan 100 Slaaven bezig zyn, om den loop des waters, door het uitbaggeren der aangespoelde stoffen, schoon en onafgebrooken te bewaaren. Ondertuschen zou dit niet noodig zyn, indien niet de loop der rivier na de zwaare Aardbeving van 1699 merkelyk verhinderd, en door de afkomende stoffen een modderbank voor de Stad gezonken ware, die tot hier toe nooit heeft kunnen worden weggenoomen. De Haven loopt ongeveer een halve myl in Zee, en bestaat uit twee sterke steenen hoofden.

De Stad zelve is gesticht in eene vlakke landsdouw, hebbende achter zich, 14 uren gaans landwaards in, het Blauw gebergte, het welk ten Oosten beginnende in het Cheribonsche, verder in 't Zuiden wordt vervolgd door de

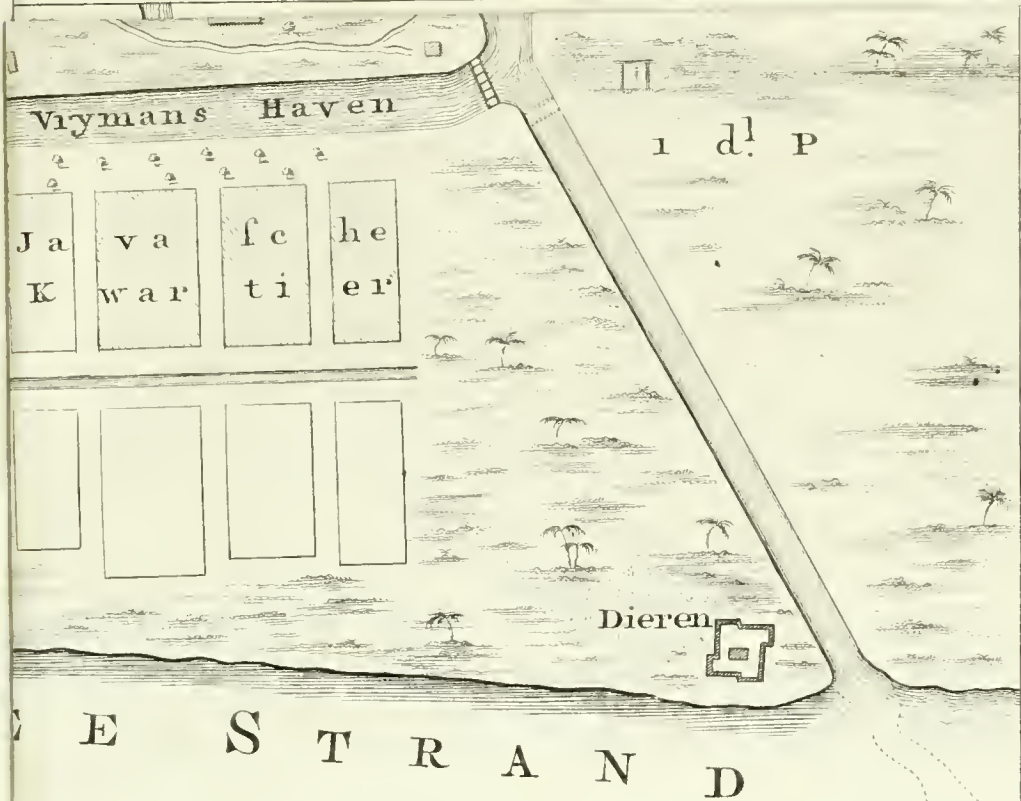
bergen Gedé en Salak, en ten Westen met den Bantamschen Peperberg eindigt. Zy is een langwerpig vierkant, bestaande met het Kasteel 350 Rynlandsche Roeden Noord en Zuidwaards, en 250 Roeden Oost en Westwaards: voorts bestaat zy met de Voorsteden, die zeer wel bevolkt zyn, wel drie mylen in haaren omtrek. De geheele Stad is omringd met een sterken Kraalsteenen muur, in welken het geschut is geplaatst op 24 bolwerken, die zodanig zyn gebouwd, dat zy zo wel tegen den vyand van buiten, als tegen een oploop van binnen, dienen, dewyl de stukken de voornaamste straten kunnen bestryken.

Voor aan de haven, aan den Westkant, vindt men tot derzelve verdediging het zogenoemde Water Kasteel, bestaande uit twee geregelde en twee ongeregelde bolwerken. Aan den zelve kant ligt op 't strand eene battery 't *Loo* genoemd, en verder Westwaards, aan den uitloop der Vrymans Haven, het klein Fortje *Dieren*. Aan den Oostkant der rivier wordt de geheele Stad gedekt door eene linie en sterre-schans, die van de haven loopt tot aan de Noordoostelyke punt der Stad, of het bolwerk *Amsterdam*; zynde de ruimte tuschen de linie en 't kasteel zo groot, dat 'er een klein Leger in zou kunnen huisvesten.

Het Kasteel, waar in de voornaame sterkte der Stad en de zekerheid der Hooge Regeering bestaat, ligt aan den Oostkant der Stad, en maakt aldaar derzelve Noordelyk gedeelte uit; het zelve is een vierhoek, bestaande uit de volgende bolwerken, de *Diamant*, de *Robyn*, de *Saffier* en de *Paarel*. Het eerste dier bolwerken is naar den Zuidoostkant der Stad en naar de rivier gekeerd; het tweede naar den zelve kant der Stad, doch wyzende naar 't Zuidwesten; het derde wyst Zeewaards aan den Noordwestkant des Kasteels, en het vierde Noordwaards naar de rivier. Ook is dit Kasteel omringd met eene diepe en wyde graft.

Van 't Kasteel Zuidoostwaards en Zuidwaards gaande, komt men 't eerst aan 't bolwerk *Amsterdam*, 't welk van een ongeregeld maakzel is, doch echter den naam van een Bastion kan voeren. Het volgende bolwerk is de halve Kat *Middelburg*, waar aan men Zuidwaards vindt het vierkant bolwerk *Delft*. Hier aan volgt wederom een Schietkat, en daar in de Rotterdamsche Poort, gesticht in 1636, *Hoorn* een vierkant, *Enkhuizen* een kar, en *Viaanen* een vierkant. Daarop komt men aan de Zuidoostelykste punt der Stad, of 't bolwerk *Gelderland*, 't welk een bastion is van een maatige sterkte; hier aan volgt Zuidwaards het vierkant *Catzenellenboogen*; verder 't bastion *Oranje*, 't vierkant *Nieuwpoort*, waar in de Nieuwe Poort, gebouwd in 1631, en van daar vindt men op den Zuidelyksten hoek, aan den Westkant der Stad, het bastion *Hollandia*.

Ten



De letteren A. B. C enz. bepaalen de Wyken der Stad.

Deze platte grond is verraardigd in 1770,
op hoog bevel, onder de regeering van den

Hoog-Edelen Heer P. A. van der P. A. R. R. A.

Nu in Plaat gebragt, en te bekomen

TE AMSTERDAM,

BY PETRUS CONRADI,

TE HARLINGEN,

BY VOLKERT VAN DER PLAATS,

kasteel

M D C C L X X X .

20 40 60 80 100

160 Rhynd.

Roeden

Ten Westen van 't bolwerk *Hollandia* loopt de groote rivier in de Stad, en de Vesting maakt hier een inspringenden hoek; aan den overkant der rivier komt vooreerst het halve bastion *Grimbergen*, by 't welk de Diestpoort is, gebouwd in 1657, verder Westwaards legt het met moordgraaven voorziene bastion *Nasfauw*, en eindelyk op den Zuidwestelyksten hoek der Stad het bolwerk *Zeelandia*. Van hier keert zich de wal met een rechten hoek naar 't Noorden, komende men eerst aan een met moordgraaven voorzien bastion *Westvriesland*, en dan aan een vierkant, alwaar de Utrechtsche Poort, gebouwd in 1651, onder den wal doorloopt. Verder Noordwaards liggen twee bastions met moordgraaven, en dan het enkel bastion *Overysfel*; op 't welk wederom een bastion volgt, en daar aan de Noordwestelykste punt der Stad of 't bastion *Groningen*. Van het zelve komt men aan den uitspringenden hoek *Zeeburg*, en van hier ligt de weg naar 't bastion *Kuilenburg*. Eindelyk keert zich hier de wal Zuidoostwaards, en eindigt met een ongeregeld bastion *Middelburg* tegen over het kasteel.

De bygevoegde Plaat, gemerkt met II, vertoont het Plan of de Grondtekening der geheele Stad Baravia, met haare Voorsteden. Men ziet daar aan den mond der ongemeen lange haven het ongeregeld Fort, het *Waterkasteel* genoemd, aldaar tot dekking van den ingang en afweering van vyandelyke schepen aangelegd. Verder Zuidwaards vertoon zich ten Oosten de linien, en daar in de Houkap met het Laboratorium van den Medicinaalen Winkel, doch Westwaards het Javaansch kwartier, en de Vrymanshaven. Hier aan volgt Oostwaards het Kasteel met zyn vier bolwerken, den *Diamant*, *Robyn*, *Saffier* en *Parel*; zynde op het plein voor 't Kasteel, de Hoofdwagt, het Provissie Magazyn, de Artillery, en andere Gebouwen. Aan den Westkant, over de rivier, zyn het Vierkant, de Vischmarkt en verscheidene Graften en Straaten. Het overige Westelyk deel der Stad bevat, behalven de verschillende graften en straa ten, de Portugeesche Kerk, het Middelpunt, het Weeshuis, het Spinhuis en het Chineesch Hospitaal. Doch het hier over leggende Oostelyk deel der Stad is verre het aanzienlykste; als bevattende, behalven de beroemde Tygergragt, en andere aanzienlyke graften en straa ten, het Stadshuis, de groote Hollandische Kerk, het Hospitaal en de Lutherische Kerk. De Stads wal vertoont ons haare verschillende bolwerken en poorten, uit welke men gaat naar de wyduitgestrekte Voorsteden, bewoond door allerhande Oostersche Natien.

De nevensstaande Plaat, gemerkt met III, vertoont de Reede van Batavia, en een gezicht der geheele Stad met haare Haven. Men ziet daar aangewezen met No. 1. het Waterkasteel, op het einde van het Westelyk hoofdgebouwd, en in den platten grond nader te zien. De lengte der haven is uit het perspectief en den verren afstand zeer zichtbaar. Ook vertoon en zich verscheidene van de voornaamste Stadsgebouwen in het verschie- t: als No. 2. Batavia's groote Hollandsche Kerk met haaren Tooren, No. 3. het Stadshuis met zynen Tooren, No. 4. de Tooren van de Gouverneurs Capelle in het Kasteel, en No. 5. de Portugeesche Buitenkerk. Achter dit alles ziet men onder No. 6. het Blauw gebergte, het welk verre Landwaards in gelegen, wegens zyne hoogte, echter zeer nabyschynt. Voor de Stad ziet men overal de fraaye Tamarinde boomen, met welke de wallen beplant zyn; ook vertoon en zich op de reede verschillende Oostindische aankomende of vertrekkende schepen, en daar onder op No. 7. een Commandeurs Schip, kennelyk uit de Staate Vlag en Wimpel. Eindelyk wyst No. 8. aan een Commandeurs Sloep, die, tot onderscheid van andere, insgelyks de Staate Vlag voert.

Het Kasteel van Batavia heeft schoone muren en grachten, doch geen ravelynen noch een bedekten weg. De Stads wallen zyn ook zonder eenige buitenwerken, en daarenboven zyn de meeste bastions van een gebrekkig maakzel, zo dat zy elkanderen niet kunnen bestryken. Hoewel derhalven Batavia genoegzaam versterkt is om een Leger Javaanen of andere Oosterlingen af te keeren, zou het zelve op geenerhande wyze in staat zyn om zich tegen eene geregelde Europeesche belegering te verdedigen: maar in zulk een geval zou de behoudenis der Stad moeten afhangen van den moed der Bezetting en der Burgerye. ——— Batavia heeft vier voornaame Poorten, de eerste is de Rotterdamsche Poort aan den Oostkant der Stad, leidende tot een vermaakelyken weg langs de rivier Angiol. De tweede is de Nicuwepoort aan den Zuidkant der Stad, door welke men komt in de breede zogenoemde Nieuwepoorts straat, en door dezelve met een brug over de rivier aan de waterplaats en Molenvliet. De derde is de Diestpoort, gelegen in den Zuidwestelyken inspringenden hoek der Stads wallen, door welke men kan gaan langs de groote rivier, zynde over de menigvuldige grachten, gelyk over de rivier Crocot, die zich in de groote rivier ontlast, bruggen geslagen. De vierde Hoofdpoort is eindelyk de Utrechtsche, leidende naar de buiten Utrechtsche straat, de Amanus graft, enz. Behalven deeze vier Hoofdpoorten is 'er ook noch een vyfde tuschen de bolwerken Kuilenburg en Middelburg, de Vierkantspoort genoemd, doch deeze, die naar de haven leidt, is minder aanzienlyk.



W. Schell, del. N. Salloch fecit 1770.



B A T A V I A .



Van der Meer, getuut. in 1774

Van der Meer, getuut. in 1774

DE REEDE VAN

BATAVIA.



De geheele Stad is voorts omringd door eene wyde en diepe graft, die haar water voornaamelyk ontvangt uit de groote rivier; en dewyl dezelve alleen niet voldoende is om in den Zomer de Stad te voorzien, heeft men uit de rivier van Tangerang eene vaart gegraven, door de rivier Ankée loopende, onder den naam van de Mookervaart. Deze vaart verdeelt zich aan den Westkant der Stad in verschillende takken, die onder den naam van de Buffelsrivier, de Klappusrivier, de Garnaalsrivier enz. in de stads graft storten. Ondertuschen is het water in den zomertyd in de groote rivier van Tangerang ongemeen hoog, en de snelle vloed voert allerhande stoffen, ja geheele stammen van boomen, met zich, die zomwylen de beneden rivier opstoppen of ten minsten de bruggen enz. vernielen. En in de zeven of acht laatste Jaaren werdt hier doorgaans zo veel water in den regentyd aangevoerd, dat de wegen buiten de stad Batavia wel eens onderloopen. Ondertuschen meent men, dat zo men de Werken, door de Heeren Heemraden voor twintig of dertig Jaaren aangelegd, had laten in wezen blyven, men in den winter veel minder last van droogte, en in den zomer veel minder overstromingen zou hebben. Dan, volgens 't oordeel van eenigen, heeft de eigenbaat van verscheiden lieden gemaakt, dat deeze goede werken zyn weggenoomen, en 'er andere in plaats gelegd, die van minder waarde zyn. Behalven andere ongemakken heeft men hier door een merkelyken aanwas van voorgrond voor Batavia gekreegen; doch deeze voorgrond, een stinkend moeras zynde, baart niets dan onheil. Een man, zeer kundig in de Oostindische zaaken, is van oordeel, dat men best zou doen met een dykje te maaken, zo verre in Zee uitloopende als mogelyk is, van het zogenoemde Commandeurs Jaagpad tot aan het einde van de Botteliers weg; zwaar behoeft het niet te zyn, dewyl 'er de Zee niet veel geweld oefent, en 't best is eerst eens eene proef te neemen, hoedanig de uitwerking van zulk een dykje zou zyn: maar het moet zo verre als mogelyk is in Zee loopen, om wat stroom te verwekken, en dus gelegenheid te geeven tot het wegvoeren van rottende kringen en groenten. Door zodanig een dykje zou men dien moerasligen voorgrond kunnen insluiten, en 't overblyvende water door Watermolens uitmaalen. Ook meent dezelve, dat men het boven water van de rivier Angiol hier over zou kunnen laten loopen, zo ras het hoog en troebel wordt, om dus zyn slyk te laten zakken, en den nieuw aangewonnen grond op te hoogen en vruchtbaar te maaken; op deeze wyze zou men hier een heerlyken grond krygen, tot het bouwen van kruiden. Doch wegens de moerasligheid zou men aldaar niet wel zwaare gebouwen of hooge boomgewasfen kunnen plaatzen. Ook zou dit voor Batavia ten uitersten nadeelig zyn, naar dien dus de Zee-

den, voor deeze Stad zo noodzaakelyk, zouden worden afgekeerd, 'tgeen allerhande befmettelyke ziekten ten gevolge zou hebben.

Het water, dat door de groote en Crocot rivier, gelyk ook door de Smokervaart wordt aangevoerd, wordt buiten de Stad verdeeld door een onnoemelyk getal van graften en waterleidingen, die de Voorteden overvloedig van water voorzien, en aan de akkers en tuinen eene uitneemende vruchtbaarheid mededeelen. Uit de zelfde bron vloeyen de Stads buiten- en binnen graften, die overal langs den binnen kant der wallen loopen. Met deeze binnengraften en de rivier hebben ook gemeenschap alle de byzondere graften, met welke de Stad is doorsneden. Deeze zyn aan den Oostkant der rivier vier in getal: de Oostelykste is de Kaimans graft, die evenwydig loopt aan de Oostelyke buiten en binnen graft der Stad. Verder Westwaards vindt men de Tyger graft, de schoonsste van geheel Batavia. Deeze beide worden nevens de Rotterdamfche Poort rechthoekig doorsneden door de Leeuwinnen graft, en aan haar Noordelyk einde loopen zy uit in de Oost en West looper de Amsterdamsche graft, die zich in de groote rivier ontlast. In 't Westelyk gedeelte der Stad wordt de verder doorloopende Amsterdamsche graft de Maleidtsche graft genoemd, die eindelyk weder in de binnen graft ten Westen eindigt. Uit dezelve ontspringt, evenwydig aan de groote rivier, de Roeda Malakka of de Jonkers graft, die van daar tusfchen de Diestpoort en 't bolwerk Nasfauw in de binnen graft eindigt. Verder Westwaards vindt men ten Noorden der Maleidtsche graft, de Moorsche graft, en ten Zuiden de Rinoceros graft, die, beide in eene regte lyn evenwydig aan de groote rivier loopende, de langste graft der geheele stad uitmaaken.

Voorts vindt men tusfchen de Tygers en Kaimans graft, ten Oosten der Leeuwinnen graft, de Groene Straat, die Oost en West loopt, uit welke men eertyds kwam aan de Groene graft, uit de groote rivier loopende in de Tygers graft; doch deeze is nu gedempt. Ook vindt men nog ten Westen der Tygersgraft, tusfchen de Leeuwinnen en Amsterdamsche graft, de geheel doorloopende Prinse Straat, en verder Westwaards de Heere Straat of Theewaterstraat, die ons brengt op 't plein der Luterfche Kerk. Noordwaards van de Amsterdamsche graft is een groot plein, tusfchen de Amsterdamsche graft en de Kasteels graft, waar op men gaat door de poort der Hoofdwaagt, en van daar verder over de Kasteels brug in 't Kasteel.

Aan den Zuidkant der Leeuwinnen graft vindt men, tusfchen de Kaimans en Tygers graft, de Kwartier Straat; en de Stads binnen graft loopt aan 't einde tusfchen de voorzeide graften langs de Deventer Houtmarkt.

markt. Tusschen de Tygers-graft en de groote rivier in de Nieuwpoort straat, en tusschen deeze graft en straat ingelooten, is het Stadshuis en 't Stadshuis Plein. Tusschen de Nieuwpoortstraat en de groote rivier vindt men, aan 't Zuidelyk einde, het groote Hospitaal met de Hospitaalstraat: en verder Noordwaards de Kerkstraat, en daar over de groote Holland'sche Kerk, die het Stadshuis Plein ten Oosten en de groote Rivier ten Westen heeft.

Aan den Westkant der groote rivier is in 't Noordelykst deel der Stad eene kleine graft, de Javaansche genoemd, en aan den Zuidkant van dezelve wordt de Moorsche graft schuins gesneden door eene dwars graft, die uit de Kasteels graft in de Stads binnen graft loopt, nevens 't bolwerk Overysfel. Ten Noorden deezer dwarsgraft loopt, tusschen de groote rivier en de Moorsche graft, de Zand-Zee, een straat uit welke men over die dwarsgraft gaat in de Jonkerstraat.

Ten Zuiden der Maleidsche graft is tusschen de groote rivier en de Roemalacka de Groente- en Hoendermarkt, die door veele kleine dwarsstraaten doorsneden is, en de Portugeesche Kruiskerk ten Zuiden heeft. Deeze Markt was weleer een aanzienlyk deel van 't Chineesch kwartier, en dus was hier in 't jaar 1740 't voornaamst toneel van den moord der Chineezen, gelyk ook van het inneemen der woning des Chineeschen Capiteins, die hier zyne woning had.

Ten Zuiden der Portugeesche Kerk loopt de Utrechtsche straat, door welke men van de groote rivier naar de Utrechtsche poort gaat. Ten Westen, tusschen de Rinoceros en de Stads binnen graft, zyn wederom verscheiden openbaare Gebouwen: te weeten in 't Noordelykst blok het Chineesch Hospitaal en Spinhuis, en in 't Zuidelyk blok, aan de binnen graft, het Weeshuis.

De Voorsteden der Stad Batavia zyn vier in getal, en stemmen overeen met de vier Hoofdpoorten. Aan den Oostkant der Stad gaat men door de Rotterdamsche poort naar de Rotterdamsche Buitenstad. Recht door dezelve loopt de rivier Angiol, langs welke men komt aan 't buiten Fort van dien naam, terwyl men ten Noorden dier graft vindt de Tatus-Antony graft en de Maatzuikers gang, benevens verscheide andere mindere straaten en grafen: doch het Noordelykst einde dier Voorstad is de Boteliers Weg, binnen welken men der Heeren Heemraden Vergaderingstum, doch daar buiten 't Laboratorium der Artillery vindt. Tusschen welk Laboratorium en de groote Rivier de linien zyn met de Sterre schans, en binnen dezelve de Houtkap en 't Laboratorium van den Medicinaalen Winkel.

Over de rivier Angiol vindt men drie grafen, die rechthoekig uit dezelve
 ten

ten Zuiden loopen, en dus evenwydig aan de Stad. De binnenste is de Verburgs graft, de middelste de Wynands graft, en de uiterste de May-graft. Zuidwaards loopen deeze graften in een dwarsgraft, strekkende langs den Sontarischen weg, wiens Westelykst gedeelte men ten Zuiden heeft. Vlak aan de groote rivier is de buiten Portugeefche Kerk. Eindelyk stuit deeze Voorstad aan de groote rivier, of liever tegen den weg naar Jacatra, die langs dezelve Zuidelyk oploopt.

De Nieuwpoortfche of Zuider Voorstad heeft de groote rivier ten Zuiden en Westen, de Stads buiten graft ten Noorden, en eene verlenging derzelve ten Oosten. Deeze Voorstad is derhalven een afgeflooten Eiland, van 't welk men met Valbruggen gaat naar het Chineesch kwartier, naar 't Molenvliet en de Rotterdammer Voorstad. Door dezelve loopt in een rechte lyn, van de Nieuwpoort tot aan de brug van 't Molenvliet, de buiten Nieuwpoort straat, aan welker Oostkant men heeft de buiten Tygergraft, die, zo de Stads wal en Buiten graft 'er niet tusfchen beiden kwamen, een verlenging zou zyn van de Tygersgraft binnen de stad. Deeze graft fnydt ook rechthoekig de Kalverstraat en Koestraat; terwyl men aan den overkant der Nieuwpoorts straat verscheiden steegen heeft, wier voornaamste is de Ribalds gang.

Buiten de Diestpoort komt men eerst op eene ledige ruimte, en van daar over bruggen in 't Chineesch kwartier, door welk Zuid- en Noordwaards loopt de Areeks graft, hebbende men verder Zuidwaards de *Doorsnyding*, door welke de rivier Crocot gemeenschap heeft met de Stads buiten graften aan den Westkant.

De Westelyke Voorstad begint Zuidwaards van de Overwaters graft en weg, en loopt geheel Noordwaards tot aan de Galgenwagt. Deeze Voorstad is met verscheide Oost- en West loopende graften en straten doorsneden; welke zyn de Bacharachs graft, de Buffels rivier, de Amanus graft, de buiten Utrechtsche straat, de Middelfloot, de Javafche straat, de West-Vriesland straat, de Clappus rivier, de Garnaals rivier, en eindelyk de Groninger graft en weg, buiten welken de Galgenwagt en de Galg is.

De Poorten zyn alle voorzien met fraaye hekken en valbruggen; de Diestpoort heeft zelfs eene dubbele brug, tusfchen welke een ongeregeld buitenwerk gelegen is. Ook heeft de Stad veele schoone bruggen: binnen in dezelve leggen over de groote rivier twee van hout gemaakt, en een van steen, tegen over de Hospitaalstraat. Op de Tygersgraft zyn vyf van steen, op de Leeuwinnen graft vyf, op de Maleidsche graft twee, op de Jonkers graft twee, op de Rhinoceros graft drie, op de Moorsche graft twee, alle van steen; gelyk ook eenige mindere, zo van hout als steen, over de binnen graften en de mindere dwarsgraftjes.

De

De Vierkantspoort, gebouwd in 1639, brengt ons op een soort van een Eilandje, het welk ten Zuiden de Stadsgraft en ten Noorden de Vrymans haven heeft. Over dit vaarwater leggen twee bruggen, die leiden naar het Javaansch kwartier, 't geen op strand legt, tusſchen de uitwatering der Vrymans haven en de groote haven van Batavia. Langs den Westelyken vleugel der haven vindt men de zogenoemde Javaanfche Kaasjes, meestal geringe huisjes, bewoond door Viſchſchers, Praamvoerders, en Meisjes van plaazier.

Behalven het Kasteel en de Bolwerken der Stad, heeft men te Batavia noch verſcheide Verſterkingen om een onverwagten aanval of een ſchielyk oproer af te keeren. Hier toe behoort binnen de Stad het Middelpunt, ſtaande aan den Westkant der rivier, vlak tegen over de Leeuwinnen graft. Het zelve is een vierkant ſteenen gebouw, wel voorzien met geſchut, 't welk den geheelen Westkant der rivier, benevens de Leeuwinnen graft, beſtrykt, en teffens door zyné nabyheid de groote Nederduiſche en Portugeeſche Kerk kan verdeedigen. Met recht zong derhalven hier van de Heer *De Marre*.

Terwyl de Middelpunt, in 't hert der Stad gebouwd,
 Het heilige Geſticht beveiligt voor de laagen
 Van Muiters, die het al om hunne roofzucht waagen;
 Daar 't ſterk gebouw ons ſchoon Batavia beoogt,
 En op de kragten van zyn oorlogdonders boogt,
 Die uit vier zyden van de hooge muuren pryken,
 En markt en ſtraaten met hun doodlyk lood beſtryken;
 Laat weer een heilloos Volk de Stad, als zy in rust
 Gods tempelen betreedt, bedreigen, om met lust
 Te trappen in het bloed der Christnen tot zyn enklen;
 Een andere Erbervelt weer waagen heen en ſchenklen
 Om 't gruwlyk vloekrot aan te leiden, als hy ſtil
 Door 't overrompelen dien ſlag volvoeren wil:
 Dees middelſterkte zal die ſtoute daad verhoeden,
 't Geweld verſtooren van der muitren vinnig woeden;
 Hen loon verſchaffen tot hun onuitwiſchbre ſchand,
 Hun naam vervloeken als uitvaagzels van het land,
 Op dat het overſhot, het geen hun ſtraf beſchouwde,
 Zyn dier bezwooren pligt in beter waarde houde.

Gelyk deeze middelsterkte van een onwaardebaar nut is om een ophoop van binnen te sluiten of voor te komen, alzo wordt een onverwagte aanval van buiten verhinderd door de versterkte buiten posten, die teffens een groote plek gronds insluiten, op welken men, onder de bescherming der Bezeuing, veilig den Akkerbouw en Veehoedery kan voortzetten, en het aangenaam Saifoen op 't land doorbrengen, zonder iets van de Javaanen te vreezen te hebben. De Oostelykste sterkte wordt Ansjol genoemd, en legt aan 't riviertje een uur gaans van de Stad, van waar men over Tjilintjing en Bacasfy komt tot Sonjing Poura, alwaar de laatste post is tegen het Cheribonsche van dien naam. Zuidwaards legt Jacatra, insgelyks een vierhoek, en zo men zegt een overblyfzel der oude Javaansche Stad van dien naam. Noch verder Zuidwaards heeft men Noordwyk, een post van veel aangelegenheid, om dat dezelve de geheele rivier, en de daar uit naar de Stad lopende Canaalen, bestrykt. Ryswyk legt op de zelfde hoogte, doch een kwartier uur gaans Westelyker. Aan den Zuidkant legt ook de post *Dwars in den Weg*, en langs den weg van Senthar komt men aan de Langoe goederen *Ponaok Bamboe* en *Pondok Cede*. Buiten Ryswyk legt het Fort *Meester Cornelis*, van waar de weg, over de landgoederen Sarjong en Tinangos, ons brengt tot Buitenzorg, alwaar 't Zuidelykste Fort Philippine is gebouwd. Eindelyk vindt men nog ten Westen der Stad aan de rivier Anké een vyfhoekig Fort met een vierhoekig gebouw, tot een retraite voor 't volk; van waar de Mokervaart ons brengt tot de Veldschans *Tangerang*, die de laatste post is tegen het Bantamsche. Op den weg naar Sampia ziet men ook noch de overblyfels van eene oude post, die aldaar onder den naam van Westergo is geweest.

Het Kasteel van Batavia is deszelfs voornaamste sieraad en sterkte. Aan den Noordkant lag het wel eer dicht aan Zee, doch thans is tuschen dezelve en de wallen eene groote tuschenruimte door den nieuw aangespoelden grond, zelfs buiten de linien, die men als de Buitenwerken van de sterkte moet aanmerken. Binnen deeze vindt men het Laboratorium van den Medicinaelen Winkel; alwaar alles, wat tot de Geneeskundige bereidzels behoort, in 't groot wordt gereed gemaakt. Binnen dezelfde linien vindt men ook den Houtkap der Maatschappye, van waar alle de gequalificeerde Dienaars der Compagnie hun hout krygen, 't geen hen in meerder of minder mate maandelijks wordt vergund. Ondertuschen zou het beter voor de gezondheid der Stad zyn, indien men deezen Houtkap naar elders kon verplaatzen; want hier legt doorgaans veel nat hout, aan strand gegroeid, 't welk de lucht met een stinkenden damp vervult, die door de anderzins zeer heilzame Zeevinden over de gantsche Stad wordt gevoerd, en aanleiding geeft tot allerlei kwaadaardige Ziekten.

Van

Van de Stads zyde gaat men naar 't Kasteel uit de Prinse straat, over een Valbrug der Amsterdamsche graft, naar de Kasteels Voorpoort, door welke men komt op 't Kasteels buitenplein. Deeze Poort is voor korte jaaren fraay opgebouwd, en van boven versierd met een Coepel, waar in een klok hangt, die dagelyks alle uren slaat, en, als 'er brand ontstaat, wordt geluid: dezelve wordt ook geklept, als de Raad van Justitie Recht zal doen, voor dat de Executie begint. Hier nevens vindt men de Barakken der Soldaaten, de Hoofdwagt aan de linker, en het Koffyhuis aan de rechter zyde der poort. Deeze poort strekt ook tot een Gevangenis van Staat, en men vindt daar by de Garnisoens-kamer, die door een Onderkoopman en eenige Scribenten wordt bediend. Ter linkerhand is dit gebouw vereenigd met het Artilleryhuis, alwaar een groote voorraad van allerhande Wapenen wordt bewaard, en ter rechterhand is het Yzer-magazyn.

Dit geheele plein heeft 200 treden in de breedte, doch naar 't Kasteel is het zelve wat enger. De lengte is van de buitenpoort tot de binnenpoort 183 treden. Het zelve is beplant met verscheide ryen Tamarinde boomen, wier middelste zo verre van elkanderen staan, dat 'er drie koetzen nevens elkanderen kunnen ryden: dezelve geeven een aangenaamen lommer, zonder welken het in de heete uren voor die gene, welke in 't Kasteel iets te verrichten hebben, onverdraaglyk zou zyn, dewyl hunne Koetzen, Charettten en Draagstoelen aldaar moeten wagtten: want niemand, die aldaar moet zyn, heeft vryheid om met zulk een toefstel op 't Kasteels binnenplein te komen, de Heeren Raaden van Indien alleen uitgezonderd, die met hunne koetzen over de tweede brug naar binnen mogen ryden.

Aan den Oostkant van dit plein heeft men noch de Vergaderkamer van den Achtbaaren Raad der Justitie van 't Kasteel van Batavia, alwaar dezelve by een komt om haare Vonnissen te doen volbrengen; dewyl dezelve in alle andere gevallen op het Stadshuis vergadert. Achter dat Gerichtshuis is de stal der Compagnie, van welke men gaat langs eenen weg, die tuschen het Kasteel en 't Gerichtshof loopt, en ons eerst brengt aan het huis van den Stalmeester des Gouverneurs, die thans altoos een der Capiteinen is: van hier komt men in de Stallingen, die in tweeën gescheiden, en zeer groot zyn; wordende hier geplaatst de paarden des Heeren Gouverneurs, en die der Dragonder Lyfwagt. Nevens deeze Stallingen zyn verscheide Smids-winkels tot dienst van dien stal, gelyk ook voor de koetzen en paarden, tot het beslag en de hoefyzers gebouwd.

Van het Buitenplein komt men op des Kasteels Binnenplein langs een

gestraaten weg, met steenen vleugels aan weerskanten. Deeze weg ligt in de Kasteels gracht gemetzeld, en dezelve is wel 26 roeden lang. Op deszelfs midden vindt men de Kasteels Valbrug, en van het plein tot aan de brug zyn onder dien weg zeven boogen; doch van de brug tot aan de Kasteels poort zes. Dus gaat men tuschen de bolwerken den Diamant en den Robyn in 't Kasteel van Batavia, waar van de werken uit witte Coraalsteen zyn opgetrokken, zynde de Bastions aan elkanderen geflooten met fraaye Gordynen, die voor de tyden des Heeren *Imhof* noch de hooge muuren waren van de voorige gebouwen der Maatschappye; doch thans is, gelyk in een goed Kasteel vereischt wordt, alles veranderd in een Borstweering, die de Bastions aan elkanderen sloot.

Dit Kasteel heeft de lengte, van de Landpoort tot aan de Waterpoort, van 290 treden, en de breedte, van 't Oosten tot het Westen, is van 274 treden, zo dat het zelve omtrent vierkant is.

De Plaas hier agter volgende, en gemerkt met IV., vertoon het Gouvernement van Batavia van vooren, dat is van des Kasteels Buitenplein of Hoofd-wagt. No. 1. is de Valbrug, over welke men van het buiten- op het binnen plein komt, alwaar weleer de thans afgebroken Landpoort stond. De voornaame gebouwen vertoon zich zeer duidelyk; onder anderen ziet men by No. 2. den voorgevel en het bordes van het Gouvernement; by No. 3. den Tooren der Kapelle; terwyl No. 4. de Staate Vlag aanwyst, welke de Compagnie op alle haare Etablissemten van of naby de wooningen haarer Gouverneurs, of andere Opperbevelhebbers, laat waaijen.

Tuschen het Gouvernement en 't Comptoir van den Directeur Generaal vindt men de Kasteels Kerk, die zeskantig en klein is, doch teflens net en overvloedig groot voor de Gemeente. Tot dezelve gaat men op met eenige trappen, en boven de deur zyn twee vakken met glazen. De Kerk is 25 of 30 treden diep en breed, en boven de deur is een fraay Orgel, waar op des Zondags wordt gespeeld. Ook legt in de Kerk een fraaye vloer van gesteepe Italiaansche Steenen, op welke verscheiden banken staan voor de Bezetting en andere lieden. Ter linker hand van den Predikant zyn de gestoelten des Heeren Gouverneurs, zyner Gemaalme, van die der Raaden van Indie, en hunne Vrouwen. Nog is ter linker hand van den predikstoel een deur, door welke de Heer Gouverneur in de Kerk gaat, en naast dezelve het gestoelte van Z. H. Ed., 't welk alleen overdekt is, terwyl de Raaden van Indie aan den zelfden kant des predikstoels zitten, doch in een ongedekt gestoelte. Ter regter hand des predikstoels is de deur van 't vertrek, uit het welke de Predikant, die prediken moet, verschynt, zynde 'er ook aan den zelfden kant een bank voor de Ouderlingen en Diaconen,

cōnen, als ook voor andere Predikanten, wanneer dezelve aldaar ten gehoor komen, en een getoelte voor de eerste Gequalificeerden daar agter. De Kerk is voorts zeer licht te bepreken, zo iemand maar de voorzichtigheid heeft om zyne stem niet te veel uit te zetten, 't welk wegens de kleinheid des gebouws niet goed is.

Ten Noorden van de Kerk vindt men het Logement van den Heer Gouverneur Generaal, tot het welk men met een fraay bordes, van zes breede trappen aan weerskanten, opklint: dit gebouw is zeer pragtig en twee verdiepingen hoog, gelyk alle gebouwen aan dien kant. Voor het bordes is eene fraaye leuning van breede geele steenen, met twee schuins aflopende vleugels, die boven op zo breed zyn, dat op ieder zyde een groote graauwe steenen Leeuw kan leggen, wiens achterste pooten gekromd zyn, terwyl de voorste pooten op eene aartige wyze om een steenen bol zyn geflagen. Boven op het bordes is deeze steenen leuning onderschraagd met vyf pylaaren, doch aan ieder vleugel met drie; voorts vindt men boven voor de deur een gewapenden Schildwagt.

Men gaat in 't Paleis door eene ovaale poort, die, gelyk de deur der Kerkpoorte, elf voeten boven den grond is verheven, en zevende-halve voet wyd; aan weerskanten staan de vensters, binnenwerks, tien-dehalve voet hoog en vyf voeten breed. Aan beide kanten deezer poort ziet men ook eene beeldtenis, van welke de een een muskettier en de ander een pikkenier vertoont, die beide, naar de oude wyze gewapend, hun geweer schynen gereed te houden om de inkomenden te groeten.

Vlak boven de poort der zaal, die het eerste vertrek van binnen is, ziet men het jaargetal MDCXLVIII, en vlak daar boven een rondeel, in 't welk het gewoone merk der algemeene Oostindische Compagnie, of de letters O. I. C. worden vertoond, met den naam van den gewezen Gouverneur *C. van der Lyn* in de rondte, zynde aan de zyden van dit rondeel een lyst geplaatst van graauwe steen, en aan weerzyden twee kleine graauwe Fruitvaazen.

Boven de tweede verdieping is een enkele voorgevel, doch aan ieder zyde versierd met eene groote graauwe Vaas en een Dolphyn, die gaapende naar de Vaas wyst, en met den staart naar die van den overstaanden vleugel is gekeerd. Op het dak ziet men eindelyk een toorentje, op zes pylaaren steunende, en met een getralied staketzel even als met eene borstweering versierd, terwyl boven op de punt een schip wordt gezien, dat tot een Windhaan dient.

Als men nu ter woning van den II. Ed. Heere Generaal intreedt, vindt

men in de eerste plaats eene groote Zaal, de Audientie Zaal genoemd, alwaar zy zich moeten vervoegen, die ten gehoor willen worden toegelaten, met 22 groote fraaye vierkante steenen op een regel belegd, die ieder ruim twee voeten lang en breed zyn, en ten getale van 15 regels in de diepte worden gevonden, zo dat de Zaal ruim dertig voeten diepte, en zeven of acht-en-veertig voeten breedte heeft, zynde de verdieping teffens zeer hoog. Tegen de muuren van dit aanzienlyk vertrek worden ter rechterhand pikken en hellebaarden, ook verscheide rakken met schietgeweer gezien, en aan den overkant verscheide schilderyen. Teffens vertoonen er zich eenige veroverde vaandels, en ter rechterhand der Zaal een tafel met een tapyt, een stoel en eenige banken, voorts aan het einde der Zaal by de vensterraamen een staand Uurwerk, dat ook van buiten de uren aanwyst, en het eenige openbaar Uurwerk is in de geheele Stad, zynde wat grooter dan de gewoone Huisklokken.

Op die Zaal komende, heeft men ter rechterhand 's Heeren Gouverneurs geheime Schryfkamer, dat een groot vertrek is, gelyk ook de daar tegen over opengaande Geheimschryvers en eerste Klerks kamer der Heeren Raaden van Indien. Ook kan men tuschen deeze twee vertrekken afgaan ter zyde op het plein by de zogenoemde Pinang poort.

Door de groote Zaal gaande komt men by een deur ter rechter zyde, van welke een zwaare uitsteevende arm gezien wordt, met een groote lantaarn met drie glazen, die 's avonds wordt ontstookten, en onder welken een Hellebaardier des Generaals de wacht houdt, die dan noch een zyner gezellen tot een bywagt heeft, om de gaanden en komenden aan den Heer Gouverneur aan te dienen, indien zy Z. H. Ed. moeten spreken. Door die groote deur komt men in een kleinen luchtigen vierkanten gang, ter rechterhand van welken zomwylen een der Raaden van Indien of de Geheimschryver des Gouverneurs plagt woonachtig te zyn. Voorts gaat men in eene fraaye opene gallery met een kostelyke Zolder en heerlyke balluster versierd. Ter rechterhand van dezelve vindt men een aardig Bloemtuintje, en ter linkerhand eene groote vierkante Plaats, met groote graauwe vierkante steenen, die wel 60 treden lang en niet minder in breedte is; deeze behoort tot de woonplaats des Heeren Gouverneurs, naar welke men met eenige trappen nederklimt.

Uit de gemelde gallery, die naar den bloemtuint leidt, gaat men ook in de groote Vergaderzaal hunner H. Ed. de Raaden van Indien, die noch ruim zo groot is als de Voorzaal. Hier ziet men een tafel met een fraay tapyt, en aan derzelve boveneinde eenen stoel voor den Gouverneur, gelyk aan de zyden, die zeer lang zyn, verscheiden stoelen voor de Raaden. Teffens ziet men rondsom de muuren deezer Zaal de afbeeldzels der Heeren Gouver-

Gouverneurs, die de Nederlandfche Oost-Indien hebben beftierd, en dus dier Helden aan wier beleid en dapperheid zy haare voornaamfte grootheid is verſchuldigd.

— Zie nu het hoog Vertrek van Staat,
 Den troon der Maatſchappy in vollen luister pryken,
 Zie nu wat deugden 't Hof dier Grootvorftin verryken,
 De Godsdienst, Waarheid, Zorg, Volkſliefde, Wakkerheid,
 Meêdoogen, Toezicht, Trouw en Eendragt, Staatsbeleid,
 Grootmoedigheid, getooid met eeuwige Lauwrieren,
 Zyn de edle Zuilen die haar ryken Zetel zieren.
 Maar zy, wiens wys beftier het hart der Volken trekt,
 Houdt d' omtrek van haar glans en Majesteit bedekt,
 En is niet zichtbaar aan het oog der Oosterlingen,
 Dan in de Staatslien, die haar hoogen troon omringen.
 Zy, ſteeds bezielende de harten van den Raad,
 Strekt een beweegrad aan die raderen van Staat,
 Ja de invloed van haar Geest, niet vatbaar aan onze oogen;
 Beftiert dat lichaam, door een onbepaald vermoogen;
 En ſprekende uit den mond van haaren Generaal,
 Spreidt zy, ſchoon ongezien, een luister door de zaal;
 Verheerlykt dat Vertrek, beſchaduwd door de vaanen,
 Banier en oorlogsbuit van 't heir der Luſitaanen,
 Daar zelfs, tot 's Vyands ſchrik en eer van Nederland,
 Der Helden Beelden zyn, vereeuwigd aan den wand.

De Marre Batavia pag. 74.

Ter rechterhand uit het begin der gallery uitgaande, komt men door een beſchot in eene andere ſchoone gallery, zo lang als de groote plaats, op welke zy uitziet, naar welke men ook in 't midden met een trap kan uitgaan. Deeze gallery is acht of negen voeten breed, en dient den Gouverneur doorgaans om aan byzondere perzoonen gehoor te geeven. Aan deeze gallery gaan de deuren open van verſcheidene fraaye boven en beneden vertrekken des Gouverneurs, en aan 't einde is een fraaye zitplaats.

De trap, die in 't midden der gallery naar de plaats leidt, brengt ons tevens naar de vertrekken des Hofmeesters, en alle de kaſten, die tot de keukenen en proviſie-kamers behooren, gelyk ook naar verſcheide kleine boven- en beneden Vertrekken, ten dienſte des Heeren Gouverneurs, alwaar hy

Vreem-

Vreemdelingen van aanzien, of anderen, voor welke hy achtung heeft, zomē wylen plagt te ontvangen.

Aan den Westkant dier plaats is ook eene lange gallery, doch laag van verdieping, in welke de Gouverneur doorgaans het afscheids maal geeft aan de Bevelhebbers der Retour-vlooten en de lieden van aanzien, die daar mede naar het Vaderland keeren. In deeze gallery kunnen gemakkelyk 150 menschen eeten, en dan blyft 'er noch genoegzaame ruimte voor de Bedienden over. Ook is dezelve vol luchtige rotting raamen, en van den wal, aan den rivierkant, door een smal tuintje geschieden.

De Directeur Generaal der Commercie had weleer zyne woonplaats binnen in het Kasteel, recht over het Paleis des Gouverneurs, doch houdt daar thans alleen zyn Comptoir. Ongeveer veertig jaaren geleeden had de toenmalige Directeur de gewoonte van in den namiddag voor zyn deur op een bank plat op zyn buik te gaan leggen slaapen, zynde een zeer zwaarlyvig Heer. Een der Assistenten, dit dagelyks ziende, kreeg den inval om den slaapenden Directeur eens een frisse klap voor zyn achterste te geven, 't geen hy ook met zo veel behendigheid volvoerde, dat niemand 'er iets van bespeurde. De Directeur was inmiddels zeer begeerig te weeten, wie hem deeze poets had gespeeld, doch kon 'er niet achter komen, dan met goede woorden; want ten laastten den daader een opvallend ampt beloovende, openbaarde zich dezelve eindelyk, en werdt ook volgens belofte geholpen.

Weleer ging men in het Kasteel door de zogenoemde Landpoort; gebouwd in 't jaar 1631, doch deeze is thans wegens bouwvalligheid weggebroken. Van het Kasteelsplein komt men derhalven nu aanstonds aan de Pinang poort, die ongeveer 10 treden diepte heeft, en rondom welke veele fraaye gebouwen zyn. Behalven een pakhuis is ter rechter hand de *kleine Winkel* der Compagnie, en ter linker hand de opgang tot de Secretarie; voorts de Boek-Drukkery, en een opgang, om van den achterkant in het Paleis des Gouverneurs te gaan. De Pinang poort heeft deezen naam gekreegen, om dat zy tot eene zaamelplaats der Liefhebbers van Pinang plagt te verstrekken; ook was zy als de Beurs van Batavia, dewyl hier de Kooplieden, Onderkooplieden en andere voornaame lieden plagten by een te komen, vooral in den morgen, en waar men alle nieuwe tydingen uit de Indien kon hooren. Onder de Pinang poort is het *Nieuwe-Kleeren* Pakhuis.

Van hier leidt de weg naar de hooge Middelpoort, gesticht in 't jaar 1641, boven welke ook eene woning is voor een of anderen, die in de gunste des Generaals staat, gelyk ook het Negocie-Comptoir, en aan de linker

linker hand de Geld-kamer, alwaar veele Contanten berusten. Door deeze poort komt men op het tweede binnen plein, even lang, doch iets smaller dan 't voorige. - Ter rechterhand, even om den hoek, woonen de twee Opperkooplieden en de eerste Opziener van den algemeenen Geneeswinkel der Maatschappye, die teffens het hoofd aller Wondhealers is. Doch dit plein is veel minder luchtig en levendig, dan het eerste.

Door deeze poort recht uitgaande, komt men aan de waterpoort, die in 't jaar 1630 gebouwd, en van binnen met veelerleye vertrekken en pakhuizen voor de Compagnie voorzien is. Ook is by dezelve een groot waghuis voor de Militie, die hier steeds by der hand is. Niet lang geleeden is deeze poort zeer sierlyk op nieuw herbouwd, en met verscheide gegibde beelden voorzien.

Dus de voornaamste gebouwen van 't Binnen-Kasteel beschouwd hebbende, moeten wy noch een keer doen langs de Bolwerken van het zelve. Wanneer men de wallen wil bezien, treedt men op aan de linkerhand by het Oostelyk bolwerk de Robyn, alwaar het hoofd der Militie des Kasteels eene schoone woning gehad heeft, gelyk de Capitein daar van op 't Zuidelyk bolwerk de Diamant. Langs de wallen is verder alles wel voorzien met waghuisen en geschut; voorts ligt 'er in 't Kasteel eene sterke Bezetting, en men vindt 'er steeds eenen grooten overvloed van allerley Leefstocht en Ammunitie, om in een onverwagt geval altoos een sterken wederstand te kunnen bieden.

Recht voor het bolwerk de Robyn ziet men, beneden en langs de gordynen; een groote plek gronds, alwaar een Sergeant de onbedreevenen dagelijks in de wapenen plag te oeffenen. Ook plag men hier Zondags middags, na Kerktijd, op 't binnen plein des Kasteels, de Parade te houden, welke dikwils door den Heer Gouverneur van zyn bordes werdt beschouwd.

Buiten het Kasteel en den Boom is een fraaye Wandelplaats, langs den rivierkant naar Zee. De rivier is hier aan den Kasteelkant met een steenen muur opgetrokken, en voorts beheid met hooge paalen van weerskanten, van welke men, aan den linkerkant van het inkomen gerekend, 144, en aan den rechterkant 112 telt. In acht minuten kan men naauwlyks van 't einde der haven tot aan den boom roeyen; maar buiten de rivier, langs de hoofden, zyn de paalen naauwkeurig aan elkanderen geheid, en met dwarsbalken onderling verbonden. Ook is deeze haven, aan den Westkant, doorgaans vol allerhande vreemde schepen; doch aan den Oostkant mogen zy niet leggen om geen verhindering te geeven aan die geene, welke hunne vaartuigen met menschen of paar-

den tegen den stroom op naar de Stad laten trekken. Aan het einde van deze wandeling, uit het Kasteel langs de haven, staan ook twee groote lantaarnen; ondertusfchen vindt men in de Stad maar eenige weinige openbaare lantaarnen omtrent het Stadshuis; doch de overige, die hier en daar aan de huizen staan, behooren aan particulieren. Voor lieden van fatsoen zyn de lantaarnen hier niet zeer noodzaakelyk, om dat dezelve altoos eene flambouw voor zich laten draagen, maar voor 't gemeen zouden zy in eene plaats, die met zo veele graften doorsneeden is, en daar dag en nacht byna altoos even lang zyn, zeer veel nut aanbrengeu. Ook zou men, in geval van brand of oproer, van deze lichten veel dienst kunnen hebben.

Weleer waren de graften binnen Batavia steeds vol schoon water, doch na de ongelukkige Aardbeeving van 't jaar 1699 is dit in zo verre veranderd, dat men in den Wintertyd veele graften plag droog te zien leggen, waar uit noodzaakelyk flank en kwaadaardige ziekten moesten volgen. Hier door waren de Burgers genoodzaakt deze graften, in de Zomermaand en Hooimaand, jaarlyks te doen uitbaggeren, 't welk een schrikkelijken hoop modder voor ieder huis, en dus in 't heefte Jaargetyde een afschuwelyken flank en vuiligheid veroorzaakte; terwyl de onkosten voor ieder huis ongeveer zes of acht Ryksdaalers, naar maate de gebouwen groot zyn, beliepen. Naauwelyks waren de graften een of twee maanden uitgemodderd geweest, of alles was wederom even vol; zo dat de gevolgen deezer Aardbeeving voor deze schoone Stad allerakeligst waren. Het eenigste nut, dat 'er noch van kwam was de uitgebaggerde modder, die tot het bemesten der landeryen werdt gebruikt; maar in 't laatst der regeering van den Heer *Imbof* is alles ter deeg schoongemaakt, en door de gantsche Stad, langs de graften, eene steenen beschoeijing opgetrokken, welke omtrent een voet hoog uitsteekt boven de oppervlakte van den grond.

De door Batavia loopende rivier geeft eene zeer schoone ruime graft, dewyl dezelve omtrent 57 treden breed is. Aan den Westkant is zy bezet met aanzienlyke huizen, gelyk ook voor de helft aan den Oostkant, van de Schans het Middelpunt tot aan de Diestpoort; doch het overige, van daar tot aan de Maleidsche graft, bevat de Portugeesche Kerk, als mede de plaats op welke in 't jaar 1740 de meeste Chineesche Huizen of Camps zyn afgebrand, en die nu tot eene Markt voor allerley groente en gevogelte dient. Ruim dertig jaaren geleeden lag men in deze rivier twee Sluizen, de eene naby de Diestpoort, en de andere tusfchen de Vischmarkt en 't Artilleryhuis, met oogmerk om hier door in de graften meer schuuring te maaken, en door 't water, gedurende den Vloed, op te houden, en weder in de ebben te laten vallen, eenen verminden stroom langs de rivier te verwekken.

wekken. Doch men heeft niet lang daar na de deuren daar uitgenoomen, zo wegens de ongelukken, die 'er door het stroomen en schutten gebeurden, als de menigvuldige doorvaart, die het schutten of ophouden des waters zeer bezwaarlyk maakte. Hier komt noch by, dat het verschil tuschen hoog en laag water voor Batavia niet meer dan twee voeten bedraagt, en dus niet veel stroom in de rivier kan maaken; terwyl het opgehouden water, ongetwyffeld spoediger bezinkende, het bed der riviere verhoogt, en dus de oorzaak der kwaale vermeerdert. Men zal derhalven zeer wel doen met deeze Sluizen wederom geheel weg te breeken; dewyl zy, het vaarwater vernaauwende, de Scheepvaart niet alleen, maar ook den stroom hinderen. 't Is waar, zodanige engten verwekken nu wel wat stroom in haare nabuurschap, doch dezelve is bedriegelyk en bederfelyk voor 't geheel: want de stroom, die tuschen het Middelpunt en de Diestpoort, door de aldaar leggende Sluis, wordt gemaakt, ontstaat uit de opkropping en de vertraaging van het buitenwater, die noodzaakelyk eene bezinking van slykstoffen in de buiten rivier en in de Stads graft by die poort moet maaken. Op dezelfde wyze ontstaat 'er tuschen het Middelpunt en de andere sluis, by de Vischmarkt, wederom eene vertraaging en opkropping van 't water, en eene bezinking der modderstoffen; terwyl het water, dat door deeze engte loopt, wegens de spoedige verwyding des vaarwaters, en den gebrekkigen aanvoer van achteren, ook ras zyne geleende snelheid verliest, en den vallenden modder in de haven doet bezinken.

De graften en straten van Batavia loopten alle lynrecht, en zyn aan de huizen zeer net met blaauwe of roode gladde steentjes bevoerd, ter breedte van vyf of meer voeten buiten de rollaag. Het overige is onbestraat, doch zeer vlak. De steentjes dienen voor de Voetgangers, die vrye lieden zyn: want de Slaaven moeten op het onbevoerde koetspad gaan, of ten minsten uit den weg wyken voor vrye lieden.

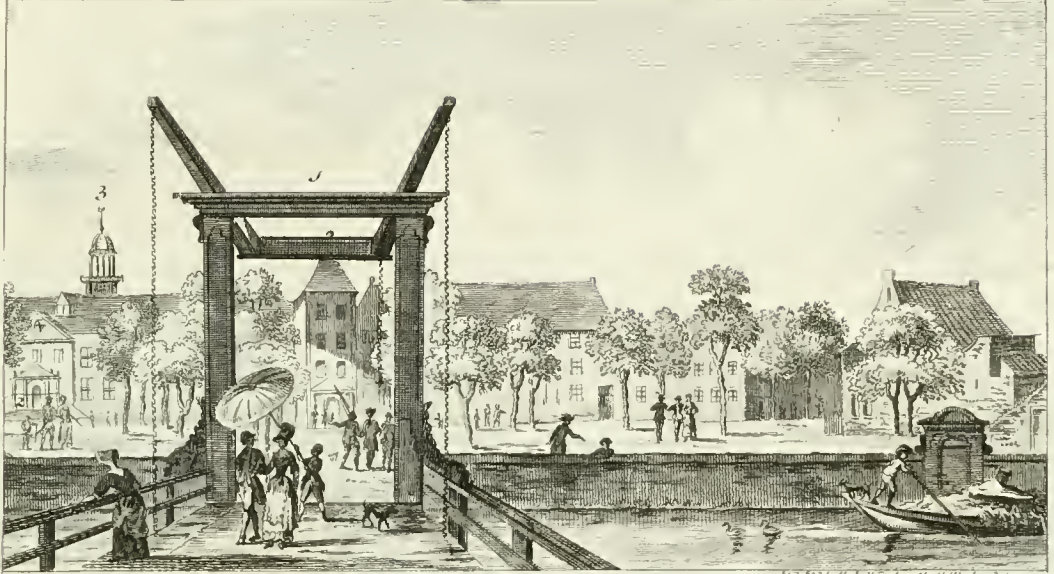
De zestien heerlyke graften der Stad zyn met fraaye Canarie- en allerleye bloemdraagende boomen beplant, die niet alleen een fraay gezicht en aangenaamen geur geeven, maar ook in de heete dagen en uren een allervermaakelyksten lommer verschaffen. De breedste graft is voorzeker de groote rivier, die in 't midden een schoone houten brug heeft, 57 treden lang, met goede steenen vleugels voorzien; zynde de straat aan beide zyden meestal byna 50 treden breed. Aan den Westkant deezer rivier woonden wel eer meest alleen Chineezen, doch na het oproer en den moord van 1740, is hun getal niet weinig verminderd, dewyl de meeste thans buiten de Stad in 't Chineesch kwartier wonen.

Diestpoort, staan zeer veel aanzienlyke huizen, door ryke Bürgers bewoond; ook vindt men by de Gasthuisstraat een steenen brug over de rivier, gelyk 'er ook twee zodanige aan den Noordkant zyn. Van de groote Middelbrug naar 't Westen, vindt men de Gauwdiefs markt, dus genoemd om dat 'er allerhande Waaren, en ook dikwyls gestoolen Goederen worden verkogt, gelyk ook veel Porcelein door de Chineezen, die daar groote winkels hebben. Aan den Oostkant is, tot aan de zogenoemde Hoenderbrug, een ruime markt, alwaar allerley voorraad voor de huishouding en de slaaven wordt geveild; zynde het daar, vooral in den morgen, zo vol slaaven, dat men 'er naauwelyks door kan komen. By de voornoemde groote brug, omtrent het Middelpunt, vindt men ook een zeer ruime Bloemmarkt, daar alle dagen nieuwe bloemen worden aangevoerd en verkogt: want deeze waaren zyn zeer geliefd by de Bataviafche Jufferschap om kransen of snoeren van te maaken tot hoofdsierzel.

Op nevensstaande Plaat, gemerkt *V.*, vertoont zich de groote Markt van Batavia, tussehen de groote Rivier en de Roua Malacca Straat. Ter rechterhand ziet men de Javaanfche of Chineefche woningen, zodanig als dezelve uit planken en Cocosstammen worden zamen gewerkt. Ter linkerhand zyn eenige opene gebouwen, geschikt tot het verkoopen van alleleye waaren, die de zonne of het regenwater niet kunnen verdraagen; terwyl zich de groote Hollandfche Kerk met haaren Tooren in 't vertchiet vertoont. Op het met boomen belommerde Plein, ziet men eindelyk eene groote verzaaming van allerley zoort van menschen, wier bezigheden naar de natuur der plaatze zyn geschikt.

De Stads binnen graften zyn meest bebouwd met allerhande pakhuizen en geringer woningen, gelyk ook de Oostkant van de Kaimans graft; maar de Westkant is meerendeels bebouwd met achterhuizen der Oostzyde van de Tygers graft, op welke de voornaamste Burgers wonen, die op deeze graft hunne koetshuizen en stallingen hebben. Hier door is deeze Tygers-graft de schoontte van geheel Batavia, leggende over dezelve vier steenen bruggen met verscheidene boogen, en één houten. De lynrechte strekking deezer graft, geeft aan dezelve eene groote schoonheid en aangenaamheid, waar door ze de groote Amsterdamsche graften, schoon minder fraay behouwd en minder breed, in vermaakelykheid, overtreft; te meer daar volgens de gewoonte in de Indien, de meeste lieden van aanzien tegen vyf uren op hunne sloepen zitten, of op banken aan den waterkant, om zich aldaar met hunne goede vrienden te verlustigen op een pypje en kopje Thee. Dit verschilt voorwaar veel van Holland, alwaar men, gedurende het best-gedeelte des jaars, deeze schoone Paleizen meest onbewoond en digt geslooten vindt.

De



W. Robell del. N. Salicruth fecit 1770

VERNEMENT TE BATAVIA.



W. Robell del. N. Salicruth fecit 1770

MARKT TE BATAVIA.



HET GOVERNEMENT TE BATAVIA.



DE MARKT TE BATAVIA.

De Tygers gracht, waar op Batavia mag roemen,
 En zich om dit fieraad de pronk van 't Oosten noemen,
 Werd van ons eerst beschouwd, daar zy zo ryk bevrucht,
 Een reeks paleizen trots doet flygen in de lucht,
 En prykt ten einde toe met schoone Bouwjuweelen,
 Wier witte muuren en doorwrochte kapiteelen,
 Verrykt en opgefierd met lystwerk en festoen,
 Beschaduwd door een dreef van eeuwig lente groen,
 Den geest des Vreemdelings verbaazen door dien luister.
 Wie merkt niet, als de Zon het akelige duister
 Van 't hemelrond verdryft, en strevend naar om hoog,
 De heerlykheid der Stad de Waereld stelt voor 't oog,
 En schittert ryk van gloed met nieuwe morgenglansfen,
 Op all' de bouwsieraan, wier hoog verheven transfen,
 Haar schaduw spreiden langs den groenen waterboord,
 Hoe dan Batavia den Wandelaar bekoort!

De Marre Batavia pag. 82.

De Jonkers graft of Roua Malakka is aan den Westkant ook met veele aanzienlyke huizen bebouwd, gelyk ook aan den Oostkant tot aan de Hoendermarkt, alwaar weleer alles vol laage Chineefche huizen of Petaks was, zynde aldaar, na den brand van 't jaar 1740, nieuwe koopmans wooningen geflicht.

De verder Westwaards leggende Rhinoceros graft is minder in schoonheid, doch heeft nochtans veele goede vooral koopmans huizen, gelyk ook op de overige graften en straaten plaats heeft.

Hoe groot ondertuschen de aangenaamheid deezer graften moge zyn, dezelve hebben ook hare ongemakken. Want terwyl de boomen een aangenaamen lommer en geur verschaffen, strekken zy tot eene schuilplaats voor oneindige zwermen van muggen en gelykzoortig ongedierte, die hier, gelyk altoos onder 't geboomte aan den waterkant, verzamelen. Ook heeft men in Batavia, op de meeste plaatzen, geene uitloopende of in den grond gemetzelde Secreeten, maar alleen Stilletjes, die alle avonden worden geleegd in de graften of kleine schuitjes, met welke de Chineezen ten dien einde tegen negen uren door de Stad vaaren; 't geen een zeer onaangenaamen stank veroorzaakt, bekend onder den naam van *Foela novi boras* of *Negen uren bloemen*. De straaten hebben van alle deeze ongemakken minder last; doch daarentegen zyn zy wederom meer aan het stof onderhe-

vig, 't geen derzelve bewooners, vooral in de heete dagen, veel ongemak verwekt, zo zy dezelve niet dagelyks door hunne slaaven laaten begieten.

Het zogenoemde Blok en Vierkant, aan de Noordwest zyde der Stad, plag ook sterk bewoond te weezen, en was bezet met zwaare koopmans wooningen en pakhuizen, die dikwerf voor 25 duizend Ryksdaalers en meer werden verkogt. Doch in 't laatste der regeering des Heeren *Mösel*, kreeg de Stad eene zwaare schok door een gestreng bevel *ex Patria* aan de Inwooners van Batavia, om geenerhande Negotie te doen op de briten Comptoiren. Ter zelve tyd kreegen ook de Meesters der Insolvente Boedel-kamer de handen in alle Boedels, alwaar geen Testament of order by 't versterf van Negotieerende Perzoonen werdt gevonden. Het een en ander gaf aanleiding, dat veele voornaame en gegoede lieden repatrieerden of hun geld naar Holland overmaakten, zo dat 'er te Batavia een groot verloop van Handel en Wancredit moest volgen; waar door onder anderen dit blok zodanig is vervallen, dat de voornaame huizen ledig staan, en het zelve nu meest door arme Chineezen wordt bewoond. Ondertusfchen zeggen andere, dat dit voornoemde verval van 't Blok en andere plaatzen meerendeels moet worden toegeschreeven aan de ongezondheid van 't moeras aan den mond der rivier, waar door veele lieden hier hunne huizen hebben verlaaten om verder Stadwaards in, of in de Voorsteden te woonen, alwaar het veel gezonder is. Wat hier van moge zyn, het schynt, dat de bevolking van Batavia, over het gemeen beschouwd, niet is afgenoomen, maar eerder vermeerderd, gelyk uit eene driedubbele vergelyking van 't getal der huizen en inwooners, op verschillende tyden, zal kunnen blyken.

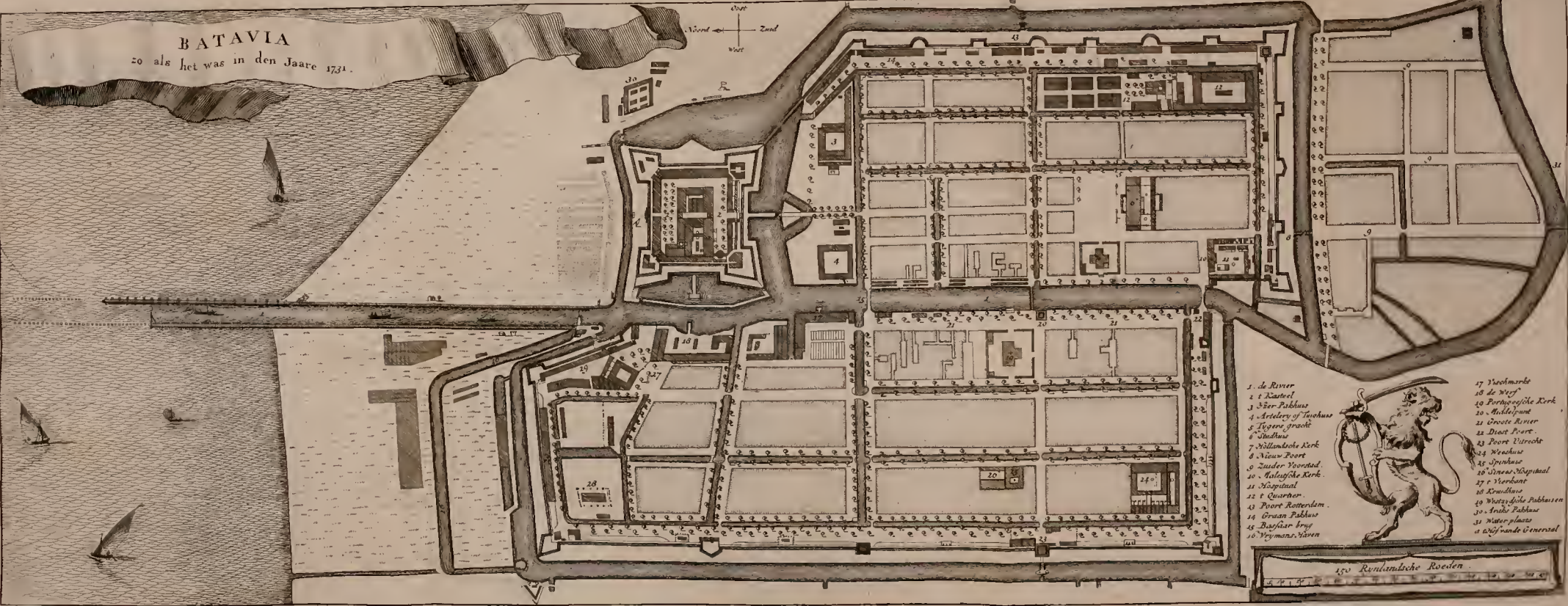
De beroemde Reiziger *Nieubof*, die in 't jaar 1670 hier ter plaatze verkeerde, zegt dat 'er behalven de Hollanders toen ter tyd 6720 weerbaare inboorlingen werden gevonden, als Chineezen, Javaanen, enz.

Valentyn rekende in 't jaar 1723 te Batavia 894 groote, en 1414 kleine Hollandsche huizen, benevens 2440 groote en kleine Chineesche wooningen; doch deeze laatste, opgepropt met menschen, bevatten door elkanderen wel tien weerbaare perzoonen, en dus ruim twintig duizend, hoedanig men ook het getal der weerbaare Chineezen in den opstand van 't jaar 1740 heeft gerekend.

Volgens de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap in 1779; bedraagt het getal der groote huizen binnen de Stad 678, dat der kleine 1315, terwyl in de Voorsteden 5220 huizen worden gevonden. Hoewel derhalven het getal der huizen in de Stad, en mogelyk ook dat der gegoedste inwooners, na 't jaar 1723 is afgenoomen, zo is 't getal der hui-

zen





zen in 't algemeen, zo binnen als buiten de Stad begreepen, van 4770 tot op 7213 vermeerderd. En ten blyke hoe zeer de Stad in Voor- en Buiten-fteden, in de laafte vyftig jaaren, is toegenoomen, voegen wy hier by onder No. VI. den Platten Grond van Batavia, zo als het was in den jaare 1731.

Batavia is verfierd met veele fchoone zo openbaare als byzondere gebouwen. Onder de eerfte, waar van wy hier alleen zullen fpreeken, mant boven allen uit het Stadshuis, voor de eerfte reizē gebouwd in 1652, maatig fraay naar de wyze dier tyden: doch het zelve was laag, en kwam niet overeen met het toeneemend aanzien en vermogen der Stad. Hier om werdt dit gebouw nedergeworpen in 't jaar 1706, en op den 7 van Zomermaand deezes jaars werdt 'er een nieuw Stadshuis aanbesteld aan den Timmerbaas IV. Cammer, voor de fomme van dertig duizend Ryksdaalers, mits dat daar buiten zonden worden gerekend het yzerwerk, en de twee gebouwen aan weerskanten van 't Stadshuis, gewoonlyk der Ed. Maatschappye en de Burger Boeyen genoemd: daarenboven mogt 'er niets van het oude hout tot dit nieuw gebouw worden gebezigd; terwyl de Aanneemer de afbreuk van 't oude gebouw en noch eenige penningen voor eenig buitenwerk bedong.

Het nieuwe gebouw, het welk op den 25 van Louwmaand 1707 werdt begonnen, en voltooid op den 1 van Hooimaand 1710, is zeer fchoon van maakzel en gelegenheid. Het zelve ftaat op een groot plein, dat van de Grootē Kerk tot aan de Tygers graft loopt, en ruim twee-hondert-ēndertig voeten breedte en geen minder diepte heeft. Het gebouw zelve is, zondér de zogenoemde Boeyen, van vooren omtrent 125 voeten breed; en, dezelve daar by gerekend, zal de breedte wel 200 voeten bedraagen; terwyl het ten Oosten aan de Tygers graft, en ten Westen aan de Nieuwpoorts ftraat ftuur.

Het Portaal van 't gebouw is zeer deftig, van vooren twintig voeten breed, tot het welk men opgaat met vyf trappen aan drie kanten. Van dit bordes gaat men in 't gebouw door eene groote deur, achtehalf voet breed en dertiendehalf voet hoog.

De diepte van 't gebouw wordt gerekend op 112 voeten. Het zelve is twee verdiepingen hoog, ieder voorzien met tien kruiskozynen, die ieder zevende half voet breed, en veertiende half voet hoog zyn. In 't midden van deeze is noch een fraay uitgebouwd rondeel met vyf vensters, koepelswyze geplaatst, uit welk de Heeren Schepenen, als 'er recht gedaan wordt, van wegens de Stad gewoon zyn het zelve te aanschouwen. De Raad van Justitie, die ten dien einde een byzonder vertrek heeft op het Kasteels buitenplein, laat ook aldaar haare te rechtellingen verrichten. Bo-

Boven dit rondeel ziet men verscheiden fraaye sieraaden van yzer, als naamelyk de Gerechtigheid, staande in eene poort, met het zwaard in de rechter en de schaal in de linkerhand. Ter rechterhand van dit beeld ziet men 't merk der Vereenigde Oost-Indische Compagnie of de doorgetrokken letters V. O. I. C., en ter linkerhand het wapen van Batavia, zynde een uitgetroogen zwaard, dat met de punt door een Lauwerkrans steekt; 't welk insgelyks in een fraay vierkant is geschetst. Boven 't beeld der Gerechtigheid vertoont zich de Hollandische Leeuw met het zwaard in den eenen, en den bondel der zeven Pylen in den anderen klaauw.

Wat hooger ziet men een fraayen Koepeltooren, die tot weerhaan voert een Vrouwenbeeld, dat in de eene hand een Zeil, en in de andere de zeven Vereende Pylen zwaait: zynde deeze tooren ongeveer van dezelfde hoogte, als die van 't Stadshuis van Amsterdam.

Het Stadshuis zelve heeft zeer veele fraaye vertrekken, en daar onder munt uit de Raad- of Schepenskamer die zeer fraay is, versierd met kostelyke stoelen, kussens, en een tapyt, 't welk over een lange tafel is gespreid. In dit gebouw zyn ook veele andere vertrekken voor de perzoonen, die tot de geheime Schryfkamer behooren; en op de tweede verdieping is een zeer schoone Wandelplaats voor hen, die daar iets hebben te verrichten. De Heeren Leden van den Raad van Justitie, de Weesmeesters, Commisfariesen van Huwelyks en kleine zaaken, gelyk ook de hoofden der Burger Vaandelen hebben hier insgelyks hunne byzondere Vergaderplaatzen.

Spoei nu, myn Zangster, langs dees lommerryke dreeven;
 Op dat wy 't Raadhuis zien, welks hoog gereezen trans,
 Ons schoon Batavia versiert met ryker glans,
 Daar 't uitmunt in den ring der pragtige gestichten,
 Als Venus in het heir der andre sterrelichten.
 Vergun, ô Stad! dat wy nieuwsgierig binnen treên,
 Doorkruisfen 't groot Gebouw zo hecht in al zyn leen;
 Van daar de Weesheer zit, de Weeuw en Wees ten besten;
 Tot daar de Krygsraad waakt voor u en uwe Vesten;
 Daar 't Kommisfarieschap het huwlyk strekt ten nut,
 De Schepenbank het recht der Burgery beschut,
 En met veel yvers waakt tot smooring der krakkeelen
 Die volken, hoe vereend, te jammerlyk verdeelen,
 En gantsch verwoesten, door een onbezuïden haat,
 Ô Eedle zuilen, die den burgerlyken staar

Helpt

Helpt onderschraagen, en ten Hemel houdt verheven,
 Gy doet ook onze Stad op alle tongen leven,
 Daar uw meêdogendheid en Weeuw en Weezen redt,
 En op de nooddruft van uwe Onderdaanen let;
 Ja daar uw waakzaamheid des vyands magt durft tarten;
 Uw liefde 't vuur ontsteekt voor recht verliefde harten;
 Uw trouw onkreukbaar staat in 't heilige gericht,
 Dat voor geen vleyery of snoode gaven zwicht,
 Maar, d' oogen fluitende voor haatelyke treeken,
 De waarheid zonder dwang het vonnis uit doet spreekē.

De Marre Batavia pag. 85.

'sNachts wordt dit Stadshuis door de Burgery bewaakt, die in den avondstond een Schildwagt uitzet voor 't bordes; en zo iemand zich verflout, aldaar 'savonds na negen uren op de arduinsteenen te komen, met welke de geheele omtrek rondom het gebouw bevloerd is, zo loopt hy gevaar van een slag met een piek tusfchen hoofd en fchouder te krygen: want hier mede wordt ieder, die daar nadert, zonder onderscheid van rang of perzoon, begroet; zo dat men, dit voorbygaande, buiten de steenen op 't plein moet gaan, en als de Schildwagt roept hem antwoorden. Verscheide Heeren van aanzien, die nieuwelyks te Batavia waren gekomen, hebben deeze krachtdaadige en gevoelige waarschuwing met de piek ondervonden, zonder dat zy daar iets tegen hebben kunnen doen, dan in 't vervolg wat meerder voorzichtigheid te gebruiken.

Het voornaamst openbaar Godsdienstig gebouw te Batavia is de groote achthoekige Kerk der Nederduitsche Gemeente, die aan den Westkant van 't Stadshuis plein is gebouwd. Weleer stond aldaar eene Kruiskerk, gebouwd in 1640; doch het tegenwoordige nieuwe gebouw werdt begonnen in 1733, en op den 8 van Bloei maand ingewyd. Dit gebouw is van binnen zeer hoog en luchtig opgemetzeld, en 70 treeden lang in 't kruis. Tot het stichten der oude Kerk moest ieder Dienaar der Compagnie in dien tyd een maand zyner soldy laten staan; ja zommige, die het wat ruim hadden, moesten wel twee maanden geeven. Doch de nieuwe Kerk is uit de openbaare inkomsten gesticht, en heeft, volgens het getuigenis der Kerkelyke papieren gekost, als volgt:

„ De Kerk zelve heeft gekost	-	-	192152
„ Het Orgel	-	-	13925
„ En de vyf kopere Kroonen	-	-	5000

te zaamen 211077 Ryksdal.
of Hollandsch f 506584 - 16 - 0

In deeze Kerk zyn fraaye koperen Kroonen, een zeer fraaye Predikstoel, en veele netgewerkte en verniste Gestoelten voor alle lieden van aanzien, te weeten voor den Gouverneur Generaal en de Raaden van Indien, hunne Vrouwen en Dochters, de Raaden des Hooogen Gerichtshofs, de Schepenen, de Militairen, de Predicanten, Ouderlingen en Diaconen, de Weesmeesters, de Heemraaden, de Kapiteinen der Burgvaandelen, enz.

Voor den Predikstoel is geen hekje, maar eene ruime opene plaats, alwaar by gelegenheid van trouwen fraaye kustens en tapyten worden gelegd, op welke de Bruidegom en Bruid weleer plagten te knielen; doch deeze gewoonte is hier, gelyk elders, reeds voor langen tyd afschafft. Als de Gouverneur in de kerk komt, neemen al de geene, die in de kerk zyn, hunne hoeden af, gaan over einde staan, en dekken zich niet, voor dat Z. H. Ed. is gaan zitten.

Deeze kerk is versierd met een buitengewoon fraay Orgel, het welk niet minder door de schoonheid van zyn maakzel, dan door de zuiverheid en kracht der toonen uitmunt. Ook is zy meerendeels gevloerd met fraaye blaauwe graszerken, onder welke veele voornaame lieden begraven liggen. Men vindt 'er ook de grafsteden van de meeste Gouverneurs van Indien, die op Batavia zyn overleeden, als van de Heeren *Koen*, *Maatziiker*, enz. Doch de Heer van *Riebeek* is op 't kerkhof begraven, alwaar ook veele fraaye zarken liggen, en 't welke met een fraaye muur, borstweerings wyze, is omringd. Als in deeze kerk wordt gepredikt, is 'er altoos een wagt van 12 Soldaaten met een Sergeant en Corporaal tegenwoordig, van welke de Corporaal met 6 man aan de voordeur staat, en de Sergeant met de overige aan de zydeur, houdence dezelve aldaar de wagt tegen allerley onraad of onvoorziene goevallen.

De Tempel, die gewyd aan 't rein geloof der volken,
Den roem der Vaderen doet ryzen tot de wolken,
Gewyde vlammen floekt, en kragt schenkt aan myn dicht,
Pronkt als een eerzuil van het Euangely licht,

't Welk

't Welk overwinnende het Ongeloof, met luister
 Alomme flikkerde, het akelige duister
 Der Afgodsdienstlen weerde, en by den Indiaan
 De Leer der Waarheid in een vollen dag deed staan;
 ô Grootte Generaals! ô Helden wier gebeente
 Een zagte rust geniet in 't huis van Gods Gemeente,
 Terwyl uw zuivre ziel 't volzalig licht beschouwt:
 Ik eere uw Graven, u tot eeuwige eer gebouwd,
 En trots beschaduwd door die vendels en standaarden,
 Waar meê gy, rustig op geduchte waterpaarden,
 Voortstuwende, Oost en West deed zwichten voor uw moed;
 Den staat bevestigde door 't storten van uw bloed,
 En dien hebt uitgebreid ten koste van uw leven.

De Marre Batavia pag. 91.

Tusfchen de groote Rivier en de Roua Malacca, niet verre ten Noorden van 't Middelpunt, is in 't jaar 1670 de Portugeefche Kerk gebouwd: deeze is een Kruiskerk, van vooren met zes groote raamen, en boven met vier weerhaanen, doch voor 't overige zeer eenvoudig. Dit gebouw is van vooren 66 treden breed, en 60 treden diep.

Aan den weg naar Jacatra staat de Portugeefche Buitenkerk, by de Jassenbrug. Dit gebouw werdt in 1693, op den 20 van Sprokkelmaand, aangebesteed en begonnen: het zelve is zeer fraay gemaakt, van boven zeer luchtig en kostelyk, en met een fierlyk Orgel voorzien. Men ziet hier veele fraaye verniste Gestoelten, en een buitengewoon fraay vernisten en vergulden Predikstoel. Op den 23 van Oogstmaand 1695 werdt hier voor de eerste reize gepredikt door den Heer *D. Theodorus Zas*, in tegenwoordigheid des toenmaligen Generaals *Van Outboorn*, en in 1697 werdt het Kerkhof met eene steenen borstweering omringd. Alhier is de begraafplaats der meeste Zeevaardenden en Militairen. Ook heeft alhier willen begraven zyn de Generaal *Zwaardekroon*, aan de rechterhand van den ingang der Kerk.

De Maleidfche Kerk is in de Gasthuis straat aan de Zuidzyde. Zy is klein, doch hoog en luchtig, en met eenige fraaye gestoelten voorzien. Omtrent 't jaar 1682 is 'er voor 't eerst in deeze taale te Batavia gepredikt. Ook heeft deeze kerk, gelyk alle andere te Batavia een fraay Orgel. 's Zondags van elf tot half één uur wordt hier gepredikt in 't Nederduitsch, inzonderheid voor de zieken van 't Hospitaal, die hier afzonderlyke zitplaatsen en eenen afzonderlyken ingang hebben.

Weleer was te Batavia eene Latynsche School op de Tygers graft, doch de Meesters en Leerlingen, voldeeden beide niet, waarom dezelve in 't jaar 1656 wederom werdt afgeschafft. Naderhand nam men noch eenmaal eene proef, doch insgelyks bleef toen het werk wederom steeken tot aan de tyden van den Grooten *Imhof*, die in 1742 eene Resolutie by de Heeren Bewindhebbers bewerkte om een *Seminarium* te Batavia op te rechten, volgens welke de Hooge Regeering werdt aanbevolen om „ Niet alleen eenmaal regte Schoolen te Batavia aan te leggen, in welke men de Jeugd, even als hier te lande, onderwyst, maar ook „ ten dienste van verder gevorderde een *Seminarium* op te rechten, „ even eens als te Ceylon, tot het leeren van Taalen, en 't leggen „ van gronden in de Religie, ten einde daar uit, met 'er tyd, wanneer zich daar in bekwaame Subjecten tot dienst van Gods kerk komen op te doen, jaarlyks twee der zulken van Batavia, mitsgaders twee „ uit het Colombosche *Seminarium* over te zenden, tot voltrekking hunner Studien, om na verloop van uiterlyk drie jaaren, alhier volleerd „ en tot Proponenten geëxamineerd zynde, jaarlyks wederom in een gelyk „ getal naar Batavia en Ceylon te rug gezonden te worden op een „ Tractament. — Ten einde de eerste zouden dienen tot Leeraars te „ Batavia, voor Java en de Oost, mitsgaders het geheel gedeelte van „ Indien, alwaar de Maleidsche Taal gangbaar is, en de laatste voor „ Ceylon en de West ”.

Ingevolge van deeze loffelyke orders ging men ras over tot het oprechten van een nieuw *Seminarium*; ten welken einde eenige Opstallen en Erven werden gebruikt, staande op de Veerbuurgs graft buiten de Rotterdamse poort, die tot dit oogmerk alleszins dienstig scheenen. Om jaarlyks drie Kweekelingen naar 't Vaderland te kunnen zenden, zonder daar in door den gewoonen loop der Sterfgevallen, en de onbekwaamheid van zommige Leerlingen, te worden verhinderd, meende men dat 'er door elkanderen altoos dertig jongelingen in het School moesten zyn, ten welken einde men vastfelde, vooreerst dertien jongelingen te plaatzen, en dit getal jaarlyks met zes te vermeerderen, tot dat men 'er dertig zou mogen tellen. Tot voorwerpen zou men aanneemen alle de geene, die zich of zelve, of door de beloften van Ouders of Voogden, tot den dienst der Maatschappye zouden willen verbinden, terwyl men de zulke, die wegens gebrek aan natuurlyke vermogens tot het verrichten van het Predikantsamt niet bekwaam scheenen, tot Catechizeermeesters of Krankbezoekers zou aanstellen. Het getal der Meesters werdt noch in 't eerst niet bepaald, dewyl men dat best uit het wervolg zou kunnen zien. Doch tot Curatoren werden verkoren de Heeren

Raad.

Raad-extraordinaris *Crul*, de Raadsheer *Tb. van Reverborst*, de Baljuw *van Suchtelen*, en de Præses Ambulatoir van den Batavischen Kerkenraad: wordende het Rectorsamt opgedraagen aan den beroemden Portugeefchen Predikant *Mobr*, een man wegens zyne Geleerdheid en verdere goede hoedanigheden zeer bemind in de Indien.

Het geheele Seminarium zou worden verdeeld in vier Clasfen, in wier eerste men de Kweekelingen zou onderwyzen in Leczen, Schryven, Rekenen, de beginzelen van den Godsdienst, en eindelyk in de Maleidsche of Portugeefche Taalen. In de tweede Classe zouden zy het Latyn leeren, en daar zo lang moeten blyven, tot dat zy deeze Taal grondig verftonden: terwyl men, om een kundigen Meester te bekomen en aan te moedigen, dien de waardigheid van Boekhouder zou geeven. In de derde Classe zou de Conrector, met rang van Onderkoopman, onderwys geeven in 't Grieksch, Hebreeuwsch, de Philosophie, Gefchiedenissen, enz. In de vierde Classe zou eindelyk de Rector, rang hebbende als Opperkoopman, de jeugd verder volmaaken in de Godgeleerde Weetenschappen, en hen in staat stellen, om, na een verblyf van twee of drie jaaren aan een der Vaderlandsche Hooge Schoolen, als nuttige Herders der Oost-Indische Kerken te rug te kunnen keeren.

Het ontwerp van eene Kweekfchool dus gemaakt zynde, werdt het zelve in 't werk gesteld op den tweeden van Slachtmaand 1745. Deeze dag werdt besteed met groore pragt, en de inwyding geschiedde met een aanspraak van den Heere Gouverneur *Van Imhoff*, eene Nederduitfche Leerreden van den Predikant *Braarda*, en eene Latynsche van den Rector *Mobr*. Men vatte derhalven de grootfte hoop op van dit Kweekfchool; ook maakte de Batavische Kerkenraad aan de Hollandfche Synoden bekend in 1753, dat het nu met het Seminarium zo verre gebragt was, dat 'er met de eerste fchepen twee jongelingen zouden komen, om hier te lande hunne letteroeffeningen te voleinden; zy kwamen ook werkelyk, te weeten *Gray* en *Moyaart*; wier eerste, als Predikant naar Batavia te rug gekeerd, aldaar is gestorven, terwyl de andere, de Hooge School in ftelte verlaatende, zo men meent, heimelyk tot de zynen is wedergekeerd.

Eensklaps verdween ondertusfchen de hoope van deeze instelling, en ook de instelling zelve: want op den 16 van Louwmaand 1756, fchreef de Kerkenraad een brief aan de Synoden, dat het Seminarium was afgefchaft. Niet weinig waren de Synoden hier te lande over deeze spoedige omwenteling verwonderd, en fchreeven hierom, op verzoek van den Kerkenraad, aan de Hooge Indische Regeering, om, indien mogelyk, het herftel der afgefchafte instelling te bewerken. Doch het antwoord was, *Dat het Semi-*

narium voor afgeschafst zou worden gehouden, gedeeltelyk om de zwaare kosten van 't onderhoud, gedeeltelyk om het weinig nut. Ondertuschen zou men hier op kunnen aanmerken, dat de kosten van zodanig een Seminarium voor zulk eene bloeyende en volkryke Stad als Batavia van geen 't minste belang waren: doch Batavia is niet de eenigste plaats, alwaar het geld, tot het bevorderen van nutte Weetenschappen besteed, de Regeering heeft begroot. Aangaande het *weinig nut* zou ook veel te zeggen vallen, ten minsten zeker Heer, zeer ervaren in de Indische zaaken, die toen ter tyd op Batavia zyn verblyf had, ontzag zig niet te zeggen. dat de instelling te niet was gelooopen enkel en alleen door de gierigheid van den toenmaligen Rector, welke de Kostgangers zo slegt-bezorgde, dat zy by nacht dikwyls de vlucht namen om zich elders te voorzien.

De Lutherfche Kerk, insgelyks door den Heer *Imboff* gebouwd, is van een duurzaamer instelling geweest, en bestaat noch heden. Dezelve is een luchtig gebouw, welks eerste steen is gelegd op den 26 van Hooimaand 1747, en waar men 't eerst heeft gepredikt op den 28 van Herfstmaand 1749.

Aan den Oostkant der Stad, omtrent derzelve midden, is een groot gevaarte gebouwd, het Ambachts-kwartier genoemd, in 't welk allerleye Ambachtslieden ten dienste der Compagnie worden gehouden onder 't opzicht van een *Fabrick*, die den rang van Opperkoopman heeft, en benevens welken men daar noch een Koopman, die hier Boekhouder is, geplaatst vindt. Ook is hier, wat verder naar 't Kasteel, een Ryst Magazyn, in 't welk de Ryst der Maatschappye wordt opgeslagen.

Aan de Rivier vindt men ook eene groote Timmerwerf tot het herbouwen der beschadigde en oude Vaartuigen. By dezelve woont de Equipagie Meester, een man van groot aanzien en vermogen, dewyl hy teffens het hoofd der Schippers is, en Commandeur van de Werf. In 't jaar 1721 werd deeze Werf door een zwaaren brand deerlyk verwoest, doch is naderhand met nieuwen luister uit de asche verreezen.

Tusfchen de Nieuwpoort en de Diestpoort is het Hospitaal der Maatschappye, in 't welk de zieke Soldaaten en andere Krankten worden ontvangen, en zeer wel gehandeld. Naast het zelve, naar den kant der Nieuwpoort, en in die straat vindt men het woonhuis van den eersten, tweeden en derden Wondarts, gelyk ook van den Laborant, maar in de Hospitaalstraat naast de Maleidsche Kerk is de ingang van 't Gebouw, en de woning van den Schafmeester deezes huizes, die alle mondbehoefsten tot dienst der Krankten verstrekt. Alles staat onder 't opzicht van Regenten, die alle veertien dagen onderzoek doen naar den toestand der zieken

en

en hunne behandeling. Binnen in 't gebouw vindt men een fchoone opene plaats, met boomen beplant, die tot eene uitneemende verfrifching verftrekt voor de opkomende zieken, die onder den aangenaamen Iommer uieuwe kragten verkrygen. Van dit plein gaat men ook naar den Rivierkant met een houten fteiger, om zich te ververfchen.

De Krankbezoeker doet in 't Gasthuis 'smorgens en 'savonds een Gebed, 't welk met het luiden der klok, die in den Daktooren hangt, wordt begonnen, en met een Lofzang geëindigd. 's Zondags wordt hier ook eene Preek gedaan, welke een ieder, die gaan kan, gehouden is te aanhooren.

Dit nuttig Gasthuis, aan het Heilgebouw gehecht,
Is voor het lichaam als Gods Tempel voor de zielen.
Een groote menigte, het zy op vlugge kielen,
Of op het land verfpread, door ziekten afgefloofd,
Of wel zieltoogend en van alle hulp beroofd,
Geniet in dit geficht een toevlucht en ontferming.
De Stad der Maatfchappy, zo trouw in haar befcherming;
Gelyk een Moeder, die haar kinders gadeslaat,
Verzorgt en koestert hier de Dienaars van den Staat.

De Marre Batavia pag. 98.

Het Spinhuis, tot beteugeling van lichtvaardig Vrouwvolk aangelegd, staat op de Rhinoceros graft naby de Utrechtsche ftraat; het zelve is zonder eenig uitzicht, behalven aan den Oostkant naar den burgwal, alwaar eenig yzeren traliwerk is gemaakt, dat van binnen met een houten venfter is geflooten, 't welk de Opziener alleen kan ontfluiten. Hier worden de lichtekooyen geboeid en opgeflooten, ook moeten zy naarftig arbeiden, en dus aan alle kanten boete doen. Over dit huis zyn tot Opzieners gefield twee Heeren Schepenen, benevens eene Binnenmoeder, die op het huis moet paffen, en een ieder haare taak uitdeelen, die dagelyks moet worden afgedaan, of 'er volgt eene vermaaning met de geesfelzweep. Ook wordt hier 's Zondags eene Preek geleezen, by welke alle Zondaresfen, die gezond zyn, moeten verfhynen.

Op den kant der rivier aan 't water staan twee Vleeschhallen op paa-
len, befchooten met planken, en gedekt met een pannen dak, zo dat
alle vuiligheden gemakkelyk in de rivier kunnen worden geworper.
Tweemaal ter weeke wordt 'er op zyn minst geflagt, hebbende een
ieder

ieder zyne byzondere banken om 't Vleesch uit te venten. Al het vee dat geslagt wordt, moet door den Pachter worden gewaardeerd, en daar van moet de tiende penning worden betaald: doch zo de Slachters met elkan- deren zeggen, dat de waardeering te hoog is gesteld, dan moet de Pachter het gepriceerde vee voor zyne rekening neemen.

Naast het Spinhuis, op de Rhinoceros graft, is het Chineesch Hospitaal gebouwd; het zelve is met een steenen muur omringd, en heeft veele fraaye en lugtige vertrekken tot dienst der zieken. In dit gebouw, t welk is gesticht in 't jaar 1646, vindt men niet alleen zieken, maar ook oude lieden, en zulke, die door 't verlies hunner Ouderen in een behoefstigen staat zyn gebragt. De inkomsten van dit huis zyn zeer groot, en komen hoofdzaakelyk voort uit de Toneelspeelen, Vuurwerken, het Trouwen, 't begraven van Dooden, enz., voor alle welke zaaken door de Chineezen eene zekere taux aan dit huis moet worden betaald. Ook maa- ken de ryke Chineezen aan dit huis groote legaatën, en geeven aan 't zel- ve schoone geschenken; zynde het opzicht over alles bevolen aan twee Nederlanders en twee Chineezen, die, benevens een Secretaris, alle zaa- ken gade slaan.

Het Stads Weeshuis staat ook op de Rhinoceros graft, aan het Zuidein- de; in 't zelve worden de Weezen opgevoed, en tot allerleye loffelyke kostwinnigen opgeleid. Dit gebouw heeft een schoon binnenplein.

Het Ryst Pakhuis der Maatschappye staat by 't bolwerk Amsterdam: het zelve is groot van omtrek, en men gaat door eene agterdeur naar de Rivier, om de Vrachtschepen te laaden of te losen. Dit gebouw, weleer van hout, werdt in 't jaar 1670 nieuw van steen uit den grond op- gehaald: met zyn vierkant staat het tegen de Binnenwerf of Ryweg.

De Vischmarkt staat aan den Westkant der Rivier, gebouwd op houten flutten, en met een hoog dakwerk voorzien; omtrent het midden over 't water staat het Vischafflagers huisje, alwaar alle Vischers moeten aanleg- gen, en daar hun vangst by afflag aan de meestbiedende laten verkoopen. De Vischkoopers of Myners zyn doorgaans Chineezen, die alle hunne by- zondere banken hebben, voor welke zy maandelyks twee ryksdalers moe- ten betalen, eer zy hunne visch mogen uitventen. Ook moet de Affla- ger direct na de verkooping de Vischers voldoen, doch ontfangt van ieder reaal voor zyne moeite twee stuivers. De Myners hebben dus alleen het recht van wederverkooping, en men kan by hen allerhande zoorten van Ri- vier-, Zee- en Schelp-visch bekomen.

Tegen den Noordkant der Vischmarkt staat de Koornmarkt, die in de- zelfde schikking is gebouwd, doch zonder banken. Alhier wordt allerley

Koorn

Koorn met kleine maat verkogt, die *Ganting* wordt genoemd, en 13 of 14 ponden bevat. Op deeze maaten is een zeer naauwkeurig toezicht, en aan 't einde der markt is eene byzondere wooning voor den Ytigmeester, die de openbaare Ytiging tweemaal in 't jaar op 't Stadshuis verricht, alwaar dan yder met zyne drooge en natte maaten en gewigten moet verschynen, en voor 't recht van vernieuwing op ieder stuk zes fluivers betaalen.

Het Praauwenhuis, 't welk digt aan de Rivier staat, wordt dus genoemd om dat hier veele kleine vaartuigen of praauwen op den wal worden gehaald en vertimmerd. Aan het zelve wonen verscheiden Scheepstimmerlieden, die met hunne bedienden steeds vaardig moeten zyn, tot het herstellen der kleine vaartuigen, die hier op de Reede worden gebruikt; staande deeze lieden onder een Opziener, die aan den Westkant woont.

By de brug, die over de Rivier naar de groote Kerk leidt, vindt men de Hoendermarkt, alwaar de Hoender- en Duive-koopers hun gevogelte met geheele korven vol brengen. Deeze lieden zyn allé Zwarten, Mordykers of Toepasfen genoemd, die hier ook verscheiden bamboefen hutjes hebben, alwaar zy allerhande gedroogde visch, uyen, look, eyeren, mitsgaders potten en pannen, verkoopen.

De Groenmarkt begint by dezelve brug, en strekt zich uit tot aan het Portugeesche Binnen Kerkhof, alwaar de Chineezen en Zwarten allerhande voorraad van bloemen en aardvruchten ter markt brengen, waar voor zy den honderdsten penning moeten betaalen. 's Namiddags van vier uuren tot aan den laaten avond is hier de grootste drukte.

In de Stad zyn verscheidene Kruidhuizen gebouwd. Één vindt men by de Rotterdamsche poort, aan den Oostkant der Stad, en twee, een groot en een klein, gebouwd aan de Noordzyde by de punt Groningen. Buiten de Stad heeft men ook zes Kruidmolens, die zeer wel zyn aangelegd, en by welke men gebouwen vindt, waar in de Zwavel wordt gezuiverd, het Houtskool bereid, en de Salpeter gerafineerd, benevens een Korlhuis en drie Kruidstooven om vogtig kruid in te droogen. Ook een Compagnies, beneffens een Burgers-Zaagmolen, die beide door 't water gedreeven worden.

By 't inkomen der Stad uit de haven ziet men aan de rechterhand de Lynbaan der Maatschappy, alwaar de Touwdraayers hun verblyf hebben, die hunne konst oeffenen in een zeer lange vermaakelyke loopbaan aan de binnen ruimte der wallen, die door veele koele boomen is beschut. Verder Westwaards komt men aan de pakhuizen der Maatschappye, alwaar de fyne

Waaren der Specery Eilanden, als Peper, Kanceel, Nagelen, Nooten, Poely, enz. worden opgeslagen en gelost.

Aan den waterkant is hier ook nog gelegen de Werf der Maatschappye, geschikt tot het bouwen der schepen, die op de Reede worden gebruikt. Aldaar zyn insgelyks verscheide Zuiker pakhuizen, pakhuizen voor Zeil en Touwwerk, Blokmaakers Winkels, het huis van den Commandeur der Werf, enz. Nevens 't midden deezer Werf is eene deur, die tot het Schryfvertrek leidt daar de boeken worden gehouden, en teffens Zee- en Pas-kaarten te bekomen zyn.

Onder de fraaye gezichten van buiten naar het Kasteel en de Stad munten onder anderen uit de twee volgende. De bygevoegde Plaat, getekend *VIII.*, vertoont ons het Kasteel van den Oostkant te zien. No. 1. is de buitenste Valbrug van de waterpoort, gebouwd voor het bolwerk de Zaphier by No. 2. aangewezen. No. 3. is het bolwerk de Parel. No. 4. het Gouvernement. No. 5. de groote Kerk in 't verschiet te zien. No. 6. zyn de Barakken der Soldaaten. No. 7. is de Vlag der Compagnie. No. 8. Zeeburg. Terwyl by No. 9. het Laboratorium wordt vertoond, alwaar men gewoon is allerhande zogenoemde Chemicalia te maaken.

De bygaande Plaat, gemerkt *VII.*, vertoont daar en tegen de Stad van den tegenovergestelden landkant te zien, by de Diestpoort, nevens welke de groote Rivier binnen de Stad komt. Het hoofdgebouw der Diestpoort vertoont zich by No. 1., en uit het zelve gaat men over de eerste Valbrug op het Hoorenwerk No. 2., en van daar met eene Valbrug over de graft. De Diestpoort is derhalven de sterkste der Stad, en de eenige die door eenig buitenwerk is gedekt. Men ziet verder binnen de Stad in het verschiet by No. 3. de groote Kerk, en by No. 4. het Hospitaal, het welk naby deeze poort is gebouwd.

Door de Diestpoort en Nieuwpoort komt men aan de Waterplaats, het Molenvliet, en den weg naar Jacatra; deeze wegen zyn alle verfierd door uitmuntende Buitenplaatzen en Plaaziertuinen, welke een aaneenschakeling van aardsehe Paradyzen vertoonen. Deeze heerlyke plaatzen worden bewoond door de aanzienlykste Burgers en Inwooners van Batavia, zo vermaaks als gezondheids halve, naardien de lucht hier veel gezonder wordt gerekend dan in de Stad. Zy ondertuschen, die in dienst der Compagnie zyn, kunnen het vermaak humer Buitenplaatzen niet dan zeer afgebroken genieten, en hebben zelden gelegenheid om aldaar lang te vertoeven, 't geen te beklagen is, dewyl in deeze vermaakelyke oorden menig Lyder gegronde hoop zou hebben tot wederverkryging zyner voorige vaste gezondheid, die hy op de reize uit het Vaderland, en geduurende zyn verblyf in de



J. N. Nebl, 7^e del. M. Salloch fecit 1770.

WESTPORT TE BATAVIA.



J. N. Nebl, 7^e del. M. Salloch fecit 1770.

BATAVIA EN HET LABORATORIUM.



DE DIESTPOORT TE BATAVIA.



'T KASTEEL TE BATAVIA EN HET LABORATORIUM.

de Stad, heeft verloren. De koele lommer van 't Geboomte, de Rivier die hier kronkelende in groote uitgestrektheid dartelt, haare wateren zo zuiver als kristal mededeelende aan eene menigte Vaarten, Graften en Slooten, alles helpt hier om het verblyf gezond, en zo aangenaam te maaken, als men ergens ter waereld zou kunnen vinden. Wy geeven derhalven met groot genoeg de nevensgaande Kaart, gemerkt IX, afbeeldende de Buitenstreeken van Batavia, waaruit de Leezer een denkbeeld kan maaken nopens de uitgestrektheid deezer aangename beemden, als mede van de wysheid der Bestiëderen, die moeite noch kosten hebben gespaard om hier alles te beplanten en te bebouwen, en de Stad te dekken van alle zyden door zodanige Forten, als haar ontzaglyk maaken voor haare Nabuuren.

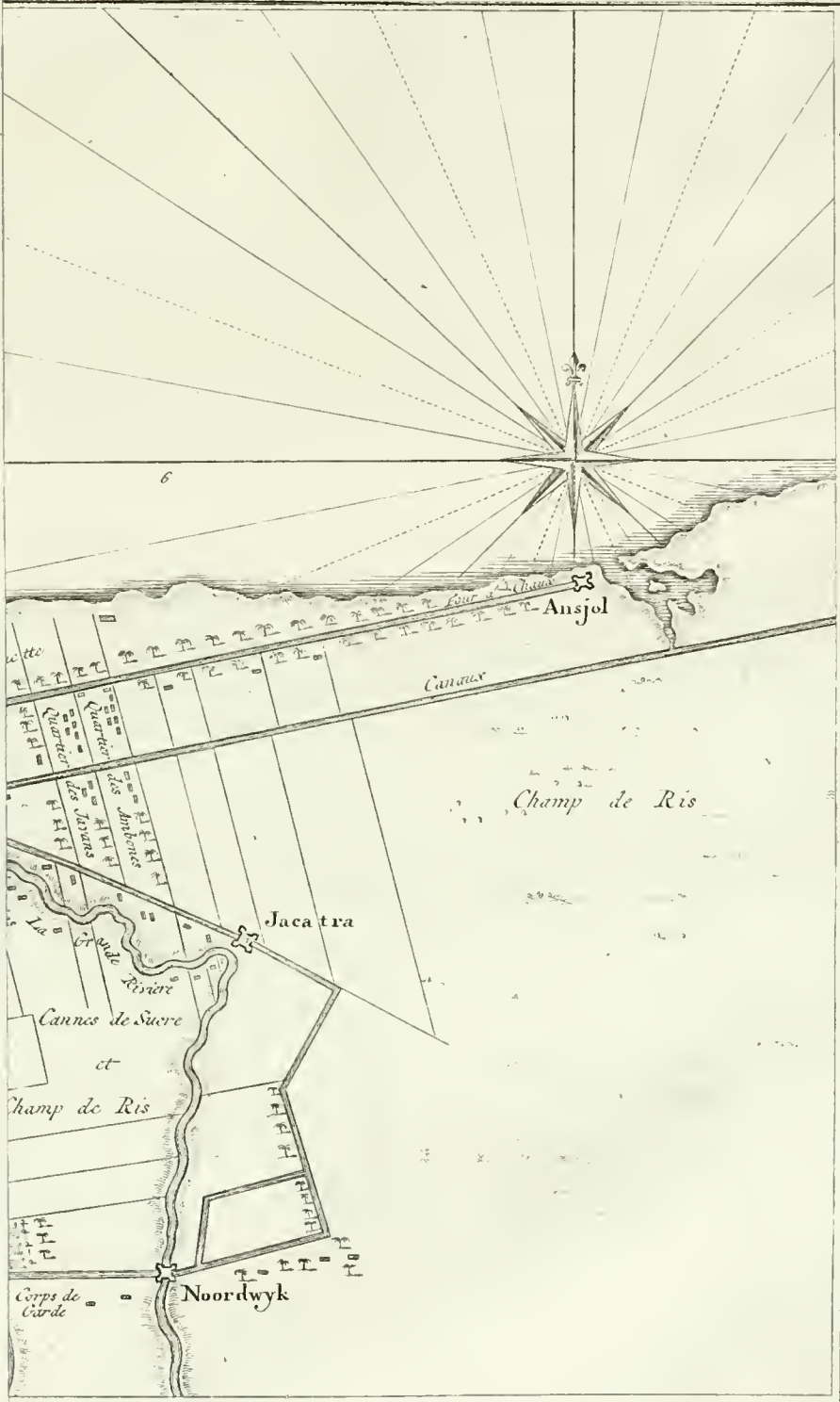


BERICHT AAN DEN BOEKBINDER
 NOPENS HET INZETTEN DER
 PRINTVERBEELDINGEN.

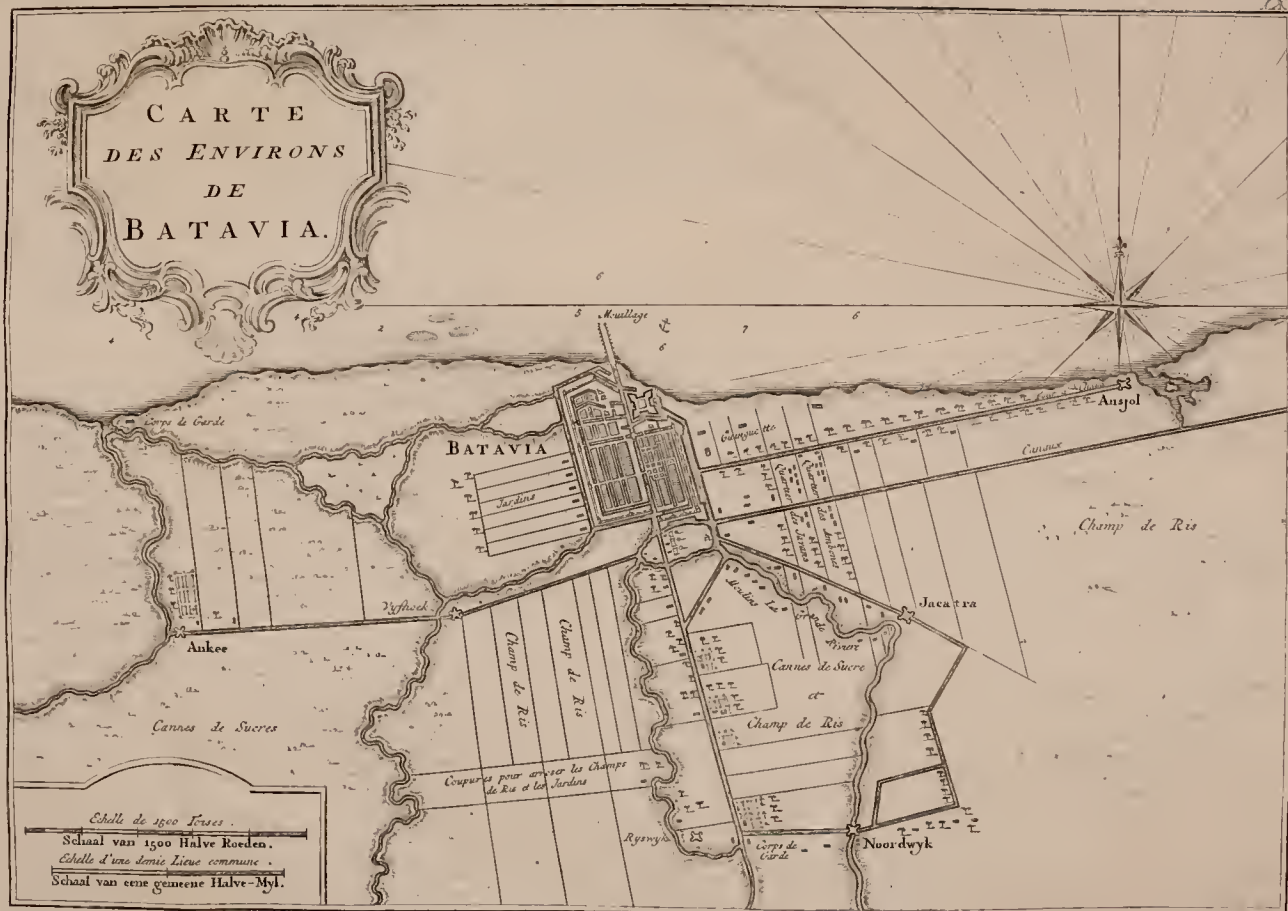
De Tytelplaat	- -	te plaatzen tegen over den Tytel.	
I. De Nieuwe Kaart van het Eiland Java, volgens de jongste waarneemingen op order der Nederlandische O. I. Maatschappij gedaan	- - - -		bladz. 28
II. De Grootte Nieuwe platte Grond van Batavia, vervaardigd in 1770, op hoog bevel, onder de regeering van den H. E. Heere P. A. van der Parra	- -		— 114
III. De Reede van Batavia, naar 't leeven getekend in 1772			— 116
IV. 't Gouvernement te Batavia, naar 't leeven getekend in 1772			— 132
V. De Markt te Batavia, naar 't leeven getekend in 1772			— 132
VI. De platte Grond van Batavia, zo als het was in 1731	-		— 134
VII. De Diestpoort te Batavia, naar 't leeven getekend in 1772			— 146
VIII. 't Kasteel te Batavia en het Laboratorium, naar 't leeven getekend in 1772	- - - -		— 146
IX. De Kaart der Buitenfreesken van Batavia	- -		— 148



*De Uitgeever's zyn voorneemens eerlang eene Fransche Vertaaling
te doen drukken van dit Werk.*



VAN BATAVIA.



KAART VAN DE BUITENSTREEKEN VAN BATAVIA.

B A T A V I A,

I N D E S Z E L F S

GELEGENHEID, OPKOMST, VOORTREFFELYKE
GEBOUWEN, HOOG EN LAAGE REGEERING,
GESCHIEDENISSEN, KERKZAAKEN, KOOP-
HANDEL, ZEDEN, LUCHTGESTELDHEID,
ZIEKTEN, DIEREN EN GEWASSEN.

T W E E D E D E E L,
M E T K A A R T E N E N P L A A T E N.



TE AMSTERDAM BY
J. W. SMIT, EN W. HOLTROP.

M D C C X C I X.

B A T A V I A ,

IN DESZELFS

GELEGENHEID, OPKOMST, VOORTREFFELYKE
GEBOUWEN, HOOGHE EN LAAGE REGEE-
RING, GESCHIEDENISSEN, KERKZAAKEN,
KOOPHANDEL, ZEDEN, LUCHTSGE-
STELDHEID, ZIEKTEN, DIEREN
EN GEWASSEN,

B E S C H R E E V E N .

V I E R D E B O E K .

BESCHRYVING VAN DE HOOGHE OOST-INDISCHE RE-
GEERING, ZO IN 'T VADERLAND ALS TE BATAVIA.

De beschouwing der Stad Batavia geeft ons eene gepaste aanleiding om de raderen na te spooren, waar door een zo aanzienlyk werktuig wordt aan den gang gehouden. Wy gaan derhalven nu over tot de beschouwing der Hooge Indische Regeering, van wier wyze maatregelen het welvaaren der Maatschappye in 't algemeen, en van Batavia in 't byzonder, voornaamelyk afhangt.

Hoe groot het vermogen der Hooge Regeering te Batavia ook zyn moge, nochtans hangt dezelve volkomelyk af van de schikkingen, welke hier in 't Vaderland worden gemaakt. De Heeren Bewindhebbers der Maatschappye zyn derhalven haare wettige Souvereinen, en aan derselver bevelen moet zich alles in de Indien onderwerpen. De Justitie geschiedt inmiddels in den naam en van wegens de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden; want alle Sententien beginnen aldus: *In naam en van wegen Hun Hoog Mogende* enz., en onder het leezen van deeze woorden neemen de omstanders eerbiedigheidshalven hunne hoeden af. Wy zullen hierom in de eerste plaats de Indische Regeeringsform hier te lande naspeuren, en dan tot het beschouwen der Batavia'sche overgaan.

De handel op de Indische Gewesten werdt in 't laatst der zestiende en in 't begin der zeventiende Eeuw, door verscheiden byzondere Holland'sche Genootschappen, gedreeven. Hier toe gaf voornaamelyk aanleiding 't verbod van handel op Portugal, den onzen gedaan in 1584, dewyl ze hier door genoodzaakt werden een anderen weg te zoeken. Zommige voeren toen naar Archangel, en zогten een' weg door 't Noorden, doch te

vergeefs. Andere verkoozen den gewoonen weg naar de Indien, en onder deeze muntte uit *Kornelis Houtman*, die in 1593 naar Lisbon reisde, en daar met groote behendigheid naspeurde, 't geen men tot den handel op Indien en tot de Vaart derwaards moest weten. Hy keerde ras te rug, en stak in 1595 in Zee met vier schepen, door een Genootschap van Amsterdamsche Kooplieden, op zyn aanstaan, uitgerust. De eerste tocht werdt bekostigd door *Henrik Hudde*, *Reinier Paauw*, *Pieter Dirkszoon Haselaar*, *Jan Janszoon Karel de Oude*, *Jan Poppen*, *Henrik Buik*, *Dirk van Os*, *Siewert Sem*, en *Arend ten Grootenbuis*; terwyl hunne gemeenschap den naam droeg van de *Compagnie van Verre*. De uitkomst beantwoordde echter niet genoegzaam aan de hoope; want *Houtman* werdt overal gedwarsboomd door de Portugeezen, en keerde in 't Vaderland te rugge, in 1597, met drie schepen en na 't uitstaan van veelerleye rampen. Ondertuschen liet de nieuwe Maatschappy hierom den moed niet vallen, maar nam in haar gezelschap aan *Gerard Bikker*, terwyl zy zich vereenigde met eene andere, bestaande uit de Kooplieden *Vincent van Bronkborst*, *Simon Janszoon Fortuin*, *Govert Dirkszoon*, *Kornelis van Kampen*, *Jacob Thomaszoon*, *Ellert Simonszoon Jonkbeer*, en *Jan Hermanszoon*, die ook alle te Amsterdam te huis behoorden. In 1598 zonden zy den Kapitein *Jacob Corneliszoon van Nes* naar de Indien met acht schepen, door 's Lands Staaten voorzien met geschut, gelyk men de voorige keer ook had gedaan. Vier deezer schepen kwamen binnen 15 maanden te rug, onder anderen mede voerende vier honderd last Peper, en honderd last Nagelen, door hen te Bantam gelaaden. De andere voeren naar Amboina, Banda en Ternate, en kwamen in 't jaar 1600 met goed voordeel te rug. De Koning van Bantam, met wien *Houtman* veel ongemaks had gehad, was nu ook bevreedigd, en had zelfs verscheiden geschenken mede gezonden voor den Prinse *Maurits*; vallende de togt, voor 't overige, zo wel naar genoegen uit, dat *Van Nes* in 't jaar 1600 wederom met zes schepen wierdt uitgezonden. Hy stevende toen naar Ternate, vondt den Koning van dat Eiland misnoegd op de Portugeezen, en leverde hen, in Zomermaand des volgenden jaars, slag, met een voorspoedige uitkomst, waar na hy te Patane veel Peper inkogt, en aldaar eene logie opfloeg, met toestemming der Koninginne.

Ondertuschen zagen de Rotterdamsche en Zeeuwsche kooplieden den voorspoedigen uitslag der nieuwe onderneeming, en werden daar door aangemoedigd om ook eene kans te waagen.

De onderneemers waren *Baltazar Moucheron*, *Adriaan Henrikszoon ten Haaf*, *N. Langeberke*, *Jan van der Veeke*, en eenige andere, die ook met voordeel handelden. Dan men ontdekte haast, dat zodanig een handel,

handel, door verscheide Genootschappen gedreeven, aan oneindig veel zwaarigheden onderhevig was. 't Gebeurde immers, dat de eene Maatschappy, de andere verkloekende, reeds de Waaren aan de beste havens had opgekogt, als de schepen der andere wat laater, en dus te vergeefs aankwamen. Bezeilden zy daarentegen gelyktydig dezelfde havens, dan booden zy de Waaren, uit naaryver tegen elkanderen, te hoog op, en moesten dezelve dikwyls in 't Vaderland tegen laage pryzen verkoopen, dewyl zy, teffens verkoopinge houdende, alles zo goedkoop als mogelyk was zochten te geeven. Ook bespeurde men dat 'er meer magt zou van nooden zyn, dan een byzonder gezelschap van kooplieden kon onderhouden, om den handel in de Indien tegen de Spanjaarden en Portugeezen te beveiligen, en de Oosterfche Vorsten in ontzag te houden; zonder welk middel niets was uit te voeren op de meeste plaatzen. Dit alles bewoog de Staaten alle byzondere Genootschappen door vriendelyk verzoek in één lichaam te vereenigen, onder den naam van de *Algemeene Oostindische Compagnie*, aan welke, gedurende een-en-twintig volle jaaren, de vryheid werdt gegeven om beoosten de Kaap de Goede Hoop, en door de Straat de Magellan te vaaren, zynde het Ooctrooy ongeveer in deeze woorden begreepen. „ De Kamer van Amsterdam „ zou de helft hebben in de geheele Maatschappy; die van Zeeland een vierde; de Kamers op de Maaze, dat is die van Rotterdam en Delft, gelyk ook „ die van 't Noorderkwartier te Hoorn en Enkhuisen, ieder een zestiende „ gedeelte. Ieder kamer zou worden geregeerd door de toenmalige Bewindhebbers, die in 't vervolg een vast getal zouden uitmaaken, te Amsterdam van twintig, in Zeeland van twaalf, en in de overige kamers van „ zeven perzoonen. Tot vervulling der vacerende plaatzen zouden de overige „ Bewindhebbers een drietal opmaaken, en de Staaten daar uit eene keuze „ doen. De Bewindhebbers moesten op zyn minst voor duizend Ponden „ Vlaams aandeel hebben in de Maatschappye, behalven te Hoorn en Enkhuisen, alwaar men met vyf honderd ponden zou kunnen volstaan. De „ algemeene Vergadering deezer Maatschappy zou bestaan uit zeventien Bewindhebbers, te weten acht zouden komen uit de kamer van Amsterdam, „ vier wegens Zeeland, twee wegens de Maaze, en twee uit het Noorderkwartier, zullende de zeventiende beurtelings uit de kamers van Zeeland, die der Maaze, of die van Noord-Holland komen. De Vergadering deezer zeventien Heeren, gewoonlyk de Vergadering of de Kamer van Zeventienen genoemd, zoude zes jaaren aan een worden gehouden te Amsterdam, en twee jaaren in Zeeland. De schepen zouden alle jaaren moeten te huis komen ter plaatze daar zy waren uitgevaaren. „ Alle Ingezetenen deezer landen kreegen recht om in de onderneeming

„ deel te neemen, mits zich binnen een bepaalden tyd by de Kamers ver-
 „ voegende: wordende aan ieder Gewest of Stad, die vyftig duizend Gul-
 „ dens of meer inlagen, vryheid gegeven een Agent van hunnent wege
 „ aan te stellen om voor hunne belangen te waaken. De Maatschappy
 „ had volkomene vryheid om verbonden te maaken met de Indifche Mo-
 „ gendheden, op den naam der Algemeene Staaten of *van de Hooge Ove-*
 „ *righeden* der Vereenigde Nederlanden; ook Sterkten te flichten, en
 „ Krygsvolk of Bevelhebbers aan te neemen, mits dezelve den eed van
 „ getrouwheid deden aan de Hooge Overigheid, en aan de Maatschappye.
 „ Tot 's Lands dienst zou men nooit fchepen, gefchut, oorlogsvoorraad of
 „ krygsvolk van de Maatschappy gebruiken, zonder derzelve toestemming.
 „ De Admiraliteit zou van de pryzen op de vyanden genoomen haar ge-
 „ woon aandeel genieten. Niemand der Heeren Bewindhebbers zou ooit
 „ in zyn perzoon of goederen aanspraakelyk zyn voor de fchulden der Maat-
 „ fchappye. De Admirals zouden by hunne te huis komst den Staaten
 „ verflag doen van den toestand der zaaken in de Indien. Eindelyk zou de
 „ Maatschappy tot een erkentenis den Lande voldoen vyf-en-twintig duizend
 „ guldens in eens, die door de Staaten werden ingelegd tot de uitreeding
 „ der eerfte tien jaaren op gelyk gevaar met de overige deelgenooten ”.

De hoofdfom, die in deeze Maatschappy werdt ingelegd, is, naar men
 doorgaans rekent, geweest van omtrent zes-en-zestig tonnen fchats; doch
 andere zeggen, dat dezelve, negentig jaaren laater, met eene kleine vermin-
 dering, werdt bepaald op eene fomme van vier-en-zestig honderd, veertig
 duizend en twee honderd guldens, welke verdeling dus werdt gemaakt,

Amsterdam	-	-	-	-	f 3,686430.
Zeeland	-	-	-	-	f 1,275654.
Delft	-	-	-	-	f 466562.
Rotterdam	-	-	-	-	f 174562.
Hoorn	-	-	-	-	f 268430.
Enkhuizen	-	-	-	-	f 568562.

of f 6,440200 Guldens.

Dit eerste Oefrooy verlopen zynde, is het zelve van tyd tot tyd wederom
 vernieuwd, zomwylen met geene veranderingen, zomwylen met byvoeg-
 zels, gefchikt naar de omftandigheden der tyden. By voorbeeld in 't jaar
 1717 werdt by de vernieuwing wel uitdrukkelek bepaald, 1. Dat byzon-
 dere Perzoonen geene goederen of koopmanschappen naar de Indien op
 halve of meerdere of mindere winst zullen zenden of van daar ontfangen.
 2. Dat geene Onderdanen van den Staat zich in dienst der buitenlandfche

Oost-

Oost-Indifche Compagnien zullen begeeven. 3. Dat niemand eenig deel in buitenlandsche Oost-Indifche Compagnien zal hebben, of derzelve goederen hier te lande in commissie ontvangen of verkoopen. Het vernieuwen van zodanige Ootrooyen is voor de Maatschappy zeer kostbaar. In 1647 moest zy ten dien einde, den lande schenken voor de verlenging des Ootroois, geduurende vyf-en-twintig jaaren, één Millioen en zesmaal honderd duizend Guldens, en in 1696, toen de Maatschappy eene verlenging vroeg tot aan 't jaar 1740, moest dezelve eene somme geeven van drie Millioenen Guldens. In dringende gevallen heeft de Maatschappy den Lande dikwyls aanmerkelyke sommen bygezet. Dus werdt in de geldeloosheid van 't jaar 1717 in overweeging genoomen om de Actien der Oost-Indifche Compagnie in de Tauxatie van den honderdften penning tegen vyf per cent, in plaats van vier per cent, te stellen. Doch de Maatschappy wilde liever voor eenige jaaren eene zwaare belasting betaalen, dan voor altoos eene, die niet minder scheen te drukken. Zy verzocht derhalven, dat men haar daar voor in plaats wilde belasten met de betaaling der intresfen van de *Negotiatie* op het Amptgeld in Holland, die ongeveer twee-en-twintig tonnen schats beliepen. Voor inkomende en uitgaande rechten betaalt de Maatschappy aan de Admiraliteits Collegien de somme van drie honderd vier-en-zestig duizend guldens.

Hoe zeer ondertusfchen de Regeering der Maatschappye aan die des algemeenen Vaderlands onderworpen zy, ten opzichte haarer Ootrooyen enz., nochtans heeft zy in andere opzichten een in der daad Vorstelyk gezag. Haare Bewindhebbers bezitten immers in de Indien een Gebied, by 't welk de Vereenigde Gewesten in uitgestrektheid zeer klein zyn, zy benoemen aldaar hunnen Gouverneur Generaal, en de verdere geheele Indifche Regeering, welker Leden zy ook alle, van den grootften tot den geringsten toe, kunnen afzetten, en naar huis ontbieden. Zy hebben het recht van Oorlog en Vrede. In hunnen naam ontvangt de Gouverneur Generaal de Gezantschappen der Indifche Volkeren, en maakt met dezelve verbonden. Hy bouwt aldaar op denzelfden voet Steden en Sterkten, en houdt eene aanzienlyke Landmagt op de been, gelyk ook een goede Zeemagt, of heeft zulks ten minsten meermaalen gedaan. Ten sterken bewyze van 't oppermagtig gezag der Compagnie strekt ook de in 't jaar 1727 verkreegene vryheid om geld met haaren stempel te mogen doen slaan op 's Lands gewoone Munten. Te weeten in 't jaar 1726 dedden de Bewindhebbers, met toelaating der Gecommitteerde Raaden van Holland en Zeeland, Duiten en zilveren Ducatons slaan met hunne gewoone letters V. O. C., berekenende de VEREENIGDE OOST-INDISCHE COMPAGNIE; terwyl noch op

den rand stond, *IN USUM SOCIETATIS INDIAE ORIENTALIS*: 't geen beteekent TEN NUTTE DER OOST-INDISCHE MAATSCHAPPY. Dit behaagde ondertusfchen in geen en de Raaden en Generaale Munt-meesters, die zich over deeze wyze van munten by de Algemeene Staaten beklaagden, en vorderden, dat men zodanig eene wyze van munten op Hoog bevel behoorde te verbieden onder eene zwaare Geldboete. Ter Vergadering van H. H. Mogende werdt ook op den 17 van Hooimaand 1726 beslooten, hoewel tegen den zin van Holland en Zeeland, de bewuste munte te verbieden, en de Staaten van Holland en Zeeland te verzoeken, dat zy de geslagene Stempels geliefden in te trekken. Ondertusfchen leverde de Oost-Indische Compagnie in Oogstmaand 1727 een verzoekschrift in om de bewuste munt te mogen behouden: 't geen ten opzichte der Ducatons ook eerlang werdt toegestaan, onder de volgende voorwaarden. 1. Dat de gewoone Vaderlandsche Ducaton in de Indien gangbaar zou moeten blyven, tot zodanig eene waarde, als dezelve aldaar thans naar 't verschil der Plaatzen en Comptoiren bezat. 2. Dat de Muntmeesters gehouden zouden zyn, met eede te betuigen, dat zy de Ducatons alleen voor de Compagnie en voor niemand anders zouden munten. 3. Dat de Maatschappy de Ducatons altoos zou moeten aanneemen tot die waarde, welke dezelve eens te Batavia hadden gehad, dat is van dertien Schellingen. Na dien tyd heeft de Maatschappy veele deezer Penningen doen munten, en naar de Indien verzonden, alwaar zy in den koophandel gangbaar zyn. Men vindt den Duit en Ducaton afgebeeld by *Van Loon* in zyne Hedend. Penningk. I. Deel. IX. Hoofdst. pag. 42 en 49.

Het gewigt der zaak verdient, dat wy nu wat naauwkeuriger spreken over de aanzienlyke posten der Bewindhebbers en derzelver Regeering. Ten welken einde wy eerst zullen aanwyzen hoedanig de staat van dit Collegie is geweest voor 't jaar 1748, en daar na, welke veranderingen 'er toen zyn voorgevallen. 'Er zyn vyf-en-zestig Bewindhebbers in de zes kamers der Maatschappye verdeeld; want hier toe is 't getal, dat by de eerste oprichting twee-en-zeventig was, verminderd. Boven dit getal zendt de Ridderfchap van Holland twee afgevaardigden in de Vergaderingen der Maatschappye, van welke één in 't Noorderkwartier, en één ander in Zuidholland zitting heeft. Ook worden tot de Vergadering toegelaaten negen der aanzienlykste Hoofd-Participanten, die door de byzondere Kamers zyn verdeeld, en van welken vier zitting hebben te Amsterdam, twee in Zeeland, één te Delft, één te Rotterdam, en één te Enkhuizen: wordende deeze byzittende Leden onder eede geadmittleerd, en jaarlyks met eene erkenenis van *f* 200 beschonken.

Voor

Voor Hoofd-Participanten worden erkend de zodanige, die in de Kamers van Amsterdam of Zeeland zes duizend Guldens oud Kapitaal der Compagnie bezitten; doch in de overige Kamers kan iemand met drie duizend Guldens volstaan. Uit deeze Hoofd-Participanten worden de Bewindhebbers verkooren, en zo ras een Bewindhebber sterft of zich van zyne Bediening ontslaat, worden alle Participanten door aangellagen Biljetten zaamengeropen; die uit de hunnen zo veel Gemagtigden benoemen als 'er Bewindhebbers zyn. Deeze Gemagtigden benoemen, nevens de Bewindhebbers, een drietal van Hoofd-deelgenooten, uit welke de Burgemeesters der Stad een Bewindhebber plagten te verkiezen. Niemand is beneden de 25 jaaren verkiesbaar tot het Bewindhebberschap, zy mogen ook aan niemand der andere Bewindhebbers in den derden of vierden graad bestaan; doch Afgevaardigden van andere Provincien en Steden zyn meermaalen toegelaaten, schoon zy elkanderen zeer na bestonden. De Bewindhebbers mogen niets aan de Compagnie verkoopen, dan met bewilliging van de Staaten der Provincien of van de Magistraaten der Steden, alwaar de Kamers zyn. Ieder Kamer heeft een Kasfier, die voor een aanmerkelyke somme borg moet staan: moerende die van Amsterdam, by 't aanvaarden zyner Bediening, vyftig duizend Guldens in de Kas der Maatschappye tellen tegen een zeer maatig intrest, welke somme daar moet blyven, zo lang hy in die Bediening blyft; en voor deezen Kasfier moeten de Bewindhebbers der Kamer instaan. De penningen die ieder Kamer in zyn bestier heeft, behooren ook daar alleen te huis: zo dat ieder Kamer zich voor haare penningen moet verbinden, en de andere Kamers niet aanspraakelyk zyn voor 't wanbestier van eene derzelve.

Van alle Kamers der Compagnie is die van Amsterdam de aanzienlykste, zy bevat ongeveer zeven twaalfde deelen van 't geheel oud Kapitaal des eersten inlegs; en in 't jaar 1672 werdt reeds ter Vergaderinge van Holland verzekerd, dat wel drie vierde deelen der Actien te Amsterdam behoorden. Deeze Kamer bestaat uit vyf-en-twintig Bewindhebbers, van welke achttien door de Regeerende Burgemeesters der Stad worden gekoozen; by welke vier worden gevoegd door de Steden Dordrecht, Haarlem, Leiden en Gouda, en drie door de Provincien van Gelderland, Utrecht en Vriesland. De Amsterdamsche Bewindhebbers genieten jaarlyks eene Wedde van drie duizend één honderd Guldens Bankgeld, gelyk ook die van de vier overige Hollandsehe Steden; maar de drie laatste, uit de Provincien van Gelderland, Utrecht en Vriesland, genieten maar twaalf honderd Guldens. De zaaken, die
voor

voor de Compagnie moeten worden bezorgd, zyn onder deeze Bewindhebbers verdeeld: vier derzelven hebben het opzicht over de Pakhuizen, en bezorgen insgelyks den inkoop der goederen, die voor rekening der Maatschappye naar de Oost-Indien moeten worden gezonden. Daarenboven maaken zy de verdeeling der overgekome ne Waaren, en draagen zorg voor de bewaaring dier goederen, gelyk ook voor die geene, welke op de Veilingen der Maatschappye onverkogt zyn gebleeven. Aan drie of vier andere Bewindhebbers is de zorg over de Geldmiddelen, en dus over de inkomsten en uitgaaven, aanbevolen. Vyf of zes andere onderzoeken de rekeningen, die dagelyks aan de Maatschappye ter betaalinge worden voorgefeld, terwyl eenige andere de geheime zaaken der Maatschappye gade slaan. De allermoeijelykste Commissie is ondertusfchen die van de *Equipage*, welke doorgaans door zeven Bewindhebbers wordt volbragt: deeze Heeren bezorgen het laaden en losfen der schepen, het aanneemen van 't Scheepsvolk, Soldaaten en Ambachtslieden, gelyk Smeden, Timmerlieden enz., benevens den inkoop van allerhande Bouwstoffen, Mondkost en Oorlogsvoorraad. De Kamer van Amsterdam heeft ook twee Advokaaten, die de belangen by alle gelegenheden moeten voorstaan, niet alleen van deeze Kamer, maar van de geheele Algemeene Compagnie: om nu niet te spreken van 't groot aantal van Boekhouders, Klerken, Opzieners, Pakhuismeesters, Kruidleezers, en veelerleye andere Bedienden der Maatschappye.

Na de Kamer van Amsterdam volgt in aanzien die van Zeeland, die ruim een vyfde deel van de Actien der Compagnie bezit. Dezelve heeft twaalf Bewindhebbers uit de Regenten der Zeeuwsche Steden, by welke een der tiende wordt gevoegd door de Provincie van Groningen. Deeze Heeren genieten jaarlyks een Wedde van zes-en-twintig honderd Guldens. Daarenboven heeft deeze Kamer vier Rekenmeesters, verscheide Boekhouders en mindere Bedienden.

De Kamer Delft wordt gefchat ongeveer een veertiende van den inleg der Compagnie te bezitten: dezelve heeft zeven Bewindhebbers, van welke zes aldaar te huis behooren, terwyl de zevende uit Overysfel zitting neemt. Het inkomen van ieder deezer Heeren is twaalf honderd Guldens.

De Kamer van Rotterdam heeft een vyf-en-dertigste gedeelte van den inleg der Compagnie in handen. Dezelve heeft zeven Bewindhebbers, van welke zes worden gekoozen uit de Inwooners dier Stad, en de zevende komt van wege Dordrecht: zynde het jaarlyksch inkomen dier Heeren twaalf honderd Guldens.

De Kamer van Hoorn wordt gefchat een vyf-en-twintigste gedeelte der geheele

geheele Hoofdsom te bezitten : derzelve belangen worden bestierd door zes Bewindhebbers, die allen uit de Stad worden gekoozen, en eene jaarlyksche Wedde van twaalf honderd Guldens genieten.

De Kamer van Enkhuizen is de laatste in rang, en bezit ongeveer een twaalfde gedeelte van den geheelen inleg. Deze Kamer heeft acht Bewindhebbers, te weten zeven uit deeze Stad, en den achtsten uit Alkmaar, welke Heeren allen een jaarlyksch inkomen hebben van twaalf honderd Guldens.

Ieder Kamer heeft het bewind haarer eigene zaaken, en stelt de laage Krygsbedienden aan tot de waardigheid der Serjanten toe. De byzondere Kamers overleggen ook, welke Koopmanschappen, als mede welke Sommen zy in gemunt en ongemunt Goud naar Batavia willen zenden; zy rusten ook ieder haare schepen uit, en betaalen de maandgelden, zo aan de Opperhoofden, als aan de Gemeenen.

De gewoone Algemeene Vergaderingen der Compagnie zyn drie in 't jaar, en worden de Vergaderingen van Zeventienen genoemd, dewyl dezelve bestaan uit zeventien Leden, uit de verschillende Kamers by elkanderen gekomen. Acht Heeren komen in deeze Vergadering altoos van wege de Kamer Amsterdam, vier worden 'er gezonden uit Zeeland, en uit ieder der andere Kamers één: terwyl de zeventiende 'er beurtelings wordt bygevoegd uit de Kamers Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen, als de Vergaderingen in Holland worden gehouden; doch in die jaaren, in welke de Kamer van Zeventienen binnen Middelburg vergadert, dan wordt dit zeventiende Lid uit de Provincie van Zeeland gekoozen. De Vergaderingen van Zeventienen worden altoos gehouden te Amsterdam of te Middelburg, en wel vier jaaren aan een op de eerste plaats, doch daar na twee jaaren aan een op de laatste.

De Vergaderingen komen doorgaans drie maalen in 't jaar te zaamen, doch kunnen, in geval van noodzaakelykheid, ook buitengewoon worden zaamen geroepen. De eerste gewoone Vergadering is in 't laatst van Sprokkel-, of in 't begin van Lentemaand: deeze dient om den prys der Speceryen en de Uitdeeling, die de Maatschappy wil doen, vast te stellen. De tweede is in Oogstmaand, en hier worden de Brieven, die in 's Hage door de Vergadering van Tienen zyn opgesteld, om ze naar de Indien te zenden, en van welke wy aanstonds zullen spreken, geleezen. De derde is eindelijk in Wyn- of Slagtmaand, in welke de orders worden gegeven aangaande de groote Verkoopingen, die in dien tyd worden gehouden, om nu niet te spreken wegens de uitrustingen der Schepen en honderd andere zaaken, die aldaar worden beraamd. De uit de Indien komende berichten worden

ook in dezelve overwoogen, en volgens derzelve inhoud aanstellingen gedaan van Gouverneurs, of Directeurs Generaal, Raaden van Indien, of van andere Hooge Bedienden, wier posten door sterven of ontslag zyn opengevallen.

De Vergadering van Tienen, of de zogenoemde Haagsche Vergadering, wordt in Zomer- of Hooimaand gehouden, en bestaat uit tien Bewindhebbers, komende tot dezelve van Amsterdam vier, uit Zeeland twee, en uit ieder der overige Kamers één. Alhier worden alle uit de Indien komende Papieren geleezen, en beraadslaagd wat men op dezelve zal antwoorden, en de hier genoemene besluiten worden dan noch nader overwoogen in de daar op volgende Herfst-Vergadering van Zeventienen.

Zodanig was de toestand der Maatschappye en haare Regeering hier te lande, voor 't jaar 1748: doch in 't zelve besloot de Maatschappye, naar 't voorbeeld der geheele Republyk, tot haar Eminent Hoofd aan te stellen den Doorluchtigen Vorst, Zyne Hoogheid WILLEM CAREL HENRIK FRISO, toen aangenoomen tot Neerlands Algemeenen Stadhouder en Capitein Admiraal en Generaal, onder den naam van WILLEM DEN IV. Het was ter Kamer van Amsterdam dat men Zyne Doorlugtige Hoogheid, op den eersten van Wintermaand 1748, aanstelde tot OPPERSTEN BEWINDHEBBER EN GOVERNEUR GENERAAL DER HOLLANDSCHE OOST-INDIEN, en dit voorbeeld werdt ras door de overige Kamers gevolgd.

Zyne Hoogheid werdt in deeze nieuwe Hooge Waardigheid ingehuldigd, op den 12 van Grasmaand 1749, door een Gezantschap der twaalf volgende Bewindhebbers. Uit de Kamer van Amsterdam kwamen de Heeren *Six, De Vry Temmink, Boudaan, Schierenberg* en *Backer*. Uit Zeeland de Heeren *Van Borsele* en *Duivelaar de Campen*. Uit Delft de Heeren *Vreedenburg* en *Van der Goes*. Uit Rotterdam, Hoorn en Enkhuisen de Heeren *Sensersf, Abbekerk Crap* en *Bleiswyk*. Deeze Heeren werden verzeld door de vier voornaame gezwooren Deelgenooten, de twee Advocaten der Compagnie, en door twaalf Hoofd-Deelgenooten, uit de Kamers daar toe benoemd. De Afgezondene begaven zich ten Hove, gezeten in twaalf Koetzen, en overreikten Zyne Doorlugtige Hoogheid zyne Commissie in eene doos van Oostersch Agaat, op eene kostbaare wyze in Goud gezet; ook deed by deeze gelegenheid de Advocaat *Hartman*, uit naam zynrer Meesteren, eene deftige Aanspraak, die door den Stadhouder op eene zeer minzaame wyze werdt beantwoord.

De Commissie, op welke Zyne Doorlugtige Hoogheid tot Oppersten Bewindhebber en Gouverneur werdt bevorderd, behelsde de vyftien volgende artikels.

I. Zyne

I. Zyne Doorlugtige Hoogheid zou voorzitten in de Vergaderingen van Zeventienen, in de Haagfche, en in alle andere Vergaderingen der Kamers, het zy in Perzoon, of door zyne Representanten, die aldaar raadende en befluitende Stemmen zouden hebben, doch geene andere Ampten kunnen bedienen, en gekoooren moeten worden uit de Hoofd-Deelgenooten der Compagnie, woonachtig in Holland en West-Vriesland of in Zeeland.

II. Zyne Doorl. Hoogheid zou zelve kunnen voorstellen, of door zyne Representanten doen voorstellen, alles wat Hoogst Dezelve oordeelde van eenig nut voor de Compagnie te kunnen verftrekken.

III. Hoogst Dezelve zou verplicht zyn te begunftigen en te handhaaven alle Rechten, Ocfrooyen, Privilegien, Reglementen en Inftuctien, zo der Kamers, als die der Ministers en Deelgenooten.

IV. Hoogst Dezelve zou vryheid hebben de Algemeene en byzondere Vergaderingen, waar en wanneer hy zulks dienftig zou achten, zaamen te roepen.

V. Hoogst Dezelve zou zorg draagen, dat de Bewindhebbers en Bedienden zich naauwkeurig hielden aan de Oude Wetten, en zich niet fchuldig maakten aan eenigen geheimen handel, leevering, verkooping van Effecten, Bouwftoffen of Fabryken. Ook dat zy voor de Collatie van Ampten en Voordeelen geenerhande gefchenken of uitkeeringen ontvingen, het zy in gelde, of in de waarde van dien, of door ruiling van eenige andere posten en waardigheden, alles onder bedreiging van Eerloosheid en Cafatie.

VI. Dat de misbruiken, die in zwang mogten zyn, hoe oud ook, niet zouden worden verdraagen; maar dat in tegendeel Zyne Hoogheid kragtdaadig de hand zou houden aan de uitvoering van alle Inftuctien en Reglementen.

VII. Dat alle verfchillen tufchen de Kamers of haare Ministers zouden verblyven aan de Decifie van Zyne Doorl. Hoogheid.

VIII. Dat Zyne Doorl. Hoogheid uit eene benoeming van drie Perzoonen de keuze van een Bewindhebber zou doen.

IX. Het geene insgelyks plaats zou hebben ten opzichte der openvallende plaatzen der Advocaats Ampten en andere Bedieningen van belang.

X. Gelyk ook aangaande de Posten in de Indien te vervullen.

XI. Dat Zyne Doorl. Hoogheid inzonderheid zou letten op 't huishoudelyke, en ten dien opzichte teffens met de Directeuren en Deelgenooten zodanige fchikkingen maaken, als men nuttig dacht te zyn.

XII. Dat men op dezelfde wyze de verdere orders zou beraamen, betreffend tot den staat der zaaken in Indien.

XIII. Ten opzichte der Fortresfen en Posten der Compagnie in de Indien zou Zyne Doorl. Hoogheid zodanige orders formeeren en ten uitvoer brengen, als Hoogst Dezelve nuttig zou oordeelen.

XIV. Dewyl het dienstig is, dat de Hoofd-Deelgenooten van tyd tot tyd worden onderricht aangaande den staat der Compagnie, zal Zyne Doorl. Hoogheid, in zo verre 'er geene Geheimhouding noodig is, en zulks door Hoogst Dezelve nuttig wordt geoordeeld, doen zaamen-roepen eene Algemeene Vergadering der Hoofd-Deelgenooten, die aldaar zullen kunnen doen voorstellingen by meerderheid van Stemmen, die in vervolg by de Vergadering der Kamers zullen worden overwoogen, waar na de Deelgenooten wegens den uitslag zullen worden onderricht.

XV. Dat de Bewindhebbers en Hoofd-Deelgenooten Zyne Doorl. Hoogheid zouden kunnen opdraagen alle Poincten en Artikels, die niet wel in deeze Acte mogten zyn uitgedrukt, door middel eener verdere Verklaring, onder de goedkeuring en ratificatie Hunner Hoog Mogende.

Het inkomen gehegt aan deezen gewigtigen Post werdt niet bepaald, dewyl Zyne Doorl. Hoogheid de grootmoedigheid had van daar niets voor te willen genieten; terwyl de Vorst betuigde „ Dat Hy zich dubbeld vol- „ daan zou achten, zo Hy maar mogt zien, dat de Maatschappy door zy- „ ne zorgen meer en meer in bloey en vermogen aanwies ”.

Het mogt der Compagnie ondertusfchen niet gebeuren dien Doorluchtigen Prins lang aan haar hoofd te zien, dewyl dezelve twee jaaren laater tot groote droefheid aller Vaderlandslievenden het tydelyke met het eeuwige verwisfelde.

De waardigheid van Opper Direfteur bleef dus onvervuld tot in 't jaar 1766. wanneer Zyne Doorl. Hoogheid WILLEM DE V., Neerlands geliefde Erfstadhouders, meerderjaarg verklaard, en aan 't Hoog Bewind geplaatst werdt. De Heeren Bewindhebbers namen toen een besluit om de waardigheid, door Zyne Doorl. H. Vader Glorieuser Gedagtenisfe bezeeten, aan Hoogst Denzelven op te draagen. Dan dewyl de toestemming van Hun Hoog Mogende hier toe noodig was, werdt 'er door dezelve op den 21 van Lentemaand behoorlyke qualificatie en Commissie verleend om deeze zaak te voltooyen; waar op de Bewindhebbers, op den 27 daar aan volgende, de goedkeuring van H. H. Mog. op hun een weinig veranderd Reglement hebbende ontfangen, aan Zyne Doorl. Hoogheid het Diploma in handen stelden, waar op aan Hoogst Denzelven de voornoemde Hooge Waardigheid werdt opgedraagen. De Heeren Bewindhebbers gaven hier van op denzelfden

den dag kennis aan de Algemeene Staaten ; terwyl Zyne Doorl. Hoogheid tot zynen Representant verkoos den Heer *Thomas Hope*, om zyn Perzoon in alle Vergaderingen der Maatschappye te verbeelden ; en in deeze waardigheid werd die Heer op den 10 van Grasmaand ingehuldigd. Hunne Ed. Groot Mogende, de Heeren Staaten van Holland, bevestigden deeze keuze door hunne goedkeuring, en verklaarden hunne meening te zyn, dat Zyne Doorl. Hoogheid de verkiezing van Bewindhebbers zou doen uit een drietel, hem door die geene, welke tot de stemming bevoegd waren, overgegeven. Op den eersten van Zomermaand 1768 nam Zyne Hoogheid zitting als Opperbewindhebber der Maatschappye ; bekleedende de Heer *Hope* zyne waardigheid van Representant tot aan 't jaar 1770, wanneer hy dezelve nederlag. Na dien tyd is deeze aanzienlyke post tot heden toe onvervuld gebleeven.

Alle Bedienden der Maatschappye, van den Hoogsten tot den Laagsten toe, zyn by eede aan haaren dienst verbonden, door een Artikelbrief, dien zy alle moeten beëdigen, doorgaans ten dage der monsteringen, of kort daar na. In deezen eed zyn zo wel begreepen de afwezende, als de tegenwoordige, en zy, die de vingers niet opsteeken, zo wel als die geene, welke gezworen hebben. De Kooplieden op de schepen, of de Schippers, zyn gehouden het Scheepsvolk, zo ras zy in Zee gestookt zyn, den geheelen Artikelbrief voor te houden, of ten minsten den inhoud der hen meest betreffende zaaken, 't geen zy ook alle zes weken moeten herhaalen. Ook moeten deeze byzondere Artikels aan den grooten mast worden aangeplakt, of op andere gevoeglyke plaatzen, en geduurig worden vernieuwd. De Kooplieden of Schippers zyn noch daarenboven verplicht, na de eerste leezing van den Artikelbrief, den Scheepsraad by een te roepen, en hen by eede de naarkoming van alle deszelfs Artikelen te doen belooven. Wanneer 'er geheele Vlooten der Compagnie zeilen, heeft het zelfde plaats omtrent den geheelen breeden Scheepsraad, en een ieder moet aldaar zyn plechtigen eed met onderteekening bekrachtigen en erkennen.

Deeze gewigtige Artikelbrief is vooral in 't net gesteld op den 3 van Herfstmaand 1672 en bestaat uit zestien titels, wier inhoud ongeveer de volgende is.

I. De Kooplieden, de Schippers, de mindere Officieren, zo te Lande als te Water, en eindelyk de Soldaaten en Matroozen, moeten den Gouverneur Generaal getrouwheid zweeren. De Scheepsofficieren en Matroozen moeten hunnen Schipper, en de Soldaaten hunnen Officieren onderdaanig zyn : gelyk ook de Onderkooplieden en Assistenten hunnen

Opperkoopman. De Schipper heeft het bevel over al 't Scheepsvolk; bepalende, en veranderende naar welgevallen, den loop der Koersfen, benevens de vermeerdering en vermindering der zeilagie. Doch zo 'er over deeze stoffe verschil ontstaat, moet het zelve, by meerderheid van stemmen, door hem en de Stuurlieden worden afgedaan; of ook, zo de schepen vlootswyze zeilen, door den Scheepsraad of Bevelhebber worden beslist. De Bevelhebber en Breede Raad bepalen ook tyd en plaats van ankeren, van handelen, of van zich met ververschingen te voorzien. Bestaande deeze Breede Raad uit de Kooplieden, Schippers, Onderkooplieden, Opperstuurlieden en Serjanten, of andere voornaame Krygsbevelhebbers, die op de vloot mogen zyn. In zodanig een' Raad zit de Bevelhebber der Vloote voor, en heeft twee stemmen, indien 't getal der stemmen anderzins steeken mogt. Komt de Bevelhebber te sterven, dan voert ieder Schipper, of liever ieder Koopman, die de hoogste op de schepen is, op zyne beurt het opperbevel, en de grootte vlag. Ieder schip heeft zyn byzondere Rechtbank, die bestaat uit den Koopman, Schipper, Onderkoopman, Opperstuurman en Hoogbootsman; zynde de Koopman de Voorzitter der Vergadering. Door deeze Rechtbank wordt vonnis geveld aan boord over allerley verschillen en misdaaden, die geen halsstraffe vorderen: uitgezonderd in 't geval van miterye of verraad; want in dit laatste geval wordt aan boord, veiligheids en afschrikshalve, ook kort halsrecht gedaan, terwyl alle overige halsstraffelyke misdaaden voor de Hooge Justitie Kamer te Barvia moeten worden beoordeeld: zonder toestemming en voorkennis mag men geene Vergaderingen van 't eene schip op 't ander beleggen, noch zelfs van 't eene schip op 't ander overgaan, zonder deszelfs goedkeuring. Zonder verlof van zyn Opperkoopman mag een Schipper geen boot aan den wal zenden of naar andere schepen. De Koopman, Schipper en Kommandeur der Soldaaten moeten zorge draagen dat 's nagts drie of viermaalen de ronde op de schepen werde gedaan tot vermyding van allerley onraad en zaamenrottingen. Al wie aan boord, of te lande in de Indien, eene zaamenzweering tegen de Regeering ontdekt, of eene andere miterye, geniet, zo hy 'er zelfs schuldig aan is, vryheid van straffe en twintig stukken van achten tot eene belooning: doch is hy onschuldig, dan wordt zyne belooning vermeerderd tot vyftig stukken, en teffens verkrygt hy de eerste openstaande Bediening.

II. Het is een ieder op de schepen strengelyk verboden, Godslasterlyke woorden te gebruiken, op verbeurte van tien stuivers, en verdere straffe naar omstandigheid van zaaken. De Predikanten of Krankbezoekers

kers mogen in 't waarneemen hunner Bediening niet worden gestoord. Elk moet 's morgens en 's avonds eerbiedig verschynen om de openbaare Gebeden en 't leezen der Heilige Schrift te aanhooren. Die zonder wettige reden en toelaating van daar blyven, worden voor de eerste reize gestraft met verlies van 't Wynrandzoen, en de boete van één Gulden; terwyl zy by zondanig een tweede pligtverzuim tweemaal zo veel verbeuren, en op de derde reize driemaal zo veel; wordende zy dan noch daarenboven voor de mast gelaarsd. Over Godsdienstige verschillen mag men aan boord geenerhande twistredenen houden, op verbeurte van eene maand huur; en wanneer zondanige verschillen zo hoog loopen, dat 'er daadelykheden op volgen, of ten minsten verdeeldheden onder 't volk, dan zullen de Overtreeders naar omstandigheid van zaaken willekeurig worden gestraft.

III. Zonder bevel van den Opperkoopman en Schipper mag 'er binnen boords geen nieuw ongewoon timmerwerk worden gemaakt. De Kooplieden en Onderkooplieden moeten naauwkeurig op hun boekhouden toezien; en de Schippers en Stuurlieden dagelyks hunne journaalen, zonder eenig verzuim, opmaaken. By de aankomst der schepen te Batavia moeten deeze journaalen, benevens de rekeningen, worden overgegeeven aan den Gouverneur Generaal en de Raaden van Indien, op dat 'er door H. H. Ed. naauwkeurige inspectie van moge worden genoomen. Op dezelfde wyze moeten de Hoofdofficieren der Retourschepen handelen, en hunne papieren by de te ruggekoms in 't Vaderland, aan de Heeren Bewindhebbers der Maatschappye ter hand stellen, op verbeurte van zes maanden Wedde voor de Kooplieden, en van twee maanden Wedde voor de Schippers. Niemand der Officieren of der overige Scheepsgezellen mag meer vaten, kisten enz. met zich uit de Indien voeren, dan hem by de gedrukte lyst wordt toegelaaten, by verbeurte, dat al 't geen hy meerder heeft, voor goede prys zal worden verklaard. Iemand, die in de Indien in dienst der Compagnie is, mag gedurende zyn verblyf aldaar geenerhande Waaren herwaards overzenden. Niemand mag met vaartuigen aan boord der te huis komende schepen vaaren, uitgezonderd de lootzen of schepen daar toe door de Bewindhebbers gelast. By het inkomen mag men niemand van boord laten gaan zonder kennisse der Bewindhebbers, op verbeurte der maandgelden; terwyl ook niemand buiten gaats op een uitgaand schip mag worden toegelaaten, by verbeurte van zyne Bediening, en 1000 guldens Boete: op de te rug reize mogen de schepen geene vreemde havenen aan doen, dan in de uiterste noodzaakelykheid, moete ook de Schippers, zo zy by hun vertrek naar 't Vaderland te veel goederen hebben ontvangen, dezelve wederom overleveren, op verbeurte van drie maanden Wedde. De Schippers, Stuurlieden, Matroozen en ande-

andere Zeelieden, zich in dienst der Maatschappye begeevende, zyn verbonden voor drie jaaren, de Jongens voor tien jaaren: doch alle overige, die zich laten aanneemen, moeten de Maatschappye vyf jaaren lang dienen. Die met hunne huishouding naar de Indien gaan, gelyk ook Vrouwen of Meisjes derwaards vaarende, zyn aan de wetten der Maatschappye ten hunnen opzicht gemaakt, of noch te maaken, verbonden. Die voor den behoorlyken tyd, of zonder toestemming van den Gouverneur en Raad van Indien, vertrekken, verbeuren alle hunne maandgelden. Die zich zonder verlof op de schepen versteeken, verbeuren ook 't geen zy te goed hebben, en verdienen niets op de te huis reize. Die de Maatschappye gediend hebben mogen zich by geene vreemde Mogenheid in dienst begeeven, op verbeurte van 't geene zy te goed hebben en lyfstraffe, zo men hen mogt achterhaalen: eene gelyke straffe ondergaan zy, die, hoewel zy hun tyd hebben uitgediend, zonder toestemming der Maatschappye over land naar huis keeren. De overloopers tot den vyand worden met verbeurte van hun maandgeld en aan den lyve gestraft. Inmiddels mogen de Bewindhebbers en Gouverneur Generaal een ieder binnens tyds op ontbieden, of naar 't Vaderland opzenden.

IV. De Maandgelden beginnen zo ras de schepen buiten gaats zyn, en eindigen met het afsdanken der aangenoomen Perzoonen; wordende dezelve ter kamer, alwaar iemand is aangenoomen, aan een ieder betaald, die volmagt van den aangenoomen Perzoon kan toonen, al ware dezelve op andere schepen der Compagnie, of zelfs voor eene andere Kamer overgegaan. Doch in de Indien wordt geen maandgeld betaald, dan op speciaal verlof der kamer, voor welke iemand is uitgevaaren; en dan wordt 'er op zyne verdiende maandgelden nooit meer verstrekt dan zes maanden Wedde, om uit het overige in 't Vaderland te kunnen betaalen 't geen voor Vrouw, Kinderen of Naastbestaanden, moet blyven staan. Voor hen die in dienst der Maatschappye gekwetst worden draagt men ook byzondere zorg: want behalven de bediening van Chirurgyens enz. wordt aan een gekwetsten, in 't Vaderland te rug gekomen, eene præmie betaald evenredig aan zyne schaade; mits dat hy een getuigschrift kan toonen, 't geen, zo 't geval aan Land is gebeurd, geteekend werdt door het Opperhoofd en zynen Raad, en ter Zee door den breeden Scheepsraad: zynde de præmien de volgende.

Voor 't verlies van den Rechter Arm	f	300	-	-	-	:
Voor den Linker Arm	-	-	f	500	-	-
Voor 't verlies van een Been	-	-	f	600	-	-
Voor beide Beenen	-	=	=	f	1200	=

Voor

Voor 't verlies van een Oog	-	f	400	-	:	-	:
Voor dat van beide Oogen	-	-	f	1200	-	:	-
Voor 't verlies der Rechterhand	-	f	600	-	:	-	:
Voor de Linkerhand	-	-	f	400	-	:	-
Voor dat van beide Handen	-	f	1200	-	:	-	:

Andere beschadigingen, die niet volkomen worden geheeld, moeten vergoed worden naar 't oordeel van daar toe bevoegde goede mannen; terwyl het schip, op welk het ongeluk voorvalt, voor de betaaling verbonden blyft. Indien een schip door brand of schipbreuk verlooren gaat, verliezen de Schepelingen hunne maandgelden, en 't geen zy verders te goed hebben, behoudende zy dan geen ander recht, dan alleen op de Scheepsgoederen, die geborgen worden, na aftrekking van het bergloon en de overige onkosten. In 't bergen der goederen van verongelukte schepen moer al 't Scheepsvolk naar vermogen de grootste vlyt besteeden, gelyk ook plaats heeft in alle rampen, die een der kantooeren of andere verblyfplaatszen der Maatschappye mogten overkomen. Van de goederen, door de schepen der Maatschappye op de vyanden genomen, geniet het volk den zestienden penning, na aftrekking van de gedaane kosten, en van den vyfden penning voor het Land, en den dertigsten voor den Admiraal Generaal. Een ieder wordt zyn aandeel in den buit op rekening gegeeven, en hy mag zich verder niets van 't genomene toesigenen, uitgezonderd de plondering van 't veroverde Volk, waar door men alleen hunne kleederen verstaat, met uitzondering van goud, zilver en edele gesteenten.

V. By 't afsterven van een Dienaar der Maatschappye, wordt 'er door den Gouverneur en Raad van Indie, of door de Opperhoofden der plaatze, daar 't Sterfgeval gebeurt, een ander in zyne plaats gesteld; gelyk ook, wanneer iemand onbekwaam is, of mogt worden: in welk geval dezelve by gelegenheid wordt te rug gezonden, doch zonder eenige maandgelden te trekken. Die in de Indien, gedurende zyn verbonden tyd, tot een aanzienlyker post wordt verheeven, trekt de helft der Wedde zynen voorige bediening, en de helft der nieuwe; uitgezonderd de Krygslieden, Kooplieden en Adfistenten: want de eerste trekken aanstonds de volle gagie van dien, in wiens plaats zy komen; terwyl de beide laatste, zo lang hun verbonden tyd noch loopt, geenerhande vermeerdering van Wedde krygen. Zy, die om een of andere reden, door eene Lands- of Scheeps-Overheid der Maatschappye, uit hun dienst zyn gezet, mogen nooit wederom worden aangenomen in dienst derzelve, zonder uitdrukkelyk goedvinden der Overheid, die hen heeft afgezet. Die, wegens buitengewoone diensten der Maatschappye gedaan, iets meenen te vorderen te hebben, moeten hun verzoek

aan den Gouverneur en Raaden te Batavia doen, en mogen zulks niet uitsstellen, tot dat zy wederom in 't Vaderland zyn te rugge gekomen; wordende zy in zodanig een geval voor altoos van 't genot van hunnen eisch verstooken. Een iegelyk moet met zyne Wedde te vreedden zyn, en mag, binnen zyn vast bepaalden tyd, geen meerder belooning verzoeken; doch zo ras de tyd om is, mag hy zo veel genieten als hy van den Gouverneur kan bedingen. Die, in dienst der Maatschappy, van vreemde Mogendheden eenige geschenken ontvangt, is verplicht, dezelve aan den Gouverneur en Raad van Indie over te geeven, om ten voordeele der Maatschappy te worden verantwoord. Die in 't beschermen van Schepen, Goederen of Sterkten der Maatschappye, door den vyand worden gevangen genoomen, zullen uit haare Kasfe in afkorting der verdiende Maandgelden het volgende tot losgeld genieten.

De Gouverneur Generaal	-	-	2000	Stukk. van achten,
Alle byzondere Gouverneurs, Raaden van				
Indien, enz.	-	-	1000	
Een Opperkoopman, Schipper of Kapitein			500	
Een Onderkoopman, Luitenant, Vaan-				
drig, of Stuurman	-	-	200	

Alle mindere Officiers, Adiffenten, Soldaaten en Matroozen drie maanden Wedde, zonder meer. Alle loopende maandgelden houden op met den dag dat iemand gevangen wordt, tot dat hy wederom zyn ontslag bekomt; kunnende hy tusfchen beiden niets genieten, dan eenige penningen tot onderhoud, die op maandgelden worden verschooten.

VI. Niemand mag, geduurende zyn' dienst in de Indien, byzonderen handel dryven, noch meer naar 't Vaderland voeren, dan by byzondere Reglementen is bepaald. Elk zal moeten verdraagen, dat zyne kisten, zo in de Indien, als hier te lande werden onderzocht. Men mag geene Juweelen, noch gemunt of ongemunt Goud, uit de Indien herwaards brengen; maar ieder is gehouden deugdelyk over te geeven aan het Comptoir Generaal te Batavia, 't geen hy bezit; waar voor hem Assignation of Wisselbrieven op de Maatschappy worden gegeeven, die aan hem, of zyne erfgenamen in 't Vaderland worden betaald. Niemand mag de verdiende maandgelden van iemand, die noch in de Indien is, koopen; doch zo iemand ziek wordt, of door andere toevallen iets tot zyn onderhoud noodig heeft, kan hy zulke ter leen op zyne verdiende maandgelden opneemen by den Koopman of Raad der plaatze, daar hy zich bevindt.

VII. Elk moet met het gestelde randzoen te vreedden zyn, by verbeurre van twee maanden Soldy. Het Wynrantzoen mag niet verkogt of bewaard worden,

worden, maar moet aanstonds worden gedronken. Zo iemand het niet be-geert, blyft het in 't vat, en hy mag het daar na niet haalen; heimelyk mag iemand geen wyn haalen op verbeurte van twee maanden Soldy. De spys en drank moet alleen uitgedeeld worden door hen, die daar toe door de Kooplieden en Schippers zyn aangesteld. De Kaazen, die de Maatschappij voor 't Scheepsvolk mede geeft, moeten aanstonds op ieder schip door den Koopman en Schipper worden verdeeld, en door een iegelyk zuiver worden bewaard. Zonder verlof dier Opperhoofden mag men ook geenerhande Eetwaaren als bedorven over boord werpen, op verbeurte van eene maand Wedde.

VIII. De Officieren, Soldaaten en Matroozen moeten hun Geweer en Gereedschap altoos schoon en gereed bewaaren; en niemand mag eenig Scheepsgereedschap verleggen of versteeken, of hy zal tot straffe voor den mast worden gelaarsd.

IX. Het Geschut mag aan land of aan boord alleenlyk worden gelost op order van den Commandeur, Koopman of Schipper, op verbeurte van eene maand Wedde. De Officieren mogen ook geene onnoodige eereschooten doen, op gelyke straffe voor ieder overtollige schoot.

X. De Opper- en Ondermeesters moeten zich ten dienst der vloote ge-dienstig laten gebruiken, zonder daar voor iets boven hunne gewoone Wedden te mogen vorderen. Elk kwartier moet de zieken, die onder hen vallen, behoorlyk oppassen en onderstand doen, tot welk einde eenige per-zoonen door den Scheepsraad by beurten worden benoemd. Ook moet ieder kwartier zyn gedeelte van 't schip dagelyks reinigen en waschen. Niemand mag binnen boords, dan op daar toe gestelde plaatsen, zyn water maaken of zyn gevoeg doen, of zyne natte kleederen, zonder die uit te crappen, in 't schip laten leggen, by verbeurte van tien Stuivers.

XI. De Kooplieden en Schippers moeten zorge draagen, dat de Uiterste Willen, aan boord gemaakt, behoorlyk worden geboekt, en door ten min-sten twee Getuigen, behalven den Schryver, worden geteckend; onder be-dreiging, dat de Erfgenaamen de schaade, die zy daar door mogten lyden, op hunne maandgelden zullen kunnen verhaalen. De goederen der overlee-den en zullen behoorlyk moeten worden geboekt, en in de Indien worden overgeleverd, om van daar jaarlyks herwaards te worden gezonden. 't Geen iemand op de te huis reize aan eenige zyner vrienden in 't byzonder be-spreekt, zal door den Scheepsraad bewaard, en by de aankomst aan de Be-windhebbers worden overgeleverd, die het dan vervolgens, na behoorlyk onderzoek, aan de rechte eigenaars moeten bezorgen. Binnen boords mo-gen geene goederen der overleedenen worden verkogt, behalven hunne klee-

deren, die aan de meestbiedende voor de groote mast zullen worden toegeveezen; doch niemand mag iets mynen, of hy moet meer dan de waarde van dien by de Compagnie te goed hebben. De Kooplieden, Adfiffenten en verdere Boekhouders moeten naauwkeurige aantekening houden van de Perzoonen, die op andere fchepen overgaan, om ten allen tyde te kunnen aanwyzen, waar hunne rekeningen behooren: zy moeten inſgelyks naauwkeurig boekhouden van Legaaten, aan den een of anderen, of aan den Armen gemaakt, op verbeurte van twee maanden Wedde.

XII. Binnen boord mag niemand Speelkaarten hebben of maaken onder ſtraffe van acht dagen op water en brood in de boeijen te zullen zitten. Die hier mede ſpeelt, verbeurt één Gulden, en 't ſpel wordt over boord gegooid. Die gedurende de reize iets met ſpeelen of wedden verliest, behoeft niet te betaalen; en zo iemand diergelyke ſchulden voldoet, wordt het hem door den Schipper wederom gegeven, of ook op 't maandgeld van den ontvanger afgekort. Die zich verloopt in dronkſchap, verliest eene maand zynere Wedde, en wordt voorts naar bevinding van zaaken geſtraft. Die tweedracht zaait wordt voor de mast gelaarsd. Die plukhaaren of met vuisten vegten, worden drie dagen te water en te brood gezet. Die met kwaaden moede een mes trekt, wordt met het mes door de hand aan de mast genageld, en moet dus eenigen tyd blyven ſtaan. Die iemand kwetst wordt gekield, en verliest zes maanden van zyn inkomen. Die iemand doodt, wordt met den dooden levendig over boord gezet, terwyl al zyn maandgeld wordt verleurd verklaard. Buiten kennis van den Koopman of Schipper mag niemand met licht in 't ruim, de bottelery of kruidkamer komen, of hy verbeurt eene maand Wedde, en wordt verder naar goeddunken geſtraft. Niemand mag buiten byzonder verlof van boord vaaren naar den wal of andere ſchepen, of aldaar overnachten, of hy wordt geſtraft naar bevinding van zaaken. Te ſcheep mag men geen tabak koopen of inruilen, ook niet rooken, dan alleen by dage op het *Boevenet*, of voor de groote mast. Brandende lonten, kaarsen of ander vuur mag niemand by zich hebben, dan die geene, welke het amptshalve moeten beezigen, op poene van acht dagen in de yzers te zitten, en eene maand Wedde te verbeuren. Na geflooten wagt mag niemand eenig onnoodig geraas maaken, maar moet zich ſtil op zyn plaats houden: terwyl de Wagters op lyfſtraffe niemand vreemds aan boord mogen laaten komen zonder ſpeciaal verlof van de Hooge Officieren. Niemand der onbevaaren perzoonen mag geplaagd worden om zich in 't voorbyvaaren der Sorles te laaten doopen, zullende een ieder, die hem daar toe begroet, naar bevinding aan den lyve of anders worden geſtraft: doch hier voor zal op de gewoone doopplaatzen eene kan

kan Wyn voor ieder bak worden gegeven. Alle Journaalen, Kaarten, Tekeningen van Stroomen, enz. moeten aan den Gouverneur of de Bewindhebbers getrouwelyk worden ter hand gesteld, onder verbeurte van drie maanden Wedde. Gelyke straffe staat hen te wachten, die den Staat van Oorlog of Vrede of andere geheimen der Compagnie overbrieven: en om zulks zo veel te beter voor te komen moet een ieder zyne brieven aan de Hooge Indische Regeering geven, die ze alle, in eene doos of kist verzegeld, naar 't Vaderlandt zendt; wanneer de Bewindhebbers de vryheid hebben de brieven te openen en dezelve al of niet te doen bestellen.

XIII. Alle Rechtbanken in 't gebied der Maatschappye zyn verplicht den inhoud van den Artikelbrief op 't gestrengst te doen onderhouden, en zelve daar na te richten. De Scheeps- en Breede Raaden mogen geene lyfstrafelyke misdaden door de vingeren zien, op verbeurte van twee maanden gagie voor elk, die als Rechter had moeten zitten; insgelyks mogen zy, onder dezelfde straffe, geene burgerlyke zaaken onafgedaan laten leggen. De Provoost van het schip is gehouden de vonnissen aanstonds uit te voeren; en die hem daar in verhindert, verbeurt vier maanden Wedde, en zal aan den lyve worden gestraft. Die in de yzers zitten verbeuren eene vaste somme voor den Provoost, die voor een Soldaat zes, en voor een Officier tien Stuivers bedraagt; en noch daar boven zo veel maandgeld, als zy dagen hebben gezeten. De Hooge Officieren mogen niemand van de bepaalde boeten ontheffen, of zyn zelve voor de Compagnie aanspraakelyk om haarschaade te boeten. Die den gevangenen, behalven zyn randzoen van water en brood, andere spyze of drank bezorgt, verbeurt een maand Wedde, en wordt acht dagen te water en te brood gezet. Alle Scheepsofficieren zyn gehouden den Provoost in 't waarneemen van zyn ampt getrouwelyk by te staan.

XIV. De zaaken, die tot de Soldaaten betrekkeelyk zyn, moeten door den Krygsraad worden afgedaan, die uit den Koopman, Schipper, Serjant, of Hooger Officier, zo 'er een aan boord is, Korporaal en Lanspasfaat is zaamgesteld: doch zo 'er meer schepen by elkanderen zeilen, worden de zaaken van gewigt voor den breeden Scheepsraad gebragt. Op de schepen geniet het Krygsvolk vrye tafel, doch aan land wordt hen dagelyks zo veel toegelegd, als de Gouverneur Generaal en Raad van Indien noodig oordeelen tot behoorlyk onderhoud. Zo ras de Soldaaten aan boord zyn, genieten zy 'sdaags zes Stuivers, en de Officiers tien Stuivers loopgeld; doch by hun uitvaaren uit de gaten, krygt ieder twee maanden zyners soldye op hand. Zo op de uitreize een Krygs-officier sterft of afgezet wordt, be-

geeft men zyne plaats aan een kundig perzoon. Het Krygsvolk moet, des noods, ook allerley Scheepswerk doen. Aan land moeten zy, gelyk ook des noods alle andere Dienaars der Maatschappye, aan Vestingwerken, Loopgraaven enz. arbeiden, zonder daar voor iets buiten hunne Wedde te genieten, behalven de vrye kost. De Krygslieden veranderen niet van geweer, dan op bevel van den Gouverneur en Raaden van Indien, of van hun Capitein: terwyl het geweer der gestorven of naar huis gekeerde Soldaaten door de Compagnie wederom naar zich wordt genoomen. Geene Krygslieden mogen zonder opzettelyk bevel van hunne Bevelhebbers den Indiaanen in hunne Perzoonen, Vrouwen of Kinderen eenigen overlast doen, of hunne goederen beschadigen.

XV. De Vrylieden in de Indien moeten, geduurende den tyd van twee jaaren, zes maanden van hunne verdiende gelden by de Maatschappye laten staan, welke somme, binnen dien tyd, niet dan op uitdrukke-lyk bevel van de Kamer voor welke zy zyn uitgevaaren, mag worden betaald. Na verloop dier twee jaaren wordt hen eerst de volle Wedde betaald; doch perzoonen, die hier te lande Vrouw en Kinders hebben, wordt geen vrydom toegestaan. De Vrylieden, die naar 't Vaderland wederkeeren, zonder hunne volle Wedde in de Indien te hebben ge-
nooten, kunnen dezelve by hunne te rug komst van de Bewindhebbers vorderen.

De XVI. Tytel bevat de formulieren van Eeden voor de verschillen-
de Dienaaren der Compagnie.

Deeze Artikelbrief, van welken wy hier een kort uittreksel hebben gegeven, is de grondslag van de zekerheid der Maatschappye, en van de verplichting van alle haare Dienaaren, dewyl dezelve, zo wel door den Gouverneur Generaal, als door den minsten Soldaat moet worden bezwooren.

Dus kortelyk de Opperste Regeering der Maatschappye hier te lan-
de, en haare wyze maatregelen beschouwd hebbende, waar door zy zo een aanzienlyk lichaam in order houdt, ga ik nu over tot de Hooge Indische Regeering zelve, begrepen in de Perzoonen van den Gouverneur Generaal, en die der Raaden van Indien.

De Gouverneur Generaal van Indien is verre de aanzienlykste en mag-
tigste Perzoon in dienst der Maatschappye, en voert den tytel van Zyn Hoog Edelheid; wegens zyne groote waardigheid houdt dezelve een' Vorstelyken Staat, terwyl hy zyn aanzienlyken Post bekleedt, zo lang de Heeren Bewindhebbers zulks goedvinden.

Zyn H. Eds. Opperstalmeester is doorgaans commandeerend Hoofd van
het

het Corps Dragonders, of de Lyfwagt des Generaals, en de Hofmeester is meestal Vaandrig of Luitenant in rang. Voorts heeft de Gouverneur Generaal twaalf Hellebardiers, welke zyne byzondere wagt van statie uitmaaken, en op eene byzondere wyze zyn gekleed, bestaande hun opschik uit een geel damasten gebloemde Borstrok, over eene gelykzoortige witte, die geheel of half los wordt gedraagen, en met groote gewerkte zilveren knopen is voorzien; hier onder volgt eene zogenoemde Zwitserfche Broek, van fyn rood Scharlaaken, bezet met breede gouden pasfementen; hunne degens hebben zwaare zilveren gevesten, en hangen in een lederen draagband, insgelyks zwaar met zilver gemonteerd; de hoeden zyn aschgrauw van kleur met breede gouden boorden; en wanneer de Hellebardiers in statie gaan, draagen zy geheel roode Scharlaaken Rokken met zwaare gouden pasfementen versierd. Deeze Hellebardiers worden gekoozen uit de welgemaakste der Soldaaten, moetende de Gouverneur Generaal hun' opschik bekostigen uit zyn eigen zak, 't geen hem hoog komt; niet tegenstaande hy de vryheid heeft om de noodige stoffen uit de Pakhuizen der Compagnie tegen inkoop prys te neemen.

By nacht moeten de Hellebardiers twee aan twee de wagt op het Gouvernement houden, om wel toe te zien op 't Hotel van den Gouverneur Generaal, de Secretarie en de Pakhuizen, terwyl 'er by dag altoos een voor de Secretarie post houdt. Als de Raad van Indien zal vergaderen, staan twee voor de Gehoorzaal, en zo ras de Gouverneur Generaal nadert, treden zy voor hem uit met de Hellebaard op de schouder, waar na zy zich aan weerskanten der deur van de Vergaderzaal zetten om front te maaken met de Hellebaard in de rechterhand en uitgestrekten arm, en Zyn Hoog Ed. te laten pasfeeren.

Als de Vergadering scheidt, verschynen voor de vensters, nevens de puye van het Gouvernement, twee Trompetters, die, terwyl de Heeren Raaden in hunne koetzen stappen, eenige airtjes blaazen. Wanneer Zyn Hoog Ed. naar huis of elders rydt, ryden zy steeds blaazende vooraf om in tyds ruimte te doen maaken; een ieder, wie hy ook zy, die op zyn stoep zit, staat op, en maakt eene eerbiedige buiging. In de Stad moeten ook alle koetzen en charettens, in 't pasfeeren van Zyn Hoog Ed., stil houden, en zy, die 'er in zittens, hun compliment maaken; doch buiten de Stad is het de gewoote, niet alleen stil te houden, maar de meeste gaan dan zelfs uit hunne rytuigen om hun eerbiedig compliment te maaken, 't welk dan ook gewoonlyk met eene diepe buiging door den Generaal wordt beantwoord.

By het overlyden van den Generaal, draagen de Hellebardiers zwarte Sjerpen

Sjerp en over de schouder afhangende , en een zwarten rouwband om hun' aschgrauwen hoed. Als het regent , slaan zy een rood scharlaaken mantel om , die by goed weder achter op hunne paarden gebonden zit : hun dienst is in der daad lastig , doch zo zy het wel maaken , hebben zy op goede bevordering in het Militaire te hoopen. De Koetzier des Generaals draagt een rok , broek , mantel en hoed gelyk een Hellebardier.

Wanneer Zyn Hoog Ed. eene begraaffenis bywoont , vervoegt zich de Officier , die het Piquet heeft , aan 's Generaals linker zyde met het ontbloote zydgeweer op den linker arm rustende , of met de punt in de linker hand , terwyl de onder hem commandeerende Officieren mede aan weerskanten achter den Gouverneur den train volgen.

De Gouverneur Generaal houdt doorgaans den Woensdag en Zaterdag tot vrye dagen van vermaak , ten zy onverwagte zaaken zulks verhinderen , en vergadering vorderen : na dezelve rydt hy dan doorgaans in eene koets bespannen met twee paarden , doch ook wel met vier of zes by buitengewoone plegrige gelegenheden , in welk geval de Raaden van Indien hem in koetzen , met vier paarden bespannen , volgen. By zulke gelegenheden is de Generaal verzeld van den Officier die het Piquet commandeert , één Wachtmeester , één Corporaal , en acht of meer gemeene Dragonders , één Sergeant van de Infanterie , één Onder-Officier van de Artillerie , en één Hellebardier , alle te paard ; rydende de commandeerende Officier ter linkerhand nevens het portier der koets , terwyl voor den trein worden gezien twee blaazende Trompetters te paard , en vier zwarte Loopers in nette scharlaaken pakjes ; die 's avonds , als het donker wordt , voor de koetspaarden loopen met flambouwen in de handen. Op buitengewoone Parade dagen heeft de Ritmeester van 't corps Dragonders het Piquet , en wordt , behalven dat corps , noch verzeld door een aantal verschillende Officieren.

Hoe aanzienlyk de post van Gouverneur Generaal ook moge zyn , dezelve is teffens zeer lastig ; wil Zyn Hoog Ed. zyne zaaken in goede order houden , zo moet hy voort na vyf uren al bezig zyn , om onder het ontbyten , het werk van den dag na te gaan. Ten zeven uren begint stiptelyk de Audientie , wanneer een Hellebardier de deur opent , en aanstonds binnen treden de twee Opperkooplieden des Kasteels , doorgaans verzeld van den Commandeur der Werf , welke doorgaans by den Generaal op stoelen zitten , wordende de overige Audientien alle staande verricht. Als deeze hunne zaaken afgedaan hebben , treedt het hoofd der Militie binnen , en na hem de Fabryk en Constapel Majoor. Deeze zyn
de

de gewoone Comparanten op de Audientie, en nu volgen de overige ieder naar rang hunner bedieningen, naar welken zy door den Hellebardier worden opgeroepen.

Na het afloopen der Audientie, die doorgaans anderhalf, ja dikwerf twee uren duurt, naar maate dat de Opperkooplieden meer of min te zeggen hebben, rydt de Gouverneur op dagen van vergadering net ten negen uren naar de Vergaderzaal, en zomwylen, als 'er veel te doen is, na den middag ten vier uren. De voormiddags Vergadering eindigt doorgaans te één uur, en na 't afloopen van dezelve verleent Zyn Hoog Ed. noch gehoor aan de Raaden van Indie, de beide Secretarissen, het Hoofd der Militie en anderen, die eene noodzaakelyke Audientie begeeren. 's Avonds ten vyf uren is 'er ook dikwerf gehoor, doch, indien mogelyk, heeft Z. H. Ed. gedaan werk ten zes uren, wanneer hy doorgaans gezelschap ontvangt.

Wanneer de Generaal de Hoofdwagt passeert, wordt de marsch geslagen, en Zyn Hoog Ed. gefaluceerd met vaandel en sponton, geschiedende het salut der overige wagenen naar evenredigheid. Voor den Directeur Generaal worden met gepresenteerd geweer drie roffels geslagen, voor een Ordinaris Raad twee, en voor een Extraordinaris Raad van Indie één roffel, alles volgens het Reglement der Militaire Honeurs voor de Stad en 't Kasteel van Batavia.

Weleer waren de eerbewyzingen voor den Generaal en verdere leden der Hooge Regeering zeer vreemd, en werden eerst in 't jaar 1743 in behoorlyke order gebragt: als by voorbeeld, voor dien tyd, Zyn Hoog Ed. by een der Pagers of Bamboezen Kasteeltjes buiten de Stad voorby reed, riep de wagt *beraus*, en men deed het toen ter tyd gewoone salut; doch zo de Directeur Generaal pasfeerde, riep de bywagt naast den Schildwagt geplaatst, *het is de Directeur Generaal*, waar op een tweede bywagt met een houten hamer drie slagen deed op een houten blok: gelyk insgelyks geschiedde voor Ordinaris en Oextraordinaris Raaden, met dit ondscheid, dat voor de eerste twee slagen, doch voor de laatste alleen een slag wierdt gedaan. Op het hooren dier slagen sprongen straks de Soldaaten voor den dag, doch de laatste moest altoos het gelag betaalen, dewyl de bywagt, met een lange rotting voorzien, hem dien zakelyk om de lendenen lag, en hem dus naar zich toe haalde, wordende tot dit gevoelig compliment eene byzondere soort van slag vereischt, welken de Onderofficieren op de boomen leerden. Ondertusfchen zyn diergelyke barbaarsche manieren thans geheel afgeschaft, en de Soldaaten worden nu zeer ordentelyk behandeld.

De tweede gewoonte bestond hier in, dat wanneer de Generaal binnen de Kasteels poort kwam, *beraus* wierdt geroepen, en het volk in de wa-

penen verscheen, dikwils zonder schoenen of kousen, ja zomwylen met slaapmutzen op en in allerhande klederen, zo dat deeze wagt eene allerlendigste vertooning maakte. Pasfeerde nu hier de Directeur Generaal, dan riep de bywagt, zo hard hy kon, *Wagtsvolk tred op*: waar op zich dit fraaye wagtsvolk in eene ry plaatste. Kwam 'er een Raad van Indien, zo was het sein, *Wagtsvolk aan de muur*, wanneer zy zich op eene ry schaarden tegen den muur der wagt, terwyl men voor een Raad van Justitie alleen riep, *Rys op voor de wagt* enz. Voor alle deeze aardigheden ontvingen de wagers op Nieuwjaarsdag hunne belooning: want dan zetten zich twee Sergeanten met ongedekten hoofde, en de hoeden in de handen, buiten de Kasteels binnen poort, en een ieder, die van de Gehoorzaal afkwam, en aldaar zyn compliment van gelukwensching had afgelegd, gaf naar maate zynere waardigheid en bezittingen. Dit ontvangen geld bragten de Onderofficiers by het commandeerd Hoofd der Militie, welke, zo men zeide, het Battaillon te voet daar voor met kousen en schoenen voorzag.

De Gouverneur Generaal is de President des Raads van Indien, en schynt dus voor 't nitwendige niet veel meer te zeggen te hebben dan de overige Raaden. Ondertuschen zyn 'er byna altoos onder hen zo veele, die hem blindelings volgen, dat hy doorgaans volstrekt meester van de Stemmen is. En al heeft de Gouverneur zo veel gezags niet over de byzondere Leden, men durft hem echter zelden tegenspreken, dewyl hy hen op onnoemelyke wyzen zulks zou kunnen betaald zetten. Het eenige voorbeeld, dat de Raad zich tegen den Gouverneur durfde verzetten, is geweest onder den Heer *Camphuis*; doch met dit gevolg, dat die Generaal zich in 't geheel niet aan den Raad stoorde, en alles naar welgevallen afdeed; en toen de Raaden daar over klaagden, werden zy noch in 't ongelyk gesteld door de Heeren Bewindhebers.

Behalven het recht van voorzitting in den Raad van Indien, heeft de Gouverneur noch de magt om altoos zynen zin te volgen, mits hy 'er voor aanspraakelyk blyve by de Bewindhebers, die doorgaans den Generaal in 't gelyk stellen, vooral zo hy een wakker en braaf Regent is, dewyl men zodanig een niet gaarne voor 't hoofd wil stooten. Dit is dikwils zo verre gegaan, dat 'er door de Bewindhebers kundige Directeurs Generaal en Raaden van Indie, op een bloot verzoek van den Gouverneur, zyn afgedankt.

De magt des Gouverneurs gaat over alle Perzoonen die in dienst der Maatschappye zyn, waar van men echter de Raaden van Justitie eenigzins moet uitzonderen, staande die, na 't jaar 1711, niet meer zo sterk onder zyn gezag als wel voor dien tyd, op welken hy volkomen meester was van hunne

Leflui.

besluiten, terwyl de Hooge Regeering thans alleen het recht heeft van reforme en alteratie der Sententien, kunnende echter de Raad van Justitie zyne bezwaaren daar over by de Heeren Bewindhebbers in 't Vaderland doen gelden.

Geen Dienaar der Maatschappye mag zyne waardigheid aanvaarden, of hy moet daar toe een Verlofbrief hebben van den Generaal; ook mag geen onderhoorige der Compagnie, zonder eene diergelyke toelaating, zich in den echt begeeven: dan omtrent dit laatste is de Gouverneur wel eens bedroogen in zyn voorneemen. Dus gebeurde het onder anderen eens, dat, als de Gouverneur deeze vryheid aan zeker Perzoon weigerde, de Bruid zich met de bewyzen der huwelyks belofte by de Schepenen vervoegde, en haaren Bruidegom in schyn aanklaagde als onwillig om te trouwen; 't welk van die uitwerking was, dat de Schepenen hem tot het trouwen verplichtten, en 't huwelyk deden voltrekken in spyt des Generaals, die noch werdt uitgelacchen daarenboven. Dus verre *Valentyn*, voor wiens rekening wy dit laten, dewyl Lieden des kundig verzekeren, dat de Schepenen zich wel zouden wagten eene diergelyke Sententie te vellen.

De Gouverneur hangt ruim zo veel af van de Staaten Generaal als van de Bewindhebbers, dewyl hy van Hunne Hoog Mog. zyn' lastbrief ontvangt, uit kragt van welken de Gouverneur *Koen* meermaals heeft geweigerd de bevelen der Bewindhebbers ten uitvoer te brengen, ten zy dezelve eerst door de bewilliging der Staaten Generaal wierden bekrachtigd.

Ten opzichte der Indiaansche Bezittingen, is de Gouverneur Generaal van Neerlands Indien een vermogend Monarch, die Keizers en Koningen kan afzetten of aanstellen. Voorts zyn alle Particulieren van hem byna geheel ahangelyk, dewyl hy meester is van alle Bedieningen en Voordeelen. Die derhalven in zyne ongunst raakt, is een verlooren man; en daar en tegen is de gunste des Generaals genoeg om iemand spoedig tot den hoogsten top des geluks te brengen.

By het aanvaarden zyner Hooge Waardigheid is de Gouverneur Generaal verplicht een zeer plechtigen Eed te zweeren, die, zo hy hier te lande aangesteld naar de Indien vertrekt, door hem zelve of door een Gecommitteerden voor Hun Hoog Mog. moet worden gepresteerd. Doch zo de Generaal te Batavia uit den Raad van Indien wordt gekoozen, gelyk doorgaans gebeurt, dan legt hy zyn Eed af voor de Raaden dier Hooge Vergadering, daar toe door Hun Hoog Mog. en den Heere Erftadhouder specialyk geauthorizeerd.

By deezen Eed beloofd de Generaal hoofdzaakelyk.

I. Dat hy Hun Hoog Mog., den Erftadhouder, en de geheele Com-

pagnie getrouw zal zyn, en alles tot het meeste openbaare voordeel bestieren.

II. Dat hy, gedurende zyne Regeering, van niemand, onder zyn gebied staande, eenige giften of gaaven voor eenige Weldaaden of Eerampten zal aanneemen; maar dat hy, in 't vervullen der vacceerende posten, altoos zal letten op de bekwaamste en kundigste voorwerpen.

III. Dat hy geen byzonderen handel, hoe genoemd, zal dryven, maar in tegendeel, volgens de daar toe leggende bevelen, alle, die zich aan die misdaad schuldig maaken, ten strengsten zal straffen.

IV. Dat hy by Misfive van Bewindhebbers, ter Kamer van Zeventienen door de meerderheid ondertekend, van zynen post ontslagen zynde, aansonds zyne waardigheid zal afstaan, na eerst met overleg van den Raad van Indien provisonneele schikkingen op de Regeering te hebben gemaakt, zo daar in niet door de Bewindhebbers mogt weezen voorzien.

V. Dat hy den geheelen Artikelbrief en andere schikkingen der Bewindhebbers, reeds gemaakt of noch te maaken, ten naauwkeurigsten zal onderhouden, en door zyne onderhoorigen doen onderhouden. Terwyl hy zich over 't geheel zal gedraagen, gelyk de plicht is van een getrouw Gouverneur Generaal, zonder 't zelve te laten uit vreeze voor goed of leven, of zonder zynen dienst buiten kennisse der Vergadering van Zeventienen te verlaaten. De Wedde van een Gouverneur Generaal is maandelyks veertien honderd guldens, en ook maandelyks vier honderd guldens voor zyne tafel. Zo 'er derhalven geene geheime winsten waren, zou men in deeze waardigheid weinig kunnen overgaaren.

De Gemaalinne van den Gouverneur Generaal geniet ook zeer uitsteekende Eerbewyzingen: wanneer zy uitrydt, verzellen haar twee Hellebardiers te paard, terwyl twee Loopers vooraf loopen. De Vrouwen der Raaden van Indien hebben ook twee Loopers, en de overige Gekwalificeerde één, 't welk alles geschiedt om ongelukken voor te komen, waarom 'er ook een zwaare boete is opgelegd op een ieder, die dit verzuimt. Dagelyks ziet Haar Hoog Ed. allerley Dames van rang, doch vooral haare goede vriendinnen, terwyl de overige voornaamelyk verschynen op byzondere en plegtige dagen. Deeze gezelschappen zyn ongeveer in denzelfden smaak, als hier in 't Vaderland onder voornaame Vrouwen gebruikelijk is, met dit onderscheid nochtans, dat een ieder steeds op haare plaats naar rang, en Mevrouw de Generaalinne boven aan zit. Volgens 's Lands gewoonte wordt de Thé toegediend door netjes gekleede Slaavinnen, op zilveren Schenkbladen, zynde de kopjes altoos gedekt met dekzeltjes om de warmte te behouden. Ten zeven uren wordt hier gebak gepresenteerd, gelyk op alle
gezel-

gezelschappen van aanzien, wordende alles aangebragt door verschillende Slaavemeiden. Zommige hebben 'er veel op te zeggen, dat men zich hier te lande door Slaavinnen laat dienen; doch de wetten en gewoonten brengen dit mede: eene Meid uit het Vaderland komende heet zo wel Juffrouw, als haar Meesteresse. Dus mogen ook de Heeren van de Hooge Regeering alleen Europeesche Koetziers houden, doch alle anderen moeten zich met Swarten behelpen.

De naaste Perzoon in rang en waardigheid aan den Gouverneur Generaal is de Directeur Generaal der Commerce. Doorgaans is dezelve de oudste der Raaden van Indien, of ten minsten de eerste in rang, en meestentyd wordt dezelve, in gevalle de Gouverneur Generaal sterft, of te rugge geroepen wordt, in zyne plaats tot opvolger aangesteld.

De post van Directeur Generaal is de lastigste, die iemand in de Indien kan bekleeden: want op hem berust alles wat tot den handel eenige betrekking heeft. Men kan uit de pakhuizen der Compagnie, niets zonder een briefje van zyne hand verkrygen; ook kan niemand zonder zodanig eene ordonnantie op een schip komen.

Alle voorraad voor de Landvoogdyen en buiten Comptoiren moet door hem worden bezorgd, ten welken einde hy altoos een stapel papieren ten zynen laste heeft, die hy naauwkeurig moet nazien. 'sMorgens ten acht uren staat het voor zyn huis al vol Schippers, Adfistenten, Onderkooplieden, enz. om Ordonnantien te laten teekenen, of om Zyn Ed. te spreken, 't welk den geheelen voormiddag duurt, zo dat die Minister byna niet weet, wien hy eerst of laatst zal afdoen: voorts moet hy alle gewoone en buitengewoone Vergaderingen der Raaden van Indien bywoonen, en dan noch alles nazien en bestieren, wat tot het bezorgen der pakhuizen, schepen, commissien naar de verschillende Gouvernemenren en andere zaaken in menigte behoort. Inzonderheid loopen de bezigheden druk tegen het vertrek der schepen naar 't Vaderland, in welken tyd zyne bezigheden dikwyls tot diep in den nacht duuren.

De Bedienden der pakhuizen staan in 't byzonder onder het gezag van den Directeur Generaal, die hen door zyn toedoen veele voordeelen kan bezorgen, en teffens door zyne ongunste geen minder nadeel en verdriet roebrengen. Ja men heeft 'er gezien, die voornaame en voordelinge posten in de pakhuizen bekleedende. dezelve hebben neergelegd om van de vervolgingen eens hen ongunstigen Directeurs te worden ontflagen; schoon zy anderzins by den Gouverneur Generaal wel gezien waren.

De Directeur Generaal verleent ook dagelyks Audientie, vooral aan de Opperkooplieden, den Equipagiemeester, den Fabryk, Constapel Majoor, en verdere eerste Bedienden der Compagnie. Zyn Ed. heeft ook een aanzienlyk Comptoir met verschillende Bedienden, die op eenen enkelen dag een onnoemelyk aantal van Ordonnantien schryven, welke de Directeur alle moet teekenen: want niemand kan iets uit de Magazynen der Compagnie bekomen zonder zulk eene ordonnantie, al ware het ook een puds Teer of boek Schryfpapier.

Het aanzienlykst Collegie van Batavia is de Raad van Indien, door welken alle zaaken van gewigt, met den Gouverneur Generaal aan 't hoofd als voorzitter, worden afgedaan. Men vindt in denzelven gewoone en buitengewoone Raaden, tuschen welke dit verschil is, dat de eerste eene beslissende, en de andere alleen eene raadende Stem hebben in de Vergadering; terwyl zy maandyks ook 150 guldens minder inkomen trekken. Doorgaans zyn 'er vyf gewoone Raaden, doch dat der overige is zeer verschillend. Ondertusfchen hebben de buitengewoone Raaden ook een concludeerende Stem, wanneer 'er, na het overlyden van den Gouverneur Generaal, *pro interim*, dat is, op welbehagen der Bewindhebbers, een nieuwe Gouverneur of Directeur moet worden verkooren.

De Raad van Indien moet, volgens een besluit van den 11 van Wynmaand 1650, tweemaal ter weeke, naamelyk des Dingsdags en Vrydags, ten vier uren na den middag vergaderen om alle zaaken van gewigt af te doen. In deeze zittingen worden de Ampten vergeeven, de Gezanten gehoord, de brieven van Staat, aan den Raad gezonden, geleezen, en de antwoorden daar op beraamd; ook worden de beschryvingen van den toestand der buiten Landvoogdyen of Gouvernemenen aldaar geleezen, zo als zy door de Raaden, daar toe benoemd, zyn opgesteld; kunnende dan ieder der Leden, en vooral de Gouverneur Generaal daar over zyn oordeel zeggen, 't geen dan zomwylen wel eens wat sterk is, als de Gouverneur een kundig en driftig man, en de Raad niet al te bedreeven is: doch zo de Raaden wel kundig zyn, gebeurt dit zelden, en ook weten dezelve hunne zaaken doorgaans zo wel voor te stellen, dat de Gouverneur geen verbetering in hunne opstellen kan maaken, 't welk geschiedende hen steeds tot groote schande verstrekt, dewyl deeze doorgehaalde opstellen in de geheime Secretary blyven leggen.

's Avonds ten 7 uren wordt 'er door des Kasteels Voorlezer op de Audientie Zaal een Gebed gedaan, en daar na uit de Psalmen gezongen, ten welken einde op de Zaal een Orgel is geplaatst. Behalven de gederacheerde manschappen van de Hoofd- en Kasteels Wagt verschynen alle Sergeanten, die

die in de week wagt moeten houden, om het *Parool* te ontvangen; insgelyks de Ondermajoor en Adjudanten van 't Kasteel, en als de Gouverneur Generaal tegenwoordig is, het Hoofd der Militie om naar tyds omstandigheden orders te ontvangen.

De Gouverneur Generaal *Speelman* had onder den wal van 't Kasteel een klein poortie met een brug doen maaken, door welke hy zyne Nymphjes wel eens bezogt, en dikwyls laat in den nacht te huis kwam; ondertusfchen vorderde het gebruik, dat men met het Avondgebed, en 't ontvangen van het *Parool* moest wagten, tot dat de Generaal verscheen. Eens op een tyd werdt het drie uren in den morgen, tot groote verveeling van den Voorleezer, welke daar nu al van zeven uren af had gezeten, en zich verftoutte den Generaal te vraagen, of hy het Avondgebed of het Morgengebed wilde gelezen hebben, doch eene degelyke schrobbeering kreeg, en naar een zeer gemeen buiten Comptoir werdt verzonden. Inmiddels is deeze zaak met Louwmaand 1744 in eene geregelder order gekomen.

Zo ras 'er Compagnie schepen te Batavia aankomen, gaat de Schipper met den Onderkoopman en Boekhouder aanstonds by den Gouverneur Generaal, en van daar, na het overhandigen der brieven, tot den Directeur en Raaden van Indien. Zo 'er tydingen van gewigt inkomen, houdt men reeds op den volgenden dag vergadering, in welke over de brieven geraadpleegd wordt, die men telfens stelt in handen van den Raad, aan wien de beschryving der Provincie, welke het raakt, is coebetrouwd om daar op te dienen van bericht, het welk dan ter zyner tyd wordt nagezien, en ook wel eens verbeterd. De Generaal bezorgt doorgaans zelve de beschryving van Batavia en de omleggende Landen, na dat, gelyk doorgaans in Wynmaand geschiedt, alle brieven, welke men naar 't Vaderland wil zenden, gecollationeerd zyn: nevens deeze gaat een balans van alle effecten der Compagnie, tot de minste defecten ingeslooten; wordende dezelve opgemaakt door de Onderkooplieden, en daar na door de Kooplieden en Opperkooplieden des Kasteels in order gebragt.

In 't begin van Louwmaand worden eenige van de meest gekwalificeerde Dienaaren der Maatschappye verzocht ten negen uren in de Vergaderzaal van H. H. Ed. te verschynen, alwaar zich dan doorgaans de Gouverneur Generaal bevindt, benevens één of twee Raaden van Indien, wier beschryvingen men op dien dag zal leezen; ten elf uren gaat het gezelschap met den Gouverneur in een zyner vertrekken, daar een ontbyt met Chocolade enz. gereed staat, alwaar men dan, na dit genuttigd te hebben,
door

doorgaans tot twee uren toe bezig is met leezen en collationèeren; Deeze zaak is niet onvermaakelyk, maar 'er wordt zo ras geleezen, dat hy, die 'er wat van onthouden, of op aanmerken wil, wel fcherp moet staan. Komt 'er een misflag, dan legt men eene plooy in het papier; en dus neemt deeze niet onvermaakelyke bezigheid, na verloop van drie of vier uren 'smorgens, een einde.

Terwyl de overige Heeren Raaden hier mede bezig zyn, is het de post van den Directeur Generaal te bezorgen, dat alle fchepen wel worden ontlaaden, en de daar in bevonden goederen naauwkeurig geborgen; op dat alles op zyn tyd naar de verfchillende Comptooeren zou kunnen worden verzonden.

De Raaden van Indien zyn, even als de Gouverneur, by het aanvaarden van hun Ampt verplicht zich met een plechtigen Eed in dienst der Compagnie te verbinden, en deezen leggen zy af voor den Generaal en de overige Raaden, als daar toe byzonderlyk geauthorizeerd door de Heeren Staaten Generaal en den Stadhouder in der tyd. Zynde de inhoud van dien Eed de volgende.

I. Beloofd de nieuwe Raad, dat hy aan Hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal; aan Zyne Doorl. Hoogheid den Heere Prinse Erfstadhouder; de Heeren Bewindhebbers der Oost-Indifche Compagnie; mitsgaders aan den Gouverneur Generaal van Neerlands Indie, in alles gehouw en getrouw zal zyn, en benevens voornoemden Generaal met zyne mede Raaden zodanige besluiten en raadflagen zoeken te neemen, als met 's Lands welweezen gemeend wordt 't meest over een te komen.

II. Dat hy geenerhande giften en gaven zal ontvangen om iemand een of andere Waardigheid te doen verkrygen, noch dat hy in 't stemmen tot de vervulling van openvallende Bedieningen eenige aandacht zal vestigen op giften, voordeelen, vriendschap, vyandschap, enz., maar altoos zodanige Perzoonen voorstellen, als hy meent de getrouwste en kundigste te weezen.

III. Dat hy, gedurende zyn' dienst in de Indien, geenerley particulieren handel zal dryven, of met zyn weeten door de zyne doen dryven; maar dat hy in tegendeel alle, die zich aan 't dryven van zodanigen handel fchuldig maaken, naar vermogen zal helpen straffen, zonder eenig aanzien van Perzoonen.

IV. Dat hy op de eerste order van de Heeren Bewindhebbers, of van den Gouverneur en de overige Raaden, zelfs voor de expiratie van zyn verbonden tyd, naar 't Vaderland zal te rug keeren, aan boord der eerst gereede en daar toe bepaalde fchepen, en in zodanig eene kwaliteit, als de
voor-

voornoemde Overheden zullen vaststellen. Daar en boven, dat hy op de order des Gouverneurs en Raaden aanstonds zal verlaaten, en naar eenig ander quartier overgaan, in zodanig een kwaliteit, als zy dienftig oordeelen om aldaar zulk een ampt te bedienen, als zy begeeren zullen.

V. Dat hy zo wel den algemeenen Artikelbrief, als alle andere Reglementen der Maatschappye, reeds gemaakt of noch te maaken, in alle getrouwigheid zal nakomen.

VI. Dat hy zich, in gevalle de Gouverneur Generaal komt te overlyden, zal schikken naar de Instructie, door de Heeren Bewindhebbers daar op gemaakt, of noch te maaken, en daar voor al op letten om den bekwaamsten Perzoon van de Gereformeerde Religie daar toe te helpen verkiezen. Terwyl hy teffens belooft, zich in alles te zullen gedraagen, gelyk een eerlyken Raad van Indien betaamt, en zich nooit van zyn' dienst te zullen ontslaan voor de expiratie van zyn verbonden tyd.

Wy besluiten dit Boek met eene lyst der Hooge Regeering, zo als dezelve was in 't jaar 1780.

G O U V E R N E U R G E N E R A A L

Zyn Edelheid

De Hoog Edele Heer

R E I N I E R D E K L E R K, 1777.

E E R S T E R A A D E N D I R E C T E U R G E N E R A A L

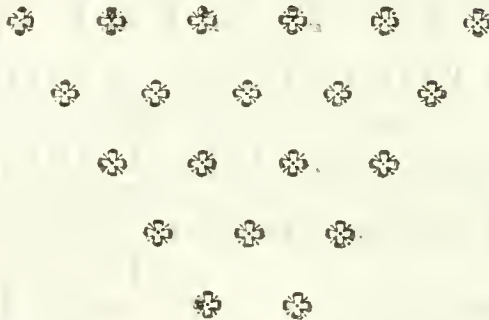
De Wel Edele Heer

M R. W I L L E M A R N O L D A L T I N G, 1777.

De Wel Edele Heeren Raaden van Neerlands Indien.

	<i>Extraord.</i>	<i>Ordin.</i>
<i>Hendrik Breton,</i>	1767	1773
<i>Mr. J. Willem Falk,</i>	1767	1776.
Gouverneur en Directeur van Ceylon 1765.		
<i>Johannes Vos,</i>	1766	1777.
<i>Mr. Thomas Schippers,</i>	1772	1779.
<i>Jacobus Johannes Craan,</i>	1772	1780.
<i>Adriaan Moens,</i> Gouverneur en Directeur van Malabar 1770.	1773	

	Extraord.	Ordin.
<i>David Joan Smith,</i>	1773	
<i>Mr. J. C. M. Radermacher,</i>	1776	
<i>Jacob Petters,</i>	1777	
<i>Henrik van Stockum,</i>	1777	
<i>Jan Henrik Pook,</i>	1777	
<i>Willem Jacob van de Graaf,</i>	1778	
Directeur van Suratte 1776.		
<i>Johannes Robbert van der Burgh,</i>	1779	
<i>Mr. Joachim van Plettenberg,</i> Gouverneur en Directeur van de Caap de Goede Hoop 1774.		
Secretarissen van de Hooge Regeering.		
<i>Dirk Goedbloed,</i> Eerste		1777.
<i>Adriaan de Bock,</i> Tweede		1777.



V Y F D E B O E K.

'T HOOGE GERECHTSHOF EN DE VERDERE
AANZIENLYKE COLLEGIEN TE BATAVIA.

Het Hooge Gerechtshof van Neerlands Indien te Batavia, is buiten twyffel aangesteld, zo ras de Maatschappye een genoegzaam aanzien in 't Oosten gekreegen had, om eene vaste en duurzaame Heerschappye in haare overheerde Gewesten op te richten. Het zôu inmiddeis bezwaarlyk zyn den eersten oorsprong en vaststelling van dit aanzienlyk Collegie naauwkeurig te bepalen; doch 't is zeker, dat het zelve reeds in 't jaar 1629 ongeveer op dezelfde wyze, als heden, was ingericht; dewyl in dat jaar tot Voorzitter van 't zelve wierdt aangesteld de Raad van Indien *Pieter Vlak*, die deeze waardigheid tot in 1634 bekleedde.

De Raad van Justitie bestaat uit één Voorzitter en negen Leden: de Voorzitter is altoos een uit den Raad van Indien, doch die meestentjds in die Hooge Vergadering geen besluitende stem heeft, terwyl de overige in rang van elkanderen verschillen, zynde de oudste en voornaamste, Gewoone Raaden van Justitie, op welke volgen de Buitengewoone, en eindelyk de Geasumeerde Leden. De nieuwlings aangestelde Leden zyn zomwylen vooreerst Geasumeerde, doch doorgaans Buitengewoone Raaden; maar worden ras tot Gewoone Raaden bevorderd, gelyk blyken kan uit de titels der Leden van dit Gerechtshof in 't jaar 1778, voor 't geweldig geschil van 't zelve met den Raad van Indie, waar van straks breedvoeriger zal worden gehandeld, zynde de Hooge Gerechtssoeffening toen bestierd door de volgende Heeren.

Voorzitter.

De Wel Ed. Gestr. Heer en Mr. *Thomas Schippers*, Buitengewoone Raad van Indie.

E 2

Leden

Leden.	Buiteng.	Gewoon.
Mr. Gysbertus Maas ;	1766	1766
Mr. Jacob de Meyer,	1766	1767
<i>Pro interim</i> Advocaat Fiscaal,		
Mr. Johann. Gabr. van Gberen,	1768	1768
Mr. Jacob George van Rossum,	1775	1776
Mr. Elso Gerardus Bogaard,	1777	1777
Mr. Johan Cornelis Luiken,	1778	
		Geasum:
<i>Hendrik August Rosfel,</i>		1777
Mr. Cornelis Johannes Reinier Meurs,		1777
<i>Pro interim</i> Advocaat en Water Fiscaal.		
Mr. Pieter Ras,		1773

Dit Hooge Gerechtshof is de Opperste Raad van Justitie over geheel Indië, voor 't welk alle Procesfen van de mindere Rechtbanken, zo te Batavia als in de Buiten Comptoiren, by Appel worden gebragt; terwyl het recht altoos volgens de Statuten van Batavia moet worden uitgewezen. De meeste zaaken voor deezen Raad gebragt, worden aldaar volkomen afgedaan, doch zomwylen in Revisie getrokken voor verkoorene Rechters; ook maakt de Raad van Indië wel eens verandering in de gevelde Sententien.

Her is zeer byzonder, dat iemand, die by zyne komfte uit de Indië iets van de Compagnie te vorderen heeft, zulks te Batavia moet aangeeven aan den Raad van Justitie, en deszelfs uitspraak afwagten. Deeze wet is gemaakt in 1739, en door verscheiden nadere Resolutien bevestigd, hoe wel veelen, die in de Indië iets te eischen hebben, waar by voornaame Perzonagien belang hebben, daar door op verschillende wyzen groot nadeel kunnen lyden.

Voor 't jaar 1710 was deeze aanzienlyke Vergadering in alles afhankelijk van den Raad van Indië; doch werdt in dien tyd, ten opzichte van 't waarneemen der Justitie, en 't vellen haarer uitspraaken, onafhankelijk verklaard. In 't volgend jaar wilde zy haar gezag gaarne noch wyder uitstrekken, en onder andere ontslag bekomen van 't bevel, volgens 't welke zy, op order van den Raad van Indië de Oostindische Retourschepen moet monstereen. De Gouverneur *Van Riebeck* was hier inmiddels zeer regen, en deed sterke vertogen by de Heeren Bewindhebbers om het verzoek van den Raad van Justitie te keer te gaan, en hier in bereikte hy ook volkomen zyn oogmerk.

De

De Procesfen worden voor deezen Raad bepleit door Advocaaten en Procureurs, en voor jaaren alleen door Procureurs. Ook zyn 'er steeds eenige Notarissen, thans vier, die alle stukken voor deezen Raad, en alle andere dienende maaken; dan deeze mogen, volgens eene Resolutie van den 14 van Wynmaand 650, teffens geen Procureurs zyn.

De voornaame Ministers van dit Collegie zyn de Advocaat Fiscaal, de Water Fiscaal, en de Secretaris, welke Heeren niet alleen zeer aanzienlyke maar ook voordeelige posten hebben; kunnende zy onder anderen eene koets houden, zonder 'er iets voor te betaalen.

De lyfstraffelyke Vonnissen van den Raad worden uitgevoerd op 't plein voor 't Kasteel, alwaar ten dien einde een steenen Schavot is opgericht met een gering vertrek voor den Raad: dit gebouw staat tegen het Yzerpakhuis en is een der minst aanzienlyke van de openbaare Bataviafche Gebouwen.

Hoe wel niets tot het handhaaven van de Justitie noodiger is, dan het ongekrukt aanzien haarer Dienaaren, en eene goede harmonie tusfchen dezelve en de Hooge Regeering, gebeuren 'er echter dikwyls zaaken, die deeze heilzaame overeenkomst verbreeken; dan zelden brengen dezelve zulk eene geweldige gesting voort, als te Batavia in 't jaar 1778 is gebeurd; want toen liepen de verschillen tusfchen de Hooge Regeering en den Raad des Gerechts zo hoog, dat vier der Gewoone Raaden door den Raad van Indie buiten dienst gesteld, en by voorraad vier Geasfumeerde Leden in hunne plaats verkooren wierden.

De manier van Rechtspleeging voor den Raad van Justitie, en 't noodig onderzoek naar de wyze, op welke verscheiden abuizen zouden moeten worden verholpen, gaf aanleiding tot deeze geschillen. De Raad zelve had reeds in 't jaar 1767 een breedvoerig opstel gemaakt, wegens de voornaamste misbruiken, die in de wyze van Procedeeren plaats hadden, en 't zelve was van deezen inhoud.

Extract uit het Memoriaal van den Agtb. Raad van Justitie des Casteels Batavia, op Donderdag den 12 Maart 1767.

't Zedert eenigen tyd herwaards verscheiden reizen gesproken weezende over de succesfivte ontdekte, en thans meer en meer accresseerende groove abuizen der Practizyns, in het onordentelyk en geheel verward op dezelve wyze, aanleggen en voldingen van alle de voor deezen Raade gebragt wordende pleitzaaken, zonder eenige onderscheidinge, en zomtyds met bedekkinge zelve voor een tyd, van den waaren en veel verschillenden aart der materien, in gevallen, waar omme moet, kan en mag werden geliticonstesteerd:

Het zy terftond ten principaale, dan wel voor of by præparatoire, posseffoire, en andere provifioneele of tufchen beiden by incidenteele instantien, of op de ordinaires Termynen, en dies gewoone prolongatie, dan wel op extraordinaire en peremptoire korte tydperken; de Plano.

Of by verdubbelde proceduuren in conventie en reconventie, dan wel in cas van Exceptie, Præfentatie, Interventie, Guarand, Indemniteit of Executie.

Of by weege van Communicatoire Proceduuren door fchriftelyken eifch, antwoord, Re- en Duplicq, Memorien, Aditien enz. dan wel na eenen anterieuren eifch door Debat, Contradebat, Solutie en Superfolurie.

Of na eenen voorbereidenden eifch, door een eenig fchriftuur van diminutie; dan wel van fecret debat, acte van voldoening.

Of vervolgens by weege van acte maaken, dienen, produceeren, fchouwen, oculaire infpectien en demonstratie neemen, dan wel by weege van alleen dienen van acten en munimenten.

En eindelyk of by speciaale reprochen en falvatien van regten, dan wel by imploreringen van dato generaale reprochen en falvatien, mitfgaders dienen van Inventaris, concludeeren in regten, fubmittreeren, van fecrette regts deductien, advertentien of fuggestien, dagelyks genoodzaakt werdt de proceduuren telkens te vernietigen en annulleeren, en dezelve, op specieufe aanwyzinge by appointement dispositief, hoe daar omtrent het abusive by vervolg te menageeren, en na den aard de litigieufe differenten daar inne volgens eene behoorlyke praetyk te procedeeren, *ab ovo* (om zo te fpreken) weder te doen aanvangen, en geheel op nieuws voldingen.

Zo is op heden by deezen Raade (na rype en ernftige overweegingen der veelvuldige, uit het voorfz. reeds fuccesfieve gefloedeerde en meer en meer te dugtene flordigheden en inconvenienten, mitfgaders ter bereikinge van de hier na te volgene goede en nuttige eindens:) goedgevonden daar inne zo veel doenelyk voor den aanftaande te voorzien, en met dat oogmerk derhalven, alhier voor deezen Raaden, generaliter omtrent alle proceduuren in trein te voeren de alomme bekende *modus procedendi*.

Welke met aanfchouw op het boven aangevoerde voor alle hooge Hoven van Justitie (volgens J. VOET *Comm. ad ff. Lib. 2. tit. 4.* — No. 13. in med. ende Respective instructien) speciaal voor die van Holland, Zeeland, Westvriesland, Utrecht, Brabant, Vlaanderen, enz. adde P MERULA, G. WASSENAAR, M. VAN DER MEULEN, Groot Placaatboek van CAU & alios, stand grypt.

Nu en dan in verfcheide gevallen zelve de eerwaarde Regtbanken van Heeren Schepenen en ook voor deezen Raaden iterative werkftellig gemaakt is,

is; en by zekere project Instructie en manier van procedereen voor deezē Raade de Anno 1740 aangepreezen werdt bevonden.

„ Dat namentlyk: alle die geene die iemand voor deezē Raade voor-
 „ taan zal willen doen dagvaarden, door een Practizyn zal laten op-
 „ stellen en aan deezē Raade doen præsentereen een gearticuleerd
 „ door gem. Practizyns behooryk geteekend Request, daar by opgeeven-
 „ de zynen naam, qualiteit en woonplaatze, mitsgaders die van de gee-
 „ nen, waar tegens hy ageeren ofte ietwes vorderen wil.

„ Met een kort en beknopt verhaal van de sustenue, actie, of het regt,
 „ die hy heeft op zyne parthye; en waar op dezelve gefundeerd, en uit
 „ resultereende zyn.

„ Als mede verzoek van appointement by aldien de gerequireerde op Ba-
 „ tavia of daar omtrent woonagtig is.

„ Dan wel van mandament (by zo verre dezelve zig buiten Batavia en
 „ dit distrikt onthoud:) uit kragte van 't welke zyne parthye werde geor-
 „ donneert — hem Requitant genoegen te geeven ofte te voldoen, en
 „ te betaalen de kosten daar omme gedaan.

„ Of in cas van weigering of dilay den opposant zy dag beteekend voor
 „ deezē Raade — omme te zeggen de reden van dien — en te aan-
 „ hooren zodanigen eisch en conclusie of verzoek, als de Supplianten ten
 „ dage dienen zal willen doen ende neemen, daar jegens te antwoorden —
 „ en voorts te procedereen als na regten.

„ Met byvoeginge: (wanneer zulks noodig weezen zal) van deezē
 „ clausule:

„ Als mede omme teffens te antwoorden op al zulken verzoek van provisie,
 „ van kennen of ontkennen, namptisement, decretatie, authorisatie ofte
 „ diergelyke, als de Requitant zal vermeenen hem te competeeren.

„ Tot een secure en onvermydelyke observantie, waar van in den aan-
 „ staande by deezē Raade ook al verder goedgevonden en verstaan is, den
 „ gezaamentlyken Practizyns te recommandeeren, en zo veel des noods te
 „ injungeeren, van heden af aan de even voorgestelde manier van proce-
 „ deeren, nopens alle de voor deezē Raade te doene dagementen te ob-
 „ serveeren, en hunne *venu en cour* naar even gemelde voorschrift stipte-
 „ lyk in te rigten, en doen Exploiteeren, zonder zig voortaan te mogen
 „ bedienen van eenige hier tegenstrydige andere middelen of wegen van
 „ citatien of exploitien, welke te doen mits deeze al teffens aan de Deur-
 „ waarders van deezē Raade werde geinterdiceert, met ordre omme de
 „ bovengemelde appointementen uit handen der respectieve Practizyns ont-
 „ fangen hebbende, ten minsten agt dagen voor den door deezē Raade

„ daar

„ daar by gepræfigeerden præcifen Regtdag te Exploiteeren, Inſinueeren
 „ en Inthimeeren in de manier en forma, daar inne naar gelegentheid van
 „ zaaken door deezen Raade voorgelchreeven ”.

Alles op pœne van nulliteit, en van condemnatie in de kosten der deeze
 contrarie ondernomene andere middelen, en wegen van citeeren en
 exploiteeren.

Zullende tot promptere obſervatie van het voorſz., en narigt der
 voorſz. Præfizyns en Deurwaarders, mitsgaders van de verdere Suppoos-
 ten van deezen Raade, eene hier uit te formeeren bekendmaakinge op
 de audientie van de Rolle gepubliceert, en in den Blaffert geïntereert
 werden; als waar door den Raad ten vollen in ſtaat zal worden
 geſfeld :

- a) Den regten aart der contentien, of waaren ſtaat der geſchillen-
 al aanſonds by den eerſten aanvang der proceduuren te ontdekken.
- b) De gepaste materie van regten, waar toe het queſtieuſe point
 behoort en gebragt moet werden, diſtinctelyk te onderſcheiden.
- c) Door Renvooy veelvuldige andere voorzieningen en pligtelyke we-
 gen van judiciele of commiſoriale aſſopiatien, transactien, accom-
 modementen, verbaale gedingen, liquidatien, tauxarien, van de
 hand wyzingen, en diergelyke ſpoedige redreſſen, veele verkeerde-
 lyk, oneigentlyk en tegens den aart der materien aangelegde, als
 mede ongefundeert, vexatoir, en noodeloos onderwondene Proce-
 duures, deels *à Limine Judicii*, deels onder den loop der pleit-
 gedingen *hors de Cours* te ſtellen, en deels na decifſie der princi-
 paale queſtie, vervolgens nog mede in *ipſa Executione* te mo-
 derceren.
- d) Dan wel en den trein en wyze, om daar inne na vereiſch der geval-
 len en omſtandigheden, ordentelyk te voldingen, de gepaste termi-
 nen te houden, en tot het fluiten der Proceduuren formeel te litiſcon-
 teteeren, en over zulk den al te langen, tedieuſen, ja walgelyken
 trein van pleitvoeren te verkorten, veel koſtbaare, noodelooze intan-
 tien, en reſſens hoog loopende ſchandeleuze, ruineuze proces kosten,
 als mede de al te zeer drukkende opmaakingen van noodelooze decla-
 ratien en taxatien derzelve af te ſnyden en voor te komen; mitsga-
 ders waar door al mede aan veele welwillige dog onvermoogende ſchuld-
 pligtigen, zo Ingezetenen zal worden geſuppeditteert, om tot ontwy-
 kinge van, als even op bekominge van eene volledige openinge der
 aanſpraake hunner partye by de exploiteeringe of inſinuatie der voorſz.
 appointement of mandament onder eene behoorlyke Renverfaal of an-
 der

der aquit, aan hunne respectieve parthye, dan wel aan eenige andere vertrouwde Perzoonen, ofte ook des begeerende aan den Deurwaarder het geëischte *cum Expensis* ter hand te stellen, te praesteeren, ofte op eene andere gevoeglyke wyze te voldoen, dan wel: (op eene formeele of solemneele Schuld- en Plicht-bekentenisfe) te gelyk eene genoegdoende obediëntie, nevens willige aan- en onderwyzingen, op eenige hunner Goederen, Effecten, Gagien enz. om die na enkel condemnatie en decretatie van den Raad alleen 't Rapport des Deurwaarders inmediaar, en paratelyk voor 't verschuldigde te aanvaarden, doen arresteeren en executeeren, ieder na zyne geaardheid en den ordinairen allerkortsten form en styl in materie van Executie maar eenigzints Practicabel zynde.

Ondertusfchen schynt deeze Resolutie van den Raade des Gerechts niet genoegzaam te hebben voldaan aan de Heeren Bewindhebbers, of niet naar behooren te zyn opgevolgd; deeze schreeven immers op den 11 van Grasmaand 1774 naar Batavia; „ dat zy laatstelyk noch goedgevonden „ hadden gemelde Raad te gelasten, Hunne Edelen by de eerste gelegenheid te informeeren, welke manier van Procedeeren thans voor den Raad van Justitie in Ufantie was; alzo Hun Ed. was voorgekomen, dat die manier van Procedeeren niet alleen verschilde van de Rechtspleeging, welke den Raad was voorgescreeven, maar dat ook dezelve, naar constitutie der zaaken in Indie, gantsch oneigen, en voor de Litiganten ruineus zou zyn”. De Raad van Justitie antwoordde hier op in Bloemaand 1775, dat zy de vryheid nam van eerbiedig te verzoeken om uitsfel, tot dat men daar omtrent nader zou hebben gescreeven in 't najaar. Meermaalen werden hier over in 't vervolg brieven gewisfeld zonder veel uitwerking, tot dat de Raad van Indien, om aan 't verzoek der Heeren Bewindhebbers, aangaande de tegenwoordige wyze van Procedeeren, te voldoen, op den 31 van Hooimaand 1778 het besluit nam, de twee Buitengewoone Heeren Raaden *Smit* en *Poock* te committeeren, om naar de zaaken in verschil een naauwkeurig onderzoek te doen.

De benoemde Heeren zagen ras, dat zy, om aan het oogmerk der Commissie te voldoen, verscheiden papieren van den Raad van Justitie noodig hadden; zy wierden dan ook tot het invorderen van dezelve op den 6 van Oogstmaand gemagtigd, en ontvingen ze met het nevensgaande bericht van den Raad van Justitie aan den Raad van Indien.

*Aan zyne Edelheid den Hoog Edele Groot Agtb.
Heere Reynier de Klerk, Gouverneur Generaal,*

*benevens de Wel Ed. Gestr. Heeren Raaden van
Neerlandsch Indie.*

HOOG ED. GROOT ACHTB. HEER!

^{en}
WEL EDELE GESTRENGE HEEREN!

Wy hebben behoorlyk ontfangen een Extraët uit de Notulen van het Ge-
resolveerde in Raaden van Indie, in dato 6 Augustus 1778, waar by uw
Hoog Edelhedens op het verzoek van de Heeren Raaden Extraordinair van
Indie *Smith* en *Poock*, van deezen Raade koomen te requireeren, als

1. Een volledige Copia Authenticq van de Resolutie van deezen Raade
van den 12 Maart 1767, by des Raads Misfive aan de Heeren
XVIIInen van den 26 Dec. 1774 geeiteerd, en daar nevens na Ne-
derland gezonden.
2. Copiën van al zulke Bylagen, als de Raad by voorsz. Misfive
aanhaalt, en nevens voorsz. Resolutie zyn overgezonden, en die den-
kelyk tot justificatie van des Raads sustenuen zullen hebben moeten
dienen. En
3. Copia Authenticq van de Notul van den 7 October 1760, gevallen
in de zaake van den Burger *Barent Jansz.*, Eischer; contra *Jan Da-
vids*, Adffistent, Gedaagde; met de in margine gestelde dictamen of
voldingen ter Rolle, mitsgaders de daar op gevallen dispositie van deezen
Raade, omme na bekoming van dezelve te laten afgeeven aan de
voorn Heeren *Smith* en *Poock*.

Wy hebben dan ingevolge dat besluit, en de bekoome informatie van
onzen Præsident, dat de Commissie op de twee voorn. Heeren Raaden van
Indien gedeerneert, alleen zyne relatie hadde, tot de *modus procedendi* in
het civiele, by deezen Raade regenswoordig in observantie, en by gevolg
dat de gerequireerde Papieren alleen hun betrekking hadden tot zodanige
Bylagen, als de Raad by haare Misfive aan de Heeren XVIIInen den 26
December 1774, heeft opgezonden, tot adfftructie van haare positi-
ven, raakende den voorsz. *modus procedendi* by dien Brief ter neder ge-
feld; — wy hebben dan (zeggen wy) het Register nevens voorsz.
Misfive afgezonden, geresumeert en bevinden, dat de voorsz. Bylagen be-
staan in het volgende: als

1. Onder Litera T: een Extraët uit het Register van de Resolutie van deezen
Raade, concerneerende deszelfs dispositie omtrent eenige nadere schik-
kingen in de manier van procedeeeren in cas Civiel voor deezen Raade,
met byvoeging der Reedenen en Motiven, die den Raad daar toe hebben
bewoogen; zo als wy de eere hebben hier nevens te voegen,

2. Onder Litera R. 1 en 2 loco enz. meede 1 en 2 loco.

- a) Een afschrift van het Placcaat van den jaare 1625, waar by de manier van Procedeeren is gestatueerd.
- b) Een Copia van het in dat Placcaat onder anderen, door den Wetgeever met advys van die van onzen Raade, gegeven voorschrift, of instructie dien aangaande, beide geëxtraheerd uit het Eerste Deel van het Placcaatboek, zodanig als dat ter Secretary van deezen Raade, in een ongeteekend afschrift gevonden wordt.
- c) De *modus procedendi*, zodanig als die beschreeven staat in het Indiëns Ordonnantieboek, of de zogenaamde Bataviafche Statuten van den jaare 1642.
- d) Een Copia van het slot van het Indiëns Ordonnantieboek, beide al mede geëxtraheert uit het by den Raad berustende ongeteekend afschrift van het zelve, en welke vier producten wy insgelyks, in voldoening van uw Hoog Edelhedens geëerd requisit, hier nevens laten verzellen.

Edoch, wat aangaat het derde, namentlyk een Copia Authenticq van een Notul van den 7 October 1760: gevallen in de zaak van den Burger *Barend Jansz.*, Eischer; contra *Jan Davids*, Adfistent, Gedaagde; met de in margine gestelde dictamen of voldingen ter Rolle, mitsgaders de daar op gevalle dispositie van deezen Raade, daar omtrent, Hoog Edele Heeren! kunnen wy niet voldoen, aangezien 'er nooit zodanig een Notul is afgezonden; ja, daar van is by des Raads Misfivè zo min als by het Register eenig gewag gemaakt.

Het is wel waar dat in de voorfz. Brief van den 26 December 1774 gevonden worden, die naamen van *Barend Jansz.*, Burger, Eischer; en *Jan Davids*, Adfistent, Gedaagde; maar die zyn daar niet geallegeerd als een Notul of een formeel Geding en voldingen in een zaak tusfchen die twee perzoonen in lite gebragt, maar alleen aldaar tot een bewys en een voorbeeld aangehaald, hoedanig de citatien of dagvaardingen gefchieden pro dato van des Raads besluit van den 12 Maart 1767, even als men anders wel gewoon is te stellen door de naamen van *Mevius*, contra *Sempronius*, of *Pieter*, contra *Paulusz.*, dan wel N. N., contra N. N., gelyk dat in de voorfz. Misfivè van den 16 December 1774, ten allerklarste blykt.

En hier mede,

*Hoog Edele Groot Achtbare Heer, en
Wel-Edele Gestrenge Heeren,*

Bidden wy God Almachtig uw Hoog Edelhedens in een langduurige en voorspoedige Regeering te conserveeren.

Gefchreeven te Batavia op het Eiland Groot Java

Ter Ordonnantie van dezelve.

(Was getekend)

G. J. Welgevaren, Secretaris.

De Commissie onderzocht toen de bewuste papieren, doch meende in de opgegeven stukken, omtrent de verbetering der manier van Procederen, eenige zaaken te hebben gevonden, die volkomene onwaarheden behelsden. Vooral meende zy, dat de Raad, schryvende, dat 'er nu maar om de veertien dagen Rolle behoefde gehouden te worden, daar zulks wel eer om de acht dagen moest geschieden, geheel bezyden de waarheid had gesproken: gelyk ook, wanneer dezelve verzekerde, dat de Procesfen, door 't affnyden van alle onbehoorlyke uitweidingen, thans binnen 6 of 8 maanden konden worden afgedaan. Dan voornaamelyk meenden zy uit echte stukken te kunnen toonen, dat de affnyding van ruim een derde der onkosten, gelyk de Raad van Justitie staande hield, geheel niet met de waarheid overeen kwam. Dit alles, meende de Commissie, zou noch nader uit zekere echte stukken, en de verscheidene Rollen van voorige jaaren kunnen blyken; waarom zy den Raad van Indie verzocht, haar volmagt te geeven om alle stukken, die zy noodig hadden, uit de Secretarie van den Raad van Justitie onder Recipis te mogen lichten.

Dit verzoek, en het daar op gevolgde fiat gaf aanleiding tot onaan- genaamheden; want de Raad van Justitie leverde hier over de volgende Memorie binnen.

*Aan Zyne Hoog Edelheid den Hoog Edelen Groot
Achtbare Heere Reynier de Klerk, Gouverneur
Generaal, benevens de Wel-Edele Gestrenge Hee-
ren Raaden van Neerlandsch Indie.*

HOOG EDELE GROOT ACHTB. HEER!

en

WEL-EDELE GESTRENGE HEEREN!

Wy hebben behoorlyk ontfangen Uw Hoog Edelhedens Resolutie van den 8 September 1778, houdende bevel aan ons.

Omme aan de Heeren Raaden Extraordinair van Indien *Smits* en *Poock*, tot volbrenging van de aan hun Edelens by Resolutie van den 31 July bevoorens opgedraage Commissie, onder behoorlyke quitantie ter visie en resumptie te laten afgeeven al zulke Procesfen, zo Civiele als Crimineele, die bereids ten definitive afgedaan, en geene verdere provocatie subjeet zyn, en hun Edelen zullen komen te requireren;

reeren; als mede de origineele Civiele, Crimineele en Request Rollen van vroegere jaaren, en die Hun Edelen ingelyks zullen noodig oordeelen.

En wy hebben, na overweeing van dezelve, zo mede van zekere door den Heer *Poock*, aan den geswooren Clercq ter Secretary van onzen Raade overgegeeve Notitie, waar in zyn Edele op fundament van voorfz. Resolutie komt te requireeren, als

1. Het afgedaane Proces tusfchen den Advocaat Fiscaal *Van der Vorm*, contra *Jobannes Vonk*, Gedaagde.
2. Het afgedaane Proees van als vooren, contra *Joban George Daniel Haselaar*, suppl. in cas van submisfie.
3. En het Proees in materie van complaincte van *Manasfe Izaak de Mar*, contra *Maria Herega*, Wed. *de Klerk*.

Mitsgaders het gecommuniceerde door onzen Præsident, behelzende; dat het voorfz. besluit van Uw Hoog Edelhedens was gearresteerd op een ingediende Memorie van de Heeren *Smith* en *Poock*, waar in haar Edelen tot fundament van de noodzaakelykheid van dit Request pofeeren:

Dat haar Edelen in handen zouden hebben verfeheide Authentique Strukken, waar uit het tegendeel van des Raads solemneele verzekering by hun Brief aan de Heeren Majores in dato den 26 December 1774 gedaan zoude fchynen geprobceerd en beweezen te worden;

En wy hebben, zeggen wy dan, na eene rype overweeing van dit een en ander, ons in die noodzaakelykheid gevonden, van aan Hun Hoog Edelhedens te moeten adviseeren, zo als de Eere hebben met den meesten Eerbied te doen by deezen, naamentlyk, dat vermits alle orgineelee en andere papieren en bescheiden tusfchen Parthyen Litiganten gewisfeld, en ten Processe geproduceerd, aan onze zorge en bewaring worden roevertrouwd, wy die derhalven dan ook als een *Sacrum depositum* Seponeeren moeten, en dezelve, of fchoon de questieuse zaak ook getermineerd en buiten alle provocatie gesteld mogte weezen, alzo min uit onze orgineelee Retroacta geeven kunnen. Eene drangrede, Hoog Edele Heeren! die wy op dit subjeet meermaalen aan uw Hoog Edelhedens hebben betoogd, en die wy ook de eer gehad hebben, meer dan eens te mogen zien wettingen door onze Heeren en Meesters; wy neemen derhalven, en om de kortheid zo veel mogelyk te betragten, de vryheid, op dat zelfde vertoog by deezen aan uw Hoog Edelhedens zeer reverentelyk te inhereeren, met ootmoedig verzoek dat uw Hoog Edelhedens, op fundament van dien, ons gelieven te excuſeeren van de voldoening aan de voorgemelde ordre.

Dan dewyl wy geene de minste zwaarigheid vinden, om het door ons be-
deelde aan de Heeren Majores, naamentlyk:

1. Dat de gemaakte alteratie in de *modus Procedendi* in cas Civiel, by
de Resolutie van den 12 Maart Anno 1767. reeds bepaald, een al-
lezints nuttig en heilzaam oogmerk te doel heeft.
2. En dat wy het effect daar van reeds hadden ondervonden door de
Confiderable vermindering zo van de Procesfen, als van de kosten
derzelve;

Aan een nauwkeurig onderzoek en beoordeeling van uw Hoog Edelhe-
dens over te laten, en ook geen oogmerk hebben, om ons dat onderzoek
en oordeel door de voorz. gemoveerde bezwaarnisse te ontrekken; zo ver-
zoeken wy al verder dat uw Hoog Edelhedens in steele van deeze geordon-
neerde afgave zig voldaan gelieven te houden, met het geeven van visie en
resumtie ten overstaan van twee Commisfarisfen uit onzen Raade geadjungeert
met onzen Secretaris, het zy ter ordinaire Raadkamer, dan wel op zodani-
ge andere bekwaame Plaatzc, als Uw Hoog Edelhedens daar toe zullen kom-
men te bepaalen, of by de Heeren *Smith* en *Pooock* zal worden verkoozen,
en dat van alle zodanige Procesfen en Retroacta van onzen Raade, als wel-
gemelde Heeren zullen komen te requireeren, en wy behoudens onzen pligt
en zonder aan de aan ons door deeze en geene particuliere perzoonen toe
vertrouwde Secretesse te korte te doen, in staat zullen zyn, tot het nemen
van de begeerde visie en resumtie voor te stellen, en als hoedanig wy by
avance aanmerken, dat geenzints geconfidereerd konnen worden, die by den
Heer *Pooock* reeds gevorderde twee Crimineele Procesfen; want gelyk in het
eerste, als roulloerende over een geperpetreerd overspel tusschen den Geci-
teerde *Vonk* en *Jobanna Geertruda de la Haye*, Huisvrouw van den tans
overleeden Commandeur en Opper Equipagiemeeester alhier *Afuerus van den*
Berg, voorkomen verscheide zaaken en omstandigheden, dewelke zo ten
aanzien van de qualiteit en hoedanigheid der by voorgemelde Egtelieden
verwekte en nog in levenden lyve zynde kinderen, waar van 'er zelfs nog
een hier aanweezing is, als in opzigt van hunne nog overgebleeve Moeder
voornt. die reeds by uw Hoog Edelhedens na ingenomen Advys van onzen
Raade gratieuselyk is ontheft van den overigen tyd, die zy volgens ons arrest,
nog geconfineerd had moeten blyven, en gevolgelyk daar door thans gesteld
is in een stand die haar permitteert, om weder te hertrouwen, eene Secre-
tesse en Seponeering by onzen Raad vorderen, zo is het tweede dat op een
enkel Request van submissie en verhoor van den Officier is afgedaan, geën-
claveerd aan een tweede proces tegens een ander perzoon, die vermits zyne
ausugie, ceniglyk by contumacie heeft konnen worden gepuniceerd met Ban

ad vitam, en welke procedures derhalven naar onze gedagten, niet gehouden kunnen worden als finaal afgedaan, en buiten verder bemoeyenissen van den Raad gebragt te zyn.

Edog ingevalle, dat het Uw Hoog Edelhedens (tegen verwagting) niet mogte behagen, aan voorz. onze zeer reverentelyk voorgestelde visie en resumptie der requireerde, en by ons eenigzints bepaalde origineele Procesfen en Retroacta van onzen Raade te vacceeren, als dan verzoeken wy te mogen volstaan met de afgave van Copia Authenticq derzelve.

En nevens dit ons alternatief voorstel, het welk even zo veel, als de gevorderde afgave zal kunnen contribueeren tot dat einde, waar toe het zelve gezegd wordt te moeten strekken, bieden wy Uw Hoog Edelhedens nog aan een Authenticq uittrekzel, zo uit onze Civiele Sententieboeken; als uit de boeken van onzen Secretaris en Sequester, door denzelven, op ons expres Requisit overgegeeven, en door twee Commisfarisfen uit onzen Raade, daar toe benoemd, geëxamineerd, en tegens de gem. Boeken geconfionteerd, en waar uit met een opslag van een oog zal kunnen worden nagegaan, niet alleen hoe veel Procesfen 'er zedert January 1764 tot ultimo December 1777 by den Raad zyn afgedaan, en hoe veel gerendeerd hebben de Declaratie van kosten in gemelden tyd opgemaakt, maar ook, hoe dat de vier voorige jaaren van 1764, 1765, 1766, 1767 door den anderen geslagen en vergeleeken wordende met de 10 aanvolgende mede door den anderen geslagen jaaren, eene vermindering in de laatste jaaren, na het effect van de door ons gearresteerde alteratie in de *modus Procedendi* in cas.Civiel, komt aan te toonen van 24 stuks Procesfen en Rds. 3300 aan kosten 'sjaars, het geene te zaamen in de laatste 10 jaaren uitleevert eene vermindering van 240 stuks Procesfen en Rds. 33004.23 aan kosten.

Wy zyn hier toe eerder overgegaan, om dat deeze berekening, waar op ons schryven aan de Heeren Meesters Principaal is gefundeerd geworden, aan het begeerde onderzoek van de Heeren *Smith* en *Poock* niet alleen veel ligt en hulp kan byzetten, maar ook voornamentlyk strekken zal kunnen, om Uw Hoog Edelhedens by provisie te doen zien, dat het onaangename, voor ons al vry hoonende in de Memorie ternedergestelde, namentlyk: dat haar Edelen verscheide Authenticque stukken in handen hebben, waar uit het tegendeel geprobeerd en beweezen schynt te worden, en dus in staat meenen te zyn, om ons te overtuigen dat wy onze Superieuren hebben getragt door valsche opgaave te circumduceeren en te misleiden, juist voor zo aanneemelyk niet moet gehouden worden.

Ende hier mede

*Hoog Edele Groot Agtbaare Heer, en
Wel-Edele Gestrenge Heeren!*

Bidden wy God Almachtig Uw Hoog Edelhedens in eene langduurige en voorfpoedige Regeering te conferveeren.

Ter Ordonnantie van dezelve.

Uw Hoog Edelhedens gantsch Dienstwillige en Getrouwe — De Präfident en Raaden van Justitie des Casteels Batavia.

(Was Geteekend)

G. J. WELGEVAREN, *Secretaris.*

Hoe wel de Raad van Justitie in deeze Memorie het overgeeven der origineele stukken weigerde, wilde echier dezelve van alles behoorlyke visie in tegenwoordigheid van Gecommitteerden verleenen, en ook authentyke Copiën bezorgen. Zo dat, volgens het uiterlyke, een ieder zou moeten besluiten, dat de Gecommitteerden van den Raad van Indie thans genoegzame gelegenheid hadden om alles door te zien. De Raad van Indie beschouwde inmiddels de zaak uit een geheel ander oogpunt, en begreep dezelve zodanig, dat de weigering van 't afgeeven der oorsprongelyke stukken, als eene verregaande ongehoorzaamheid moest worden aangezien, en formeerde hier om de volgende Resolutie.

*Extract uit de Notulen van het gebefoigneerde en
geresolveerde in Raade van Indie.*

Maandag den 6 October 1778.

Onder de Heeren Leden rondgelezen, en door den Heer Gouverneur-Generaal ter dispositie geëxhibeerd zynde een advis van den Raad van Justitie deezes Casteels de dato 23 September laastleeden, concerneerende het gedemandeerde aan gemelden Raade, by Extract uit de Notulen van den 8 derzelve maand, om aan de Heeren Raaden extraordinair *Smith* en *Poock*, onder Recipisse af te geeven al zulke Procesfen, zo Crimineele als Civile die bereids ten definitive afgedaan, en geen verdere provocatie subjeet zyn, als hun Edelhedens zouden requireeren, zo mede de origineele Civile en Crimineele Rollen van vroegere jaaren; zo is na deliberatie verstaan, by het voorz. besluit van den 8 September pasfato te persisteren, en den Raad van Justitie dien volgende aan te beveelen, zonder langer weigering, of eenige andere uitzondering te maaken, binnen driemaal vier-en-twintig uren aan het meergemeld besluit deezer Regeering prompt te voldoen, of by onverhoopte verdere disobedientie, nominatim op te geeven, welke

welke van den Heer President, Leden, of de Officieren van Justitie zig tegens deeze ordre aankanten, onder waarschouwing, dat men die geenen die ongehoorzaam blijven, de facto uit hunnen dienst zal ontslaan, en hunne gage en emolumenten laaten afschryven.

Voorts den Raad van Justitie ter hunner narigt nog kennisse te geeven, dat men over deeze zaak geen schriftuuren, hoe genaamd, meer verwagten of aanneemen zal.

(Was getekend)

Dirk Goedbloed, Secretaris.

Jan Greeve, gezw. Clercq.

Daags voor het neemen deezer sterke Resolutie, werdt de Heer President der Justitie *Thomas Schippers* verzocht, niet in de Vergadering te komen, naar dien over zaaken den Raad van Justitie betreffende zou worden gehandeld. Ook vondt de Raad van Indie teffens goed, den Heer *G. J. Welgevaere*, reeds zederd 15 jaaren Geheimschryver van 't Hooge Gerechtshof, tot Secunde van Ternate te benoemen; 't geen ook tegen de voorrechten van gemelden Hove scheen te sryden: het zelve heeft ten minsten altoos beweerd, dat geen Secretaris, of ander Minister der Justitie, zonder voorkennis van den President, mag worden weggenoomen.

De Raad van Justitie raadpleegde inmiddels over de gemelde Resolutie van den Raad van Indie op den 7 van Wynmaand, en besloot, eed- en plichtshalven niet te kunnen gehoorzaamen; doch deed aan die Hooge Vergadering het volgende protest ter hand stellen.

Woensdag den 8 October 1778.

*Extraordinaire Vergadering des
Voormiddags om 9 uren.*

Presenten:

Den Wel-Edele Gestr. Heere en Mr. *Thomas Schippers*, Raad Extraordinair van Indie, en President, benevens de Agtb. Heeren

Mr. *Cornelis Maas*, Raad Ordinair.

Mr. *Jacob de Meyer*, Do. Do. en proint. Advoeaat Fiscaal.

Mr. *Johannes Gabriel van Gebren*, Ordinair Raad.

Mr. *Jacob George van Rossum*, Ordinair Raad.

Mr. *Elso Gerardus Bogaard*, Ordinair Raad.

Mr. *Hendrik August Rosfel*, geasfumeerd Lid.

Mr. *Cornelis Johannes Reyniers Meurs*, geasfumeerd Lid, en

Mr. *Johannes Theodorus Vischer van Gaasbeek*, geasfumeerd Lid.

Mr. *Pieter Ras*, prointerim Water-Fiscaal.

Dempto door Indispositie.

Mr. *Jan Cornelis Luyken*, Extraordinair Raad.

Zyn gerefumeerd en na zuiks gearresteerd de Resolutien, genomen in datis den 26 Aug., 9, 23, 30 September, Item 6 October 1778.

Ook zyn gerefumeerd en getekend geworden, de volgende geëxtendeerde en gearresteerde Sententien: Te weeten ten lasten van *Djoemat, Maria, Janjong, Alie, July, Augustus, Soekoer, Gegeer, Waurw-woe, Matoe, Goena, Boeton, Palewang, Moedik, Spadille, Bastiaanz.*, alle 16 's Heeren gevangen.

Nog is gerefumeerd en gearresteerd de Sententien in cas Civiel, tuschen *Mochamat Nina Achet*, Impetrant van Appel, contra *Rachina*, Gedaagdesfe.

Na resumptie is verstaan te registreeren, een Extract uit de Notulen van het geresolveerde in Raade van Indie, van dato 2 hujus, houdende ordre wegens de afschaffing van den Keurmeester van het Beestiaal, en het branden of merken der Buffel Beesten, enz.

Aan den Procureur *Pophens*, voor den Curator *ad lites Wannemaker*, is geaccordeerd appoint. in Rauw-Actie tegens den assistent *Bernardus Reers*, en zulks met de Clausule om te kiezen, *domicilium citandi & Executandi*.

De Heeren geasfumeerde Leden en de prointerim Water-Fiscaal, op hun daar toe gedaane verzoek geëxenteerd weezende, is gelezen een Extract uit de Notulen van het geresolveerde in Raade van Indie op den 16 deezer, ten gemelden dage, des 'smiddags om 12 uren by den Heer President deezes Raads beslooten ontfangen, houdende.

Waar op gedelibereerd weezende, andermaal met eenpaarigheid van stemmen is goed gevonden, Haar Hoog Edelhedens ter zaake van het voorgeseld geëerd verbod, om geene verdere vertogen of demonstratien dien aangaande te doen, by Extract deezes eeniglyk in allen eerbied te adviseeren.

Dat gemelde des Raads adres met unanime stemmen van de Leden deezes Raads, excepto de Heeren *Luyken* en *Ras*, die door indispositie de vergadering van dien dag niet hebben konnen bywoonen, is gearresteerd geworden, en dat wel na een ryp overleg en eene eenpaarige sustenue, dat de naarkoming van Uw Hoog Edelhedens voorn: zeer gerespecteerde ordre, direct aanliep tegens Eed en Plicht van den Regter:

Dat zy dien onverminderd in aanschouw neemende, Uw Hoog Edelhedens betoonde ongenoegen over des Raads gem. bezwaar en de te dugtene bedoeigingen daar nevens gedaan, dit teeder poinst andermaal met alle moge-

mogelyke attentie hebben overwoogen; doch dat aan haar niets is te vooren gekomen, het geen slegts eenige de minste aanleiding heeft kunnen geeven, omme daar uit op maaken, dat de Raad in haare voorsz. sustenue erreerde:

Dat derhalven de Raad niet uit disobedientie of onwilligheid, om aan haar Hoog Edelhedens geëerd welbehaagen te voldoen, waar tegen zy om die reede (hoewel niet dan met den uitersten Eerbied) op het kragtigste protesteerende is, maar eenlyk en alleen uit eene overtuiging, en gegronde bedugting, dat zy anders doende, haar Eed en Pligt zoude overtreden, andermaal met zeer veel leedweezen moet betuigen, dat zy als noch moet volharden by al het geene in meergemeld haar adres, met zo veel omzigtigheid als eerbied aan Haar Hoog Edelhedens is beroegd:

Terwyl al verder is verstaan, by eene aparte Resolutie, ampel aantekening te houden van de bygebragte redenen, en 't daar op gesondeerde verzoek van de voorgemelde Heeren geasfumeerde Leden en Water-Fiscaal, ten einde in deezen te worden geëxcuseerd, als mede van het gecommuniceerde door den Heer President en den Secretaris, aangaande alle de ontmoetingen en omstandigheden dewelke in dit zonderlinge en in geene gedenkschriften van onze Republyk bekend gevondene geval, hebben plaats gehad, niet alleen met betrekking tot het voorsz. adres van den Raad, maar ook ten opzichte van de verkiezing van gemelden Secretaris, den welken welgemelde Haar Hoog Edelhedens, dien zelve morgen, toen de Heer Gouverneur-Generaal zyn Wel-Edele door den gezworen Clercq van Haar Hoog Edelhedens had laten verzoeken om zich uit de vergadering van dien dag te absenteeren, niet alleen buiten eenige de minste verzoek of kennisse van dien Minister, maar ook zonder eenig voorweeten van den Heer President, en direct strydig met de instructie van den Heer Gouverneur-Generaal van Indie, beraamd, hebben aangesteld tot secundo van Ternate, zullende de gemelde secrete Resolutie, benevens het over te gevene Extract voorn. door den President en de gezaamentlyke Heeren Raaden, nevens den Secretaris worden onderteekend, ten einde het Extract met aantekening in het hoofd, dat de gemelde geasfumeerde Leden en prointerim Water-Fiscaal op hun verzoek in deeze zyn geëxcuseerd, immediaat na het eindigen deezer Vergadering door den zelve Secretaris aan den Heer Gouverneur-Generaal uit naam van deezen Raade te worden overgegeeven, en de Resolutie geseponeerd te blyven onder den Heer President, om te dienen daar 't behoort.

Hebbende de Secretaris vervolgens gerapporteerd, dat hy het geciteer-

de Extract, uit naam van den Raad, met een gepast Compliment den Heer Gouverneur-Generaal van Indie behoorlyk hadde overhandigd, en Hoogst-dezelve hem niets anders geantwoord hadde, dan, *kostelyk*.

Laastelyk heeft de Heer President aan den Raad noch gecommuniceerd een berigt, door den Secretaris deezes Raads, ter zyner requisitie verleend; houdende eene specifiquc uittrekking uit zyne particuliere Boeken 't zedert mede September Anno 1764, tot ultimo December 1777, zynde circa 15 jaaren, raakende de daarin gevonden wordende rekeningen Courant, met de respectieve Practizyns van den Raad, omtrent zyn verschet en salaris wegens verstrekte Zegels, afgaave van Copie, Papieren, enz. aan dezelve; en waar uit voldoende consteert, dat het gemelde verschet en salaris, voor den tyd van de eenigermaate verbeterde modus Procedendi in 1767 'sjaars heeft bedraagen Ryksdaalders 3226.24. en dat daarentegen na dien tyd het zelve alle jaaren maar heeft gerendeerd Ryksdaalders 2776.1. en dus jaarlyks Ryksdaalders 453.19. minder dan bevoorens, of wel in 10 jaaren Ryksdaalders 4533.46.

Waar op gedelibereerd, en door den Secretaris, op den Eed van zyn ampt, en praesentatie van denzelven, des noodig zynde en wettig gevorderd wordende, verklaard weezende, dat gemelde specifiquc opgaave opregt was, is goed gevonden, daar van in deeze maar alleen aantekening te houden, ten blyke voor den aanstaande, en voorts het gemelde berigt te registreeren by de voorm. secrete Resolutie, omme al mede onder den Heer Praesident te blyven geseponeerd tot zodanig einde, als men zal oordeelen te behooren.

De Raad van Indië liet het, nu de zaaken zo verre gekomen waren, niet by dreigen blyven, maar liet op den 9 dito de Heeren Mr. *Thomas Schippers*, President, Mr. *Gysbertus Maas*, Mr. *Jacob de Meyer*, Mr. *Johan Gabriel van Gheren*, Mr. *Jacob George van Rossum*, en Mr. *Elfo Gerardus Bogaard* binnen staan, en maakte hen bekend, dat zy van hunne posten waren ontslagen, waar na hen de volgende Resolutie werdt medegedeeld.

Extract uit de Secreete Notulen van het Gebesogt, neerde en Geresolveerde in Raade van Indie.

Den 9 October 1778.

Is verstaan de Gage en Emolumenten van den Heer Raad Extraordinair Mr. *Thomas Schippers* als President, en die van Mr. *Gysbertus Maas*, Mr. *Jacob de Meyer*, Mr. *Johannes Gabriel van Gebren*, Mr. *Jacob George van Rossum*, en Mr. *Elfo Gerardus Bogaard*, als Ordinaire Raaden van Justitie deezes Casteels te laten cesseeren met den dag van heden,
en

en welgemelden Heer Raad Extraordinaire Mr. *Thomas Schippers*, tot nader order der Heeren Majores, te stellen buiten de Exercitie van zyn Ed. ampt van President, mitsgaders alle de anderen uit dat van Ordinair Raad van Justitie, en Mr. *Jacob de Meyer*, ook tot zo lange te ontslaan van het Pro-interim aan hem geconferreerde ampt van Advocaat Fiscaal van Indie.

Voorts den Heer Raad Extraordinaire Mr. *Thomas Schippers*, door den Eersten Secretaris deezer Vergadering te laten afvraagen, of zyn Edele genegen is, nevens de ontslagen Raaden van Justitie, het continueerend Extraordinaire Lid Mr. *Joban Cornelis Luyken*, de geasfumeerde Leden *Rosfel*, *Visser*, *Van Gaasbeek*, en *Meurs*, item de Pro-interim Water-Fiscaal Mr. *Pieter Ras*, in de Vergadering te verschynen, om daar het besluit, door hunne Hoog Edelhedens ten opzichte van den Raad van Justitie genomen uit den mond van den Heer Gouverneur-Generaal, in naame en van wege de Vergadering, te hooren bekend maaken, mitsgaders den Secretaris te gelasten, om by weigering of in cas van Indispositie van welgemelden Heer *Schippers*, als dan van zyn Edele uit naam van den Heer Gouverneur-Generaal, en de Heeren Leden deezer Regeering af te vorderen de Zegels van den Raad van Justitie, de Sleutels van de secrete Kas en de Borgtogten, om door den Heer Gouverneur-Generaal weder ter hand gesteld te worden aan den nieuwen Heer President van Justitie.

(Was gerekend)

Dirk Gozdbloed, Secretaris.

Ontfangen van den Wel-Edelen Gestrengen Heer Mr. *Thomas Schippers*, ingevolge de voorestaande ordre hunner Hoog Edelhedens, het groot Zegel van den Raad van Justitie, het kleine Zegel van welgemelden Raade, de Sleutels van de secrete Kas, en vyf Borgtogten.

(Was getekend)

G. J. Welgevaare, Secretaris.

Vervolgens werden by voorraad tot President aangesteld de Raad van Indien Mr. *Poock*, en tot Leden, de Heeren *Vermeulen*, *Severin*, *Bloem* en *Jan Willem Hendrik van Rossum*.

Zo ras de tyding deezer aanmerkelyke gebeurtenis hier te lande was aangekomen, gaf dezelve den Heeren Bewindhebberen aanleiding tot veelerley Raadpleegingen. Hoedanig de inhoud hunner besluiten hier omtrent geweest zy, is tot hier toe niet volkomen bekend geworden: alleenlyk weet men, dat de geweldige maatregelen door de Raaden van Indie genomen, zyn afgekeurd, en hunne Resolutie ten nadeele der afgedankte Raaden van Justitie vernietigd: dat volgens de meening der Kamer van Zeventien, de Heeren Raaden van Justitie beter zouden hebben gedaan eene kwaade order

te gehoorzaamen, dan den Rechterstoel te verlaten: dat eindelyk de afgedankte Raaden van Justitie volkomen in hunne waardigheden zyn hersteld, met genot van de Tractamenten, zedert het stilstaan hunner Bedieningen loopende.

Na het Hooge Gerechtshof te Batavia volgt in rang de Bank van Schepenen, die één Gewoonen Raad van Indiën tot Voorzitter, één Ondervoorzitter en zeven Leden heeft. In 't jaar 1779 bestond dit Collegie uit de volgende Heeren:

De Edele Heer <i>J. C. M. Radermacher</i> , President	1777
<i>Jan Hendrik Wiegeman</i> , vice President	1774
Mr. <i>Floris van Styrum</i> - - - -	1776
<i>Sirardus Bartlo</i> - - - -	1774
<i>Casparus Hartman</i> - - - -	1778
<i>Hans Hendrik Hugo</i> - - - -	1776
<i>Jan Hendrik Haringa</i> - - - -	1779
<i>Jean Dat</i> - - - -	1777
<i>Jan Jacob Swanenvelder</i> - - - -	1777
Bailliuw.	
<i>David Julius van Aitsma</i> - - - -	1776
Drosfaard der Bataviafche Ommelanden.	
Mr. <i>Egbert Blombert</i> - - - -	1779
Secretaris.	
<i>Daniel Adriaan Beekman</i> - - - -	1776

De vice President en vier der Leden worden doorgaans uit den Burgerstand en de drie overige uit de Dienaaren der Compagnie genomen. Dit Collegie behandelt alle Gerechtszaaken, de Burgerye van Batavia betreffende, gelyk ook alle Schulden boven de 80 of 100 Ryksdaalders: ook kan men niet tot de Bank van Schepenen appelleeren, dan om hooger sommen; doch buiten appel worden door hen alle zaaken van 50 Ryksdaalders afgedaan. De Schepenen bezorgen voorts alles wat tot het welzyn der Burgerye betrekking heeft, en kiezen op den eersten van Grasmaand de Directeuren van verscheiden openbaare Gestichten: zo dat zy in alles teffens den post van Burgemeesteren waarneemen.

De Schepenen van Batavia worden jaarlyks uit een dubbeld getal gekoozen door den Raad van Indië op den 30 van Bloeymaand, zynde de dag op welken de gedagtenis der grondvestinge van Batavia wordt gevierd. In den namiddag van dien dag worden de nieuwe Schepenen in dienst gesteld, of de oude, gelyk doorgaans gebeurt, in hunne posten gecontinueerd, die dan

dan gewoonlyk op Maandag , Woensdag en Vrydag , 'smorgens ten 9 uuren , vergaderen. De Schepenen Rechten de Stedelingen , die lyfstraf-felyke misdaden hebben gepleegd , te hals en te hoofde , en voltrekken hunne Vonnisfen voor het Stadshuis op een ten dien einde opgeslagen schavot ; hebbende inmiddels de verweezene het recht van Appel tot den Raad van Justitie.

De Leden deezer Vergadering , die Burgers zyn , trekken jaarlyks 40 Ryksdaalders mantelgeld , en voorts maandelyks 30 of 40 Ryksdaalders aan buitenvoordeelen. Hun Geheimschryver heeft een schoon en voordeelig ampt , dat jaarlyks 5 of 6000 Ryksdaalders kan opbrengen. De Posten van Bailliuw en Landdrost zyn ook zeer aanzienlyk en voordeelig ; hebbende de aatfte ook onder zich een Geweldig en acht of tien Dienaaren.

Na de Schepenen volgt in waardigheid het Collegie der Heeren Weesmeesteren , 't welk insgelyks één Raad van Indie tot Voorzitter heeft , één Ondervoorzitter uit den Burgerstand en vyf Leden , die gedeeltelyk uit den Burgerstand , en gedeeltelyk uit de Dienaaren der Compagnie worden gektoozen. Voorts heeft dit Collegie een Geheimschryver , wiens post een der besten is van geheel Batavia. Jaarlyks worden de Heeren Weesmeesters gecontinueerd of veranderd op den 31 van Bloei maand of ook wel op den 6 van Zomer maand. Der Heeren Weesmeesteren zorge gaat alleen over de zaaken van Weezen , wordende alle derzelve goederen onder hun bestier gesteld , dewyl men in de Indien geen Voogden gebruikt : de bezittingen deezer onmondige perzoonen zyn hier zeer veilig , en jaarlyks wordt hen 4 en een half per cent tot inkomen uitgedeeld. Deeze post is derhalven zeer werkelyk en van groot belang , doch teffens ook voordeelig , dewyl ieder Lid jaarlyks 5 of 600 Ryksdaalders aan voordeelen kan maaken.

In 't jaer 1779 zaten in 't Collegie van Weesmeesteren de volgende Heeren ,

De Edele Heer <i>David Johan Smith</i> ,	President	1779
<i>Jan Fredrik Freese</i> ,	vice President	1778
<i>Johannes Wasfenberg</i>	- - -	1778
<i>Ewaldus Rynwaan</i>	- - -	1778
<i>Pieter Anneas de Win</i>	- - -	1778
<i>Johannes David Jaquet</i>	- - -	1779
<i>David Bylon</i>	- - -	1779

Secretaris.

<i>Hendrik Nicolaas la Clé</i>	- - -	1777
--------------------------------	-------	------

De volgende Vergadering is die der Heeren Heemraaden , die , behalven den Voorzitter uit den Raad van Indie , één Ondervoorzitter , (zynde de

de Landdrost) zeven Leden en één Geheimschryver heeft. De magt van den Landdrost is zeer aanzienlyk, in rang is hy boven den Water Fiscaal, en woont doorgaans buiten de Stad, alwaar hy door zyn Geweldig en Dienaars de openbaare veiligheid handhaaft. De Vergadering zelve is ingesteld op den 13 van Wynmaand 1679, en houdt haare zaamenkomsten in 't huis van wylen den Gouverneur Generaal *Van Goens*, ten dien einde door de Hooge Regeering gekogt in 't jaar 1692 voor 3700 Ryksdaalders. De Heemraaden hebben het opzicht over de wegen, rivieren, bruggen, beschoeiingen, enz. Onder hun gezag staan ook de verhuurders van rydtuigen, en door hen worden de penningen ontvangen, die deeze lieden, gelyk ook de Dienaaren der Compagnie, en de Burgers van Batavia moeten geeven voor de vryheid om rydtuigen te houden, welke penningen jaarlyks eene groote zomme belooopen. Een Raad van Justitie, by voorbeeld, die een wagen wil houden, moet voor zyn hoofd jaarlyks betalen 40 Ryksdaalders, en voor de geringste soort van inwooners beloopt deeze zomme tot 300 Ryksdaalders. Deeze Heeren hebben ook het gebied over de zogenoemde Bandongans, die het water affchutten om het over de rystvelden te doen loopen: die werktuigen worden een voor een van boven afgeslooten, en zulks mag voor ieder niet langer dan twee maal vier-en-twintig uren duren. De Heemraaden doen ook ter eerster aanspraak af alle verschillen over de landscheidingen, van waar dezelve, zo de partyen niet voldaan zyn, worden geranvoeerd naar de Hooge Regeering. Eenige jaaren geleden heeft de Hooge Regeering twee Commisarisfen gesteld over de Bovenlanden, welke waardigheid thans wordt bekleed door de Ed. Heeren Raaden van Indie *Craan* en *Radermacher*. Dan, hoe verre zich 't gezach dier Heeren uitstrekt, kunnen wy tot hier toe met geene genoegzaame zekerheid bepalen.

Het Collegie der Heeren Heemraaden bestond in 't jaar 1779 uit de volgende Heeren,

De Edele Heer <i>Hendrik Breton</i> , President	-	1776
Mr. <i>Egbert Blomkert</i> , vice President	- -	1779
<i>Jan van de Polder</i>	- - - -	1772
<i>Cornelis de Keizer</i>	- - - -	1773
<i>Willem Vincent Helvetius van Riemsdyk</i>	-	1776
<i>Charles Louis Colmond</i>	- - - -	1778
<i>Jan Andris Duurkoop</i>	- - - -	1778
<i>Hendrik Braures</i>	- - - -	1778
<i>Pieter Joseph de Vienne</i>	- - -	1779
Secretaris.		
<i>Marten Cornelis Weyerman</i>	- -	1776

Na de Heemraaden komt de Vergadering der Huwelyks en kleine zaaken; deeze heeft ook één Voorzitter met één Ondervoorzitter, en drie Leden, alle Dienaars der Compagnie. Zy doet alle zaaken af, die beneden de 80 Ryksdaalders belooopen: komende de verschillen over hooger zommen, of onmiddelyk of by appel, voor de Hooge Justitie, doch de kleinere zaaken doet gemelde Vergadering af zonder Hooger Appel. Eindelyk moeten zich hier alle Perzoonen aangeeven, die in den Huwelyken staat willen treden.

In 't jaar 1779 bestond dit Collegie uit de volgende Heeren.

Willem Vincent Helvetius van Riemsdyk, President 1779

Nicolaas Maas, vice President = = = 1779

Michael Engelberts - - = - = 1776

Carel Hendrik Specht - = - - = 1779

Lodewyk Dominicus = = = = 1779

Secretaris.

Elbert Elias = = = = 1776

Eindelyk volgen in rang de Boedelmeesters der Chineesche en andere Onchristen Sterfhuizen, die in 1655 afgeschafft zynde in 't zelfde jaar wederom werden aangesteld. Dit Collegie bestaat uit één Voorzitter, zynde de Sjahbandar, één Ondervoorzitter, twee Burgers en vyf Inlanders, welke alle huysfelyke zaaken der Chineesche en andere Inlandsche Sterfhuizen afdoen.

In 't jaar 1779 bestond dit Collegie uit de volgende Perzoonen.

Jan Vermeulen, President = = = 1776

Jobannes Doens, vice President = = = 1777

Jacobus Prins - - = = 1779

Johan Christiaan Balbazar Reepier = = = 1778

Mochamat Japbar Djenal Babanaam = = = 1765

Patan Mabomet Nina - = = 1766

Nabim Bakti Naja Widjaja = = = 1775

Tan Hoelo - = = = 1775

Oey Biankong = = = = 1778

Secretaris.

Mr. Wybrand de Jongh = = = 1779

Z E S D E B O E K.

BEVATTENDE DE VOORNAAMSTE GESCHIEDENISSEN EN LOTGEVALLEN DER STAD BATAVIA VAN HAAREN OORSPRONG TOT AAN ONZEN TYD.

In een vorig Boek hebben wy de opkomst en de geringe beginzelen der Hoofdstad van Neerlands Indien aangewezen, en zullen thans de voornaamste gebeurtenissen ophaalen, die in de voornoemde Stad, van haaren eersten oorsprong tot op onzen tyd, zyn voorgevallen, of tot derzelve wel of kwaalyk vaaren eene byzondere betrekking hebben gehad.

De Gouverneurs Generaal, die voor den Heer *Koen* den teugel van het Oppergebied in handen hebben gehad, te weteen de Heeren *P. Bobb*, *G. Reynst* en *L. Reaal*, hadden tot hunne zitplaats de Moluksche Eilanden verkooren; dan dewyl de nieuwe Vesting Batavia beter geschikt werdt geoordeeld om de Hoofdplaats en het Middelpunt onzer Oost-Indische bezittingen te zyn, namen alle de volgende Landvoogden het Kasteel dier Stad tot hun verblyf, en dus in de eerste plaats de Heer *P. Koen*, Stichter der Stad, en voornaam Grondvester van Neerlands uitgebreide heerschappye in de Indien. Eene der eerste gebeurtenissen, na het vermeesteren van Jacatra in 1719, was de Vreede met de Engelsche Maatschappye, die, nu ziende dat zy in magt werre by de Hollanders te kort schoot, haare toevlucht nam tot onderhandelingen, om door een Vreedeverdrag deel te krygen aan die voordeelen, welke zy te vergeefsch door de wapenen had gezocht. Dit viel haar ook niet zwaar: want de Heeren Staaten Generaal hadden zich niet in 't geschil tuschen de beide twistende Maatschappyen durven steeken, uit vreeze voor den Engelschen Koning, wiens vriendschap voor 't opkoomend Gemeenebest van het grootste belang was. Hoe wel derhalven de Hollanders hunne Bezittingen in de Indien door eigen goed en bloed hadden verkreegen; nu kwamen zy echter in de droevige noodzaakelykheid om

hunne

hunne eigendommen in zekeren zin met de Engelschen te deelen : want op voorstel des Konings werdt 'er eene overeenkomst tusschen de beide Maatschappyyen getroffen, volgens welke zy haare kragten zouden verenigen om de Spanjaarden en Portugeezen geheel en al uit de Molucques en de nabuurige Eilanden te verjaagen, en daar na met elkanderen een' gemeenschappelyken handel te dryven, op voorwaarden, die met de grootste naauwkeurigheid zoude worden bepaald, om in 't toekomende alle verschillen voor te komen.

Ondertusschen had de Engelsche Maatschappy niet in aanmerking genomen, dat het juist geene gemakkelijke zaak zou zyn de Roomsche Natien uit de Speceryeilanden te verdryven, en had dus noch volk noch oorlogsvorraad, daar toe noodzaakelyk, gezonden. Ook betrouwden zy op de Hollanders, zich overtuigd houdende, dat die, wegens hunne groote magt te Batavia, zeer wel in staat waren om zulks alleen uit te voeren. Dit was ook volkomen waar; maar de Hollanders waren van oordeel, dat hunne Metgezellen geen het minste recht hadden op veroveringen, welke zy door hun eigen magt alleen zouden maaken; daarentegen begreepen zy, en toonden uit de woorden des verbonds niet onduidelijk, dat die plaatzen, op welke men een gemeenschappelyken handel zou dryven, de zodanige moesten zyn, die op gemeene kosten waren verkreegen. Zo dat, indien de Engelschen niet in staat waren om de helft der noodige uitrusting te bekostigen, zy ook geen deel zouden hebben aan de voordeelen van den oorlog.

Er zat in die tyden te Batavia eene gemengde Raadsvergadering, gedeeltelyk uit Engelschen en gedeeltelyk uit Nederlanders bestaande, de Raad van Vedeedinging genoemd, welker post het was alle zaaken te behandelen en te beslifen, die tot de gemeenschappelyke overwinningen en den daar uit voortvloeyenden handel betrekking hadden. Voor deezen Raad werdt over het vermeesteren der Speceryeilanden gehandeld, en onder de Volkeren, die te bevechten waren, kwamen vooreerst in aanmerking die van Banda, welke, zo men meende, oorlogsbehoeften van de Engelschen zelve hadden ontvangen, en dus, onder de hand gesterkt, tegen hunne Meesters waren opgestaan; zich niet alleen onttrekkende aan het Rechtsgebied van het Fort Nassauw, maar ook allerleye wreedheden tegen de Hollanders, die in hunne handen vielen, bedryvende; terwyl zy al hunne Speceryen aan de Portugeezen leverden. Het bereugelen deezer mitelingen was dus de zaak, die in de eerste plaats alle aandagt verdiende, weshalven de Generaal *Koers* dezelve in de gemeenschappelyke vergadering als een zaak, die spoed vorderde, voorstelde, en de Engelschen noodigde om hun gedeelte in de noodige

dige toerusting te leveren. Dan deeze zeiden, dat zy uit Europa noch orders, noch geld, noch schepen ontvangen hadden tot deeze gewigtige onderneeming. De Generaal liet deeze verklaring van onmagt woordelyk boeken, en voegde 'er toen by, dat hy, beter voorzien zynde, dan de zaak voor rekening der Hollandfche Maatschappye zou onderneemen.

Men verzekert, dat de Engelschen niet alleen dit werk voor de Hollanders overlieten, maar ook, dat zy de rebelleerende Indiaanen onder de hand met allerley oorlogsammunitie ondersteunden. Ondertusfchen was de Heer *Koen* zeer voorfpoedig in zyne onderneeming, en had het geluk, in 't jaar 1621, alle de afgevallenen wederom tot voorige gehoorzaamheid te brengen.

Hy had insgelyks het genoegen, de oproerige Amboineezen, eene stoute en wispeltuurge Natie, spoedig tot reden te brengen, en keerde weder naar het Vaderland op den 31 van Louwmaand des jaars 1623, terwyl hy tot zynen Opvolger achter liet den Heer *P. de Carpentier*. By zyne terugkomst in 't Vaderland werdt hy met eere en belooningen overlaaden, en ontving onder anderen voor de stichting van Batavia eene præmie van zeven duizend guldens. (a)

De Heer *Carpentier* regeerde zeer vreedzaam te Batavia van het jaar 1623 tot in 1629: hy heeft geene nieuwe overwinningen gemaakt, maar het oude ongeschonden bewaard, gelyk het hem was overgegeeven. Ondertusfchen viel onder zyne Regeering voor de zo zeer beruchte Conspiratie van Amboina, om welke verscheiden Engelschen, volgens de Sententien der Hollandfche Rechters, van verraad werden overtuigd, en ter dood gebracht; hoewel de Engelsche Natie altoos het regendeel staande gehouden, en aan de Hollanders deswege oneindig veel moeyelykheden heeft verwekt. Hoe het geval ook moge zyn geweest, moet men bekennen, dat de Hollandfche Oost-Indifche Regeering veel beter had gedaan, zo zy de beschuldigten naar Europa hadde overgezonden, dan met dezelve in die afgelegene Gewesten te straffen: want met deeze omzichtigheid zoude zy waarschijnlijk de bewyzen der zaake zo klaarblykelyk hebben kunnen maaken, dat de Engelschen nooit eenig geground voorwendzel zouden hebben gevonden om over deeze zaak moeite te verwekken.

Naauw:

(a) Ik zal in dit Boek niet van de levens en daaden der Heeren Gouverneurs Generaal spreken, dan in zo verre zy tot Batavia zelve betrekkelyk zyn; vooral, om dat de Levensbeschryvingen der voornaamste breedvoerig te vinden zyn in een keurig en overal geacht Werk by de Drukkers deezes uitgegeeven, onder den titel van *Levensbeschryving van vele voornaamste* *Nederlandsche Mannen en Vrouwen.*

Naauwlyks was de Heer *Koen* uit de Indien te huis gekomen, of hy wierdt op het sterkte door de Heeren Bewindhebbers verzocht om de waardigheid van Gouverneur Generaal wederom te willen aanvaarden; het duurde ook niet lang, of hy gaf daar toe zyne volkomene toestemming. Dan hy werdt in de uitvoering niet weinig gehinderd: want zo ras de Engelschen dit vernamen; deeden zy 'er de hevigste protestatiën tegen: zy beschouwden naamelyk *Koen* als hun' grootsten vyand, dien zy noch ooit in de Indien hadden gehad, en die hen door het veroveren van Jacatra en de Speceryeilanden in alle hunne grootfche voorneemens had te leur gesteld; weshalven zy, om hem haatelyk te maaken, hem zelfs beschuldigden als den besteecker der Amboïnsche Rechtspleeging, schoon hy, by het beginnen dier beruchte zaak, reeds eene maand in Zee op zyn' te rugtocht naar het Vaderland was geweest. Men wist 'er derhalven geen beter middel op, dan den Generaal als een particulier Matroos op Zee te doen gaan, 't geen hy ook voltrok, openbarende zyne commissie eerst toen hy het bereik der Engelschen was ontkomen. Zy hadden hem ondertusfchen tot aan 't jaar 1627 weeten op te houden.

Naauwlyks was de Heer *Koen* in de Indien en te Batavia aangekomen, of hy had ook daar veel te lyden van den haat zyn'er gezwooren vyanden, de Engelschen en Javaanen, die verscheiden gevaarlyke zamenzweeringen tegen hem verwekten; doch dezelve mislukten alle, en in eene, die de voornaamste was, werden de afgehuurde Javaanen meerendeels betrapt, en ter dood gebragt.

In 't volgend jaar ontfak die beruchte oorlog met den Mataramfchen Keizer, in welken Batavia op den oever des ondergangs gebragt, doch echter door de dapperheid van den Generaal *Koen*, en die van zynen Opvolger en der Bezettinge, gelukkig bewaard werdt. De toenmaalige Mataramfche Opperheerscher *Mabomed* had een' toeleg gemaakt om het geheele Eiland Java te overheeren, en begreep te recht, dat hy ten dien einde met Batavia moest beginnen, dewyl hem niets gemakkelyker zyn zou, indien hy het geluk mogt hebben van de Hollanders en hunne wapenen te overweldigen. Om dit uit te voeren begon hy met verraad, en zond in Oogstmaand van 1628 verscheiden Praauwen met Koebeesten naar Batavia, onder voorwendzel, van daar mede te zullen voldoen aan een verdrag, door hem met den Gouverneur in 1627 gemaakt: ondertusfchen waren by die Beesten 900 gewapende Javaanen, eene magt die veel te groot was naar maate des geschenks. Hier door kreegen de onzen aanstonds ergwaan, en deeden de buiten posten sterk bezetten, terwyl zy een waakend oog hielden op eene menigte Javaanfche Praauwen, welke noch verwagt werden;

deeze kwamen ook eindelyk opdaagen, en werden door de onzen gedwongen op eene andere plaats te gaan leggen om zich niet met hunne Makkers te kunnen vereenigen. Dan hier op brak de bommel uit, dewyl de vyand dagt dat zyn geheele toeleg nu ontdekt was, en dit porde hem aan om een verwoeden aanval op het Kasteel te onderneemen. Door zyne overmagt deed hy de wagtten der buitenposten schielyk wyken, en drong zelfs met de vluchtenden tuschen de bolwerken der vesting, die noch niet met behoorlyke gordynen waren aan een gehegt: maar hier ondervonden de Javaanen zulk een' dapperen tegenstand, en werden zo hevig door de bezettingen begroet, dat zy met groot verlies moesten aftrekken.

Op den volgenden dag zag men van den landkant ook eene groote menigte Javaanen op de Stad aantrekken, en hier op werdt het Zuidelykst gedeelte der Stad, dat noch weinig bewoond, en door de bolwerken niet was te verdeedigen, afgesneeden, en wel met de grootste reden: want de Javaanen, wier getal allengskens tot 10 of 12 duizend man aangroeide, begonnen van dien kant hunnen aanval, en begroeven zich ter plaatze, daar men juist ter gelegener tyd de overtollige huizen had afgebrand. De vyanden verzuimden ook niet een geweldigen aanval op de Stad te waagen; doch werden door het geweer der anderzins geringe bezetting met veel verlies van hunnen kant afgewezen. Dagelyks herhaalden zy hunne aanvallen, doch werden door de geduurige uitvallen der bezettinge, die teffens door de Chineezen geholpen, al hunne houte vestingen en verchansingen in brand stak, zodanig gehavend, dat zy, na eene beleegering van ruim eene maand, in 't laatst van Herfstmaand 1628, met verlies van meer dan de helft huns Legers, moesten aftrekken.

Deeze beleegering van Batavia was voornaamelyk begonnen op aanraaden en verzekering van den Temangong *Boeraska*, dat de verovering der Stad zeer gemakkelyk zou vallen. Ondertusfchen bleef deeze Grootspreeker zelve dood voor de Vesting, en zyn geheel Leger zou verlooppen zyn, zo 'er niet eene aanzienlyke versterking onder den Temangong *Djavana* was bygekomen, die zich wederom onder de muuren der vesting legerde. Deeze nieuwe Bevelhebber zond toen, om eene laatste pooging te doen, twee zynere voornaamste Edelen met een hoop uitgeleezen volk, om de Stad te overrompelen of zelve daar voor te sterven, 't welk van dit gevolg was, dat zy wel een verwoeden aanval deden, doch teffens zich door een verhaaste vlucht moesten redden, waar door de Veldheer zo verwoed werdt, dat hy alle, die te rug kwamen zonder genaade liet over hoop steeken. De Keizer veinsde ondertusfchen, dat deeze wreedheid hem grootelyks mishagde, en liet daarom

daarom den Moordenaar, by zyne te rug komst met veelen van zynen aanhang op hunne beurt doodflaan, schoon het zeker was, dat de door hem bedreeven moord op bevel des Keizers zelve ware volbragt.

De Keizer van Mataram was met dit alles noch niet voldaan, maar ondernam in 't volgende jaar al wederom het werk, dat hy had moeten laaten steeken. Dan om hier in gelukkiger te slaagen, zond hy van *Tagal*, een zekeren *Warga* met een brief van den Temangong van *Tagal*, waar in de Keizer om Vreede verzogt, onder voorwendzel, dat de begaane vyandelykheden alleen waren gepleegd door ophitzing van *Boeraska*, die den Keizer door verscheide leugenachtige, doch thans ontdekte berichten had opgehitst: waarom hy nu om vernieuwing van vriendschap en een vryen handel voor 's Keizers Onderdaanen verzocht. De Hollandsche Regeering begreep lichtelyk, dat 'er onder deeze betuigingen van vriendschap wederom een nieuw verraad schulde; doch stond echter den Vreede toe, hoewel met oogmerk om naauw acht te neemen op alle bewegingen des Keizers, ten einde zyne waare oogmerken te ontdekken. De Mataramsche Afgezant hield zich ondertusfchen zeer wel te vreedem, en vertrok wederom naar *Tagal*, onder anderen roemende, dat zyn Heer de Temangong van *Tagal*, nu een der vier Opperste Strandheeren geworden, wel zorge zou draagen, dat de vriendschap beter onderhouden wierdt dan voor deezen. Edoch, men ontdekte spoedig, dat de laatste belegering voornaamelyk mislukt was, dewyl de belegeraars met geene mogelykheid een genoegzaamen voorraad van ryst konden aanvoeren; dat zy dezelve ook nooit met goed gevolg zouden kunnen onderneemen, zo zy niet in staat waren om hun leeftocht vooraf over zee naar *Tagal* en de nabuurige plaatzen te brengen, van waar zy dezelve meest te water naar hun Leger voor *Batavia* konden overvoeren. Naauwlyks was ook *Warga* vertrokken, of de Chineezen, die zeer loos zyn in 't bespieden van vyandelyke aanslagen, bespeurden, dat men met prauwen allerley voorraad van mondkost naar *Tagal*, *Tamarang* en de verdere naby gelegen plaatzen voerde, waar door de gegronde vreeze der Regeering niet weinig werdt bevestigd; hoewel men echter met geen zekerheid kon ontdekken, of de oorlogsroerustingem, tegen *Batavia*, tegen *Bantam*, of ook tegen die van *Sammarang*, welke van den Keizer waren afgevallen, dienen zouden.

De Gouverneur *Koen* dagt ondertusfchen, dat niets noodiger was dan den vyand in zyne oogmerken voor te komen, en zond hierom de jachten *Heusden* en *Tajoran* naar *Japara* om naauwkeurig te verneemen, of ook ergens ryst en andere behoetten wierden verzameld. Deeze schepen te *Tagal* komende, vonden daar een onmeetelyken voorraad van ongepelde ryst; doch

doch de Capiteinen hielden zich, als of zy nergens van wisten, en zeilden al verder Oostwaards, na bericht hunner ontdekkinge aan den Generaal te hebben gezonden; ondertusschen konden zy, uit al wat zy zagen, niet twyffelen, of men had te Batavia eene nieuwe belegering te verwagten. Gelukkiglyk ontdekte men hier met meerder zekerheid, uit eenige getrouwe Javaanen, dat de Keizer wel degelyk de Stad zou bespringen, en dat men vooraf noch eene geveinsde Ambassade van Warga met verscheide prauwen te wagten had. Deeze kwam ook werkelyk op den 20 van Zomermaand met 13 prauwen te Batavia opdaagen, maar liep leelyk in de knip; want naauwelyks was hy aan land gestapt, of hy wierdt op last des Raads van Indien op eene behendige wyze gevat. Op den 24 ondervraagde men hem, en dewyl hy wel bespeurde, dat de zaak ontdekt was, beled hy alles, dat men wilde weeten, en daar door bekwam men een naauwkeurig bericht van de Hoofden en sterkte des Legers, gelyk ook van den krygsvoorraad, het geschut, enz.

De voornaame hoofdzaak was nu den verzamelden voorraad des vyands in Tagal en daaromtrent te vernielen; want zo men dit kon doen, was het zeker, dat de belegering slegts kort van duur zou zyn. Spoedig werden 'er derhalven schepen naar Tagal gezonden, die zonder verder onderzoek de plaats aantasteden, dezelve overweldigden, en 400 huizen mer een onmeetelyken voorraad van ryst verbrandden. Een ander gewapend schip vernielde een ander groot magazyn te Sabang, naby Tseribon, en nam veele prauwen weg; ook werden de monden der Rivieren van Karawang enz., langs welke de schepen naar het Leger moesten komen, zo wel bezet, dat 'er niemand door kon; desniettegenstaande bleef de Keizer in zyn voorneemen om Batavia te belegeren volharden.

De Stad zelve werdt ook merkelyk sterker gemaakt, dewyl men een zeer verwoeden aanval vreesde: hierom werden 'er verscheiden batteryen en nieuwe houten bolwerken tusfchen de oude in gemaakt, en de bolwerken zelve zo veel mogelyk door gordynen aan elkanderen geflooten, die, hoewel uit enkel Kokoshout gemaakt, echter genoeg in staat waren om deezen weinig ervarenen vyand het hoofd te bieden.

Op den 20 van Oogstmaand ontving men te Batavia ryding, dat het vyandelyk Leger over de Rivier van Karawang was getrokken, en op den 22 zag men reeds veertig hunner ruiteren voor de Stad, die een' aanval deden op de Koebeesten der Compagnie, welke aldaar liepen, en tegen het einde der maand was de Stad aan den landkant omringd door een groot Leger, doch 't welk toen reeds gebrek aan leeftocht had. Op den

den vierden van Herfstmaand begonnen zy hunne werken, 't geen nochtans bezwaarlyk toeging, dewyl de Hollanders het meeste houtwerk in voorraad hadden afgehakt; zy naderden echter op den 7 in den nacht tot op een pistoolfchoot van het bolwerk Hollandia; doch met den dag deden 100 man der bezetting een' uitval, en hadden het geluk, na het verdryven der vyanden, hunne werken te verbranden, gelyk in 't vervolg byna dagelyks gebeurde: dus vorderden zy weinig, vernielende de dappere uitvallers doorgaans by dag, 't geen de belegeraars by nacht gemaakt hadden. Het gantsche Leger had ondertusfchen gebrek aan eetwaaren, en zelfs stierven de meeste paarden en buffels van honger, 't geen de onderneemingen der vyanden in 't aanvoeren van gefchut en pakkadie niet weinig vertraagde.

De nacht van den twintigften was voor de belegerden en voor de geheele Maatschappye zeer droevig: want in denzelfen verlooren zy onverwagt den dapperen Generaal *Koen*, die aan de gevolgen eener langduurige loopziekte kwam te fterven. Z. H. Ed. had al lang aan die kwaal gekukkeld, zonder echter zo veel te verzwakken, dat hy zyn einde zo naby rekende, en was noch dien avond, zo het fcheen, gezond aan tafel geweest. Zyn lyk werdt op den 22 met veel pracht ter aarde befteld, en teffens alle flukken kanon afgefchooten, die maar eenigzins den vyand konden hindren.

De Stad, dus zonder hoofd zynde, ontving ras een nieuwen Bevelhebber: want op den 23 kwam aldaar ter rhede de Heer *J. Spex*, Raad Ordinair van Neerlands Indie, met zyne Vrouw en Zuster. Als de eerste in rang werdt hy aanftonds tot Opperlandvoogd aangefield, tot dat de Heeren Bewindhebbers dienaangaande nader zouden hebben beflooten, en had het geluk deeze belegering voorfpoedig te doen opbreken. De hevigitte aanval van allen was ondertusfchen voorgevallen in den nacht van 's Heeren *Koens* overlyden, wannec de Javaanen op eene verwoede wyze een' aanval waagden op een klein houten werkje, *Maagdelyns Sterkte* genoemd, aan den uiterften hoek der Stad, alwaar eene bezetting lag van alleen 16 man. Deeze verweerden zich eerst dapper, tot dat al hun kruid verfchooten was, en ook toen verdedigden zy zich met het werpen van pannen en fteenen; doch kreegen het echter te kwaad, en zouden hebben moeten bezwyken, zo niet een hunner den inval gekreegen had om de aanvallers met zeer ongewoone wapenen te beftryden: want zich herrinnerende, dat de Javaanen, als yverige navolgers van Mahomed, zeer bevreesd zyn vooral wat onrein genoemd wordt, liep na de beste kamer, en bemorste de naast by zynde Javaanen met eene goede dosis menfchendrek; waar op

zy, onder veel scheldwoorden, verschrikt; het haazepad koozen; te meer, dewyl 'er reffens een gedeelte der bezetting aanrukte om de afgesneedene te komen verlossen.

Deeze en soortgelyke ontmoetingen deden den vyand, die byna uitgehongerd was, eindelyk besluiten, dat 'er niets' voor hem te winnen viel; waarom het vyandelyk Leger, 't welk ruim 100000 man sterk was geweest, op den eersten van Slachtmaand, zyne legerplaats in brand stak, en door eene verhaaste vlucht verdween: want toen de Ruitery der bezetting in den morgentyd uitrok om te zien, waar de vyand gebleeven was, vonden zy niets dan 7 of 800 lyken van door de Javaanen zelve vermoorde en in ryen en gelederen gelegde perzoonen, waar schynlyk van zieken, die zy gedacht hadden niet met zich te kunnen voeren. Gering was het verlies der Maatschappye by deeze gelegenheid: want geduurende de geheele belegering sneuvelden 'er maar 10 of 12 Nederlanders en 7 of 8 Indiaanen. Daar tegen meent men, dat 'er van het Keizerlyk Leger byna de helft was omgekomen, meest uit honger, gelyk uit het groot getal der achtergelaatene wapenen en krisfcheen te blyken. Veele hunner dooden vond men in de Rivier, die zy boven de Stad hadden toegedamd, achter het paalwerk gesmeeten, met oogmerk om het water dus onbruikbaar te maaken; hier door hadden zy de Hollanders in 't eerst ook al zeer verlegen gemaakt, hoewel hunne vrees schielyk verdween, toen zy zagen, dat de door hen gegravene putten zeer goed en gezond water uitleverden.

In 't jaar 1631 schynt deeze Keizer wederom lust gehad te hebben om Batavia noch eens te belegeren; maar de Hooge Regeering nam haare maatregelen zo zeker, dat hy zyn voorneemen staakte, en de Maatschappye in rust liet geduurende het overschot zyns levens, 't welk na eene 81 jaarige Regeering een einde nam in 't jaar 1645.

De woedende aanvallen der Javaanen en derzelve ongelukkige uitkomst worden zeer fraay beschreeven door den Heer *De Marre* in zyn *Batavia* pag. 34.

't Geheele Java staat alom in rep en roer:

Een snoode Keizer, die nu' ondergang bezwoer,

Wil u, o Maatschappye! den wreeden doodsteek geeven.

Daar dreigt, daar valt hy aan, door moordzucht aangedreeven;

Gelyk een Leenw, die, dol van honger, gantsch verwoed,

Een Reiziger bespringt, en dorst naar menschenbloed:

Daar brandt hy op uw Erf; daar kluistert hy de stroomen;

Weerstaat den waterloop door ingehaide boomen;

Werpt

Werpt dyk en dammen op; ja strooit vergif in 't nat,
 't Geen door het heiloos bloed der mitteren bespat,
 En walgend van den flank der ingezwolgen lyken,
 Beangstigd naar zyn bron te rugge schynt te wyken.
 'k Zie hoe de Batavier door felgetergden spyt
 Den vyand dompelt in dat doodlyk Akonyt;
 Ontaarde Volken door 't vernielend staal doet snuenvlen.
 'k Zie 't veld met bloed bespat; affschuwelyke heuveln
 Van dooden, die het vuur van een verwoede pest
 Ontvonken in den kring van uw benepen Vest.
 Wat 's dit —? Juich Maatschappy! ik zie uw Vyand vluchten;
 Ik zie hem om 't verlies van zyne heirmagt zuchten.
 Gy zyt verlost! Het land, den flank der muuren zat,
 Damp't nieuwe geuren, tot verkwikking van de Stad:
 De Stroom bruischt weer naar Zee, wenscht in die zuivre plasfen;
 De Schandvlek van haar rug voor eeuwig af te waschen:
 Uw Hoofdstad juicht van vreugd, en staat, na deezen slag,
 De kruin te heffen in een aangenaamer dag.

Het overschot der Regeering van den Heer *Spex* was zeer vreedzaam; waar door hy goede gelegenheid had om den handel der Maatschappye uit te breiden, en door eenige Verbonden met de Indiaansche Vorsten verder te bevestigen. Ondertuschen werdt hy in 1632 door de Heeren Bewindhebbers te rug geroepen naar 't Vaderland, alwaar hy zyne overige dagen in ruste eindigde.

Zyn Opvolger was de Heer *II. Brouwer*, een man van beproefde kundigheden, die reeds in 1613 eene vloot had geboden, en thans Bewindhebber der Compagnie was ter Kamer van Amsterdam. Deeze Landvoogd wilde zyne waardigheid alleen aanneemen voor den tyd van drie jaaren, en keerde te rug in 1636, na eene korte doch gelukkige Regeering, gedurende welke, behalven den bloeienden koophandel, niets van belang in de Indien voorviel.

De Heer *Anthony van Diemen* kwam toen aan het bewind, en begaf zich met eene vloot van zeventien schepen naar Amboina, alwaar geduurig onrust werdt gestookt door de konstnaryen der Ternaatsche Stedehouders, welke hy ten minsten voor een tyd tot reden bracht. Ondertuschen vorderden de Ceylonsche zaaken het grootste deel der magt en des beleids van den Generaal; dewyl de Ceylonsche Keizer den bystand der Maatschappye ver-

zocht tegen de Portugeezen, die hem te magtig en de meesters waren der beste havenen van dit vruchtbaar Ryk, 't welk overvloedig in allerhande kostelyke voortbrengselen, en voornaamelyk in Kaneel. Kort na hunne eerste togten in de Indien hadden de Portugeezen zich hier gevestigd, en breidden hunne magt steeds zodanig uit, dat de Inboorlingen, voor eene overheersching bedugt, zich ernstig tegen hen begonnen te verzetten. De Ceylonsche Keyzer nam ten dien einde zyne toevlucht tot de Hollandsche Natie, de eenigste van welke hy een genoegzaamen onderstand tegen de Portugeezen kon verwagten; ook was der Maatschappye niets aangenaamer, dan den Vorst tegen zyne onverzoenbaare vyanden by te staan, om daar door teffens haare vyanden te vernederen, en den voordeelligen Ceylonschen handel aan zich te trekken. Men zond derhalven den Admiraal *Westerweld* met eene kleine vloot om de Portugeesche Armade voor Baticalo aan te tasten, die volkomen aan het oogmerk voldeed, en de vyandelyke vloot, schoon dezelve veel sterker, zwaarder van schepen en beter bemand was, met veel verlies op de vlucht dreef: hier op bezweek de vesting Baticalo ras voor de Hollandsche wapenen, en men sloot een allervoordeeligst verbond van koophandel met den Keizer, 't welk noch door het inneemen van verscheiden gewigtige Portugeesche plaatzen werdt gevolgd.

't Is Candy dat u roept; verlos het uit zyn banden.
 De Vorst stelt zyn Gebied, zyn Rykskroon in uw handen,
 Verdryf den Lusitaan, die 's Lands gezag verdrukt.
 Gy zult — Maar zie ik niet uw kielen heengerukt?
 Gewis, zy stryken voort met uitgespreide vleuglen.
 Dan krygt uw Krygshair werk, en zal Tyrannen teuglen:
 Het dondert in de lucht, het bliksemt op het strand;
 'k Zie gantsche vlooten door 't verblindend vuur in brand,
 De kust geveiligd van die booze rustverstoorders;
 De wraak verplet de kraai van snoode Vorstenmoorders.
 De kust van Ceylon rookt door 't uitgestorte bloed;
 De Steden bukken, daar het heldenlemmer woedt;
 De blydschap huppelt langs de Candiaasche wegen;
 De Cingalees herleeft, sinelt, juichende om dien zegen;
 Zyn magt en d' uwe door een koop verbond tot een,
 En 's vyands vestingen zyn nu uw krygstrophen.

De Marre Batavia pag. 37.

De

De volgende gewigtige gebeurtenis onder den Generaal *Van Diemen* was de verovering der Stad Malacca, die na eene hardnekkige verdediging gedwongen werd tot de overgaave, omtrent het midden van Louwmaand des jaars 1641, onder bevel van den Captein *Caartekoe*; ja zelfs zou men Goa toen hebben kunnen veroveren, indien niet de Maatschappij uit Staatkundige oogmerken beter had gedacht, deeze Stad in handen der Portugeezen te laten.

In 't jaar 1644 namen eindelyk de verschillen in Amboina een einde, naardien de meeste hoofden der zamenzweering gevat en ter dood wierden gebragt.

De Stad Batavia zelve was ondertuschen door den uitgebreiden handel ongevoelig in uitgestrektheid en bevolking aangegroeid, en werd thans met veele zo openbaare als byzondere gebouwen versierd, onder welke eerste voornaamelyk in aanmerking komen de Groote Kruiskerk van Batavia en de Kerk des Kasteels. Men begon deeze slichting in 't jaar 1640, en een ieder was verplicht eene maand gagie daar toe te betaalen; terwyl de Gouverneur zelve, na zyn overlyden, eene gifte van tachtig duizend guldens besprak, om daar uit eene nieuwe Kerk te slichten.

Van Diemen was het ook, die de eerste hand sloeg aan de verzameling der Statuten van Batavia, een werk, 't welk den inhoud bevat der Raadsbesluiten zyner Voorzaaten, en naderhand door den Heer Gouverneur *Maatzuiker* vervolgd, noch heden tot een rigtsnoer verstrekt voor alle de Indische Geregshoven der Maatschappij. Na al deezen volbragten arbeid verzogt *Van Diemen* zyn ontslag, 't welk hem, zeer tegen den zin der Regeering, werd toegestaan; doch Zyn Ed. kwam kort daar op te overlyden, en werd in zyne nieuw gestigte Kerk begraven in 't jaar 1645.

Op aanbeveling des Heeren *Van Diemen*, aan de Hooge Regeering in 't Vaderland by zyn leven gedaan, werd de Heer *Cornelis van der Lyn* aan 't hoog bewind geplaatst, 't geen hy echter niet lang bekleedde; dewyl de Heeren Bewindhebbers goedvonden hem in 't jaar 1650 te rug te roepen, teffens met den Heer *Frans Caron*, Directeur Generaal der Commerce. De voornaamste gebeurtenis zyner Regeering was een verbond van vriendschap met den Keizer van Mataram *Soufoubouman Ingalaga*, den zoon en opvolger van dien Vorst, welke Batavia tot twee reizen had belegerd. Deeze jonge Vorst was zeer voorspoedig in den oorlog geweest tegen zyne nabuuren, en had de Staaten van Damak, Cadiri, Balamboang, enz. onder zyne gehoorzaamheid gebragt. Ten opzichte der Maatschappij volgde hy ondertuschen geheel andere maatregelen dan zyn Vader, en zogt derzelver vriendschap, haar den vrede aanbiedende, hoewel onder

voorwaarde, dat zy met die van Bantam zou breeken. De Bataviafche Hoo-ge Regeering zond ten dien einde de Heeren *Wonderer* en *Barendszoon* op den 8 van Grasmaand des jaars 1646 naar Mataram in Gezantschap, alwaar zy zeer minzaam ontvangen werden, en een verbond van vrede en vriendschap maakten, 't welk naderhand te Batavia in Herfstmaand deezes jaars werdt voltrokken, en van den volgenden inhoud was.

I. De Maatschappy verbindt zich jaarlyks aan den Keizer kennis te geeven van alle fraaye stoffen en zeldzaamheden, die uit Europa naar Batavia worden overgebracht, en teffens een Gezantschap aan Z. M. te zenden.

II. Indien Z. M. eenige Priesters of andere Perzoonen naar afgelegene Gewesten wil zenden, dan zal de Maatschappye verplicht zyn, dezelve met haare schepen over te voeren.

III. Alle Javaanen, die onderdaanen van den Keizer zyn, en in de voorige onlusten gevangen gemaakt noch te Batavia in hechtenis zyn, zullen aanstonds in vryheid worden gesteld.

IV. Alle voorvluchtige Schuldenaars of Misdadigers zullen van weerskanten op de eerste opeifching worden overgeleverd.

V. Tegen een gemeenen vyand zal men verplicht zyn elkanderen by te staan.

VI. De Onderdaanen des Javaanfchen Keizers zullen onbelemmerd mogen vaaren met hunne schepen, werwaards het hun behaagt, uitgezonderd naar de Speceryeilanden, gelyk ook niet naar of voorby Malacca zonder Hollandfche Paspooten, welke zy te Batavia moeten vraagen.

De vrede dus geflooten zynde, had men geduurende de Regeering deezes Keizers niets met hem te doen. Ook was hy in de onmogelykheid van, al had hy gewild, iets tegen de Maatschappye te onderneemen; naardien hy ras de handen vol werks kreeg door eene reeks van binnenlandfche onlusten.

Door de inhaaligheid en hoogmoed van eenige onzer Opperhoofden was men op Ceylon ook wederom in onmin geraakt met den magtigen *Raja Singa*; dan het gelukte den schranderen *J. Maatzuiker* in 't jaar 1646 den Vorst door geduld en vriendelyke voorstellingen zodanig te bevreedigen, dat hy een nieuw verbond sloot met de Maatschappye.

In 't laatst der Regeering van den Heer *Van der Lyn* vielen 'er ook gewigtige gebeurtenissen voor op Amboina, ter oorzaake van het afsterven des Capiteins van *Hitou*, welk groot Landschap tot hier toe geregeerd werdt door een Nationaalen Capitein, benevens vier andere Volkshoofden. De *Gouverneur Denner* waagde het by die gelegenheid deezen nationaalen Raad

te vernietigen, en daar en tegen de Maatschappye voor Souverein deezer geheele kust te verklaren. Dan deeze stap mishagde aan de Inboorlingen, en verwekte een zwaaren opstand, aan welks hoofd zich plaatste een der voornaamste Amboinsche Edelen *Touloucabesi*, die echter, na een hardnekkigen tegenstand, gedwongen werdt zich over te geeven; wanneer hy door zyne overwinnaars ter dood werdt veroordeeld, schoon men hem niets kon te last leggen, dan dat hy de wapenen had opgevat om de natuurlyke rechten zyns Vaderlands tegen eene onrechtmaatige overheersching te verdedigen.

Na het te rug roepen van *Van der Lyn* werdt tot Gouverneur Generaal aangesteld de Heer *Carel Reiniersz.*, onder wiens Regeering verscheiden gewigtige gebeurtenissen voorvielen. Een der voornaamste was een geweldige opstand op Ternate, waar by zich noch voegde die van Madjira, Onderkoning op Amboina. De Gouverneur zond spoedig den Heer *Vlaming* met eene aanzienlyke Vloot derwaards, die meerendeels de rust op Ternate herstelde, en met den Koning de volgende overeenkomst sloot op den 31 van Louwmaand 1652.

I. Dat alle Nage!boomen op het Eiland Ternate en Amboina zouden werden om verre gehouwen.

II. Dat men tot eene vergoeding van schade jaarlyks aan den Koning zou betaalen *f* 24000, aan zyn Broeder *Calamatta* *f* 1000, en aan de overige Grooten te zaamen *f* 3000, zo lang zy alle aan de Maatschappyy getrouw zouden blyven.

III. Dat 'er in 't vervolg geen Stadhouder des Konings van Ternate op Amboina zou zyn.

Na deeze gewigtige overeenkomst spoedde zich *Vlaming* naar Amboina, om daar de zaaken insgelyks op een vasten voet te brengen; 't geen hem, na het straffen van cenige opperhoofden der muitelingen, gemakkelyk gelukte.

Nu zie ik Amboin door dien vellen gloed ontsteeken,
Den dollen kryg verwoed uit 's afgronds kerker breeken,
De Landstreek zetten in een doodelyke schrik;
Ternate muiten in dat haatlyk oogenblik.

De Marre Batavia pag. 44.

De gewigtigste gebeurtenis onder de Regeering van den Heere *Reiniersz.* was de stichting der volkplanting op de Kaap de Goede Hoop. Deeze voornaame plaats was haare bevolking verschuldigd aan de toevallige bespiegeling van een' Chirurzyn, genoemd *Jan Antony van Riebeeck*: want deeze

in

in 't jaar 1648 landwaards ingaande achter den Tafelberg, bespeurde de uitmuntende vruchtbaarheid der landstreek, en deed daar van zulk een gunstig en schriftelyk Rapport aan de Heeren Bewindhebbers, dat dezelve een besluit namen om derwaards in 't jaar 1651 dien Heer met vier schepen te zenden, met een genoegzaamen voorraad van mondkost en bouwstoffen om hier eene nieuwe Volkplanting te slichten, en van deeze baay eene ververfchingsplaats te maaken voor de uit- en te huis reizende schepen.

De Heer *Reiniersz.* voor het overige niets merkwaardigs verrigt hebbende, stierf te Batavia, op den 18 van Bloei maand des jaars 1652, aan de gevolgen eener Beroerte, en werdt opgevolgd door den Heer *Jan Maatzuiker*, die ruim 25 jaaren lang het opperste gezag te Batavia bekleedde, 't geen niemand voor, noch ook tot hier toe, na hem heeft mogen gebeuren. Van zyne eerste jeugd af was deeze Generaal in de zaaken der Maatschappye gebruikt, en daarenboven een der kundigste en schranderste menschen van zynen tyd, en dus uit der maaten bekwaam tot zyn gewigtigen post. Veele oorlogen werden 'er gedurende zyn bewind gevoerd op de Molucques, Ceylon en op Celebes tegen die van Macasar, welke eindelyk, in 't jaar 1669, geheel ten onder werden gebracht door den dapperen *Speelman*. Dan om niet te breed uit te weiden, zullen wy ons alleen bepaalen tot de gebeurtenissen, die ten zynen tyde op Java voorvielen, als alleen onmiddelyk betrekkeelyk op Batavia.

Naauwelyks was de Heer *Maatzuiker* tot de waardigheid van Gouverneur Generaal verheven, of hy raakte in oorlog met den Koning van Bantam, die in 't jaar 1652 voor Batavia verscheen met een Leger van 60000 man. De uitflag deezer onderneeming beantwoordde echter geenszins aan den toelag: want dezelve bepaalde zich tot het verbranden der Zuikermolens en Landhoeven rondom Batavia, terwyl het grootste nadeel bestond in 't wegloupen van eene menigte misnoegde Slaaven, die tot de Batammers hunne toevlucht namen. In 't jaar 1656 ontstond 'er ook verschil tuschen de Maatschappye en den Javaanschen Keizer, die haar het gebruik zyner havens verbood: doch deeze tweespalt werdt door eenige Gezantschappen van den Heer *Van Zyl* gemakkelyk uit den weg geruimd. In 't jaar 1659 maakte de Heer *Arnold de Vlaming* insgelyks Vrede met den Koning van Bantam; doch in 't zelfde jaar werdt de vriendschap met den Keizer wederom gebroken tot aan 't jaar 1664, wegens zyn verbond met de Macasaren. In 't jaar 1668 kwamen 'er twee Keizerlyke Gezanten te Batavia met zeer vriendelyke brieven en veel ophef: onder anderen begeerden zy dat de Compagnie twee Gezanten naar Mataram zou zenden, die wel bedreeven waren in de Maleitsche taal, dewyl, naar hun voorgeeven, de Keizer met hen over de gewig-

gewichtigste zaaken moest handelen. Men zond daar op aanstonds den Koopman *Verspriet*, die in deeze taal zeer bedreeven was, en ook gunstig ten Hove werdt ontvangen; maar toen hy by den Vorst gekomen was, onderhield dezelve hem alleen over beuzelingen, terwyl het Ministerie hem te kennen gaf, dat de Keizer gaarne alle jaaren zulk een Gezantschap zou willen zien, en de opheffing begeerde van den tol, die te Batavia op de uit- en ingaande Javaansche schepen was gelegd, en jaarlyks ongeveer tien duizend Reaalen bedroeg. Na 't aanhooren deezer belacchelyke eischen ver- trok de Heer *Verspriet*, en 'er volgden geen verdere onderhandelingen tus- schen de Maatschappye en deezen Koning, die in 't jaar 1670 zyne da- gen eindigde.

De Keizer *Ingalaga* werdt opgevolgd door zyn' Zoon *Aria Mataram*, die in 't eerst een zwaar geschil had met zyn' Broeder, en eenige zyner Grooten, wier Vrouwen hy had geroofd: doch hy versloeg deeze vyanden in een geregeld gevegt, terwyl hy der Maatschappye eene standvastige vriend- schap beloofde, welker hulpe hem ook zeer te pas kwam. De eerste ge- legenheid daar toe deed zich op in 't jaar 1675, wanneer een Macas- saarsch Prins, *Crain Montemarano* genoemd, die op den Keizer zeer mis- noegd was, by *Demon* ten Oosten van Sourabaja, met eene groote menig- te troepen eene landing deed, en langs deezen geheelen kant van Java eene groote vreeze verwekte. Dagelyks vermeerderde het Leger van deezen Roover, door het toevloeyen van veele misnoegde Javaanen en Schelmen, zo dat de Keizer zich bezwaarlyk in staat oordeelde om deezen vyand te ver- dryven, en hierom een Gezantschap naar Batavia zond om hulp te verkry- gen. De Regeering begreep, dat niet alleen de bezittingen des Keizers, maar ook Batavia zelve veel nadeel van deezen vyand had te vreezen, zo hy niet in 't begin zyner onderneemingen wierdt gedwarsboomd, waar om de- zelve den Keizer een aanzienlyken hoop volks ter hulpe toefchikte, onder het opperbevel van den dapperen Major *Poleman*; hoe wel tegen zyn' zin en op een' tyd, in welken hy ernstig om zyn ontslag verzogt. Met dit alles tot het opperbevel der troepen genoodzaakt, voerde hy zyne en 's Keizers troe- pen te water tot aan de plaats, alwaar de vyand gelegd was, en vroeg aldaar verlot om in de nabuurschap aan land te mogen gaan om water te haalen, 't geen men hem toefstond, mits hy spoedig wederom wilde ver- trekken, gelyk hy beloofde. Ondertuschen had hy krygsbehoefsten en veld- stukjes in de watervaten verborgen, en schikte dezelve, zo ras hy eenig volk aan land had, zodanig, dat dezelve hem tot Batteryen dienden, onder welke begunstiging hy al zyn volk aan land bragt, zonder dat de vyand zulks kon beletten. Aan land gekomen veroverde hy spoedig verscheiden

houten verchansingen der vyanden, en bragt dezelve, na het verbranden hunner barken en wooningen, zodanig in het naauw, dat zy gedwongen wierden in de boschen te vluchten, alwaar *Montemaran* met veele der zynen op eene elendige wyze omkwam.

Deeze vyand des Javaanschen Keizers was naauwelyks verslagen, of 'er ontstond in 't Keizerryk een opstand, welks gevolgen noch veel meer te vreezen waren. De aanlegger van denzelven was *Tarouna Djaja*, een afftammeling van den Vorst van Madura, en volgens 't algemeen gevoelen een Bastaard Zoon des Regeerenden Keizers, uit welks ferralil zyne moeder, zwanger zynde, getrouwd was aan den Prins van Madura. Deze jongeling was getrouwd met de dochter des Moorschen Priesters *Cadjoran*, die hem zodanig zyne hooge afkomst inprentte, dat hy besloot het ongelyk hem aangedaan te wreeken, en den Keizer door de wapenen te dwingen, om hem voor zyn' zoon en wettigen opvolger aan te neemen. By hem voegden zich de overgebleeven Macasfaren van Montemaran, onder 't bestier van zyn zoon *Crain Glisfon*. Ook wist *Cadjoran*, die door geheel Java voor een Heilig werdt gehouden, onder de Javaanen een grooten aanhang te verwekken; waar door hy, een groot Leger verzameld hebbende, met het zelve een' inval deed in 't Ryk, en in korten tyd zodanige voortgangen maakte, dat hy alle havenen des Keizers tot aan Cheribon vermeersterde; 't welk den Keizer in de noodzaakelykheid bragt om op nieuws de hulp der Regeering van Batavia te verzoeken.

'Er waren ondertusfchen op Macasfar hevige verschillen ontstaan tusfchen den Koning van Palaka en dien van Goa, welke de Generaal dagt beste te kunnen vereffenen, door die beide Vorsten naar Batavia te ontbieden; zy verscheenen 'er ook beide, doch de eerste had met zich genoomen 4000 uitgeleezene mannen, dewyl hy zich anders niet veilig oordeelde, die, in verscheiden wyken der Stad verdeeld, by nacht allerleye ongeregeldheden pleegden, waarom de Regeering de eerste gelegenheid de beste aangreep om zich van deeze lastige gasten te ontfiaan, en den Koning verzocht om zich by de troepen der Compagnie te voegen, en den Keizer te hulpe te komen, welk aanbod hy tot groot genoegen der Regeering, doch tegen haare verwagting aannam.

Het opperbevel over de troepen de Maatschappye, die tot hulp des Keizers werden gezonden, werdt gegeven aan den Heer *Speelman*, dien dapperen overwinnaar der Macasfaren, die, in 't laatst van Wintermaand des jaars 1676 van Batavia vertrokken, binnen korten het geluk had, de wederfpannelingen tot aan Sourabaja wederom tot hunnen plicht te doen keeren. Deze voorspoedige utflag gaf aanleiding tot een nieuw verbond tusfchen

schén den Keizer en de Maatschappye, waar by aan dezelve een groot aantal van uitneemende voordeelen werden afgeftaan.

Het zelve was van den volgenden inhoud.

I. De Maatschappye wordt ontheven voor altoos van alle belastingen op de inkomende en uitgaande goederen; zy verkrygt vryheid om overal naar welgevallen Comptoiren op te richten, en om Scheepstimmerwerven te bouwen te Rembang en op anderé plaatzen.

II. De Kooplieden der Maatschappye zullen in hunne betaalingen altoos twee per cent mogen korten.

III. De Keizer geeft vryheid aan de Maatschappye om jaarlyks vier duizend lasten ryst tot de vastgestelde pryzen der markten te koopen.

IV. De Inwooners van Batavia en de overige Onderdaanen der Maatschappye zullen in het koopen en verkoopen, op 't vertoonen van de Paspoorten der Regeering, boven alle anderen de voorkeuze genieten.

V. In 'sKeizers Staaten zullen geen Macasfaren, Maleyers of Mooren gedoogd worden, dan alleen, zo zy voorzien zyn met Paspoorten der Maatschappye, zullende dezelve 'er nochtans niet mogen woonen.

VI. De Hollanders hebben volkomene vryheid om hunne vyanden in 'sKeizers havens aan te tasten; terwyl zyne Onderdaanen verpligt zyn hen daar in behulpzaam te zyn, gelyk ook in 't opzoeken en bergen van gestrande goederen.

VII. De Keizer belooft voor de kosten des oorlogs, geduurende het verloop jaar en het vervolg, te betaalen de somme van 250 duizend Reaalen, en daarenboven naar Batavia te zenden drie duizend lasten ryst, indien maar de openbaare rust zulks toelaat.

VIII. De Keizer zal gehouden zyn den Vrede, welken de Hollanders met den vyand mogen komen te maaken, goed te keuren. Doch indien de oorlog noch langer mogt duuren dan de maand July des jaars 1678, zal de Keizer voor ieder loopende maand noch daarenboven moeten betaalen de somme van 20000 Reaalen.

IX. De Hollanders zullen tot veiligheid des Keizers bezetting houden op de gebergten van Japara, doch op Zyn Majts. kosten.

Na het treffen deezer overeenkomst begaf zich *Speelman* naar Sourabaja; alwaar *Tarouna Djaja* zich verschansd had, terwyl hy de nabuurige Provincien van Cadiri, Gresic, enz. noch onder zyn bedwang hield, in eene uitgestrektheid van meer dan zestig mylen. Sourabaja werdt ras ingenomen, en de Rebel gedwongen naar Cadiri te wyken met verlies van 104 stukken geschut. Maar inmiddels had hy, door zyn' Schoonvader geholpen, den Javaanen weeten diets te maaken, dat de Hollanders den Keizer alleen hiel-

pen om het Ryk onder hun geweld te brengen; 't welk zulk eene algemeene gisting veroorzaakte, dat zy zich in groote menigten by *Tarouna Djaja* voegden, en hem gelegenheid gaven om zonder eenige verhinderings tot aan Mataram, de Hoofdstad des Ryks, door te dringen. De Keizer en zyne Zoonen, hier door ten eenemaal verflagen, zochten zich op eene lachhartige wyze met de vlucht te redden, en lieten alle hunne schatten aan den overweldiger ten proije, met welke hy zich spoedig naar Cadiri begaf, en deeze plaats zodanig versterkte, dat hy 'er zich volkomen veilig in rekende.

De vreesachtige Keizer werdt midlerwyl onder wege uit hartzeer ziek, en stierf in een dorp *Tagelwangi* genoemd, een dagreizens van de Stad Tagal, niet zonder verdenking, dat men hem Vergif in plaats van Geneesmiddelen had ingegeeven. Aanstonds na zyn' dood ontstond 'er een hevig verschil tuschen zyne Zoonen, die ieder een deel des Keizerryks begeerden, 't geen de verwarring in 't gebied niet weinig vermeerderde. Maar de dappere *Speelman* stelde ras order, en, met zyn Leger naar Japara trekkende, den oudsten zoon *Depati Anom* tot Keizer aan.

De eerste bezigheid des nieuwen Keizers, die zich *Amangkourat I.* noemde, was de gewigtige dienften der Maatschappye te vergelden; ten welken einde hy niet alleen het voorig traftaat bevestigde, en eene schuld van 310 duizend Reaalen, benevens drie duizend lasten ryst erkende, maar ook het gebied des Koningryks van Jacatra, aan de Hollanders afgeftaan, tot aan de Rivier Pamanoe kan uitstreckte, en der Maatschappye een uitluitenden handel toestond in het *opium*, de Zyden Stoffen en de Zuiker; teffens aan de Compagnie tot een geschenk gevevende de Provincie van Samarang met al zyn' aanhang, doch op voorwaarde, dat derzelver jaarlyksche inkomsten tot vermindering zyner schulden zouden verftrekken:

Ondertuschen werdt de Heer *Speelman*, in Louwmaand des jaars 1678, naar Batavia te rug geroepen, by gelegenheid dat de Generaal *Maarzuiker*, op den 4 van Louwmaand diens jaars was overleden, in den ouderdom van ruim 71 jaaren, na eene lange en voorspoedige Regeering, gedurende welke de magt en het aanzien der Maatschappye niet weinig was vermeerderd, zo door zyn eigen schranderheid, als door het goed beleid en de dapperheid der Officieren, die hy gebruikte. De voornaamste waren de Heeren *Ryklof van Goens* en *Speelman*, wier eerste hem opvolgde in de waardigheid van Gouverneur Generaal, terwyl de laatste in des eersten plaats tot Directeur Generaal der Commercie werdt benoemd. *Van Goens* was een Oostvries van geboorte, en door zyne ervarenheid en dapperheid

perheid allengskens tot de hoogste waardigheden bevorderd; dan na zyné aanstelling heeft hy weinig zaaken van belang uitgevoerd; ook had hy 'er weinig gelegenheid toe, dewyl zyne Regeering maar drie jaaren duurde, en 'er in dien tyd geen oorlogszaaken voorvielen, die de tegenwoordigheid van den Generaal vereischten.

Inmiddels werdt de Javaansche oorlog, door de Opperbevelhebbers van de troepen der Maatschappye, yverig voortgezet, en de Heer *Hurd* had het geluk de Stad Cadiri en in dezelve de onmeetbaare schatten des Overweldigers te vermeesteren. Men vond daar de geroofde schatten des Keizers noch onaangeroerd; dan *Amangkourat* stond dezelve geheellyk af aan de Maatschappye, uitgezonderd de Keizerlyke Kroon, die hy wederom vorderde en ook kreeg, doch zonder haar dierbaarst Edelgesteente, waar over hy zeer te onvreden was, en zulks naderhand op eene gestrengte, doch teffens verraaderlyke wyze wreekte aan den Collonel *Tak*, dien hy voor den dief hield. *Tarouna Djaja* was het ondertusfchen ontkomen, en gaf den troepen noch veel moeite eer men hem in handen kon krygen; dan dit gelukte eindelyk, en toen werdt hy, tegen hetgegeeven woord, door den Keizer op eene verraaderlyke wyze vermoord.

De Generaal *Van Goens*, wegens zyne zwakke gesteldheid, zyn ontslag verzocht hebbende, was inmiddels naar Europa te rug getrokken, en kreeg tot zyn' opvolger den Heer *Cornelis Speelman*, die, te Rotterdam geboren, van de kleinste posten af, gelyk *Van Goens*, tot de gewigtigste was bevorderd. Edoch tot deeze opperste waardigheid verheeven op den 25 van Slachtmaand des jaars 1681, voldeed hy geenszins aan de verwagting; want hy gaf zich zodanig aan den wellust over, dat hy alle zyne zaaken van gewigt verzuimde, tot groot nadeel der Maatschappye; gelukkig was zulks van korten duur, dewyl hy op den 4 van Louwmaand des jaars 1684 kwam te overlyden. Hy werdt begraaven in de Hoofdkerk van Batavia met eene pragt, van welke men tot noch toe geen voorbeeld had gezien: want de kosten der begraafenis, welke de Koning van Ternate met zyne Grooten en veele Oosterfche Afgezanten bywoonde, werden begroot op ruim 131 duizend Ryksdaalers, daar onder begreepen de gouden en zilveren Gedenkenpenningen, welke de Uitvoerders van zynen uitersten wille, ter gelegenheid van zyn overlyden, deden uitdeelen, en die aan den eenen kant zyne wapenen, en aan den anderen zyn naam, waardigheid, geboorte en sterftaljen aanweezen.

De gewigtigste gebeurtenissen onder den Heer *Speelman*, waren de Javaansche onlusten, en wel inzonderheid de oorlog met Sultan *Agong*, Koning van Bantam, die, niettegenstaande den Vrede met de Maatschappye

geflooten, tegen dezelve steeds vyandig bleef, en niet afliet by alle gelegenheid de Slaaven en goederen der Hollanders aan te houden. In 't jaar 1680 ontfloeg hy zich van 't bewind, en droeg de Kroon op aan zyn' oudsten zoon *Hadje*, terwyl hy alleen voor zich zelve eenige inkomsten behield om zyne overige dagen in rust te Tirtajasfa te flyten.

De nieuwe Koning zond, by zyne komst tot den Troon, Gezanten naar Batavia om daar van kennisfe aan de Hooge Regeering te geeven, en haare vriendschap te verzoeken: dan dezelve gaf ten antwoord, dat zy met hem niets kon sluiten, ten zy de beledigingen, door zyn' Vader der Maatschappye aangedaan, wierden vergoed; vooral daar hy zich niet ontzien had noch onlangs eenige Jachten der Compagnie vyandig aan te tasten, en het geheele Comptoir van *Andragiri*, na 't vermoorden der Bedienden, uit te plunderen. De nieuwe Koning betuigde, dat hem zulks leed was, maar dat hy daaromtrent geen satisfactie kon geven, dewyl dit geschied was eer hy eenig deel had aan de Regeering. Ondertusfchen gaf hy alle Slaaven en andere geroofde goederen aan de Maatschappye te rug, en sloot eindelyk de nieuwe overeenkomst. De Engelsche Maatschappye vernieuwde ook in 't volgende jaar haar verbond met den Koning, en erkende denzelven in die waardigheid; terwyl van den kant der Hollandsche Regeering derwaards werdt gezonden de Heer *J. van Hoorn*, buitengewoon Raad van Indie, om den Koning over zyne komst tot den Troon geluk te wenschen.

De nieuwe Koning was ondertusfchen noch kwaalyk op den Troon bevestigd, of hy verviel in de grootste onlusten. Hy dankte onder anderen het oud Ministerie op eene eerlyke wyze af, en zocht nieuwe Raadslieden, op welke hy zich beter betrouwde: dan dit nam zyn Vader zo euvel, dat hy byna woedende wierdt, en van dit ogenblik af voornam, zyn' Zoon van den Troon te stooten, en 'er een jongeren op te plaatzen. Ten dien einde verwekte zich de oude Koning een nieuwen anhang; doch kon dit echter zo geheim niet doen, of de jonge Vorst ontdekte 'er iets van, waarop hy zyn' Vader niet onduidelyk te kennen gaf, dat het nu zyn tyd niet meer was, zich met Regeerings zaaken te bemoeyen, en dat hy beter zou doen met zyn gemak te houden, of eene Bedevaart naar Mekka te onderneemen. De oude Koning, door dit zeggen zyns Zoons noch meer verbitterd, haastte zich zyne voorneemens uit te voeren, en verwekte ras een algemeenen opstand; waar door de jonge Vorst zich genoodzaakt zag met zyne vertrouwelingen de vlugt te neemen in een Kasteel: op zyne orders gebood daar Pangeran *Wiragoena*, eertyds een Hollandsche Metzelaar, die deeze sterkte zo wel bevestigde, dat ze eene zwaare belegering uit kon staan.

Onder-

Ondertuschen wist de oude Koning de Engelschen en de Deenen, die op Bantam hunne Comptoirs hadden, in zyne belangen over te haalen, niettegenstaande zy met den jongen Vorst een verbond van vriendschap hadden aangegaan; en door deezen bystand deed hy de vesting zo hevig beschieten, dat dezelve ras aan verscheide kanten begon te bezwyken. De Vorst, dus tot het uiterste gebragt, kon van niemand bystand verwagten dan van de Hollanders; ten deezen einde zond hy een Gezantschap naar Batavia om ten spoedigsten de hulp der Compagnie af te smeeken. Na eenig overleg werdt hier op naar Bantam, met vier schepen en twee honderd man, van Batavia gezonden de Majoor *St. Martin*, die, voor Bantam gekomen, allerley poogingen deed om 't verschil door een vriendelyk verdrag ten einde te brengen: dan hier toe was de Belegeraar geenszins geneegen, en voer voort met het beleg; zelfs schoot hy op de Hollandsche schepen. Toen besloot eindelijk de Hollandsche Opperbevelhebber eene landing te doen, doch maakte, wegens zyne gewoone traagheid, zo weinig voortgang, dat de Koning zich zou hebben moeten overgeeven, zo niet de Capitein *Junker* de Bataviafche Regeering had gewaarschuwd, dat, zo 'er niet een werkzaam Generaal voor Bantam wierdt gezonden, de goede zaak ras geheel te gronde zou gaan. Men zond toen den Capitein *Tak* tot een Amptgeeroot van den vorigen, die ras eene landing deed, en den benarden Koning uit het dringendst gevaar verlost: ondertuschen ontdekte *St. Martin*, wie hem by de Regeering had zwart gemaakt, en nam 'er eene wraak over, die zeer zwaare gevolgen had, gelyk straks zal blyken.

Van den landkant kwam ondertuschen aanrukken de Capitein *Hartzink*, die, na het veroveren der Fortresfe van Tangerang, tegen *Agong*, welke vyftig duizend man in 't veld had, slag leverde, en hem dwong met groote verhaasting te vlugten, en zich zelve met verlaating van al zyn zwaar geschut in zyn Kasteel te Tirtajasfa te verbergen; dus had men thans geen vyanden meer te vreezen, dan eenige, die langs de rivieren in barken kwamen afzakken, en in Zee veel roveryen pleegden: doch de Compagnie liet deeze rivieren zo wel met schepen sluiten, dat de Bantammers ras in de onmoogelykheid kwamen om langer uit te loopen.

De Koning, dus op 't onverwagtst van zyne vyanden verlost, begeerde, dat de Hollandsche Standaard benevens de zyne zou worden geplaatst, zo om den vyand schrik in te boezemen, als om zyne dankbaarheid voor de beweezene diensten te betoonen. Daar en tegen betuigde hy de grootste verachting voor de overige Europeaanen, die, tegen de trouwe der verbon-

den

den, de wapenen tegen hem hadden opgevat: ja zelfs ging zyn toorn zo verre, dat hy, zo de Hollandsche Generaal zulks niet ernstig had afgeraaden, dezelve alle zou hebben doen vermoorden, en hunne goederen ter plondering overgegeven: door de Hollanders liet hy zich alleen in zo verre verbidden, dat hy ze alle uit zyne Staaten bande zonder daar ooit wederom in te mogen komen. Inzonderheid was hy op de Engelschen gebeten, die hem het meeste kwaad hadden gedaan; waarom hy bevel gaf aan zyn' Bouwmeester om de deuren en vensters hunner wooningen toe te spykeren, en van den voorgevel hunner logie de Engelsche vlag af te scheuren, die hy aan banden sneed om tot gordels voor zyne Grooten te dienen.

Ondertuschen werdt door den Heer *Tak* de oude Koning in zyne vesting *Tirtajasfa* belegerd, die, geen' kans ziende om het langer te houden, de plaats in brand stak, en in 't gebergte vluchtte; maar hier werdt hy ras door omsingeling uitgehongerd en tot de overgaave gedwongen: dus gevangen werdt hy in eene zeer vernederende gestalte voor zyne Overwinnaars gebracht, die hem twee jaaren te Bantam in de gevangenis hielden, en toen naar Batavia voerden, uit vreeze dat de Zoon vroeg of laat den Vader zou doen van kant helpen: en aldaar is hy, na eenige jaaren in een der bolwerken bewaard geweest te zyn, overleeden.

De jonge Koning sloot ondertuschen een allervoordeeligt verbond met de Maatschappye, en stond aan dezelve onder anderen, op den 17 van Grasmaand 1684, het uitsluitend voorrecht toe om alleen in zyne Staaten de Peper te mogen koopen, en zo wel geverfde als ongeverfde Linnens te verkoopen. Daarentegen onthefte onze Regeering hem van eene schuld van 120 duizend guldens, die hy wegens de kosten des oorlogs zou hebben moeten betalen: op voorwaarde echter, dat de Koning, zo hy ooit het uitsluitend voorrecht kwam in te trekken, die schuld zou moeten voldoen.

Deeze oorlog stormen, die uw zoete rust verstooren,
 Zyn in uw opgang u, o Maatschappy! beschooren,
 Ja 't schitterend wraakzwaard moet al weder uit de scheê,
 Eer gy uw ryk bezit in een gewenschten Vreê.
 Nu rukt uw heldenheir voor Bantams trotse vesten,
 Daar d' oude Vorst, gesterkt door heimelyke pesten,
 Scheurzieke vleyers en verraders van zyn Zoon,
 Weer toelegt op 't bezit van zyn verlaaten troon.

Wat 's dit, gy sterkt den Zoon met welbemande kielen,
 Verjaagt den miter, die gantsch Bantam wil vernielen,
 Beveiligt, door den moed der Helden, te gelyk
 Uw handel, volk en troon, den Vorst en 't Koningryk.

De Marre Batavia pag. 46.

Nauwelyks was ondertusſchen de Bantamsche Koning verlost van zyne overwonnen vyanden, of hy vond een nieuwen tegenpartyder in zyn' Broeder, den Vorst van Pourabaja, die de overgebleevene der voorige zaamenzweering by elkanderen raapte onder 't bevel van zekeren *Balier Sjeich, Joseph* genoemd. Deze opſtand was echter voor den Koning van weinig gevolg: want de hulptroepen der Maatschappye kweeten zich zo wel, dat zy dien *Sjeich* verſloegen, en hem gevangen naar Batavia bragten, van waar men hem naar de Caap de Goede Hoop in ballingschap zond. De Prins van Pourabaja wilde zich inmiddels gaarne aan de Maatschappye onderwerpen, en bood aan zich over te geeven aan den Vaandrig *Kuffeler*, die mee den Balischen Luitenant *Sourapati* tegen hem was gezonden: dan dewyl zulks voornaamelyk door tusſchenkomst van *Sourapati* was geſchied, en *Kuffeler* alleen den roem der overwinninge wilde hebben, ſchreef hy den Vorst onaanneemelyke voorwaarden voor, die teffens den toorn van *Sourapati* zodanig ontſtaken, dat hy met de zyne by nacht de tent van *Kuffeler* aantastte, en, na 28 der zynen gedood te hebben, zyne toevlugt nam tot den Keizer van Java.

Inmiddels werdt de Prins van Pourabaja op eene andere wyze met de Regeering verzoend, en genoot, aldaar minzaam ontvangen zynde, de eere eens gewoonen Raads van Indien. Hy ontdekte ook het onbetaamelyk gedrag van *Kuffeler* omtrent *Sourapati*: dan dewyl de laatste zyn eigen rechter was geweest, en zich door een moord van onſchuldige lieden had gewrooken, kon dit zyne zaak niet goed maaken, die noch lang daar na van gewigtige gevolgen was.

Na 's Heeren *Speelmans* dood werdt de waardigheid van Gouverneur Generaal onzer Indien opgedraagen aan den Heere *Jan Camphuis*, een man van veel bezadigdheid en kundigheid, die in zyne jeugd een goudſmid's knecht was geweest, en, na zyne komst in de Indien in 't jaar van 1654, allengskens tot de aanzienlykste posten der Regeeringe werdt bevorderd.

De Regeering van den Heere *Camphuis*, die van 1684 tot 1691 duurde, was zeer vreedzaam tot aan 1686. In dit jaar werdt naar Mataram in

Gezantschap gezondén de Heer *Tak*, om, zo men meent, het hoofd van *Sourapati* te eischen, of te bewerken, dat dezelve zich door middel des Keizers met de Compagnie verzoende. Ondertusfchen had *Sourapati* zich weeten te dringen in 's Keizers gunfte, en zelfs eene zyner dochters ten huwelyk gekreegen: dus kon eene diergelyke boodfchap ten Hove niet aangenaam zyn. Hier voegde zich noch by de perzoonlyke haat des Keizers *Amangkouras* tegen den Heer *Tak*, dien hy hield voor den dief des voornaamften Diamants der Keizerlyke Kroone. Welke zaaken ten gevolge hadden, dat de Heer *Tak* met eenige der zynen wierdt vermoord, zo men voorwendde, door een' hoop misnoegde Baliërs; doch, gelyk genoegzaam bleek, niet zonder voorkennis en bevel des Keizers, die, hoe groot ook zyne verpligtingen aan de Maatschappy waren, zich na dien tyd altoos op eene vyandelyke wyze tegen dezelve gedroeg.

In den perzoon van *Sourapati* ontving echter de Keizer loon naar werken: want toen deeze Balifche fielt een' genoegzaamen aanhang gemaakt had, om voor den Keizer niet te vreezen, roofde hy 's Keizers beste paarden, wapenen en fchatten, en vluchtte met dezelve naar Pasfarouwan, alwaar hy zich zodanig wist te verfterken, dat hy 21 van de beste Provinciën des Keizers onder zyn gezag hield, zonder dat die zulks kon beletten. Hy omringde hem wel met 100 duizend man; doch dewyl *Sourapati* altoos meester was van de paffen in de Gebergten, konden deeze hem weinig fchaden, waarom deeze magt, na 8 jaaren lang in 't veld geweest te zyn, in 't jaar 1697 onverrichter zaake te rugge trok.

In 't jaar 1687 ontftond 'er te Batavia een hevig verfchil tusfchen den Heer *Camphuis* en de overige Leden der Hooge Regeering, by gelegenheid van 't aanftellen eens Bailliws te Batavia: want terwyl de Gouverneur zich verklaarde voor den Heer *Dispontyn*, stelden de overige Raaden tot die waardigheid aan den Heer *Bollan*, en drongen deeze zaak heviger, dan betaamlyk was, tegen het Hoofd der Indifche Regeering, 't welk, mits ter zyner verantwoording, alles naar zyn zin kan afdoen. De meesterachtige handelwyze der Raaden mishaagde ten uiterften aan den Heer *Camphuis*, die wel zag, dat, zo hy thans toegaf, hy in 't vervolg al zyne magt zou verliezen. Hy eifchte derhalven volftrektelyk dat men zynen wille volgde, en *Dispontyn* aanftelde; waar tegen de andere zich weder met groote halfzarrigheid verzetteden, zo dat zelfs een hunner zich liet ontvallen: *zy, die u Gouverneur Generaal gemaakt hebben (te weeten de Raaden van Indien) kunnen zich ook wel van u ontfiaan.* *Camphuis*, niet weinig verwonderd over zulk eene stoutmoedige taal, en minder dan ooit genegen om zich door zyne milderer te laaten overheerfchen, antwoordde zeer bedaard:

Dat

Dat, indien de Heeren Raaden magts genoeg hadden om hem af te zetten, by daar niets meer te maaken had, en ben allen goeden dag zeide. Hy ging daarop uit de Vergadering, en verscheen ook niet weder in dezelve, gedurende twee volle jaaren: de overige Leden kwamen steeds in dezelve op hun' tyd, en voeren voort volgens gewoonte; doch als zy iets beslooten, dat den Gouverneur niet behaagde, zo vernietigde hy het, en begaf alles naar zyn eigen welgevallen. De Raaden schreeven wel brief op brief naar 't Vaderland; doch de Gouverneur had zyne billyke zaak hier in zulk een goed daglicht gesteld, dat de Bewindhebbers best oordeelden hem tegen den Raad van Indie staande te houden: en daar door verkreeg hy eene alleenheerschende magt, grooter dan noch iemand in den Perzoon van een Gouverneur Generaal ooit had beleefd. Het Bailliuwschap van Batavia werd by voorraad door hem opgedraagen aan den Heer *Mook*, Drosfaard van 't platte land, die in 1680 komende te sterven, deeze beide posten open liet. Den eersten begaf de Gouverneur toen aan den Heer *Dispontyn*, en den tweeden aan den Heer *Bollan*; waar door hy teffens toonde dat hy niet zo zeer tegen zyn perzoon was, als wel tegen de meesterachtige handelwyze der Raaden van Indien. In 1689 bewerkte hy ook by de Bewindhebbers, dat de Directeur Generaal *Hurd* wierdt bedankt, terwyl de Raad van Indien *Pitt* kort daar op kwam te sterven. Door deeze verandering wierdt *Campbuis* van zyne twee grootste tegenpartyders ontslagen, en de zaaken kwamen allengskens wederom in de oude order.

Het ongenoegen, door den Heer *St. Martin* tegen den Capitein *Jonker* opgevat in den krygstogt tegen Koning *Agong*, gaf in 't jaar 1689 gelegenheid tot een kleinen oorlog in den omtrek van Batavia. De eerste had reeds verscheiden middelen beproefd om den laatsten eenigen hoon aan te doen; doch vond daar geen gelegenheid toe, dan in 't tegenwoordige jaar, by gelegenheid dat de Capitein *Jonker* teffens met een Balischen Capitein, die weleer zyn Slaaf geweest was, ten huize van den Heer *St. Martin* kwam: want toen gaf die Commandant aan den Balier een' stoel, en liet den Heer *Jonker* alleen staan, die dit met reden ten uitersten kwalyk nam, en voldoening van de Hooge Regeering vorderde. Dan deeze antwoordde, dat *St. Martin* voor zeker kwalyk had gedaan, doch dat een ieder ten zynen huize meester was, en dat diergelyke zaaken niet tot de tafel des Gerechts behoorden. *Jonker* nam toen het besluit om zich zelve te wreken, en verzocht ten zynen huize dagelyks aanzienlyke gezelschappen, en onder de genoodigde altoos den Heer *St. Martin*, om hem op zulk een tyd weder eenige belediging aan te doen: dan deeze had steeds de voorzichtigheid van niet te

verschynen. Eindelyk ziende, dat hy op zulk eene wyze zyn oogmerk niet kon bereiken, en dat zyn Neef *Raja Bongoe*, overtuigd van op het leven van den Heere *St. Martin* en den Generaal *Campbuis* te hebben toegelegd, was gevierendeeld, ging hy over tot het bedryven der grootste buitenspoorigheden tegen de Maatschappij zelve, en stelde rondom Batavia alles zodanig in vuur en vlam, dat de Regeering haare toevlucht tot de ernstigste maatregelen moest neemen, om zich van deezen gevaarlyken Rebel te ontslaan. In een gevegt, tuschen een gedeelte des guarnizoens van Batavia en zyn' aanhang, had de Luitenant *Holscher* het geluk den Capitein met een fabel ter neder te slaan, die daarop door andere afgemaakt en in stukken werdt gehouden: ras volgde toen de verstrooijing van zynen aanhang, van welken veele werden gevangen, en gedeeltelyk getrabraakt of gehangen; ja men rekent dat, wegens deezen opstand, 108 perzoonen door Scherprechters handen wierden ter dood gebragt.

In de laatste dagen der Regeeringe van den Heere *Campbuis* kwam te Batavia *Chodja Morad*, als Ambassadeur van den Abisfinischen Keizer, met een zeer byzonderen brief van dien Vorst aan den Gouverneur Generaal, dien hy noemt: *Den roem en den Edelsten Sultan der Hollandscbe Sultans, gelyk ook den grootsten Koning der Koningen van 't gebied van Java, den Generaal Jan.* Uit dit staaltie kan men over den verderen inhoud deezes briefs oordeelen, die meer fraaye woorden dan gaaven beoelst: de geschenken van den Abisfinischen Vorst bestonden ook alleen in 5 Paarden, 20 Slaaven en 2 Struisvogels. De brief eindigt met den Generaal te bidden, om het geschenk niet te willen versmaaden; dewyl de Keizer niemand had kunnen vinden, dien hy zulks waardiger oordeelde.

De Generaal *Campbuis* had ondertuschen, wegens zyne verzwakte lichaams kragten, reeds meermaalen zyn ontslag verzocht, en eindelyk op eene zeer aanzienlyke wyze verkreegen: want hy behield al zyne vaste voordeelen en den rang naast den nieuwen Gouverneur, benevens eene sterke lyfswagt.

Tot Opvolger van den Heere *Campbuis* was, door de Bewindhebbers der Maatschappye, verkooren de Heer *Willem van Oudboorn*, Eerste Raad en Directeur Generaal, en op den 24 van Herfstmaand 1691 plegtig aangesteld. Hy leefde in de beste verstandhouding met de overige Leden der Regeeringe; en de diepe vrede, dien hy onderhield met alle Nabuurren der Compagnie, strekte om Batavia bloeiender te maaken dan men noch ooit had gezien. De post van Directeur Generaal werdt toen bekleed door den Heer *Van Hoorn*, die een huwelyk aanging met 's Generaals dochter. Maar de Bewindhebbers begreepen, dat eene zo naauwe verbintenis

bintenis tusſchen de Hoofden hunner bezittingen, niet veilig was voor 't algemeen belang, en bevolen hierom den Heere *Oudboorn* zyne waardigheid aan zyn' Schoonzoon af te ſtaan. Dan de Heer *Van Hoorn* weigerde de waardigheid van Generaal aan te neemen, 't welk eene algemeene verwarring in den loop der zaaken te wege bragt, en de Raaden van Indie noodzaakte nadere orders uit Europa te verzoeken; op welke aankomſt en herhaalde orders de Heer *Van Hoorn* zich eindelyk aan de ſchikking der Heeren Bewindhebbers onderwierp.

Onder de Regeering van den Heere *Jan van Hoorn*, die op den 28 van Hooimaand des jaars 1704 aan 't bewind kwam, was de koophandel der Maatſchappye in een zeer bloeyenden ſtaat. Voor zich zelve verzamelde hy ook onmeetelyke ſchatten, die hem niemand benydde, dewyl zy op eene eerlyke wyze wierden verkreegen. Alleenlyk namen zommigen de groote voorrechten euvel, die hy aan de Chineezen toefond, van welke hy zyne voornaamſte voordeelen trok: maar hy wist zulks wederom door andere zaaken zodanig te vergoeden, dat byna een ieder ten hoogſten over hem voldaan was.

In 't begin zyner Regeeringe lag de Gouverneur dikwyls over hoop met den Directeur Generaal *Van Riebeeck*, die zich ten zynen opzichte wat onvriendelyk gedroeg, en door zyne groote welſpreekendheid doorgaans de ſtemmen naar zynen zin wist te draayen. Maar toen de Gouverneur zyne Vrouw verloor, trouwde hy de dochter des Heeren van *Riebeeck*, en van dien tyd af bleeven zy ſteeds groote vrienden.

Gedurende het beſtier des Heeren van *Hoorn*, wierdt 'er op Java een hevige oorlog gevoerd tusſchen den nieuwen Javaanſchen Keizer en den Pangeran *Depati Anom*. Dezelve was reeds onder de voorige Regeering begonnen in 't jaar 1703, by gelegenheid van 't aſſterven des Keizers *Amangkourat*, na wiens dood zyn oudſte zoon *Depati Anom* door de meeste Grootten tot Keizer werdt verheven. Deeze Keizer, die kreupel was, en voor zeer wreed werdt gehouden, zond by zyne komſt tot den troon Gezanten naar Batavia, om van zyne aanſtelling en van 't overlyden zyns Vaders kennis te geeven. Ondertuſſchen kwamen 'er ook Gezanten van zyn' Oom Pangeran *Pougar*, door die van Mataram tot dezelfde waardigheid verheven, welke de beſcherming der Maatſchappye verzochten.

De Raad van Indien vond het in 't eerst billyk den zoon in de geruſte opvolging te beveſtigen; doch toen men uit zynen brief zag, dat hy geheel geen gewag maakte van 't vernieuwen en onderhouden der oude Verbonden, en men daarenboven verſcheiden blyken had, die beweezen, dat hy der Compagnie zeer ongunſtig was, beſloot men zyne goedkeuring op te ſchorten,

ten, en zyne Gezanten onder eenige voorwendzels naar huis te zenden. Daarentegen werdt *Pougar* voor Keizer uitgeroepen, en met een gelyk zegel voorzien, als men weleer aan *Amangkouras* had gegeven: ook vorderde men den bystand der Koningen van Bantam, Goa en Boni; doch deeze verschoonden zich daar mede, dat zy niets met dit verschil te doen hadden. Met dit alles trokken de Capiteins *Knol* en *Bintang* te velde, en versloegen met 1500 man het Leger van *Depati Anom*, 't welk 40 duizend man sterk was, en veroverden Damak.

Gedurende de volgende jaaren werdt de oorlog zeer hevig voortgezet van wederzyden, doch doorgaans ten nadeele van *Depati Anom*, die eindelijk in 't jaar 1708 zodanig in de engte werdt gebragt, dat hy, van zyn meesten aanhang verlaaten, aanbod zich over te geeven, 't welk, na eenige sribbelingen, werdt volbragt op den 21 van Hooimaand. Men bragt hem toen in den Krygsraad te Pourabaja, en gaf hem volgens belofte brieven van Vergiffenis, met toezegging van over een gedeelte zyn'er landen, onder het hoog bevel der Maatschappye, te zullen blyven regeeren.

De afgezette en gevangen Keizer begaf zich daarop met zyn huisgezin naar Batavia, alwaar hy na 12 dagen aankwam, zonder door eene eenige kanonschoot gegroet te worden: dit gaf den Vorst geen best vooruitzicht; ook ondervond hy wel dra, dat de Hollandsche Generaals hem meer beloofd hadden dan de Raad van Indie hen had bevolen. Want in plaats van hem eene Provincie te geeven, bewaarde men hem eenigen tyd zeer naauw op het Kasteel, als in eene gevangenis, en zond hem vervolgens met de zynen naar Ceylon, met eene lyfwagt van 26 man, en een pensioen van 500 guldens ieder maand, behalven de ryst en andere noodwendigheden voor hem, zyne drie Zoons, 19 Vrouwen, en een gevolg van 52 Perzonen.

Ieder een dagt ondertusfchen niet eveneens over deezen oorlog, en 't ontbreckt niet aan lieden die gezegd hebben, dat de oorlog tegen *Depati Anom* een onbillyk stuk was, alleen ondernomen uit een byzonderen haat van den Heer *Van Hoorn*, om welken te voldoen hy 't welweezen der geheele Maatschappy in de waagschaal stelde. De Heer *De Marre* schynt ook niet vreemd van dit gevoelen geweest te zyn, wanneer hy zich dus uitdrukt.

Maar hoe —! ach! heeft de nyd u d' ooren vol geblaazen!
 Gy, mengt ge u in dien kryg? voedt gy dit woedend vuur!
 ô Maatschappy wat staat uw Ryk die dwaling duur!
 Wat hoor ik kreet op kreet door 't hoog Gebergte gillen!
 Wat schatten zie ik u door deezen oorlog spillen!

Wat

Wat volken omgebracht! wat dierbaar bloed geplengd!
 Wat Landen door het vuur van wederwraak gezengd!
 Hoe haatlyk is de kans des oorlogs in haar zwaayen!
 Hoe deerlyk kan het rad tot uw verwoesting draayen!
 Maar neen de Hemel, die u heil beschooren heeft,
 Maakt, dat het wrokkend hart uws grooten Vyands beeft,
 Doch mengt uw vreugd met druk, uwe overwinst met traanen,
 En wil, na jaaren tyds, u 't spoor ter zege baanen.
 De vree daalt langzaam van des Hemels hoogen troon,
 En vlecht d' olyftak om uw Koninglyke kroon:
 Uw ryksgrens breidt zich uit door nieuwe koopverbonden;
 'k Zie den onttroonden Vorst in ballingschap gezonden,
 Zyn volk alom verjaagd, beteugeld, of gellagt,
 En Javaas Oosthoek in een volle rust gebragt;
 En u door zulk een itap, die alles u deed waagen,
 Het recht der Krooning van 's Lands Keizers opgedraagen.

De Heer *Van Hoorn* ontsloeg zich van het hoog bewind in 't jaar 1709, het zy uit eigen beweeging, het zy op order der Bewindhebbers, en wegens zyne te naauwe bloedverwantfchap met den Directeur Generaal *Van Riebeeck*, die op den 30 van Wynmaand deezes jaars tot zynen opvolger werd aangesteld. Gedurende zyne Regeering kwam 'er in 1712 een Gezantschap van den Javaanschen Keizer te Batavia, 't welk voornaamelyk over de volgende artikels handelde. 1. Om te weten, of de Maatschappy, zo de Keizer, nu 60 jaaren oud, kwam te sterven, den Kroonprins op den Troon zou willen handhaaven, en teffens om te verzoeken, dat de Compagnie in deeze zaak een vaste en moedige resolutie wilde neemen om daar door de poogingen des Konings van Bantam en zyner overige vyanden te vernietigen. 2. Om den bystand der Hooge Regeering voor den Keizer te verzoeken, in gevalle hy door de Prinzen van Pourabaja wierdt aangetast.

In 't volgend jaar kwam 'er wederom een nieuw Gezantschap over dezelfde zaaken met groote geschenken. Dan de Hooge Regeering antwoordde, dat men zich om 's Keizers wille reeds in verregaande onkosten en zwaarigheden had gestookt, en herinnerde de beloften, welke hy hen voor dezelve had gedaan, doch die hy noch moest vervullen. Voorts werden deeze Gezanten te rugge gezonden met een' fraayen Kameel tot een geschenk voor hunnen Meester.

Het voornaamste dat de Heer *Van Riebeeck*, gedurende zyne Regeering

ring, ultvoerde, bestond in eenige togten, die hy deed naar 't binnenste van Java, de grenzen van Jacatra en Bantam, gelyk ook naar het Zuidelykst gedeelte des Eilands aan den Zeekanr. Zelfs liet hy aldaar een Vlek aanleggen met een' weg naar Batavia, om steeds in korten tyd de aankomst van vreemde schepen naar dien kant te kunnen verneemen. Men twyffelt ondertusfchen of die reizen wel van genoegzaam gewigt waren om den Gouverneur zo lang van huis te doen zyn: daarenboven vermoelden deeze togten hem te veel, en kostten het leven aan veele Javaanen, die het gevolg van paarden te voet moesten naloopen. Het gebeurde zelfs op een deezer togten, dat de Generaal zodanig door de brandende hitte der dagen en de koude der nagten vermoeid wierdt, dat hy niet langer te paard kon zitten, en door eenige lieden naar Batavia moest worden gedraagen; doch deeze verdwaalden met hem, en kwamen daar door alle in levens gevaar; hoewel de Generaal hetzelve na veele wederwaardigheden noch ontkwam, was echter zyn leven kort van duur, zynde hy te Batavia overleeden, en aldaar op den 20 van Slagmaand 1713 begraven.

Na 't overlyden van den Heere *Van Ricbeck* werdt tot Generaal gestemd de oudste Raad van Indie, *Christoffel van Zwol*, met zeven stemmen, terwyl vyf stemmen waren voor den Directeur Generaal *Douglas*; en hier uit zyn, volgens zommigen, hevige vertchillen tusfchen de Bewindhebbers gereezen, dewyl die van Amsterdam den Heer *Douglas*, en de Zeelanders den Heer *Van Zwol* dreeven. De laatste werdt ondertusfchen bevestigd op den 18 van Bloeiamaand 1715.

In 't begin der Regeeringe van den Heere Gouverneur *Van Zwol* ontstond 'er een oorlog tusfchen de Maatschappy en den Samorin van Malabar, die echter gelukkig in 't jaar 1718 eindigde: maar toen reezen 'er wederom nieuwe onlusten op Java, die der Maatschappye niet weinig te doen gaven: want hoewel zy in 't eerst 'er niet in gemengd was, bragt zy echter Batavia in de grootste verwarring, om dat door deeze onlusten de toevoer van ryst en ander koom geheellyk afgesneeden, en men met een hongersnood gedreigd werdt: de Regeering moest dus noodzaakelyk haare magt gebruiken om deeze wanorders een einde te doen neemen, gelyk onder het opperbevel van den Heer *Gobius* ook naar wensch gelukte.

Hoewel de Regeering van Batavia reeds veele onnutte poogingen had gedaan, om zelve een' vryen handel op China te bekomen, hadden echter de Chineefche Jonken een grooten handel op die Stad, en bragten derwaards hurne Waaren, voor welke zy wederom Peper en ardere Speceryen mede voerden: en hier door genoot men meerder voordeels dan een onmiddelyke handel op 't Keizerryk zou hebben kunnen geeven. Maar in 't jaar 1717 wilde

wilde de Regeering de Chineezen dwingen om hun Thé voor een derde der gewoone pryzen te geeven: 't geen hun deed vertrekken, en den Keizer zodanig verbitterde, dat hy alle vaart verbood, en zyne Onderdaanen, die niet te Batavia te huis behoorden, beval van daar naar huis te keeren, onder bedreiging, dat hy anderszins hunne Vrouwen, Kinderen en Naastbestaanden tot Slaaven zoude maaken. Dus leed de Maatschappy door eene onvoorzichtige inhaaligheid, zo voor 't algemeen belang als voor haare byzondere Burgers, eene onnoemelyke schade, die niet dan zeer bezwaarlyk te herstellen viel.

Met dit alles was de staat der Maatschappye, gedurende het leven des Heeren *Van Zwol*, zeer bloeyend, en in 't eerste jaar zyner Regeeringe maakte dezelve reeds tien Millioenen meer over, dan zyn voorzaat ooit gedaan had, die, hoewel even eerlyk, zo wel niet op de geheimen van den koophandel was gevat. Onder anderen wist de Gouverneur den Amphioen handel, die der geheele Burgery van rechtswege toekwam, aan eenige Monopolisten, die zich denzelven hadden toegeëigend, te ontwringen, en in zyne oude vryheid te herstellen.

De Heer *Van Zwol* was een der eerlykste menschen, die 'er ooit hebben geleefd, en geheel vry van eigenbaat, waarom hy ook weinig na zyn dood heeft overgelaaten. Zyn grootst vermaak bestond in 't beoeffenen van de welvaart der Maatschappye, waar mede hy zich zo inspannen bezig hield, dat zyne al te groote werkzaamheid hem in eene doodelyke ziekte stortte, door welke hy op den 12 van Slagtmaand des jaars 1718 wierdt weggerukt.

De opvolger van den Heere *Van Zwol* was *Henrik Zwaardkroon*, die straks in 't begin zyner Regeeringe in oorlog kwam met de rebelleerende Broeders des nieuwen Keizers van Java, *Amangkourat II*. In 't jaar 1722 voerden zy den oorlog met weinig voorspoed tegen de troepen des Keizers en der Maatschappye; maar in 't volgend jaar gaven zy zich over aan de Regeering van Batavia met hunne Vrouwen en Kinderen, ten getale van 44 perzoonen, en werden in genade aangenoomen.

Inmiddels werdt Batavia in 't uiterste gevaar gebragt door eene verfoeyelyke zamenzweering, aangelegd door zekeren voornaamen Burger der Stad, *Pieter Erberfeld*, en afgesproken met verscheiden Javaansche en andere Indische Grooten: derzelve oogmerk was de Stad, benevens het Kasteel en de buitenposten te verrassen, den Gouverneur Generaal met de Raaden en alle Christenen, die zich op 't Eiland bevonden, te vermoorden, en daar na eene nieuwe alleenheersching op te regten. Ondertusfchen werdt het schelmstuk noch by tyds ontdekt, en deszelfs aanlegger met veele zyner med-

deplichtigen gevangen genomen, eer zy hun wanbedryf konden volvoeren; terwyl uit hunne bekentenissen het geheel beleid en oogmerk van den aanslag met alle zyne verfoeyelyke omstandigheden, in 't klaarste licht wierdt gesteld.

Deeze *Erberfeld* was een man van 58 of 59 jaaren, een Burger van Batavia, en in naam een Christen: zyne Moeder was eene Javaansche, doch zyn Vader een Europeaan, die hem groote schatten had nagelaaten. Volgens zyne en der overige gevangenen bekentenis was hun voornemen: „
 „ Vooreerst alle Hollanders en andere Europeaanen te Batavia te vermoor-
 „ den, en dan alle Chineezen, Macasfaren en andere Volkeren op Java
 „ aan te zoeken om zich by hen te voegen, en die geene, welke zulks niet
 „ wilden doen, insgelyks van kant te helpen. Ten tweeden, om meer ge-
 „ zag aan den aanslag te geeven had *Erberfeld* den titel aangenomen van
 „ *Tbouang Gusti* of den Grooten Heer, en op hem zou in waardigheid
 „ volgen een Javaan *Catadia*, onder den naam van *Rading* of Prins. Men
 „ had het verraad beraamd op een buitengoed van *Erberfeld*, gelegen aan
 „ den weg van Batavia naar Jacatra, en de zamengezwoorene verzamel-
 „ den zich gemeenlyk op eene zyner andere hoeven, alwaar zy doorgaans
 „ gesprekken hielden met verscheide Mahomedaansche Vorsten en andere
 „ Javaanen, die in 't ontwerp waren ingewikkeld. Vier hunner waren de
 „ samenstellers der brieven aan hunne vrienden en medeplichtigen, terwyl
 „ eenige andere briefjes aan de Javaanen verkogten, die, met onleesbaare
 „ merken beschreeven, werden aangepreezen, als of zy hunne bezitters
 „ volkomen onkwetsbaar maakten. De tyd des aanslags was bepaald op
 „ den eersten dag van 't jaar 1722 met het opengaan der poort, en de za-
 „ mengezwoorne moesten gedeeltelyk in de Stad, en gedeeltelyk in 't Kas-
 „ teel sluipen. Om alle verschillen voor te komen hadden zy reeds eene
 „ verdeeling gemaakt, volgens welke het hoofd der vloekgenooten de Stad
 „ en 't Kasteel zoude regeeren; terwyl zyn Luitenant het vlakke Veld zou
 „ beheerschen tot aan 't gebergte, en de overige het bewind zouden heb-
 „ ben over byzondere Landstreeken en over de troepen. Zy hadden door
 „ hunne voorzorg zich verzekerd van een Leger van 17 duizend man, die
 „ zich op verscheiden zeinen moesten begeeven naar hunne posten, om zich
 „ gelyktydig van de poorten meester te maaken, en zorg te draagen, dat
 „ niemand hunne handen ontkwam. Drie dagen voor de uitvoering was
 „ alles naauwkeurig beraamd, en wel op zodanig eene wyze, dat de aan-
 „ slag niet scheen te kunnen mislukken. Reeds twee jaaren lang had *Er-
 „ berfeld* het stuk overleid met *Catadia*; en het vonnis deezer twee
 „ boosdoenders behelsde, dat zy beide, gebonden op yzere kruisen,
 „ van

„ van hunne rechterhanden beroofd, en met gloeyende tangen op verscheiden plaatzen zouden worden geneepen; dat men hen daarna het lichaam van onderen naar boven zou openen, hen de herten uit het lichaam scheuren, en in 't gezicht werpen; eindelyk moesten hunne afgehouden hoofden op staaken gezet, en hunne gevierendeelde lichaa- men buiten de Stad worden opgehangen ”.

Vier der voornaamste medeplichuigen moesten dezelfde straffe ondergaan, uitgezonderd dat zy levende op 't rad wierden gezet; tien werden gerabraakt zonder den genadeslag te ontvangen, en drie schuldige Vrouwen werden gewurgd. Dit vonnis werdt volbragt op den 8 van Grasmaand 1722, en op den volgenden dag vierde men een plegtigen Dank-, Vast- en Bededag, wegens de gelukkige ontdekking van dit verschrikkelyk verraad. In 't vervolg ontdekte men noch dertig der voornaamste belhamels, die alle werden ter dood gebragt. Ook werdt het huis te Batavia, alwaar *Erberfeld* had gewoond, tot den grond toe afgebroken, en daar voor in plaats opgericht eene schandzuil, boven op welke een doodshoofd stond uirgehouden, en op welke men in vyf verschillende taalen dit opschrift las: *Hier stond weleer het huis van den verfoeyelyken schelm Pieter Erberfeld, op welke plaats nooit wederom gebouwd zal worden tot aan het einde der Eeuwten. Batavia den 22 April 1722.*

Het is ondertusfchen niet onwaarfehynlyk dat de groote aanhang van *Erberfeld* zynen oorsprong heeft genoomen uit de byzondere gierigheid en inhaaligheid van de bestierders des platten lands: ten minsten de Heer *De Marre* heeft zich hier over dus uitgelaaten.

Maar gy, die onbeschaamd de wetten wederstreeft,
 En al te bitter met 's Lands Ingeboornen leeft;
 Hen knevelt, en de huid zoekt van het lyf te stroopen,
 Om dus uw schatten door hunne armoede op te hoopen;
 Gy zelfs zyt oorzaak van dien opstand van 't gemeen;
 Gy baart dit muiten, en den val der Stad met een.
 Kan uw gewisse zulk een knaaging noch verdraagen?
 Daar gy het alles in uw gierigheid wilt waagen,
 U zelf, de Stad, en zo veel zielen, ja den Staat
 Der Maatschappy zo snood durft wikklen in dit kwaad?
 Gelooft gy 't niet? doorzie en nieuwe en oude schriften:
 De val der Staaten wordt veroorzaakt door die driften.

Door zulk een boosheid zag de Luzitaan zyn val,
 Daar hy 's Lands volken wreed verdrukte, als overal
 Het recht en billykheid om schraapzucht wierdt verschooven,
 En yder d' armoe van den Landaard dorst berooven.
 Toen bragt de wanhoop al den Landaard in 't geweer,
 En deed het omzien ja verwisfelen van Heer.
 Nooit had de Batavier zyn' glorie hier voldongen,
 Zo niet de Landaard hem getrouw waar bygesprongen,
 Waar door de Luzitaan, bestookt door slag op slag,
 Zyn Rykstroon waggelen, en nederstorten zag:
 En zo de Maatschappy haar zetel om ziet keeren,
 Zal d' oorzaak schuilen by baatzuchtige Opperreeren.

Men weet niet naauwkeurig, door wien dit verraad wierdt ontdekt: sommige zeggen, dat dit geschiedde door eene Vrouw, andere door een' Slaaf, en weder andere door eenige zaamengezwoornen zelve. Hoe dit moge zyn, het schynt, dat de Gouverneur de eerste kennis kreeg van den Koning van Bantam, aan wien *Erberfeld* had geschreeven, dat hy zyne vriendschap verzocht, en dat hy, na 't gebied der Christenen te Batavia te hebben uitgeroëid, den Javaanschen Keizer zou gaan aantasten. Dus schynt het dat de Koning van Bantam, voor zich zelve beginnende te vreezen, 't best oordeelde, de onderneemingen van deezen stouten Schelm voor te komen door zyne aanslagen te openbaaren.

In dit jaar kwamen aan de kusten van Java twee der drie schepen, die onder 't bevel van den Commandeur *Roggeveen* waren uitgezonden door de Hollandfche West-Indifche Compagnie, tot het ontdekken van onbekende Landftreeken ten Westen van America. Deeze Bevelhebber had niet alleen het ongenoegen, dat zyn rocht in 't geheel die voordeelen niet aanbragt, welke men daar van in Europa had verwacht, maar noch daarenboven, dat zyne schepen door de Regeering van Batavia wierden in beslag genomen, wegens hunne reis door de Indifche Zeeën. Ondertusfchen toonden de Bewindhebbers der Westersche Compagnie met veel klaarblykelykheid, dat hun oogmerk niet was geweest de Oostersche te benadeelen, als ook dat hunne schepen in de voornoemde plaatzen geen' handel hadden gedreeven: 't welk ten gevolge had, dat de Oost-Indifche Maatschappy door de Staaten Generaal wierdt veroordeeld om de West-Indifche volkomen schadeloos te stellen.

De welcer verlooren koophandel der Chineezen op Batavia begon zich thans wederom te herftellen, het eerst door eenige Portugeefche schepen,

en daarna door 't wederkeeren der Chineefche Jonken. De Heer *Zwaardkroon* begreep dit stuk beter dan zyn Voorzaat, en bezorgde daar door aan de Maatschappy een onschatbaar voordeel. Aan zyne zorgen is men ook verschuldigd de Koffyteelt op Java, die allengskens is geworden een allervoordeeligste tak van handel. De Generaal begon met eenige boomen te doen planten in zynen hof by Cadouwang, die binnen korten schóone vruchten gaven; hy verdeelde dezelve onder de Inwooners, en bragt daar door te wege, dat deeze vrucht zo algemeen wierdt, dat men de 125 pond voor omtrent 30 guldens kon koopen.

In 't jaar 1725 verkoos de Heer *Zwaardkroon* zich van zyne waardigheid te ontdoen, en zyne overige dagen in ruste te flyten. Tot Opvolger had hy den Heer *Mathys de Haan*, die op den 8 van Oogstmaand deezes jaars tot die hooge waardigheid werdt bevorderd; dezelve had eene zeer vreedzaame Regeering, geduurende welke de koophandel der Maatschappye in een zeer voordeeligen staat was; maar zy was kort van duur, wyl Zyn H. Ed. te Batavia overleed op den 1 van Hooimaand des jaars 1729.

Zyn Opvolger *Diederik Durven* regeerde tot aan den 28 van Bloei- maand 1732, wanneer hy met verscheide zynere gunstelingen werdt op ontboden. Deeze Gouverneur werdt van verscheiden kwaade handelingen beschuldigd: dan dewyl dezelve nooit is veroordeeld, en maar enkel te rugge geroepen, laaten wy zulks volkomen in 't midden.

By gelegenheid van 't te rug roepen van den Heer *Durven* was door de Bewindhebbers tot Gouverneur Generaal aangesteld de Heer *Dirk van Kloon*. Onder zyne Regeering viel ook niets van belang voor, behalven de berugte executie van *Pieter Vuist*, gewezen Gouverneur van Ceylon, die wegens zyne menigvuldige misdaden zedert het jaar 1730, te Batavia in een der akeligste Kerkers was opgeslooten, en eindelyk op den 19 van Bloei maand 1732 loon naar werken ontving. Volgens echte stukken was zyne Beschuldiging: „ I. Dat hy de openbaare voorrechten „ had gefchonden, door het oprechten eens Krygsraads onder het valsche „ voorwendzel van noodzaakelykheid, en dat hy zich daar door had schuldig „ gemaakt aan hoog verraad. II. Dat hy had verdigt eene zamen- „ zweering onder de Inboorlingen, die alleen in zyne boosaardige hersenen „ bestond, en door welke hy veele Vorsten, vrienden en bondgenooten der „ Maatschappye, had beledigd, gelyk ook de Koningen van Groot-Brittan- „ nie en Portugal. III. Dat hy zich met zyn opgeworpen Krygsraad had „ schuldig gemaakt aan het grootste onrecht en de gruwelykste wreedheden, „ door onschuldige perzoonen op de uitgezochteste wyze te doen pynigen,

„ en 19 van dezelve door Beulshanden doen straffen, terwyl hy veele andere,
 „ van hunne welvaart en goederen had beroofd; zo dat hy de arme Inge-
 „ zetenen, zyner zorge aanbevoelen, op eene verregaande wyze had mishan-
 „ deld, en den Staat beroofd van zeer veele nuttige Onderdaanen. Al-
 „ waarom hy werdt veroordeeld om gebragt te worden ter plaatze, alwaar
 „ men gewoon is Executie te doen; daar men hem op eenen stoel zou
 „ vast binden, de keel affnyden, doen vierendeelen, en eindelyk verbran-
 „ den: met order om zyne asche in Zee te werpen, en alle zyne goede-
 „ ren, hoe genoemd, verbeurd te verklaaren.

De Generaal *Van Kloon*, die op den 10 van Louwmaand 1735 op zyn buitengoed Molenvliet overleed; had tot Opvolger den Heer *Abraham Patras*, die van de geringste posten, by trappen tot de hoogste waardigheid was opgeklommen. Dan deeze laatste was een byzondere gunst des geluks: want dewyl de stemmen staken tusschen de Heeren *Patras* en *Valkenier*, swerdt de uitkomst aan den teerling gegeeven, en *Patras* bleef overwinnaar door een oog meer te werpen dan zyn' Mededinger. Dezelve kwam ondertusschen kort daar na aan 't bewind door den dood van *Patras*, voorgevallen op den 3 van Bloeiamaand 1737: want toen werdt de Heer *Adriaan Valkenier* door den Raad van Indie tot Gouverneur Generaal aangesteld.

In 't begin der Regeering van den Heer *Valkenier* leed de Maatschappy groote schade aan de Kaap en in Bengaalen: want op de eerste plaats vergingen, op den 20 van Bloeiamaand 1737, acht rykgelaadene Retourfchepen door een hevigen storm: en in Slachtmaand daar aan volgende werdt Bengalen verwoest door een diergelyken storm, en daar op volgende overstrooming, door welke schepen van 60 tonnen over de hoogste boomen landwaards in werden gevoerd. Dan dit alles geleet niet by den verschrikkelijken opstand, en het vermoorden der Chineezen te Batavia, waar door deeze Hoofdstad van Neerlands Indie in 1740 in 't dringendst gevaar werdt gebragt.

Men vindt veele verhaalen aangaande deeze schroomelyke gebeurtenis; waarom wy ons zullen vergenoegen met een kort uittrekzel te geeven van hun, die men 't best kan gelooven. Volgens dezelve schynt het eerste plan van deezen opstand reeds beraamd te zyn geweest in 1734, door den Chineschen Luitenant te Batavia *Niloco*, die inmiddels komende te sterven, zyn Zoon *Nikoekong* op zyn doodbedde by eede verplichtte tot de uitvoering. Het oogmerk was, zo men zeker meent te weten, de meeste Europeaanen te verbranden, uitgezonderd die geene, welke hen tot byzitten of Slaaven konden dienen: voors de Raaden van Indie te spitzen, en alleen den Gouver-

Gouverneur en Directeur Generaal in leven te houden, om by plechtige gelegenheden de Parasol achter hun Opperhoofd en zyne Vrouw te draagen. Aan het hoofd der zamenzweering bevond zich zeker Vagebond, die gehouden werdte voor een Bastaard Zoon van den laatst overledenen Chineeschen Keizer; doch die, in zyn eigen land weinig geacht, hier met open armen door de miltzieke menigte was ontvangen. Hy waagde het ondertusfchen niet in Batavia te verschynen, maar verzamelde zyne troepen verre buiten de Stad in 't gebergte, alwaar hy ras eene groote menigte misnoegde Chineezen en Javaanen onder zyn' standaard kreeg.

Tayoewan-soey-oey (dus was zyn naam) meenende, dat de tyd tot de uitvoering van 't ontwerp geschikt, nu kon worden bepaald, schreef van tyd tot tyd brieven aan zyne vrienden, waar in hy hen zyne kragten bekend maakte, en hen aanhitste om het werk doch niet ten halve te laaten steeken: vooral daar kort geleeden 50 Chineezen naar Ceylon waren gebannen, na dat men ze van menigvuldige straatschenderyen had overtuigd. Dit vonnis, hoe rechtvaardig ook, schilderde hy doorgaans met de haatelykfte verwen af, en zette zyne vrienden aan om 'er wraak van te neemen.

De tyd tot de uitvoering van den aanval werdte inmiddels bepaald op den 9 van Wynmaand 1740: doch op den 26 van Oogstmaand gaven eenige eerlyke Chineezen kennis aan de Hooge Regeering, dat 'er door die van hunne Natie een zeer gevaarlyk verraad tegen de Stad werdte gefmeed; 't geen echter niemand geloofde, naar dien men te veel op den bekenden vreesachtigen en vreedzaam aard der Chineezen betrouwde. Ondertusfchen werdte best geoordeeld een oog in 't zeil te houden om niet te worden overrompeld; waarom men alle posten deed verdubbelen, en geduurige patroulles door de Stad gaan. Ook werdte de Chineesche Capitein *Nikoekong* verhoord en ondervraagd, of hy ook iets wist van eene zamenzweering: doch deeze veinzaard wist zyne rol zo wel te speelen, dat men uit hem niet wyzer kon worden.

Op den volgenden dag ondervond men nader, hoe de zaaken stonden: want 'er verscheenen onverwagt 60000 welgewapende Chineezen in de nabuurschap der Stad, die overal plonderingen begonnen aan te rechten; terwyl men van binnen acht of tien duizend dier natie had, die zich voor 't uiterlyke wel stil hielden, doch om hun oogmerk te volvoeren, vryheid verzochten om 24 groote Theaters of *Wayangs* te mogen oprechten, op welke zy gewoon zyn Toneelstukken te vertoonen, by welke zich dan doorgaans de Europeaanen laten vinden. Doch de Hooge Regeering, voorziende, dat dit waarfchynelyk het middel tot het beraamen van den moord zou zyn, verbood dezelve strengelyk, en beval den Chineezen onder doodstraffe niet buiten hunne huizen te komen.

Onder-

Ondertusfchen kwam 'er een berigt, dat de Chineezzen te Tanna Abang; drie uren gaans van Batavia, een Retranchement hadden opgeworpen, bezet met gefchut en 12000 man: men zond hierom, op den 4 van Wynmaand, derwaards de Heeren *Imhof* en *Van Aarden* met 1800 man, en deeze hadden het geluk, hunne vyanden van daar met groot verlies te doen verhuizen, gelyk zy ook voor de forten Tangerang en Nieuwendam werden afgewezen.

Ondertusfchen vernam men, dat de Chincezen met eene groote magt afkwamen op de Diestpoort, en bezig waren met dezelve in brand te fteeken, niettegenftaande den moedigen weerftand der Burgerye. Men verdeelde hierom een gedeelte der bezetting door de Stad om een waakend oog te houden op den vyand van binnen: terwyl de overige onder den Capitein *Moll* op de Chineezzen aanvielen; doch als die kort daar na kwam te sneuvelen, week zyne manfchap te rug. Maar toen vatte de Luitenant *Hermingzon* het bevel op, en wist het den Chineezzen, door 't werpen van handgranaaten, zo bang te maaken, dat zy het haazepad koozen, met achterlaating van al hun gefchut; terwyl die geene, welke zich wederom verzamelden, en ftand hielden, by de waterplaats uit twee ftukken met fchroot werden begroet.

Van buiten was men dus het grootfte gevaar voor 't tegenwoordige ont-komen; doch op den 9 der loopende maand ontftond 'er van binnen een nieuw gevaar: want op dien dag ftaken veele Chineezzen hunne huizen in brand, en booden tegenweer aan de Burgers, die tot het blusfchen der vlammen kwamen aanrukken. Hun oogmerk was zekerlyk den brand te doen overflaan tot de nabyleggende Timmerwerf, om dan door 't voortflaan der vlammen een algemeenen fchrik onder de Inwooners te verwekken, en die gelegenheid tot het volvoeren van den moord te gebruiken. Doch hier eindigde de lankmoedigheid der Regeering ten opzichte der trouwlooze Chineezzen, en 'er kwam een bevel om alle Chineezzen, die men kon vinden, uitgezonderd de Vrouwen, Slaaven en Kinderen, ter dood te brengen. Men drong derhalven in hunne huizen, trok ze daar uit, en vermoorde ze zonder genade; zynde de flagting zo groot, dat het bloed ter hoogte van de enkelen langs de ftraaten ftroomde, en van daar in de rivier. Aanmerkelyk was het, dat deeze lieden, niettegenftaande hunne menigte, geen den minften wederftand booden, maar zich als fchaapen ter flagtbank lieten voeren. Die alleen ontkwamen de algemeene verwoefting, welke op hunne daken vluchteden; want de Scherprechters, die meest Matroozen waren, zogen ten zo hoog niet, dewyl zy meer vermaak fchepten in plunderen dan in moorden.

Nikoekong en zyne Oomen hadt men op dien dag 's morgens ten 6 uuren op het Kasteel doen brengen om hem noch eens naauwkeuriger te onderzoeken, doch men kon hem nergens van overtuigen; des keerde hy weder tot zynent in zyn rydruig, alwaar hy zich met 400 Slaaven wel versterkte, waarom men, toen 't bevel tot den moord gegeven was, op zyn huis niet durfde indringen; ook werdt de hulp der plonderaars elders gevorderd, want eenige der ontkomen Chineezzen stichten brand in de andere kwartieren der Stad, alwaar Chineesche huizen onder die der Christenen stonden; waar door de Stad in een algemeen gevaar kwam van te zullen verbranden, 't geen echter noch door den yver der Burgerye in tyds werdt voorgekomen.

Toen men dit gevaar eenigzins te boven was, werdt de aanval op 't huis des Capiteins ernstig begonnen door verscheide Compagnien Burgers en Soldaaten: men vondt hier in 't eerst een dapperen tegenstand, door dien de ingeslooten en verscheidene uitvallen deden, die echter vruchteloos afiepen; toen men eindelyk zag, dat zy merkelyk verzwakt waren, rukten de Scheepstimmerlieden, gesterkt met de Granadiers, 'er op aan, en hieuwen de deuren aan stukken, waar op alle, die zy in de voorste kamers vonden, zonder genade werden vermoord, terwyl veele, die 't zwaard ontlieden, in de putten of in de rivier sprongen, alwaar zy ook door byzondere afgezonden met platte schuitjes werden afgemaakt.

Ondertusfchen was 'er ook geschut aangevoerd om mede in de binnenste vertrekken te schieten, die zodanig met affnydingen en oorlogstuig voorzien waren, dat niemand 'er dorst in dringen; doch hier door werdt men wel haast volkomen meester. Het huis zyns broeders, 't welk in de nabuurschap stondt, floeg toen ook in brand, tot grooten schrik der Inwooners, dewyl dit huis, volgens een loopend gerugt, benevens eenige andere, was ondermynd. Ook hoorde men op 't laatst van den brand twee allerverfchrikelykste slagen, die echter niets kwaads deden, dan eene menigte steenen op straat te werpen, door welke eenige weinigen werden gekwetst. De brand werdt ondertusfchen door de spuiten te Batavia ras gebluscht; doch de Voorsteden buiten de Diest- en Utrechtsche Poort raakten, by gebrek van zodanige heilzaame werktuigen, in koolen.

Op den 10 lagen te Batavia de straaten noch vol van doode Chineezzen, ook ving men op dien dag een' van des Capiteins Broeders en den Luitenant der Natie. De Capitein had zich inmiddels in een der schuilhoeken zyner woning veilig gehouden tot dat de brand hem hier ook uit dreef, en zich toen in de kleederen eener Slaavinne gestooken: hy werdt echter herkend uit zyn wezen, en aangegreepen door den Vice-Président Schepen *Van Dyk*, die

hem wilde vatten, maar hem door een' sprong in 't water verloor: dan hier werdt hy ras door een bediende uitgehaald, en in 't bolwerk des Kasteels de Robyn vastgezet.

Deeze geheele dag werdt voorts befteed in 't dooden der overgebleevene Chineezzen, zo wel binnen als buiten de Stad. Inmiddels verhefte zich de brand wederom in de Chitze- en Lepel-straat, en daar sprong ook eene Myn, waar door de magazynen van Zuiker, Masten en Ankers, in groot gevaar waren, maar noch gelukkig door pompen en natte zeilen werden bewaard.

Op den 11 had het vuur opgehouden, maar toen hervatte het gemeene volk de plondering der Chineefche wooningen met zo veel woede, dat de een den anderen dood floeg: de Regeering ftelde derhalven order, en liet het plonderen op zwaare straffen verbieden; terwyl men de overgebleevene kostelykheden op 't Stadshuis bragt om dezelve naderhand onder 't gemeente verdeelen. Op dien dag kwam ook binnen Batavia de Bevelhebber van 't kleine fort Ryswyk met zyne Bezettingen, berichtende, dat hy alle uren een' aanval te gemoet ziende, en dien met zyne 6 Soldaaten niet kunende afflaan, beter hadt gedagt de post verlaaten, en, na dezelve verwoest te hebben, af te trekken om den vyand te beletten aldaar te nestelen. Het grootste gevaar was nu voor zeker over, doch 'er bleeven niet te min noch al vyanden in de nabuurfchap der Stad, die echter op den 14 door den Capitein *Cbits* met verlies van 200 dooden en 5 vaandels werden verdreeven.

Op den 11 had men reeds begonnen de huizen, straaten en graften van hunne lyken en bloed te zuiveren; doch men had hier werk mede tot aan den 19, wordende het geheel getal der verflagene zo in als buiten Batavia op tien duizend perzoonen begroot.

Op den 18 kreeg men tyding, dat de Chineezzen zich gelegerd hadden in de Zuiker-molens aan den weg naar Tangerang, en dat de gaande en komende aldaar zonder genade werden vermoord: derwaards werden derhalven spoedig de noodige troupes gezonden, die ook het geluk hadden de vyanden geheel te verflaan; zo dat men het genoeg hadt van den Generaal te kunnen zenden vier vaandels en 't hoofd eens vaandriks, die uit zyne kleeding bekend stond voor een van de opperhoofden der zamenzweering. Naar de Legerplaats werden daarentegen gezonden verscheiden Copien van eene Algemeene Vergiffenis Brief voor alle Chineezzen, die binnen eene maand de Rebellen verlaaten, en naar Batavia zouden willen wederkeeren. Ook beloofde men eene præmie van 1000 kroonen aan ieder die den Generaal der oproerigen leevend, en 500 aan hem die denzelven dood in handen der Regeering zou kunnen leveren. Het

Het Hoofdleger der Chineezen had zich ondertusſchen verzameld by de Zuiker-molen van *Salapadjang*, waarom het noodig werdt geoordeeld hier met hen in gevegt te komen. Het opperbewind van deezen togt werdt bekleed door den Heer *Crumwel*, die met de grootſte voorzichtigheid deeze poſt naderde, en zyne manſchap tusſchen de Zuikerrieten in ſlagorder ſchaarde. Ook kwamen de Chineezen ras voor den dag en maakten eene ſlagorder, zo goed zy het geleerd hadden: men brandde op hen los, doch zonder veel uitwerking, weshalve het beſt geoordeeld werdt hen met geweld op 't lyf te vallen, gelyk door de Baliers; de Macasfaren en de Javaanen, in ſoldy der Maatſchappye ſtaande, werdt gedaan; toen werdt het vluchten der vyanden algemeen, doch zy namen de wyk in de boſſchen, werwaards het onmogelyk was hen te volgen, en daar verzamelden zy zich weder op eene plaats *Campon Malay* genoemd. Eenige dagen laater werden zy hier ook aangetast en wederom verdreeven, terwyl al hun voorraad van oorlogs en mondbehoefſten aldaar verzameld, door de Hollanders werdt weggenoomen of verbrand. Het overſchot van deezen troep vluchtte meerendeels in 't Bantamsche, alwaar zy door 's Konings troepen ook geheel verſtrooid en meerendeels gedood of gevangen genoomen werden.

Nikoekong werdt inmiddels te Baravia op 't Stadshuis gebragt en ſtrengelyk gepynigd; doch hy wilde volſtrekt niets bekennen, ſchoon men dagelyks meer bewyzen tegen hem kreeg. De Stad was thans geheel in ruſt, behalven dat 'er op den 17 van Slagtmaand door kwaadaardige lieden een gerugt wierdt verſpreid, dat alle Slaaven zouden worden gedood: dit verwekte eene groote ontſteltenis, en deed verſcheide derzelve wegloupen. Ook zouden zeer gevaarlyke gevolgen uit dit ſprookje zyn ontſtaan; doch de Regeering ſmoorde dit kwaad in den beginne, door eene bekendmaking te doen aanplakken, volgens welke eene belooning van 600 gulden werdt beloofd aan den ontdekker deezer logen.

Op den 22 werdt alomme bekend gemaakt, dat een ieder op den volgenden morgen ter Kerke moest komen om een' plegtigen Dankdag te vieren, terwyl de Militie, tot voorkoming van onraad, door de Stad zou patroulleeren. Dit werdt alles volbragt, en na 't eindigen der Godsdienſtplegtigheden werden op de Bolwerken de vaanen, en op de ſchepen de vlaggen ontrold, onder het luiden der klokken, het loſſen van 't grof geſchut en 't geweer der bezetting.

De gevaarlyke onruſt in de Stad dus geſtild zynde, brak 'er een hevige twist uit onder de leden der Hooge Regeering; want op den 6 van Wintermaand las de Gouverneur in de Vergadering der Raaden van Indien een breedvoerig Maniſteſt voor, in 't welk hy klaagde, dat verſcheide Raaden

den van Indien hunnen pligt gedurende de Chineefche troubles niet naar behooren hadden waargenoomen; hebbende hy 't in 't byzonder gelaaden op de Heeren *Van Imbof*, *de Haaze* en *Van Schinne*, die hy buiten dat geen goed hart toedroeg, en by deeze gelegenheid, om dat zy zyn willekeurig gezag te veel zогten te bepaalen, gaarne van de hand wilde zenden. Het besluit der zaake was, dat de drie voornoemde Heeren op order des Gouverneurs wierden in hegtenis genoomen, niettegenstaande zeer sterke protestatien van eenige der andere leden, doch die van geene uitwerking waren, dewyl de Generaal zeide alles tot zyne verantwoording te neemen.

Toen de Gouverneur zyn voorneemen hadt geopenbaard, vertrok hy schieklyk naar zyne byzondere vertrekken, en liet de Vergadering zo wel bezet door vertrouwde krygsknegren, dat niemand 'er iets tegen kon uitvoeren. De Heeren *Thedens* en *Krul* verkreagen wel een afzonderlyk gehoor by den Heer *Valkenier*, doch zonder iets te vorderen. In tegendeel verklaarde deeze, dat zy gevangen zouden blyven, ten zy ze eene zeer schandelyke acte van schulderkennis wilden teekenen, 't geen zy zeer grootmoedig weigerden. Zy ontvingen daarentegen bevel om te kiezen, of zy by dag, dan liever by nacht wilden worden overgebracht. Zy verkoozen het eerste, en werden toen door eene dubbele regel Granadiers omzingeld naar hunne huizen gebracht, alwaar zy 's avonds ten 5 uren aankwamen, en een uur laater kwam de Capitein *Crumwel* boodschappen, dat men niemand by hen zou toelaaten, dan hunne Vrouwen, Kinderen en Bedienden.

Drie dagen laater werden de gevangene Heeren naar 't Vaderland overgevoerd, doch deeze handelwyze voldeedt in 't geheel niet aan de Heeren Bewindhebbers; deeze betuigden in tegendeel hun misnoegen aan den Heer *Valkenier*, die zich inmiddels van zyne bediening had ontslagen, en reeds in Slagtmazand 1741 naar 't Vaderland was vertrokken. Doch op de Kaap de Goede Hoop vond hy eene order om naar Batavia weder te keeren, en aldaar nader onderzocht te worden over de handelwyze aangaande den moord der Chineezen, en 't gevangen neemen der gemelde Heeren. Dit beruchte Proces heeft lange jaaren geduurd, doch is nooit uitgesproken; 't geen zo veel te gewigtiger was, om dat daar van ook de billykheid of onbillykheid van den moord der Chineezen meerendeels afhangt. Ondertusfchen schynt het zeker te zyn, dat de Chineezen zelve de moedwillige aanleggers van den opstand zyn geweest; maar 'er zyn ook redenen om te twyffelen, of men deeze volkeren wel altoos zodanig heeft behandeld, als behoortlyk was, en of men zyne wraak niet eenigszins zou hebben kunnen maatigen.

Toen de Heer *Valkenier* zich van zyne bediening hadt ontslagen, werdt door de Heeren Bewindhebbers tot zyn' opvolger aangesteld de Heer *Van Imbof*:

Imhof: doch dewyl deeze afweezig en als een gevangene naar 't Vaderland was gezonden, zag zich de Directeur Generaal *Thedens* als van zelve met het oppergezag bekleed, en moet derhalven onder de Gouverneurs Generaal worden gerekend; gelyk hy ook na de aankomst des Heeren *Van Imhof*, tot zyn dood, den rang en eere als Oud-Generaal heeft behouden. Geduurende zyne Regeering ging de oorlog voort met de ontkomene Chineezen, die zich in de bovenlanden noch bezig hielden met rooven en plonderen. Men zond tegen hen den Heer *Roos* met 8000 man, die hen ras versloeg, en hunne Fortres vernielde, 8 mylen van Batavia gebouwd. Zy namen toen hunne toevlucht tot den Javaanschen Keizer, met wien zy een plechtig verbond maakten om alle Europeaanen te vernielen. Het eerste dat zy deden was een toeleg op 't Hollandsch Fort by Catafoera, alwaar 200 man in bezetting lagen. De Keizer vroeg ten dien einde aan de voornaame Officieren, waarom zy niet meer ten hove kwamen, die daar op niet onduidelyk hunne vreeze voor de zamenspanning met de Chineezen te kennen gaven: dit vertoornde den Vorst uit termaaten, vooral daar hy begreep, dat dit door twee zynere Zoonen, die in 't Fort op zyn Hollandsch werden opgevoed, moest verklapt zyn. Hy nam derhalven eene gelegenheid waar om zyne Zoonen met de drie voornaame Officieren te vatten, en liet dezelve zonder genade ter dood brengen. Toen werd het Fort ten strengsten belegerd, en na een zeer dapperen tegenstand ingenoomen, en de Soldaaten, die men gevangen nam, werden alle befneeden onder 's Keizers troepen verdeeld. Van daar begaf men zich Noordwaards, en omzingelde Samarang, met twee-hondert duizend man, geduurende zes maanden zodanig, dat 'er niets in noch uit kon, terwyl het geschut op de Hollanders veroverd tot de belegering gebruikt werd. Maar de Maatschappy verzamelde een Leger van twaalf duizend man, waar mede zy het ontzet ondernam; want deeze manschap begaf zich te water naar Samarang, en deed daar een algemeenen uitval met dit gevolg, dat niet alleen de vyand geslagen wierdt, maar dat hy ook al zyn geschut, bestaande in twee hondert stukken en veel oorlogs voorraad, moest achter laten. De overige posten werden toen ook heroverd, en de Keizer tot een schandelyken Vrede met overgaave der gevangenen gedwongen. De vriendschap des Keizers voor de Chineezen veranderde toen in haat, en hy liet eene groote menigte van hen ter dood brengen; maar zy wisten zich ook te wreken, door een jongeren Zoon des Keizers aan 't gebied te helpen, voor wien de Vader in 't gebergte moest vluchten.

De Baron *Gustavus Wilhelmus van Imhof* kwam inmiddels in Holland

als Gevangene, doch werdt aldaar met veel achting ontvangen, en nooit zag zich een gevangen van Staat met meerder vriendschap door zyne Rechers behandelen. Zyn Proces werdt als een bagatel gerekend; maar zyne aanmerkingen over den tegenwoordigen staat der Compagnie keurde men meerder aandagt waardig, en de Heeren Bewindhebbers trokken daar uit de stoffe tot verscheide verstandige schikkingen, gelyk men kan zien uit het Reglement van den 26 van Hooimaand 1742, en uit het Reglement van Batavia. Tot meerder eere van den nieuwen Gouverneur werdt hier voorbedigtelyk een schip van 160 voeten voor hem gebouwd, en *De Hersteller* genoemd, om hem naar de Indien over te brengen. Derwaards vertrok hy op den 29 van Wynmaand 1742, voorzien met eene commissie van H. H. Mogende, en verzeld door verscheiden goede Officieren, die de Maatschappij in haaren dienst hadt genomen; te weeten 1 Collonel, 1 Luitenant Collonel der Cavallery, 2 der Infantery, 1 Luitenant Commandant der Artillery, 4 Majoors, 5 Capiteinen, 5 Luitenants en 5 Vaandriks.

Na een korten en voorspoedigen togt kwam de Heer *Imhof* aan de Kaap, alwaar hy op den 26 van Louwmaand 1743 zeer plegtiglyk werdt ingehuldigd. Op den 23 van Bloemaand kwam hy te Batavia, en werdt aldaar met geen mindere blydschap ontvangen. Zyne tegenwoordigheid herstelde aldaar de rust, terwyl hy door alle goede lieden wegens zyne natuurlyke vriendelykheid werdt bemind, en door de boozen wegens zyne gestrenge gerechtigheid gevreesd; dus schikte zich een ieder tot zynen pligt, en volgde het loffelyk voorbeeld des Generaals. De Generaal bezocht in persoon verscheide Buitencomptoiren om op alles naauwkeurig toezicht te nemen, en zo wel de openbaare als byzondere zaaken in order te brengen. Te Batavia schafte hy het Ambachtskwartier af, en bragt het getal der Bedienaars ter Secretary op 36 perzoonen. Ook liet hy alle Inwooners volkomene vryheid om op de Philippynsche Eilanden te handelen, mits betaaiende de uit- en inkomende rechten. Alle de zaaken der Compagnie waren bevestigd, en men beloofde zich van verscheiden artikels veel voordeel. In Bloemaand werdt uit naam der Bewindhebbers eene nieuwe schikking omtrent de Thé Negotie bekend gemaakt, ten voordeele der Burgers van Batavia. De huizen door den brand in 1740 vernield werden herbouwd, en de Chineezen kreegen, tot voorkoming van diergelyke onheilen in 't vervolg, eene Voorstad tot hunne woonplaats om aldaar hun' koophandel in vrede te oeffenen. Eindelyk werdt de Javaansche oorlog geëindigd door een voordeeligen Vrede, en de Koning van Bantam sloot een nieuw verbond met de Hollanders.

Op den 16 van Sprokkelmaand 1745 maakte men te Batavia een
groot

groot Manifest bekend tegen den Koning van Madura, dien men den oorlog verklaarde; twee Hollandsche Officieren, genoemd *Starrenberg* en *Smout*, sloegen hem met hunne troepen op de vlugt, en verjoegen een groot Leger Madureërs en Baliërs: ook waren de afvallige in de bovenlanden noch in de wapenen, doch zonder veel gevolg.

De Engelschen hadden omtrent dien tyd drie Fransche Oost-Indie Vaarders genoomen, welke zy te Batavia verkogten; dit nam de Koning van Frankryk zeer euvel, en vroeg eene eclatante Satisfactie van H. H. Mogende; gebruikende dit geval onder anderen tot eene reden om het voordeelig tractaat van koophandel met de Nederlanden, gemaakt in 1739, te verbreeken. Ondertuschen werdt dit verschil na verscheide onderhandelingen tuschen de beide Maatschappyen uit den weg geruimd, door eene gifte van vyftien tonnen schats, welke de Hollanders betaalden voor de ladingen der schepen, die zy noch daarenboven moesten te rugge leveren. En dus ont kwam de Baron *Van Imbof* de omtrent hem gevorderde voldoening.

Niet lang hier na ontstondt een zeer onaangenaam verschil tuschen den Staat en Spanjen, ter gelegenheid eener Memorie van den Spaanschen Ambassadeur in 1747, in welke hy beweerde, dat de Heer *Imbof* eenen togt hadt ondernoomen op de Zuidkusten van Nieuw Spanje, niet alleen om een verboden koophandel te dryven, maar ook om den verklaarden Vyand van Zyne Spaansche Majesteit te begunstigen. Ook beschuldigde hy de Hollanders dat zy eene vyandelyke landing hadden gedaan, gelyk kon blyken uit 16 Gevangenen, die den Spanjaarden in handen waren gevallen. Alwaarom hy eene zeer eclatante Satisfactie vroeg tegen den Gouverneur Generaal van Indien.

Hunne Hoog Mogende antwoordden, dat deeze zaak hun geheel onbekend was, doch dat zy niets meerder verlangden dan de aanhoudende Vriendschap van Zyne Cathol. Majesteit; dat zy daarom kennisse van 't geval aan de Bewindhebbers geeven, en volgens derzelve bericht zodanige orders zouden stellen, als noodig waren om Zyne Cathol. Majesteit te voldoen. Dewyl tot het verkrygen deezer onderrichtingen veel tyds noodig was, kon men ze niet bekomen voor den dood des Heeren *Van Imbof*, wien men in Spanje voornaamelyk ter straffe vorderde. Inmiddels kwynden de Hollandsche Gevangenen elendig in de Spaansche Kerkers, drie of vier uitgezonderd, die 't ontkwamen; terwyl men de overige nooit in vryheid heeft kunnen doen stellen.

Ter zelve tyd ontstonden hevige verschillen tuschen de Hollanders en de Engelschen in de Indien; dewyl de laatste zich beklagden over verscheidene schikkingen en bekendmakingen der eersten, die hen den koophandel

op Neutraale Havens bezwaarlyk, ja zelfs onmoogelyk maakten. Lord *Sandwich* gaf hier over eene Memorie op den 17 January 1748 aan H. H. Mogende, en in 't volgende jaar werden de klagten tegen de Batavifche Regeering vernieuwd door den Graaf *De Holdernes*, die noch daarenboven eene voorbeeldige straffe vroeg over de Moordenaars der *Equipagien* van twee Chineeſche Jonken, die onder Engelfche Paſſen voeren. Men onderzocht deeze zaak naauwkeurig, en ſtrafte de Moordenaars naar behooren; waar mede de Engelfche Gezant zich voldaan betuigde.

De Baron *Van Imbof*, in zo veele netelige verſchillen ingewikkeld, hadt reeds in 1746 zyn ontfslag gevraagd, doch het zelve niet bekomende, voer hy op ernſtig verzoek der Compagnie voort in 't bedienen zyner Hooge Waardigheid. In 't jaar 1749 werdt hy in zyne kwaliteit de onmiddelyke Luitenant van Zyn Doorl. Hoogheid *Willem Carel Hendrik Friſo*, Erfſtadhouder Capitein Admiraal Generaal der Unie, enz. enz. enz., dewyl Hoogſtdezelve op den eerſten van Wintermaand 1748 werdt aangeſteld tot Eerſten Bewindhebber en Opper Gouverneur Generaal der Ooſt-Indiſche Maatſchappye. Te Batavia werdt deeze aanſtelling van dien waardigen Vorſt met de grootſte blydſchap gevierd, doch de Generaal *Van Imbof* overleefde dezelve niet lang, dewyl Z. H. Ed. op den 1 van Slagtmaand 1751 te Batavia overleedt, en aldaar met de grootſte plegtigheid werdt begraven.

Het was eerst na zyn' dood, dat men in Holland verſcheiden gewigtige berichten kreeg aangaande den ſtaat der zaaken daar te lande. Volgens dezelve was in zeker Diſtrict van Java een nieuwe oorlog ontſtaan, waar van de oorzaak even byzonder als geheim was. „ Zeker Indiſch Vorſt, „ oud en afgeleefd zynde, hadt te Bantam, alwaar hy zyn verblyf hieldt, „ het gebied afgeſtaan aan eene zyner Vrouwen; deeze nieuwe Koningin „ werdt afgezet en weggenoomen, terwyl men daar voor een Jongen Vorſt „ in de plaats ſtelde. In 't volgend jaar vroegen de Inlanders huone Koningin wederom, doch dezelve was geſtorven; waarop zy zo verwoed „ werden, dat zy in de landen der Maatſchappye een' inval deden, en „ alles te vuur en te zwaarde verwoeſteden tot aan Jacatra. De Hollan- „ ders hadden ondertuſſchen verſcheiden voordeelen op de vyanden behaald, „ en hoopten nu in 't kort gereed te zyn om de Stad Bantam te ontzetten, „ welke zy belegerd hielden: te meer daar de Javaanſche Keizer genegen „ ſcheen om de Hoollanders by te ſpringen, en dus den oorlog ten einde „ te brengen ”.

Deeze verwagting werdt vervuld door eene groote verſterking van manſchap, die uit het Vaderland op Batavia aanlandde op den 18 van Slagtmaand 1750; en door derzelve behulp had men het geluk deezen opſtand

ftand geheel en al te dempen. Ondertusfchen is deeze zaak in haar' oorfprong nooit klaar aan den dag gelegd; waarom wy het in 't midden laaten, of de ontrooning en wegvoering der bewuste Prinfes door den Heere *Imbof* volbragt zy, of niet: veel minder durven wy iets aangaande de geheime oogmerken van zodanig eene daad befpalen.

De Baron *Van Imbof* had tot zyn' Opvolger den Heer *Jacob Mosfel*, die, na den dood van den Heer *Imbof*, aanftonds by voorraad aangefield, en in 't jaar 1752 door Zyne Doorl. Hoogheid Prins *Willem den IV.* in die hooge waardigheid bevestigd werdt. Op den 24 van Hooimaand werdt hy met groote plegtigheid ingehuldigd, hoewel in eene algemeene droefheid, wegens de teffens aangekomene maare van 't ontydig affterven van Neerlands Geliefden Erfftadhouder.

De goede tydingen uit de Indien, en de gelukkige aankomst der fchepen zo te Batavia als in 't Vaderland, veroorzaakten eene groote ryzing in de aftien der Maatfchappye, die van beneden de 500 per cent des ouden Capitaals nu tot boven de 600 per cent klommen.

De overmaatige weelde, die zederd lange tyden in de bezittingen der Maatfchappye de overhand hadt, was nu hooger dan ooit geklommen. Tot hier toe hadden de voorrige Generaals wel alle moogelyke poogingen in 't werk gefield om deezen openbaaren geesfel te bedwingen, maar steeds te vergeefs: waarom nu de Bewindhebbers zelve de handen aan 't werk floegen, en den Generaal op 't strengfte bevoelen hier omtrent order te ftellen. Ingevolge deeze hunne orders verfcheen te Batavia, op den 1 van Louwmaand 1755, eene breedvoerige Ordonnantie ter beteugeling van veelerhande zooten van verkwistingen. Dezelve bevatte 124 Artikels tot 12 Titels gebragt, wier 11 eerfte alleen op Batavia zagen, alwaar 't bederf ook verre het grootfte was. De eerfte titel handelt over de Rydpaarden en Tuigen: volgens denzelven mag niemand, behalven den Heer Gouverneur, den Directeur, de Raaden van Indien, en den Prefident van den Raad van Justitie, eene koets met glazen of een daarna gelykend Rydtuig gebruiken. Voorts mag de Generaal alleen zes, en de overige genoemde Leden der Hooge Regeering mogen alleen vier paarden voor hunne koetzen fpannen: mogen de dezelve ook maar alleen Europefche Koetziers gebruiken; alles op verbeurdverklaaring van paarden en tuigen, en onder zwaare geldboeten. Teffens wordt hier in bepaald het getal der Bedienden, die iemand zal mogen gebruiken, benevens hunne verfierungen en kleederen, zo in gewoone tyden als by zekere plegtigheden, en in den rouw: ook wordt 'er een paard degeld naar een ieders ftaat opgelegd.

De tweede titel handelt over de groote Kiperfollen of Waxedammers, welke

welke in de Indien tegen de hitte des Climaats of uit weelde worden gebruikt; dezelve zyn tweederley, zeer groot en zwaar, of kleiner, en dan ook veel kostbaarder, en alleen tot weelde dienende. Deeze laatste worden volgens dit Reglement alleen aan de Hooge Regeering en Lieden van Rang toegelaaten, en den minderen wordt bevoelen, zich met de eerste soort te vergenoegen; hoewel zy zich ook wel mogen bedienen van Handkipersolletjes enz.

De derde titel handelt over de Manskleding, en verbiedt aan ieder, die geen Lid der Hooge Regeering is, op straffe van 500 Ryksdaalers, het draagen van met goud of zilver geborduurde kleederen, of van zodanige, die met *Alemassen* zyn belegd. De Heeren, die in rang volgen, mogen echter kleederen met gouden en zilveren knoopen en knoopsgaten draagen. Niemand, minder dan een Opperkoopman, mag effene fluweelen kleding gebruiken; doch lakenen en zyden stoffen blyven voor een ieder vry, mits zonder pafementen of borduurzel. De Officieren der Moorsche en Mahomedaansche Soldaaten behouden echter vryheid om op hunne kleederen pafementen te draagen.

De vierde titel is betrekkelijk tot de kleding der Vrouwen. In denzelven worden de pragtige met goud en zilver belegde kleederen, diamanten *karkanten*, horologien met diamanten bezet, benevens dubbele paarelfnoeren van de eerste soort, alleen toegestaan aan Vrouwen van den eersten rang, of aan Weduwen van de leden der Hooge Regeering. Zy die in rang volgen, tot die der Opperkooplieden ingeslooten, mogen alleen mindere soorten van juweelen en paarlen draagen, niet kostbaarder dan ter waarde van 1000 Ryksdaalers. Fluweele kleederen, met goud of zilver bezet, mogen alleen door Dames van den eersten rang worden gedraagen, en door Vrouwen van den tweeden rang zonder diergelyke versieringen; maar zyden en linnen stoffen zyn zonder eenige bepaaing.

De vyfde titel bepaalt het getal der Slaavemeiden. Volgens denzelven heeft eene Dame van den eersten rang de vryheid om drie fraay opgeschikte Slaavinnen achter zich te laten gaan; terwyl zich de mindere Vrouwen met twee, en de burgerlyke met eene moeten vergenoegen.

Volgens den inhoud des zesden titels mogen de Leden der Hooge Regeering hunne Koetziers, Oppassers en Livereybedienden gegalonneerde kleederen laaten draagen, met nestels en schouderstrikken; doch lieden van minder aanzien moeten zich met Dienaaren in geringer gewaad vergenoegen.

In de volgende titels wordt eene reeks van wetten opgegeeven, volgens welke zich een ieder by gelegenheid van trouwen, bruiloften, begraaffenssen en kinderdoopen moet gedraagen.

Op

Op den 9 van Lentemaand deezes jaars werdt hier ook eene zeer heilzaame order gesteld tot intooming van ongeoorloofden en bedrieglyken handel, die altyd het gevolg eener losbandige weelde plag te zyn. Ondertuschen zal het heilzaam gevolg deezer Placaaten, en derzelveer naauwkeurige onderhouding, eerder te hoopen zyn, dan te verwagten; 't geen buiten twyffel hoofdzakelyk zal afhangen van de Hooge Regeering, en vooral van de denkwyze en werkzaamheid van den Gouverneur in der tyd. Tot grooten lof van den Heer *Mosfel* moet men zeggen, dat hy in 't bevorderen van 't welzyn der Maatschappye zeer yverig was, en steeds de hand hieldaan het volvoeren der nieuwe Placaaten. Ingevolge hier van waren ook de zaaken der Maatschappye, gedurende de Regeering van den Heer *Mosfel*, in den grootsten bloey.

Reeds meermaalen waren 'er hevige verschillen ontstaan tuschen de Hollandsehe en Engelsehe Maatschappyen, die echter wederom gelukkig waren beflist. De onderlinge nayver der Maatschappyen deedt onder zyne Regeering wederom eenen hevigen twist uitbersten, die, hoewel vriendelyk bygelegd, echter tot groot nadeel der Hollandsehe Compagnie verstrekte, dewyl zy daar door van verscheide haarer voordeeligste takken van handel in Bengalen werdt verstooken. Eene naauwkeurige verhandeling aangaande dit verschil zou zekerlyk onze aandagt verdienen; doch dewyl dezelve niet regtstreeks tot de geschiedenisfen van Java en Batavia behoort, en daarenboven met genoegzaame uitvoerigheid in het achtste Deel der *Levens van voornaame Mannen en Vrouwen* wordt gevonden, zal ik 'er my hier niet verder over uitlaaten.

De Heer Gouverneur Generaal *Mosfel* overleedt inmiddels te Batavia op den 15 van Bloeiamaand 1761 in den ouderdom van 57 jaaren, en werdt aldaar met zeer veel pracht op den 19 daar aan volgende begraven. Tot Opvolger van Zyn Hoog Ed. werdt door den Raad van Indien aangesteld, en door de Heeren Bewindhebbers bevestigd, de Heer *Pieter Albert van der Parra*, die aanstonds de Hooge Regeering aanvaardde, en met veel voorspoed bekleedde tot in 't jaar 1775, wanneer Zyn Hoog Ed. te Batavia op den 27 van Wintermaand overleedt. Gedurende zyne Regeering was byna alles, Ceylon uitgezonderd, in een diepe rust, en dus hadt hy weinig te doen, dan op 't welzyn van den handel een waakend oog te houden.

Gelyk Zyn Doorl. Hoogheid *Willem de IV.*, Glorieuser Gedagtenise, in 't jaar 1749 tot Opper-Gouverneur en Directeur Generaal der Oost-Indische Maatschappye was aangesteld; dus werden ook in 1766 aan den Doorl. Heere Prins *Willem den V.*, die toen het bezit der Hooge Stadhouderlyke

waardigheid aanvaardde, deeze hooge Eerampten opgedraagen door de Heeren Bewindhebbers op *Qualificatie* van Hunne Hoog Mogende.

In 't jaar 1766 werdt in Ceylon een lastige oorlog ten einde gebragt, die reeds veele kosten hadt veroorzaakt. Het Opperbevel was daar in handen van den Heer Baron *Van Eck*, die den Keizer in negen Veldslagen van 't begin des jaars 1765 tot aan 't midden van 1766 geheel overwon, zodanig, dat de Hoofdstad Candia wierdt ingenomen, en de Vorst, in de uiterste verlegenheid gebragt zynde, in de noodzaakelykheid kwam om met de Compagnie eene voor haar zeer voordeelige Vrede te sluiten.

De Heer *Van der Parra* overleedt te Batavia op den 27 van Wintermaand 1775, en werdt niet veel pragt ter aarden besteld. Zyn Hoog Eds. Opvolger was de Heer *Jeremias van Riemsdyk*, die, na een korte Regeering op den 3 van Wynmaand 1777 stervende, door den Hoog Ed. Heer *Reynier de Klerk* is opgevolgd, die het oppergezag over Neerlands Indien met veel voorspoed én in een gewenschten Vrede tot in het jaar 1780 heeft gehandhaafd, in het welk Zyn Hoog Edele is overleeden. Eindelyk is tot deeze hooge waardigheid, uit eene naamlyst, door de Ed. Heeren Bewindhebbers overgeleverd, door Zyne Doorl. Hoogheid den Heere Prinse Erfstadhouder bevorderd de Hoog Edele Heer Mr. *Willem Arnold Alting*, welke noch tegenwoordig het opperst Bewind in Neerlands Indien bekleedt, en zulks, wordt onze wensch vervuld, niet alleen nog veele jaaren zal doen, maar ook de zaaken in deeze gevaarlyke tyden zodanig bestieren, dat de waardigheid der Maatschappye ongeschonden blyve; ja dat wy het geluk mogen hebben om die takken van onzen Oost-Indifchen handel, die door de schraapzucht onzer vyanden thans byna zyn uitgebluscht, te zien herleeven.



waardigheid aanvaardde, deeze heren Bewindhebbers op *Qualificati*

In 't jaar 1766 werdt ingebragt, die reeds veele koste daar in handen van den Heeren Veldslagen van 't begin de geheel overwon, zodanig, dat en de Vorst, in de uiterste verilykheid kwam om met de Congre Vrede te sluiten.

De Heer *Van der Parra* otermaand 1775, en werdt mede Eds. Opvolger was de Heer *Jette* Regeering op den 3 van W Ed. Heer *Reynier de Klerk* is lands Indien met veel voorspoer jaar 1780 heeft gehandhaafd, Eindelyk is tot deeze hooge wa Heeren Bewindhebbers overgele re Prinse Erfstadhouders bevoorde *Aling*, welke noch tegenw Indien bekleedt, en zulks, leen nog veele jaaren zal doer vaarlyke tyden zodanig bestier ongeschonden blyve; ja dat v van onzen Oost-Indischen hande anden thans byna zyn uitgeb



